

नमो तित्यस्स

श्री शांतिसूरिविरचित

येष्यपंदेषु महाभासं

(संस्कृत, छाया अने गुजराती अनुवाद सहित)

- : प्रेरक :-

प.पू. आचार्यदेव श्रीमद् विजय
हेमचन्द्रसूरीश्वरजु महाराजा

-: अनुवादक :-

प.पू. मुनिराज श्री संयमजोधि विजयजु म.

-: प्रकाशक :-

श्री जिनशासन आराधना ट्रस्ट

C/O बी. सी. जरीवाला

दुकान नं. ५, ८२, बद्रीकेश्वर को. डा. सो.

'छ' रोड, मरीन ड्राईव, मुंबई - ४०० ००२.

પ્રકાશક

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

C/o બી. સી. જરીવાલા

દુકાન નં. ૫, ૮૨, બટ્રીકેશ્વર કો. હા. સો.

'ઈ' રોડ, મરીન ડ્રાઈવ, મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૨.

પ્રાપ્તિસ્થાન

(૧) પ્રકાશક

(૨) શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

C/o ચંદ્રકાંત એસ. સંઘવી

કનાસાનો પાડો,

પાટણ. (ઉ. ગુ.)

(૩) મૂળીબેન અંબાલાલ રતનચંદ જૈન ધર્મશાળા
સ્ટેશન રોડ, વીરમગામ.

(૪) બંસીલાલ અંબાલાલ શાહ જૈન યાત્રિકભુવન
માણેક ચોક, ખંભાત.

વિ.સં. ૨૦૪૯

વીર સં. ૨૫૧૯

ઈ.સ. ૧૯૯૩

મૂલ્ય :- રૂ ૮૦/-

પુસ્તક વાંચતા પહેલાં .....

એકશેઠ - ગામમાં ચાલતી રામ પારાયણમાં કથા સાંભળવા ગયા. કથાને અંતે આરતી થઈ અને છેવટે એ આરતીની થાળીમાં પૈસા લેવા કથાકાર નીકળ્યાં. ફરતા ફરતાં શેઠ પાસે આવ્યા ત્યારે શેઠ ખિસામાંથી ઘણી મહેનત અને શોધખોળ બાદ એક પાવલી કાઢી અને કથાકારનાં હાથમાં મૂકવા જતા હતા ત્યાં મનમાં કંઈક વિચાર આવ્યો અને કથાકારને પૂછ્યું -

"મહારાજ ! તમારી ઉંમર કેટલી ?"

"૩૫ વર્ષ"

‘એમ !!! ત્યારે મને તો પંચોત્તર થયા, તમારા કરતાં હું તો ભગવાન પાસે વહેલો પહોંચવાનો. ત્યારે તો હું જ ભગવાનને રૂબરૂમાં આપી દઈશ. લ્યો ત્યારે રામ-રામ"

કહી શેઠ પાવલી ખિસામાં પાછી મૂકી ઘર તરફ ચાલ્યા.....

સ્વાર્થી કથાકારોએ પ્રભુમિલનના માધ્યમ તરીકે પૈસાને મૂક્યા તો એથી વધુ સ્વાર્થાન્ધ ભક્તોએ પૈસા બચાવવાના ઉપાયોને શોધ્યા. જ્યારે પરમતારક જિનશાસનની ધુરાને સંપૂર્ણ રીતે નિઃસ્વાર્થપણે વહન કરતા ગણધર ભગવંતોએ અને આચાર્ય ભગવંતોએ મિલનના મધુર માધ્યમ તરીકે ચૈત્યવંદના - અરિહંત વંદનાને બતાવી છે.

સિદ્ધ ભગવંતો એ નિગોદમાંથી જીવના ઉદ્ધાર ના કેન્દ્રસ્થાને છે તો અરિહંત ભગવંતો એ અપુનર્બંધકતાથી અજરામરતા (મોક્ષ) સુધીની ‘વિકાસયાત્રા’ ના કેન્દ્રસ્થાને છે. કોઈ પણ જીવનો આધ્યાત્મિક વિકાસ અરિહંતોની કૃપાથી, તેમના પ્રભાવથી, તેઓશ્રીની આજ્ઞાની આરાધનાથી થાય છે. અને આ આજ્ઞાને આરાધવાનું સામર્થ્ય અરિહંતભક્તિથી પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ખુદ વીરપ્રભુએ એક પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જણાવ્યું છે કે
યવથુદ્મંગલેણં મંતે ! જીવે કિં જણયઈ ?

જીવે નાણદંસણચરિત્તબોહિલામં જણયઈ,

નાણદંસણચરિત્તબોહિલામસંષન્ને ય ણં જીવે અંતકિરિયં

કપ્પવિમાણોવવત્તિયં આરાહણં આરાહેઈ ॥

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર રૂપ બોધિ (= જિનશાસન = આજ્ઞા) નો લાભ પરમાત્માના સ્તવસ્તુત્યાદિથી થાય છે. લલિતવિસ્તરાકારે પણ જણાવ્યું છે કે

"ધર્મ પ્રતિ મૂલભૂતા વન્દના"

ધર્મવૃક્ષનું મૂળ, ધર્મપ્રાસાદનો પાયો અરિહંતોને કરાતી વંદના છે. વંદન-નમસ્કાર એટલે ચિત્તનું પરમાત્મા પ્રત્યે ઢળવું, તેમના ગુણો પ્રત્યે આકૃષ્ટ થવું, ગુણોમાં તન્મય બનવું, તેમના પ્રત્યે વિશેષ પ્રીતી જાગવી, શાંતિનાથ પ્રભુના સ્તવનમાં બતાવ્યા મુજબ "મીન વસે જ્યું જલમે" - માછલીની પાણી સાથે જેવી અભેદ પ્રીતિ હોય તેવી પરમાત્મા સાથેની પ્રીતડી બંધાય તે વંદના ભાવવંદના કહેવાય. આવી પ્રભુ પ્રીતડી જમાવવા અને સંસારની પ્રીત તોડવા પરમાત્માના અનંત ગુણોનું, અચિંત્ય પુણ્યનું અને અસીમ ઉપકારોનું સ્મરણ સતત કરવું જોઈએ.

જગતનો સામાન્ય નિયમ છે કે તમે વર્ષો સુધી કો'ક ની સેવા કરો ત્યારે થોડા ઘણા તમારા દુઃખો દૂર થાય તો થાય, ક્યારેક તો દુઃખ ઘટવાને બદલે ઉલટા વધે, જ્યારે પરમાત્મા માટે તો સ્પષ્ટ ખાતરી મળે કે

"ધરમ જિનેશ્વર ચરણ ગ્રહ્યા પછી કોઈ ન બાંધે કર્મ જિનેશ્વર" આવા મહામહિમ પરમાત્માની વંદના એ વિધિપૂર્વક કરવી જોઈએ. જગતની સામાન્ય સંસ્થાઓના કાર્યો પણ **Protocol** મુજબ ચાલતા હોય છે તો આ તો મહાકલ્યાણકાર જિનશાસન. એની પ્રત્યેક ક્રિયાઓ વિધિયુક્ત જ જોઈએ. પગમાં ચંપલ પહેરવા જેવી ક્રિયા પણ આડી અવળી ન ચાલે, તો પછી પરમ કૃષ્ણાનિધાન, પરમાત્માની ચૈત્યવંદના વિધિપૂર્વક જ કરવી જોઈએ એમાં પૂછવાનું શું? તેથી જ ગણધર ભગવંતોએ આપણા જેવા જીવો માટે ઉપકારી બને તે દષ્ટિથી પ્રભુગુણગર્ભિત ચૈત્યવંદનાના સૂત્રોની રચના કરી છે અને ચૈત્યવંદનાની અદ્ભૂત વિધિ પણ બતાવી છે.

આવા ભવવારક સંસારતારક ચૈત્યવંદનાના રહસ્યોને ખોલવા આ 'ચેડ્યવંદન મહાભાસં' શ્રી શાંતિસૂરિ મહારાજે રચ્યું છે. શાસ્ત્રરૂપે ક્યાંય નહીં મળતી ઘણી આચરણાઓના ખુલાસા કરવા સાથે અતિ સરળ રીતે શાસ્ત્રના ઉંડા રહસ્યને ખોલવાની ચાવીરૂપ અર્થોનું પ્રકટીકરણ આ ગ્રન્થમાં કરવામાં આવ્યું છે. ચૈત્યવંદનાનું પ્રામાણ્ય, જિનચૈત્યમાં જિનબિમ્બો ભરાવવાની પ્રતિનિયત સંખ્યાઓ પાછળની ભાવના, મૂળનાયક પ્રભુજીને સવિશેષ પૂજા કરવાનું કારણ, તેમ કરવામાં કોઈ પણ જાતના દોષનો અભાવ વિગેરે ઘણા ઘણા બીજે નહીં મળતા અજ્ઞાત પદાર્થોથી સભર આ ગ્રન્થ છે. સમગ્ર ગ્રંથ પ્રવાહી પ્રાકૃત ભાષામાં રચાયેલો છે. સરળ છતાં અર્થ સભર આ ગ્રંથ એના કર્તાની વિદ્વત્તાનો પરિચાયક છે. શાસ્ત્રના રહસ્યોને પચાવ્યાનો

પુરાવો તર્કસંગત છતાં શાસ્ત્રસંમત ખુલાસાઓ પરથી મળે છે. શક્તિ, ભક્તિ અને યુક્તિનો ત્રિવેણીસંગમ આ કૃતિકારમાં જોવા મળે છે.

વિ.સં. ૧૯૭૭ માં આત્માનંદ જૈન સભા ભાવનગર તરફથી, છપાયેલ આ ગ્રંથ જીર્ણ અને અલભ્ય થવાથી પૂજ્યપાદ પરમતારક ગુરૂદેવશ્રીની પ્રેરણાથી જિનશાસનની સેવાના અનેકવિધ કાર્યો કરતા શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ તરફથી વિ.સં. ૨૦૪૩ માં પુનઃ પ્રકાશિત કરાવાયેલ.

તે જ વખતે પરમ પૂજ્ય ગુરૂદેવશ્રીને આ ગ્રંથનો અનુવાદ કરવાની જરૂરિયાત જણાયેલ જેનો ઉલ્લેખ તે પુસ્તકાકાર ગ્રંથની પ્રસ્તાવનામાં કરેલ.

ગયા વર્ષે તેઓશ્રીએ આ ગ્રંથનો અનુવાદ કરવાની જવાબદારી મારા શિર પર મૂકી, જે તેઓશ્રીની જ કૃપાના બળે પૂર્ણ થઈ છે.

આ અનુવાદ તપાસી આપવાં પ.પૂ. સિદ્ધાંતદિવાકર ગીતાર્થશિરોમણિ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય **જયઘોષસૂરીશ્વરજી** મહારાજને વિનંતિ કરતાં તેઓશ્રીએ પોતાના વિદ્વાન પ્રશિષ્યરત્ન મુનિપ્રવરશ્રી **સત્યકાંતવિજયજી** મહારાજને લખાણ તપાસી જવા કહ્યું. તેઓએ પણ સાદાંત લખાણ પૂ. સિદ્ધાંતદિવાકર આચાર્યદેવશ્રીની નજર તળે તપાસી આપી મને ઘણો જ ઉપકૃત કર્યો છે. તેઓ બન્નેનો હું ખૂબ ખૂબ ઋણી છું.

સદા પ્રેરણાના પિયુષ પાતા રહેતા અને સંયમના માર્ગે આગળ વધારવાની ઝંખના રાખતા સાધ્વીજી શ્રી **હિતરક્ષાશ્રીજી** મ., તથા સાધ્વીજી **કુલરક્ષાશ્રીજી** (પૂ.બા તથા બહેન મહારાજ) યાદ આ ક્ષણે આવ્યા વિના રહેતી નથી. તેમના અનંત ઉપકારનું ઋણ કદાપિ ચૂકવી શકાય તેમ નથી.

મારા પ્રત્યે સદા હેતની હેલી વરસાવનાર મુનિરાજશ્રી **ઉદયદર્શન વિજયજી** મ.સા. (પિતાજી મહારાજ) સદા મારા પ્રોત્સાહક રહ્યા છે. તેઓએ પ્રેસકોપી કરવા વિ.માં પણ ઘણી સહાય કરી છે તેઓનો પણ ઘણો આભારી અને ઋણી છું. મુનિશ્રી **જિનબોધિવિજયજી** એ પણ ઘણી સહાય કરેલ છે.

આ ઉપરાંત નામી-અનામી, જાણ્યે કે અજાણ્યે મારા આ પ્રથમ અનુવાદ કાર્યમાં સહાયક બનનાર દરેકનો આભારી છું.

ગ્રંથકારશ્રીના આશય વિરુદ્ધ લખાયું હોય તો તે બદલ હાર્દિક **મિચ્છામિ દુક્કડં**. પ્રાન્તે, ભવિષ્યમાં પણ જિનશાસનની સેવા કરવાનું સૌભાગ્ય વારંવાર પ્રાપ્ત થાઓ એવી અંતરની પ્રાર્થના સાથે.

શ્રી ભુવનભાનુ-પદ્મ-હેમચન્દ્રસૂરિ શિષ્યાણુ

સંયમબોધિવિજય

પ્રકાશકીય

શ્રી શાંતિસૂરિ મહારાજ વિરચિત "ચૈત્યવંદન-ભાષ્ય"નો અનુવાદ અમે સહર્ષ પ્રકાશિત કરીએ છીએ. પ્રાચીન ગ્રંથોના પુનર્મુદ્રણના કાર્યના પ્રારંભમાં જ પ્રથમ સેટમાં ચૈત્યવંદન ભાષ્ય મૂળ-છાયા સાથે અમે પ્રકાશિત કરેલ, ત્યારે જ આ ગ્રંથનો અનુવાદ કરી પ્રકાશિત કરવાની અમારી ભાવના હતી, કેમ કે આ ગ્રંથ પૂજ્ય સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજ ઉપરાંત શ્રાવક- શ્રાવિકાઓને પણ અત્યંત ઉપયોગી છે. ચૈત્યવંદનની ક્રિયામાં આ ગ્રંથ સારો પ્રકાશ પાડે છે. અમારી ભાવના સાકાર થઈ.

પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ **વિજયદેમચંદ્રસૂરિ** મહારાજની પ્રેરણાથી પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી **સંયમબોધિવિજયજી**એ આ ગ્રંથનો અનુવાદ કરી આપ્યો છે. અનુવાદના સંપાદનનું કામ પણ તેઓએ જ સંભાળેલ છે. આ પૂર્વે મુનિશ્રી **કત્યાણબોધિવિજયજી** સાથે મળીને **સુચગડાંગ દિપિકા**નું પણ સંશોધન સંપાદન તેમણે કરેલ છે. નાની ઉંમરમાં સંયમ પ્રાપ્ત કરી, સંયમ તપની સાધના સાથે જ્ઞાનયોગના પણ સુંદર સાધક આ મુનિ ભગવંત ભાવિમાં બીજા પણ શ્વૃતભક્તિના કાર્યો ખૂબ ખૂબ કરે, અને અમને પણ પ્રકાશન વગેરેનો લાભ આપે તેવી અભ્યર્થના.

પ્રસ્તુત ગ્રંથના અધ્યયન દ્વારા અનેક પુણ્યાત્માઓ ચૈત્યવંદનવિધિ વગેરે જાણી ખૂબ ભાવપૂર્વક તથા વિધિપૂર્વક ચૈત્યવંદનની ક્રિયા કરી સમ્યક્ત્વને નિર્મળ કરી, શીઘ્ર મુક્તિને પામે એજ અભ્યર્થના.

લી.

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

ટ્રસ્ટીઓ

(૧) ચંદ્રકુમાર બાબુભાઈ જરીવાળા	(૨) લલિતભાઈ રતનચંદ કોઠારી
(૩) નવિનચંદ્ર ભગવાનદાસ શાહ	(૪) પુંડરીકભાઈ અંબાલાલ શાહ

ભાવભરી અનુમોદના

પૂજ્યપાદ વર્ધમાનતપોનિધિ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્
વિજયભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજના
પટ્ટાલંકાર પૂજ્યપાદ સિદ્ધાન્તદિવાકર ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્ **વિજયજયઘોષસૂરીશ્વરજી** મહારાજની
શુભ પ્રેરણાથી સાનુવાદ

"ચૈત્યવંદન ભાષ્ય" ના

પ્રકાશનનો સંપૂર્ણ લાભ

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘ

સાયનના

જ્ઞાનનિધિમાંથી લેવામાં આવેલ છે.

આ ઉપરાંત પણ બીજા અનેક ગ્રંથોમાં તથા

"શ્રુતસમુદ્ધારક" તરીકે પણ જ્ઞાનનિધિનો સદુપયોગ કરતા

સાયન જૈન સંઘની

અમે ભાવભરી અનુમોદના કરીએ છીએ.

લી.

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ.

સ્મૃતિ સમર્પણ

તપ-ત્યાગ-તિતિક્ષા

જેમના રોમેરોમમાં છલકતી હતી.

જેઓશ્રીની તેજસ્વી અને ઓજસ્વી વાણી
અનેકોના અંધારઘેર્યા જીવનમાં અજવાળા પાથરતી હતી,
જેઓશ્રીએ બસોથી અધિક વિદ્વાન-વક્તા-લેખક-સર્જક
ત્યાગી તપસ્વી મુનિઓના ગચ્છની ભેટ આપી

એવા

નિર્મળ સંયમધારક, ન્યાયવિશારદ, વર્ધમાનતપોનિધિ

સુવિશાલગચ્છાધિપતિ પ.પૂ. આચાર્યદેવેશ

શ્રીમદ્ **વિજયભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી**ના

ચરણકમલમાં કોટિશઃ વંદના સાથે

તેઓશ્રીની જ

કૃપા અને કરુણાથી

સંપન્ન થયેલ

આ પુસ્તક

સમર્પણ કરું છું.

નમો નમઃ શ્રી ગુરુપ્રેમસૂર્યે
શ્રી શાન્તિસૂરિ વિરચિત

શૈલ્યવંદનભાષ્ય

(છાયા અને અનુવાદ સહિત)

(મંગલ - ઋષભદેવપ્રભુને નમસ્કાર)

પણમહ પળમંતસુરા-ડસુરિંદમણિમડઢઘટ્ટપયપીઠં ।
સિપ્પ-કલા-ડડગમ-સિવમગ્ગદેસયં જિણવરં ઉસહં ॥ ૧ ॥
પ્રણમત પ્રણમત્સુરા-ડસુરેન્દ્રમણિમુકુટઘટ્ટપદપીઠમ્ ।
શિલ્પ-કલા-ડડગમ-શિવમાર્ગદેશકં જિનવરમૃષભમ્ ॥ ૧ ॥

નમી રહેલા દેવેન્દ્રો અને અસુરેન્દ્રોના મણિપથિત મુકુટોથી જેમની પાદપીઠ ઘસાઈ રહી છે, શિલ્પ-કલા-આગમ અને મોક્ષમાર્ગના ઉપદેશક એવા શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનને નમસ્કાર કરો. (૧)

(વીરપ્રભુ)

સંગમયામરગયડમાણમાણમાયંગમહ્ણમયંદં ।
પણમહ વીરં તિત્થસ્સ નાયગં વટ્ટમાણસ્સ ॥ ૨ ॥
સંગમકાડમરગતાડમાનમાનમાતઙ્ગમર્દનમૃગેન્દ્રમ્ ।
પ્રણમત વીરં તીર્થસ્ય નાયકં વર્ત્તમાનસ્ય ॥ ૨ ॥

સંગમદેવમાં રહેલા અપરિમિત માનરૂપી હાથીને હણી નાખવા માટે સિંહ સમાન, વર્તમાન તીર્થના અધિપતિ શ્રી વીરપ્રભુને નમસ્કાર કરો (૨)

(સર્વ તીર્થકરો)

સંસારગહિરસાયરપડંતજંતૂણ તારણપ્પવણે ।
તીયા ડ્ગાગય-સંતે, વંદે સવ્વે વિ તિત્થયરે ॥ ૩ ॥
સંસારગભીરસાગરપતઙ્ગન્તૂનાં તારણપ્રવણાન્ ।
અતીતા-ડનાગત-સતો વન્દે સર્વાનપિ તીર્થકરાન્ ॥ ૩ ॥

સંસાર રૂપી ગંભીર સાગરમાં પડતા જીવોને તારવામાં તત્પર ભૂતકાળમાં થયેલા, વર્તમાનમાં વિચરતા અને ભવિષ્યમાં થનારા સર્વ તીર્થકર ભગવંતોને હું વંદન કરું છું. (૩)

(ગણધર ભગવંત)

જમ્મુહમહદ્દહાઓ, દુવાલસંગી મહાનઈ વૂઠા ।

તે ગણહરકુલગિરિણો, સબ્બે વંદામિ ભાવેણ ॥ ૪ ॥

યન્મુખમહાદ્રહાદદ્વાદશાઙ્ગી મહાનદી વ્યૂઠા ।

તાન્ ગણધરકુલગિરીન્ સર્વાન્ વન્દે ભાવેન ॥ ૪ ॥

જેમના મુખરૂપી મહાસરોવરમાંથી દ્વાદશાંગીરૂપ મહાનદી નીકળી છે તે કુલગિરિ જેવા સર્વ ગણધર ભગવંતોને ભાવથી નમસ્કાર કરું છું. (૪)

(અભિધેય)

નમિઠ્ઠુણ સમણસંઘં, સંઘાયારં સમાસઓ વુચ્છં ।

ચેઇયવંદણવિસયં, સુત્તાયરણાઽણુસારેણં ॥ ૫ ॥

નત્વા શ્રમણસઙ્ઘં સઙ્ઘાચારં સમાસતો વક્ષ્યે ।

ચૈત્યવન્દનવિષયં સૂત્રાઽઽચરણાનુસારેણ ॥ ૫ ॥

શ્રમણપ્રધાન યતુર્વિધ સંઘને નમસ્કાર કરીને સૂત્ર અને પરંપરાને અનુસરીને ચૈત્યવંદનના વિષયને લગતા સંઘના આચારને સંક્ષેપથી કહીશ. (૫)

સંઘો મહાણુભાવો, અમરિંદ-ણરિંદવંદિઓ एसो ।

તિત્થયરેહિ વિ નિયમા, પળમિજ્ઞદે સણારંભે ॥ ૬ ॥

સઙ્ઘો મહાણુભાવોઽમરેન્દ્ર-નરેન્દ્રવન્દિત ઇષઃ ।

તીર્થકરૈરપિ નિયમાત્પ્રણમ્યતે દેશનારમ્ભે ॥ ૬ ॥

દેવેન્દ્રો અને નરેન્દ્રો વડે પૂજાયેલા મહાપ્રભાવક એવા આ સંઘને દેશનાના આરંભે તીર્થકરો વડે પણ નિયમા પ્રણામ કરાય છે. (૬)

તા ઇયસમાયારો, કિત્તિજંતો વિ કુણદ કલ્લાણં ।

પોસેદ્ પુન્નમઝલં, વાયગગંથે જઓ ધણિયં ॥ ૭ ॥

तत एतत्समाचारः कीर्त्यमानोऽपि करोति कल्याणम् ।
पोषयति पुण्यमतुलं वाचकग्रन्थे यतो भणितम् ॥ ७ ॥

તેથી આ આચાર સામાન્યથી કહેવાતો પણ કલ્યાણને કરે છે અને જેની તુલના ન કરી શકાય તેવા જબરજસ્ત પુણ્યને પોષે છે કેમકે વાચક શ્રી ઉમાસ્વાતિ મહારાજાનાં ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે ..... (૭)

(વાચકવર્યની સાક્ષી)

✓ જે તિથ્યરપणीયા, भावा तयर्णतरेहि परिकहिआ ।
बहुसो वि तेसि परिकित्तणेण पुन्नं लहइ पुडिं ॥ ८ ॥
ये तीर्थकरप्रणीता भावास्तदनन्तरैः परिकथिताः ।
बहुशोऽपि तेषां परिकीर्त्तनेन पुण्यं लभते पुष्टिम् ॥ ८ ॥

તીર્થકર ભગવંતોએ પ્રરૂપેલા અને તેમના પછી થયેલા આચાર્ય ભગવંતોએ કહેલા જે ભાવો (આચારાદિ) તેમના વારંવાર કરાતાં કથન દ્વારા પુણ્ય પુષ્ટિને પામે છે. (૮)

(ગ્રન્થનો હેતુ)

अङ्गरुयभक्तिबहुमाणचोइओ मंदबुद्धिबोहर्त्थं ।
सूरिपरंपरपत्तं, कित्तेमि अहं पि तं तत्तो ॥ ९ ॥
अतिगुरुकभक्तिबहुमानचोदितो मन्दबुद्धिबोधार्थम् ।
सूरिपरम्पराप्राप्तं कीर्त्तयाम्यहमपि तं ततः ॥ ९ ॥

તેથી અત્યંત મોટી ભક્તિ અને બહુમાનથી પ્રેરાયેલો હું પણ આચાર્ય ભગવંતોની પરંપરાથી પ્રાપ્ત થયેલ તે આચારોને મંદબુદ્ધિવાળા જીવોના બોધ માટે કહીશ. (૯)

(વન્દનાનું ફળ)

अहिगारिणा उ काले, कायव्वा वंदणा जिणाईणं ।
दंसणसुद्धिनिमित्तं, कम्मक्खयमिच्छमाणेण ॥ १० ॥
अधिकारिणा तु काले कर्त्तव्या वन्दना जिनादीनाम् ।
दर्शनशुद्धिनिमित्तं कर्मक्षयमिच्छता ॥ १० ॥

(વન્દનાનો) અધિકાર પ્રાપ્ત થયો છે જેને તેવા કર્મક્ષયને ઈચ્છનારા જીવે સમ્યગ્દર્શનની શુદ્ધિ માટે ઉચિત સમયે જિનેશ્વર ભગવંતાદિને વંદના કરવી જોઈએ. (૧૦)

(અધિકારી કોણ ?)

✓ સંધેગયરો જીવો, અહિગારી વંદનાઈ તત્તેણં ।

કાલો ય તિન્નિ સંજ્ઞા, સામન્નેણેત્થ વિન્નેઓ ॥ ૧૧ ॥

સઙ્ઘેકતરો જીવોઽધિકારી વન્દનાયાં તત્ત્વેન ।

કાલશ્ચ તિસ્રઃ સન્ધ્યાઃ સામાન્યેનાત્ર વિજ્ઞેયઃ ॥ ૧૧ ॥

પરમાર્થથી સંધનો કોઈપણ જીવ વંદનાનો અધિકારી છે, અને તેનો ઉચિત કાળ સામાન્યથી ત્રણ સંધ્યા-પ્રભાત, મધ્યાહ્ન અને સંધ્યાસમય જાણવો. (૧૧)

(ચૈત્યવંદનાનો અર્થ)

✓ ભાવજિણપ્પમુહાણં, સવ્વેસિં ચેવ વંદના જઈ વિ ।

જિણચેડયાણ પુરઓ, કીરઈ ચિઈવંદના તેણ ॥ ૧૨ ॥

ભાવજિનપ્રમુખાણાં સર્વેષાં ચૈવ વન્દના યદ્યપિ ।

જિનચૈત્યાનાં પુરતઃ ક્રિયતે ચૈત્યવન્દના તેન ॥ ૧૨ ॥

જોકે ભાવજિનેશ્વર મુખ્ય છે જેમાં એવા ચારે નિક્ષેપાના સર્વ જિનેશ્વર ભગવંતની વંદના કરાય છે, છતાં પણ જિનચૈત્યની સમક્ષ મુખ્યતયા આ વંદના કરાતી હોવાથી તેને ચૈત્યવંદના કહેવાય છે. (૧૨)

જિણબિંબાભાવે પુણ, ઠવણા ગુરુસક્કિવયા વિ કીરંતી ।

ચિઈવંદણ ઢ્ઘિય ઇમા, નાયવ્વા નિડણબુદ્ધીહિં ॥ ૧૩ ॥

જિનબિમ્બાભાવે પુનઃ સ્થાપના ગુરુસાક્કિવ્યપિ ક્રિયમાણા ।

ચૈત્યવન્દના ચલ્તિવમા જ્ઞાતવ્યા નિપુણબુદ્ધિભિઃ ॥ ૧૩ ॥

જિનબિંબના અભાવમાં ગુરુભગવંતની સાક્ષીએ કરાતી સ્થાપનાની વંદનાને પણ સૂક્ષ્મબુદ્ધિ જીવોએ ચૈત્યવંદનારૂપે જ જાણવી. (૧૩)

અહવા જત્થ વિ તત્થ વિ, પુરઓ પરિકપ્પિરુણ જિણબિંબં ।

कीरइ बुहेहिँ एसा, नेया चिइवंदणा तम्हा ॥ १४ ॥

अथवा यत्रापि तत्रापि पुरतः परिकल्प्य जिनबिम्बम् ।

क्रियते बुधैरेषा ज्ञेया चैत्यवन्दना तस्मात् ॥ १४ ॥

अथवा ज्यां त्यां पझ (गमे ते स्थणे) जिनप्रतिमाने नजर समक्ष कल्पीने पंडितजनो वडे आ वंदना कराय छे, तेथी पझ तेने चैत्यवंदना ज्ञायवी. अत्यारे प्रायः ईशान पूजाभां के उत्तर दिशाभां अथवा पादिताज्ञानी दिशा सन्मुख थई चैत्यवंदन कराय छे. (१४)

तीसे करणविहाणं, नजइ सुत्ताणुसारओ किं पि ।

संविग्गायरणाओ, किंची उभयं पि तं भणिमो ॥ १५ ॥

तस्याः करणविधानं ज्ञायते सूत्रानुसारतः किमपि ।

संविग्नाचरणातः किञ्चिदुभयमपि तद्भणामः ॥ १५ ॥

तेने करवाने विधि केटलीक सूत्रने अनुसारे ज्ञाय छे, अने केटलीक संविग्ग गीतार्थ महापुरुषोनी आयरज्ञाने आधारे ज्ञाय छे ते अने विधिने अमे कहीअे छीअे. (१५)

(शिष्य प्रश्न)

पृच्छइ सीसो भयवं !, सुत्तोइयमेव साहिउं जुत्तं ।

किं वंदणाहिगारे, आंयरणा कीरइ सहाया ? ॥ १६ ॥

पृच्छति शिष्यो भगवन् ! सूत्रोदितमेव कथयितुं युक्तम् ।

किं वन्दनाधिकारे आचरणया क्रियते सहायता ? ॥ १६ ॥

शिष्य पूछे छे, "हे भगवंत ! सूत्रभां कहेलुं ज कहेलुं योग्य छे, वंदनाना अधिकारभां आयरज्ञानी सहायता शा माटे लो छे ?" (१६)

(सभाधान)

आयरिओ -

दीसइ सामन्नेणं, वुत्तं सुत्तम्मि वंदणविहाणं ।

नजइ आयरणाओ, विसेसकरणकमो तस्स ॥ १७ ॥

આચાર્ય: -

દૃશ્યતે સામાન્યેનોક્તં સૂત્રે વન્દનવિધાનમ્ ।

જ્ઞાયતે આચરણાતો વિશેષકરણક્રમસ્તસ્ય ॥ ૧૭ ॥

આચાર્ય ભગવંત :- સૂત્રમાં તો વંદનની વિધિ સામાન્યથી કહેલી જ દેખાય છે. તેનો વિશેષ કરીને કરવાનો ક્રમ તો આચરણથી જણાય છે. (૧૭)

સૂચનમેતં સુત્તં, આચરણાઓ ય ગમ્યદ્ તયત્થો ।

સીસાયરિયકમેણ હિ, નજ્જંતે સિપ્પસત્થાઈ ॥ ૧૮ ॥

સૂચનમાત્રં સૂત્રમાચરણાતશ્ચ ગમ્યતે તદર્થઃ ।

શિષ્યાચાર્યક્રમેણ હિ જ્ઞાયન્તે શિલ્પશાસ્ત્રાણિ ॥ ૧૮ ॥

સૂત્ર તો માત્ર સૂચન કરે છે. તેનો અર્થ તો આચરણથી જ જણાય છે. શિલ્પશાસ્ત્રો પણ શિષ્ય અને આચાર્યના ક્રમથી જ જણાય છે. (૧૮)

(શ્રુતની ગંભીરતા)

અન્નં ચ -

અંગો-વંગ-પદ્મનયમેયા સુઅસાગરો સ્વલુ અપારો ।

કો તસ્સ મુણ્ઠ મજ્ઞાં, પુરિસો પંડિત્તમાણી વિ ? ॥ ૧૯ ॥

અન્યથા -

અજ્ઞો-પાઙ્ગ-પ્રકીર્ણકમેદાત્ શ્રુતસાગરઃ સ્વલ્વપારઃ ।

કસ્તસ્ય જાનાતિ મધ્યં પુરુષઃ પણ્ડિતમાણી અપિ ? ॥ ૧૯ ॥

વળી-અંગ, ઉપાંગ, પ્રકીર્ણક વગેરે ઘણા ભેદથી શ્રુતરૂપી સમુદ્ર અપાર છે. પોતાના આત્માને પંડિત માનતો કયો પુરુષ તેના રહસ્યને જાણે છે ? (૧૯)

(સૂત્રાનુસારી વંદના)

કિંતુ સુહજ્ઞાણજ્ઞર્ણ, જં કમ્મસ્વયાવહં અણુદ્દાણં ।

અંગસમુદ્દે રુદ્દે, ધર્મિયં ચિયં તં તઓ ધર્મિયં ॥ ૨૦ ॥

કિન્તુ શુભધ્યાનજનકં યત્કર્મક્ષયાવહમણુદ્દાણમ્ ।

અજ્ઞસમુદ્દે રૌદ્રે ધર્મિતં સ્વલુ તત્તતો ધર્મિતમ્ ॥ ૨૦ ॥

વળી શુભધ્યાનને ઉત્પન્ન કરનારું અને કર્મનો ક્ષય કરનારું કોઈપણ અનુષ્ઠાન રૌદ્ર એવા દ્વાદશાંગ રૂપ સમુદ્રમાં બતાવેલું જ છે, તેથી જ તો કહ્યું છે કે (૨૦)

સવ્વપ્તવાયમૂલં, દુવાલસંગં જઓ સમક્ષાયં ।

રયણાયરતુલ્લં સ્વલુ, તા સવ્વં સુંદરં તમ્મિ ॥ ૨૧ ॥

સર્વપ્રવાદમૂલં દ્વાદશાઙ્ગં યતઃ સમાખ્યાતમ્ ।

રત્નાકરતુલ્યં સ્વલુ તસ્માત્સર્વં સુન્દરં તસ્મિન્ ॥ ૨૧ ॥

જેમ સમુદ્ર રત્નોનું ઉત્પત્તિસ્થાન છે તેમ દ્વાદશાંગને સર્વ પ્રવાદોનું ઉત્પત્તિસ્થાન કહ્યું છે, તેથી જગતમાં જેટલી સુંદર વસ્તુઓ છે તે તેમાં છે. (૨૧)

(મૂળશ્રુતનો વિચ્છેદ)

વોચ્છિન્ને મૂલસુણ, બિંદુપમાણમ્મિ સંપદ ધરંતે ।

આયરણાઓ નજડ, પરમત્થો સવ્વક જોસુ ॥ ૨૨ ॥

વ્યુચ્છિન્ને મૂલશ્રુતે બિન્દુપ્રમાણે સમ્પ્રતિ ધિયમાણે ।

આચરણાતો જ્ઞાયતે પરમાર્થઃ સર્વકાર્યેષુ ॥ ૨૨ ॥

તે સમુદ્રપ્રમાણ મૂળ શ્રુત વિચ્છેદ પામ્યે છતે, અને અત્યારે બિન્દુપ્રમાણ માત્ર શ્રુત વિદ્યમાન હોવાથી સર્વ અનુષ્ઠાનોનું રહસ્ય આચરણાથી જ જણાય છે. (૨૨)

મણિયં ચ -

બહુસુયકમાણુપત્તા, આયરણા ધરડ સુત્તવિરહે વિ ।

વિજ્ઞાણ વિ પડંવે, નજડ દિઢં સુદિઢીહિં ॥ ૨૩ ॥

મણિતં ચ -

બહુશ્રુતક્રમાનુપ્રાપ્તાઽઽચરણા ધિયતે સૂત્રવિરહેઽપિ ।

વિધ્યાતેઽપિ પ્રદીપે જ્ઞાયતે દૃષ્ટં સુદૃષ્ટિભિઃ ॥ ૨૩ ॥

કહ્યું છે કે - બહુશ્રુત આચાર્ય ભગવંતોના ક્રમથી પ્રાપ્ત થયેલી આચરણા સૂત્રના વિરહમાં પણ માર્ગને ધારી રાખે છે, જેમ સારી દ્રષ્ટિવાળા જીવોએ (દીવાના પ્રકાશમાં) જોયેલું દીવો બૂઝાયા પછી પણ જણાય છે તેમ. (૨૩)

पायडियपाडिहेरं, देवागमसोहियं चैव ॥ २७ ॥

✓ जिनर्द्धिदर्शनार्थमेकं कारयति कोऽपि भक्तियुतः ।

प्रकटितप्रातिहार्यं देवागमशोभितं चैव ॥ २७ ॥

જિનેશ્વર ભગવાનની ઋદ્ધિને દેખાડવા માટે ભક્તિસભર કોઈ આત્મા પ્રાતિહાર્યોથી યુક્ત અને દેવોના આગમનથી શોભતી એક જિનપ્રતિમાને ભરાવે. (૨૭)

(ત્રણ અને પાંચ જિનબિમ્બ)

દંસણ-નાણ-ચરિતા-ડડરાહણકજ્ઞે જિણત્તિઅં કોઈ ।

પરમેઢ્ઠિનમોઢ્ઢારં, ઉજ્જમિયં કોઈ પંચ જિણે ॥ ૨૮ ॥

✓ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રાડડરાધનકાર્યે જિનત્રિકં કોઽપિ ।

પરમેઢ્ઠિનમસ્કારમુઢ્ઢમિતં કોઽપિ પચ્ચ જિનાન્ ॥ ૨૮ ॥

દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્રની આરાધના માટે કોઈ ત્રણ જિનપ્રતિમાઓને કરાવે અને પંચ પરમેઢ્ઠિ નમસ્કારરૂપ નવકાર મંત્રના ઉજમણામાં કોઈ પાંચ (૫) જિનપ્રતિમાઓ ભરાવે. (૨૮)

(ચોવીસ જિનબિમ્બો)

કલ્લાણયતવમહવા, ઉજ્જમિયં ભરહવાસભાવિ ત્તિ ।

બહુમાણવિસેસાઓ, કેઈ કારેંતિ ચડવીસં ॥ ૨૯ ॥

✓ કલ્યાણકતપોડથવોઢ્ઢમિતં ભરતવર્ષભાવિન ઇતિ ।

બહુમાનવિશેષાત્કેઽપિ કારયન્તિ ચતુર્વિંશતિમ્ ॥ ૨૯ ॥

ચોવીસ ભગવાનના કલ્યાણક તપનું ઉજમણું કર્યું હોય તેથી, અથવા ભરતક્ષેત્રમાં આ ભગવંતો થયા છે તેથી વિશેષ બહુમાનપૂર્વક કેટલાક પુણ્યાત્માઓ ચોવીસ (૨૪) જિનપ્રતિમાઓને કરાવે છે. (૨૯)

(એકસો સિત્તેર જિનબિમ્બો)

ઉક્કોસ સત્તરિસયં, નરલોણ વિહરઈ ત્તિ ભત્તીણ ।

સત્તરિસયં પિ કોઈ, બિંબાણં કારઈ ઘણઢ્ઢો ॥ ૩૦ ॥

उत्कृष्टं सप्ततिशतं नरलोके विहरतीति भक्त्या ।

सप्ततिशतमपि कोऽपि बिम्बानां कारयति धनाढ्यः ॥ ३० ॥

उत्कृष्टથી એકસો સિત્તેર (૧૭૦) જિનેશ્વર ભગવંતો મનુષ્યલોકમાં વિચરે છે તેથી ભક્તિથી કોઈ ધનાઢ્ય પુરૂષ ૧૭૦ જિનપ્રતિમાઓને કરાવે છે. (૩૦)

इय बहुविहबिंबाई, सूरीहिं पइडियाई दीसंति ।

भवियाणंदकराई, पभावगाई पवयणस्स ॥ ३१ ॥

इति बहुविधबिम्बानि सूरिभिः प्रतिष्ठितानि दृश्यन्ते ।

भविका(व्या)नन्दकराणि प्रभावकाणि प्रवचनस्य ॥ ३१ ॥

આ પ્રમાણે ભવ્યજીવોને આનંદ આપનારા, શાસનના પ્રભાવક ઘણા પ્રકારના જિનબિમ્બો આચાર્ય ભગવંતો દ્વારા પ્રતિષ્ઠિત કરાયેલા દેખાય છે. (૩૧)

(સૂત્રોક્ત જિનબિમ્બોનું પ્રમાણ)

सुते पुण अइसयं, सासयभवणाण देवछंदेसु ।

सुव्वइ जिणपडिमाणं, न निसेहो अन्नहाकरणे ॥ ३२ ॥

सूत्रे पुनरष्टशतं शाश्वतभवनानां देवच्छन्देषु ।

श्रूयते जिनप्रतिमानां न निषेधोऽन्यथाकरणे ॥ ३२ ॥

જ્યારે સૂત્રમાં શાશ્વત જિનાલયોના દેવછંદાઓમાં એકસો આઠ (૧૦૮) જિનપ્રતિમાઓ સંભળાય છે, પણ બીજી રીતે (૧૦૮ સિવાય) કરવાનો નિષેધ નથી. (૩૨)

ता सुत्ताऽपडिसिद्धा, पवयणसोहावहा चिरपवत्ता ।

सच्चा न दूसिअव्वा, आयरणा मुत्तिकामेहिं ॥ ३३ ॥

तस्मात्सूत्राऽप्रतिषिद्धा प्रवचनशोभावहा चिरप्रवृत्ता ।

सत्या न दूषयितव्याऽऽचरणा मुत्तिकामैः ॥ ३३ ॥

તેથી સૂત્રથી જેનો નિષેધ નથી કરાયો તેવી, શાસનની શોભાને કરનારી, લાંબા કાળથી ચાલી આવતી સત્ય આચરણને મુક્તિના અભિલાષુક જીવોએ દૂષિત ન કરવી. (૩૩)

(પ્રશ્ન)

જડ એવં કિં ધણિયા, તિવિહા હરિભદ્રસૂરિણા સુત્તે ।

જિણબિંબસ્સ પડ્ઢા ? જં ધણિઓ તત્થ એસત્થો ॥ ૩૪ ॥

યદ્દેવં કિં ધણિતા ત્રિવિધા હરિભદ્રસૂરિણા સૂત્રે ।

જિનબિંબસ્ય પ્રતિષ્ઠા ? યદ્દણિતસ્તત્રૈષોડશ્ઠઃ ॥ ૩૪ ॥

શિષ્યનો પ્રશ્ન - જો આવું જ હોય તો પછી હરિભદ્રસૂરિ મહારાજે (ષોડશક) સૂત્રમાં ત્રણ પ્રકારની જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કેમ કહી છે ? કેમકે ત્યાં આગળ આવો પદાર્થ કલ્પો છે (૩૪)

(ત્રણ પ્રકારની પ્રતિષ્ઠા)

વત્તિપડ્ઢા એગા, સ્વિત્તપડ્ઢા મહાપડ્ઢા ય ।

એગ-ચડવીસ-સત્તરસયાણ સા હોઈ અણુકમસો ॥ ૩૫ ॥

વ્યક્તિપ્રતિષ્ઠૈકા ક્ષેત્રપ્રતિષ્ઠા મહાપ્રતિષ્ઠા ચ ।

એક-ચતુર્વિંશતિ-સપ્તતિશતાનાં સા ભવત્યનુક્રમશઃ ॥ ૩૫ ॥

(પ્રતિષ્ઠા ત્રણ પ્રકારની છે) એક વ્યક્તિપ્રતિષ્ઠા, બીજી ક્ષેત્રપ્રતિષ્ઠા અને ત્રીજી મહાપ્રતિષ્ઠા. તે અનુક્રમે એક (૧), ચોવીસ (૨૪) અને એકસો સીત્તેર (૧૭૦) જિનેશ્વરોની હોય છે. (૩૫)

(પ્રત્યુત્તર)

મન્નઈ તિવિહપડ્ઢાઠવલક્ષ્ણમેવ તત્થ તં ધણિયં ।

અવધારણવિરહાઓ, ઓસરણાઈપડ્ઢાઓ ॥ ૩૬ ॥

ધણ્યતે ત્રિવિધપ્રતિષ્ઠોપલક્ષણમેવ તત્ર તદ્દણિતમ્ ।

અવધારણવિરહાદવસરણાદિપ્રતિષ્ઠાઃ ॥ ૩૬ ॥

પ્રત્યુત્તર આપે છે - અવધારણ (જકાર) નહીં હોવાથી સમવસરણાદિની પ્રતિષ્ઠાને ઉપલક્ષણથી સૂચવવા માટે જ ત્યાં આ ત્રણ પ્રકારની પૂજા કહી છે. (૩૬)

(શંકા)

ચોયગો -

सर्वमसंगयमेयं, रूढं जमणेगबिंबकारवणं ।

आसायणा महंती, जं पयडा दीसए एत्थ ॥ ३७ ॥

चोदकः-

सर्वमसंगतमेतद्रूढं यदनेकबिम्बकारणम् ।

आशातना महती यत्प्रकटा दृश्यतेऽत्र ॥ ३७ ॥

शिष्य इरी पूर्वपक्ष स्थापे છે - આ બધી અનેક બિમ્બ ભરાવવાની જે રૂઢિ છે તે સાવ અસંગત છે, કેમ કે તેમાં મહાન આશાતના થતી સ્પષ્ટ દેખાય છે.

(૩૭)

(અનેક બિમ્બોમાં આશાતનાઓ)

बिंबं महंतमेगं, सेसाणि लहूणि कारयंतेण ।

गरुयलहुत्तं तेसिं, पयडिज्जइ समगुणाणं पि ॥ ३८ ॥

बिम्बं महदेकं शेषाणि लघूनि कारयता ।

गुरुकलघुत्वं तेषां प्रकट्यते समगुणानामपि ॥ ३८ ॥

એક પ્રતિમા મોટા અને બાકીના નાના કરાવવા દ્વારા સમાન ગુણવાળા પણ તેમનામાં નાના-મોટાપણું પ્રગટ કરાય છે. (૩૮)

पूआवंदणमाई, कारुणेगस्स सेसकरणम्मि ।

नायग-सेवकभावो, होइ कओ लोगनाहाणं ॥ ३९ ॥

पूजावन्दनादि कृत्वैकस्य शेषकरणे ।

नायक-सेवकभावो भवति कृतो लोकनाथानाम् ॥ ३९ ॥

એક પ્રતિમાના પૂજા-વંદન વિગેરે કર્યા પછી બાકીના પ્રતિમાજીના પૂજા-વંદન કરવામાં સમગ્ર લોકના નાથ પરમાત્માનો પણ સ્વામિ અને સેવકભાવ કરાય છે. (તેમ કરવાથી એક સ્વામિ અને બાકીના સેવક છે, તેવું લાગે છે.) (૩૯)

एगस्सायरसारा, कीरइ पूआऽवरेसि थोवयरी ।

एसावि महाऽवन्ना, लक्खिज्जइ निउणबुद्धीहिं ॥ ४० ॥

एकस्यादरसारा क्रियते पूजाऽपरेषां स्तोकतरा ।

एषाऽपि महाऽवज्ञा लक्ष्यते निपुणबुद्धिभिः ॥ ४० ॥

એક પ્રતિમાજીની અત્યંત આદરપૂર્વક વિશેષ પૂજા કરવી અને બાકીનાની થોડીક જ પૂજા કરવી તે પણ સૂક્ષ્મબુદ્ધિવાળા જીવોને મહા આશાતના લાગે છે. (૪૦)

ण्हाणोदगाइसंगो, लोगविरुद्धो परुष्परं तेसिं ।

लोगोत्तमभावाओ, बहु मन्निजइ न हु बुहेहिं ॥ ४१ ॥

स्नानोदकादिसङ्गो लोकविरुद्धः परस्परं तेषाम् ।

लोकोत्तमभावाद्बहु मन्यते न खलु बुधैः ॥ ४१ ॥

નહાવાનું પાણી એક બીજાને અડવું તે લોકમાં પણ યોગ્ય ગણાતું નથી, તો પરમાત્મા તો લોકોત્તમ હોવાથી પરસ્પર પ્રક્ષાલના છાંટા ઉડે તે પણ પંડિતજનો વડે સારું મનાતું નથી. (૪૧)

अह कोइ सबुद्धीए, णहवेइ एगं न सेसबिंबाणि ।

पंतिगयवंचणं पिव, मन्ने एयं महापावं ॥ ४२ ॥

अथ कोऽपि स्वबुद्ध्या स्तपयत्येकं न शेषबिम्बानि ।

पडिक्तगतवञ्चनमिव मन्ये एतन्महापापम् ॥ ४२ ॥

વળી કોઈ સ્વબુદ્ધિથી (સ્વચ્છંદપણે) એક પ્રતિમાજીને પ્રક્ષાલ કરે છે, બાકીનાને નથી કરતા, તે તો ભોજનની પંગતમાં બેઠેલામાંથી એકને પીરસવું અને બાકીનાને ન પીરસવા જેવું મહાપાપ છે. (૪૨)

विणिवारिउं न सक्का, एवं आसायणा बहुपगारा ।

ता एगबिंबकरणं, सेयं मन्नामि गुरुराह ॥ ४३ ॥

विनिवारयितुं न शक्यैवमाशातना बहुप्रकारा ।

तस्मादेकबिम्बकरणं श्रेयो मन्ये गुरुराह ॥ ४३ ॥

આ પ્રકારે ઘણા પ્રકારની આશાતનાઓ થાય છે, જે અટકાવવી શક્ય નથી તેથી એક પ્રતિમાજી ભરાવવા તે જ કલ્યાણકર છે; તેમ હું માનું છું. (૪૩)

હવે ગુરુભગવંત પ્રત્યુત્તર આપે છે -

(સમાધાન)

एवं जिणभवणम्मि वि, बीयं बिबं न कारियं जुत्तं ।
तत्थ वि संभवइ जओ, पुव्वोइयदोसरिंछोली ॥ ४४ ॥
एवं जिनभवनेऽपि द्वितीयं बिम्बं न कारितं युक्तम् ।
तत्रापि संभवति यतः पूर्वोदितदोषपडिक्तः ॥ ४४ ॥

તો આ પ્રમાણે જિનાલયમાં બીજા જિનપ્રતિમાજી ભરાવવા યોગ્ય નહીં
ગણાય કેમકે ત્યાં પણ (જિનાલયમાં બીજી પ્રતિમા ભરાવવામાં) પૂર્વે કહેલા
દોષની શ્રેણી સંભવે છે. (૪૪)

भणइ परो सच्चमिणं, सम्मयमेयं पि सुहुमबुद्धीणं ।
भन्नइ गुरुणा सुंदर !, सुत्तविरुद्धं इमं वयणं ॥ ४५ ॥
भणति परः सत्यमिदं सम्मतमेतदपि सूक्ष्मबुद्धीनाम् ।
भण्यते गुरुणा सुन्दर ! सूत्रविरुद्धमिदं वचनम् ॥ ४५ ॥

શિષ્ય કહે છે - તમારી આ વાત સાચી છે. સૂક્ષ્મબુદ્ધિવાળા જીવોને આ
પણ સમ્મત છે. ગુરુભગવંત કહે છે - હે (પ્રજ્ઞાથી) સુંદર ! આ તારું વચન
સૂત્રથી વિરુદ્ધ છે - ઉત્સૂત્ર છે. (૪૫)

(સૂત્રમાં અનેક જિનબિમ્બો)

अट्टसयं पडिमाणं, सासयभवणेषु वन्नियं सुत्ते ।
अट्टावयम्मि चउवीस मज्झगेहे ततो बाहिं ॥ ४६ ॥
अष्टशतं प्रतिमानां शाश्वतभवणेषु वर्णितं सूत्रे ।
अष्टापदे चतुर्विंशतिर्मध्यगेहे ततो बहिः ॥ ४६ ॥
चउमुह-तिदार-मुहपेच्छ-मंडवा धूभ-पडिम-चिइरुक्खे ।
इंदज्झय-पुक्खरिणी, पत्तेयं चउसु वि दिसासु ॥ ४७ ॥
चतुर्मुख-त्रिद्वार-मुखप्रेक्षा-मण्डपाः स्तूप-प्रतिमा-चैत्यवृक्षाः ।
इन्द्रध्वज-पुष्करिणी प्रत्येकं चतसृष्वपि दिक्षु ॥ ४७ ॥

સૂત્રમાં શાશ્વત જિનાલયોમાં ગર્ભગૃહમાં ૧૦૮ પ્રતિમાઓ, અષ્ટાપદ પર્વત પર ગર્ભગૃહમાં ૨૪ પ્રતિમાઓ રહ્યા છે તેમ કહ્યું છે. ત્યાર પછી બહાર ચતુર્ભુજ મંડપ, ત્રણ દરવાજાવાળા ત્રિદ્વાર મંડપ, મુખપ્રેક્ષા મંડપ, સ્તૂપ, પ્રતિમા, ચૈત્યવૃક્ષ, ઇન્દ્રધ્વજ અને વાવડીઓ, ચારે દિશાઓમાં પ્રત્યેકમાં (આટલો આટલો પરિવાર હોય છે.) (૪૬-૪૭)

નંદીસરે વિ દીવે, एसो चिय बाहिरो परीवारो ।

वन्निज्जइ सिद्धंते, पडिमइसयं च मज्झमि ॥ ४८ ॥

नन्दीश्वरेऽपि द्वीपे एष एव बाह्यः परिवारः ।

वर्णयति सिद्धान्ते प्रतिमाऽष्टशतं च मध्ये ॥ ४८ ॥

નંદીશ્વર દ્વીપમાં પણ આટલો જ બાહ્ય પરિવાર અને મધ્યમાં ૧૦૮ (એકસો આઠ) જિનપ્રતિમાઓ છે, તેમ આગમમાં કહેવાય છે. (૪૮)

इयं सुत्तपमाणाओ, आयरणाओ य एगभवणम्मि ।

सइ सामत्थे जुत्तं, कारवणमणेगबिंबाणं ॥ ४९ ॥

इति सूत्रप्रमाणादाचरणातश्चैकभवने ।

सति सामर्थ्ये युक्तं कारणमनेकबिम्बानाम् ॥ ४९ ॥

આમ સૂત્રના પ્રમાણથી અને આચરણથી એક જિનભવનમાં, જો શક્તિ હોય તો અનેક જિનપ્રતિમાઓનું કરાવવું યોગ્ય જ છે. (૪૯)

नायग-सेवगबुद्धी, न होइ एएसु जाणगजणस्स ।

पेच्छंतस्स समाणं, परिवारं पाडिहेराइ ॥ ५० ॥

नायक-सेवकबुद्धिर्न भवत्येतेषु ज्ञायकजनस्य ।

प्रेक्षमाणस्य समानं परिवारं प्रातिहार्यादिम् ॥ ५० ॥

દરેકના સમાન પરિવાર અને પ્રાતિહાર્યાદિની સમૃદ્ધિ જોતાં જાણકાર માણસને આ જિનબિમ્બોને વિષે સ્વામિ-સેવકપણાનો ભાવ જાગતો નથી. (૫૦)

ववहारो पुण पढमं, पइडिओ मूलनायगो एस ।

अवणिजइ सेसाणं, नायगभावो न उण तेण ॥ ५१ ॥

व्यवहारः पुनः प्रथमं प्रतिष्ठितो मूलनायक एषः ।

अपनीयते शेषाणां नायकभावो न पुनस्तेन ॥ ५१ ॥

જ્યારે વ્યવહાર આ છે કે જેની પ્રતિષ્ઠા સૌથી પહેલી થઈ હોય તે મૂલનાયક, પરંતુ તેટલા માત્રથી બીજા પરમાત્માઓનો સ્વામિભાવ દૂર થઈ જતો નથી. (૫૧)

વંદન-પૂયણ-બલિદ્વોયણેસુ એગસ્સ કીરમાણેસુ ।

આસાયણા ન દિદ્ધા, ઉચ્ચિયપવિત્તિસ્સ પુરિસસ્સ ॥ ૫૨ ॥

વન્દન-પૂજન-બલિદ્વૌકનેષ્વેકસ્ય ક્રિયમાણેષુ ।

આશાતના ન દૃષ્ટોચિતપ્રવૃત્તે: પુરુષસ્ય ॥ ૫૨ ॥

જેની પ્રવૃત્તિ ઉચિત છે એવો મનુષ્ય એક પરમાત્માને વંદન-પૂજન કરે, નેવેદ્ય ચઢાવે તેમાં આશાતના દેખાતી નથી. (૫૨)

કલ્લાણગાઠકજ્ઞા, એગસ્સ વિસેસપૂજાકરણે વિ ।

નાવન્નાપરિણામો, ધમ્મિયલોઅસ્સ સેસેસુ ॥ ૫૩ ॥

કલ્ત્યાણકાદિકાર્યાદિકસ્ય વિશેષપૂજાકરણેઽપિ ।

નાવજ્ઞાપરિણામો ધાર્મિકલોકસ્ય શેષેષુ ॥ ૫૩ ॥

કલ્યાણકની આરાધના વિગેરે કાર્યથી એક જિનબિમ્બની વિશિષ્ટ પૂજા કરવા છતાં બાકીના પરમાત્માઓ પ્રત્યે ધાર્મિક જનોને અવજ્ઞાનો ભાવ નથી હોતો. (૫૩)

જહ મિમ્મયપડિમાણ, પૂઆ પુપ્ફાઈઈહિં સ્વલુ ઉચ્ચિયા ।

કળયાઈનિમ્મિઆણં, ઉચ્ચિયતમા મજ્જનાઈ વિ ॥ ૫૪ ॥

યથા મૃન્મયપ્રતિમાયા: પૂજા પુષ્પાદિભિ: સ્વલૂચિતા ।

કનકાદિનિર્મિતાનામુચિતતમા મજ્જનાદયોઽપિ ॥ ૫૪ ॥

જેમ માટીની પ્રતિમાની પુષ્પાદિથી પૂજા કરવી ઉચિત છે, અને સોના વિગેરેથી બનાવેલી પ્રતિમાની પ્રક્ષાલાદિથી પણ પૂજા કરવી યોગ્ય છે. (૫૪)

(ઉચિત પ્રવૃત્તિ આશાતના ન કહેવાય)

ઉચ્ચિયપવિત્તી સઠ્વા, બુહેણ આસાયણા ન વત્તઠ્વા ।

તયભાવે પઢિસેહો, પઢિમાણાઽઽસાયણા ગરુઈ ॥ ૫૫ ॥

ઉચિતપ્રવૃત્તિઃ સર્વા બુધેનાશાતના ન વત્તઠ્વા ।

તદભાવે પ્રતિષેધઃ પ્રતિમાનામાશાતના ગુર્વી ॥ ૫૫ ॥

પંડિતજને જેટલી ઉચિત પ્રવૃત્તિઓ હોય તેને આશાતના ન કહેવી, આશાતના કહેવાથી પ્રતિમાજી બનાવવાનો નિષેધ થઈ જાય, જે સ્વયં અતિમહાન આશાતના છે. (૫૫)

(વાયકવર્યની સાક્ષી)

જં વાયગેણ ધણિયં, અંગુઢપમાણબિંબકારી વિ ।

સગ્ગા-ઽપવગ્ગસંસગ્ગસુત્થિઓ નિયમઓ હોઈ ॥ ૫૬ ॥

યદ્ વાચકેન ધણિતમઙ્ગુષ્ઠપ્રમાણબિમ્બકાર્યપિ ।

સ્વર્ગા-ઽપવર્ગસંસર્ગસુસ્થિતો નિયમતો ભવતિ ॥ ૫૬ ॥

કેમકે વાયકશ્રી ઉમાસ્વાતિ મહારાજાએ કહ્યું છે કે અંગુઠા પ્રમાણ પ્રતિમા બરાવનાર પણ સ્વર્ગ કે મોક્ષના સુખને પામી નિશ્ચયે સુખી થાય છે. (૫૬)

કારવણે પુનં વિવ, બિંબાણ નિવારણે મહાપાવં ।

લાભચ્છેયં સુંદર !, સમ્મં ભાવેતિ મજ્જત્થા ॥ ૫૭ ॥

કારણે પુણ્યમિવ બિમ્બાનાં નિવારણે મહાપાપમ્ ।

લાભચ્છેદં સુંદર ! સમ્યગ્ભાવયન્તિ મધ્યસ્થાઃ ॥ ૫૭ ॥

તો પ્રતિમાજી કરાવવામાં પુણ્યની જેમ તેને અટકાવવામાં મહાપાપ છે. હે સુંદર ! મધ્યસ્થ મહાત્માઓ લાભ અને નુકશાનને બરાબર વિચારે છે. (૫૭)

(અવજ્ઞા)

મિચ્છાસાયણદંસી !, ન મુણસિ બિંબંતરાયમઙ્ગપાવં ।

વિંધસિ સરેણ વાલં, ચુક્કસિ તં મંદરગિરિસ્સ ॥ ૫૮ ॥

મિથ્યાશાતનાદર્શિન્ ! ન જાનાસિ બિમ્બાન્તરાયમતિપાપમ્ ।

विध्यसि शरेण व्यालं भ्रश्यसे त्वं मन्दरगिरेः ॥ ५८ ॥

ખોટી ખોટી આશાતના જોનાર હે (મૂર્ખ) ! અતિપાગિષ્ઠ એવી બિમ્બ ભરાવવામાં અંતરાય કરવાની આશાતનાને જાણતો નથી (અને બીજાની ખોટી ખોટી આશાતનાઓ જોયા કરે છે.) આ તો જંગલી પશુને મારવા જાય છે ત્યાં સ્વયં મેડુપર્વત પરથી પડી જવા જેવું છે. (૫૮)

(પાંચ આશાતનાઓ)

अन्नं च -

आसायणा अवन्ना, अणायरो भोग दुष्प्रणीहाणं ।

अणुचियवित्ती सव्वा, वज्जेयव्वा पयत्तेण ॥ ५९ ॥

अन्यच्च -

✓ आशातनाऽवज्ञाऽनादरो भोगो दुष्प्रणिधानम् ।

अनुचितवृत्तिः सर्वा वर्जयितव्या प्रयतेन ॥ ५९ ॥

વળી આ પાંચ આશાતનાઓ - અવજ્ઞા, અનાદર, ભોગ, દુષ્પ્રણિધાન અને બધાજ પ્રકારની અનુચિત પ્રવૃત્તિ એનો પ્રયત્નથી ત્યાગ કરવો જોઈએ. (૫૯)

(અવજ્ઞા)

✓ पायपसारण पल्लत्थिबंधणं बिंबपट्टिदाणं च ।

उच्चासनसेवणया, जिणपुरओ भन्नइ अवन्ना ॥ ६० ॥

पादप्रसारणं पर्यस्तिबन्धनं बिम्बपृष्ठिदानं च ।

उच्चासनसेवनता जिनपुरतो भण्यतेऽवज्ञा ॥ ६० ॥

પગ પહોળા કરવા, પલાંઠી, પ્રતિમાજીને પૂઠ કરવી અને પ્રતિમાજી આગળ તેમના કરતાં ઉંચા આસને બેસવું, તે અવજ્ઞા-આશાતના છે. (૬૦)

(અનાદર)

✓ जारिसतारिसवेसो, जहा तहा जम्मि तम्मि कालम्मि ।

पूयाइ कुणइ सुन्नो, अणायरासायणा एसा ॥ ६१ ॥

यादृक्तादृग्वेशो यथा तथा यस्मिँस्तस्मिन् काले ।
पूजादि करोति शून्योऽनादराऽऽशातनैषा ॥ ६१ ॥

(अनादर)

જેવા તેવા પ્રકારનો (વિધિમાં બતાવ્યા સિવાયનો - ઢંગધડા વગરનો) વેષ પહેરી, કાળની મર્યાદા સાચવ્યા વિના જે તે સમયે શૂન્ય ચિત્તે પૂજા વગેરે કરે તે અનાદર આશાતના કહેવાય. (૬૧)

(ભોગ)

भोगो दसप्पयारो, कीरंतो जिणवरिंदभवणम्मि ।

आसायण त्ति बाढं, वज्जेयव्वो जओ वुत्तं ॥ ६२ ॥

भोगो दशप्रकारः क्रियमाणो जिनवरेन्द्रभवने ।

आशातनेति बाढं वर्जयितव्यो यत उक्तम् ॥ ६२ ॥

જિનેશ્વર ભગવંતના મંદિરમાં દસ પ્રકારનો ભોગ કરવો એ પણ આશાતના છે, માટે અત્યંત કાળજી પૂર્વક તેનો ત્યાગ કરવો. કેમકે કહ્યું છે કે
.....(૬૨)

(દશ પ્રકારનો ભોગ)

तम्बूल-पाण-भोयण-वाणह-थीभोग-सुयण-निडुयणं ।

मुत्तु-च्चारं जूयं, वज्जे जिणमंदिरस्संतो ॥ ६३ ॥

ताम्बूल-पान-भोजनो-पान-त्स्त्रीभोग-स्वपन-निष्ठीवनम् ।

मूत्रो-च्चारं द्यूतं वर्जयेज्जिनमन्दिरस्यान्तः ॥ ६३ ॥

પાન, પાણી, ભોજન, પગરખા, અબ્રહ્મ, સૂઈ જવું, ઘૂંકવું, લઘુનીતિ, વડીનીતિ અને જુગાર તેનો જિનાલયની અંદર ત્યાગ કરવો. (૬૩)

(દુષ્ટાશિધાન)

रागेण व दोसेण व, मोहेण व दूसिया मणोवित्ती ।

दुप्पडिहाणं भन्नइ, जिणविसए तं न कायव्वं ॥ ६४ ॥

रागेण वा दोषेण वा मोहेन वा दुष्टा(दूषिता) मनोवृत्तिः ।

दुष्प्रणिधानं भण्यते जिनविषये तन्न कर्त्तव्यम् ॥ ६४ ॥

रागथी, द्वेषथी કે મોહથી દૂષિત થયેલા ચિત્તના પરિણામ તેને દુષ્પ્રણિધાન કહેવાય છે. જિનેશ્વર ભગવંતના વિષયમાં તેવું દુષ્પ્રણિધાન ન કરવું. (૬૪)

(અનુચિત પ્રવૃત્તિ)

વિકહા ધરણયદાણં, કલહવિવાયાઇગેહકિરિયાઓ ।

અણુચિયવિત્તી સઘ્વા, પરિહરિયઘ્વા જિણગિહમ્મિ ॥ ૬૫ ॥

✓ વિકથા ધરણકદાનં કલહવિવાદાદિગેહક્રિયાઃ ।

અનુચિતવૃત્તિઃ સર્વાઃ પરિહર્તવ્યા જિનગૃહે ॥ ૬૫ ॥

સંસાર સંબંધી વાતો, ઉધાર આપવું, ઝઘડો, ચર્ચા, વિવાદ વિગેરે ધરની ક્રિયાઓ તે બધી અનુચિત પ્રવૃત્તિ કહેવાય અને જિનાલયમાં તેનો સર્વથા ત્યાગ કરવો. (૬૫)

જઇ આસાયણમ્મીરૂ, સુંદર ! યયાઓ પરિહરિજાસુ ।

✓ અલિયાસાયણસંકી, મા જિણમ્મવણાઇ દૂસેસુ ॥ ૬૬ ॥

યદ્યાશાતનામ્મીરુઃ સુન્દર ! ઇતાઃ પરિહર ।

અલીકાશાતનાશઙ્કી મા જિનમ્મવનાનિ દૂષય ॥ ૬૬ ॥

તેથી જો તને ખરેખર આશાતનાનો ભય લાગતો હોય તો હે સુંદર ! આ બધી આશાતનાનો ત્યાગ કર. ખોટી આશાતનાઓની શંકા કરી જિનભવનને દૂષિત ન કર. (૬૬)

(અધિક જિનબિમ્બોથી અધિક ઉદ્ધાસ)

એગમ્મિ વિ જિણબિંબે, દિદ્ધે હિયયસ્સ હોઇ આણંદો ।

✓ અહિયાહિયદંસણઓ, અઇપ્પમાણો પવિત્થરઇ ॥ ૬૭ ॥

એકસ્મિન્નપિ જિનબિમ્બે દુષ્ટે હૃદયસ્ય ભવત્યાનન્દઃ ।

અધિકાધિકદર્શનતોડતિપ્રમાણઃ પ્રવિસ્તુણોતિ ॥ ૬૭ ॥

જો એક જ જિનપ્રતિમા જોવાથી પણ હૃદયને આનંદ થાય છે તો વધારે ને વધારે જિનપ્રતિમાઓ જોવાથી તે આનંદ મોટા પ્રમાણમાં ફેલાય છે. (વધારે આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે.) (૬૭)

अणुहवसिद्धं एयं, पायं भव्वाण सुद्धबुद्धीणं ।

मयलिज्जइ जाण मणो, अन्नाणविर्यंभियं तेसिं ॥ ६८ ॥

अनुभवसिद्धमेतत्प्रायो भव्वाणां शुद्धबुद्धीनाम् ।

मलिन्यते येषां मन अज्ञानविजृम्भितं तेषाम् ॥ ६८ ॥

નિર્મળ બુદ્ધિવાળા ભવ્યજીવોને તો પ્રાયઃ આ અનુભવથી સિદ્ધ છે, તેથી જેમનું મન અધિક પ્રતિમાઓને જોઈને બગડે છે તે તેમના અજ્ઞાનનો જ પ્રતાપ છે. (૬૮)

જો એગચેઇઅગિહે, જિણબિંબવિહાવણે ગુણો ધણિઓ ।

ચઠવીસવટ્ટયાઇસુ, સો ચેવ બુહેણ વિન્નેઓ ॥ ૬૯ ॥

ય એકચૈત્યગૃહે જિનબિમ્બવિધાપને ગુણો ધણિતઃ ।

ચતુર્વિંશતિપટ્ટકાદિષુ સ એવ બુધેન વિજ્ઞેયઃ ॥ ૬૯ ॥

વળી જે એક જિનાલયમાં જિનબિમ્બ ભરાવવામાં લાભ કઢ્યો છે તે ચોવીશ જિનેશ્વર ભગવંતોનો પટ્ટ વિગેરે કરાવવામાં પણ પંડિતજને જાણવો. (૬૯)

જં પુણ લોગવિરુદ્ધં, ણહાણુદયાઈણ સંગમે ધણસિ ।

તત્થ વિ મજ્જત્થમણો, નિસુણસુ સાહેમિ પરમર્થં ॥ ૭૦ ॥

યત્પુનર્લોકવિરુદ્ધં સ્નાનોદકાદીનાં સંગમે ધણસિ ।

તત્રાપિ મધ્યસ્થમના નિઃશ્રૃણુ કથયામિ પરમાર્થમ્ ॥ ૭૦ ॥

વળી સ્નાનના પાણીના છાંટા એકબીજાને ડોડે તે લોકમાં વિરુદ્ધ છે, એવું જે તું કહે છે તેમાં પણ મનને મધ્યસ્થ રાખી સાંભળ, હું તેના રહસ્યને કહું છું. (૭૦)

(સ્નાનજલ પરસ્પર અડવામાં બાધ નથી)

અસુદ્મલપૂરિયંગા, સ્વલિમલકલુસીકયં સિણાણજલં ।

અહિમાણધણા પુરિસા, અન્નોનં નેવ વિસહંતિ ॥ ૭૧ ॥

અશુચિમલપૂરિતાઙ્ગાઃ કલ્મલકલુષીકૃતં સ્નાનજલમ્ ।

અધિમાનધનાઃ પુરુષા અન્યોન્યં નૈવ વિષહન્તે ॥ ૭૧ ॥

અપવિત્ર અને મળથી ભરેલા શરીરવાળા અભિમાની પુરુષો દુર્ગંધ અને મેલથી ડહોળાઈ ગયેલું સ્નાનનું પાણી પરસ્પર ઉડે તે સહન કરતા નથી. (૭૧)

જુત્તો સો વવહારો, સમાણપુરિસાણ અસુદ્દેહાણં ।

સુહપોગ્ગલઘડિઆણં, પડિમાણ ન જુજ્ઞઈ વોત્તું ॥ ૭૨ ॥

યુક્તઃ સ વ્યવહારઃ સમાનપુરુષાણામશુચિદેહાનામ્ ।

શુભપુદ્ગલઘટિતાનાં પ્રતિમાનાં ન યુજ્યતે વક્તુમ્ ॥ ૭૨ ॥

અપવિત્ર શરીરવાળા બે સમાન પુરુષોનો તેવો વ્યવહાર યોગ્ય છે, પણ શુભ પુદ્ગલોથી બનાવેલી પ્રતિમાને વિષે તેવો વ્યવહાર કહેવો યોગ્ય નથી. (૭૨)

જલમજ્ઞે ઘોલંતં, નરપડિબિંબં ન દૂસણ ઉદયં ।

પડિમાજલં પિ એવં, અન્નોનં લગ્ગમાણં પિ ॥ ૭૩ ॥

જલમધ્યે ઘૂર્ણમાનં નરપ્રતિબિમ્બં ન દૂષયેદુદકમ્ ।

પ્રતિમાજલમપ્યેવમન્યોન્યં લગદપિ ॥ ૭૩ ॥

પાણીમાં ધૂમતો મનુષ્યનો પડછાયો પાણીને ડહોળતો નથી, તેમ પ્રતિમાનું પાણી પણ એકબીજાને લાગવા છતાં પરસ્પર દૂષિત કરતું નથી, અપવિત્ર કરતું નથી. (૭૩)

પડિમાપડિબિંબાણં, મેઓ વિડસાણ સમ્મઓ નેય ।

જં એગથ્થા સદ્દા, એ અભિહાણકંડેસુ ॥ ૭૪ ॥

પ્રતિમા-પ્રતિબિમ્બયોર્થેદો વિદુષાં સમ્મતો નૈવ ।

યદેકાર્થાઃ શબ્દા એતેઽભિધાનકાણ્ડેષુ ॥ ૭૪ ॥

પ્રતિમા અને પડછાયાનો ભેદ વિદ્વાનોને જરાપણ સમ્મત નથી કેમકે અભિધાન ચિંતામણિ કાંડમાં આ બન્નેને એકાર્થિક શબ્દ તરીકે બતાવ્યા છે. (૭૪)

પડિબિંબં પડિરૂવં, પડિમાણં પડિકિયં પડિચ્છંદં ।

પડિકાયં ચ પડિતર્ણુ, ષ્ણંતિ પડિજ્ઞાયણં છાયાં ॥ ૭૫ ॥

प्रतिबिम्बं प्रतिरूपं प्रतिमानं प्रतिकृतं प्रतिच्छन्दः ।

प्रतिकार्यं च प्रतितनु भणन्ति प्रतियातनां छायायाम् ॥ ७५ ॥

प्रतिबिम्ब, प्रतिरूप, प्रतिमान, प्रतिकृति, प्रतिच्छन्द (पडछायो), प्रतिकार्य, प्रतितनु, प्रतियातना अने छाया, आ प्रतिमाना अकार्थिक शब्दो छे. (७५)

✓ जइ ता असरीराण वि, पडिबिंबं नेव दूसए उदर्यं ।

असरीराण जिणाणं, बिंबे काऽऽसायणासंका ? ॥ ७६ ॥

यदि तावत् सशरीराणामपि प्रतिबिम्बं नैव दूषयेदुदकम् ।

अशरीराणां जिनानां बिम्बे काऽऽशातनाशङ्का ? ॥ ७६ ॥

तेथी जे सशरीरी भनुष्योनी पडछायो पण पाणीने दूषित न करतो डोय तो अशरीरी अवा जिनेश्वर भगवंतोनी प्रतिमाने विषे आशातनानी शंका ज क्थां रडे छे ? (७६)

जं पुण असरीराणं, अंगोवंगाइसंगया मुत्ती ।

तत्थ वि निमित्तमेयं, उवइहं पुव्वसूरीहिं ॥ ७७ ॥

यत्पुनरशरीराणामङ्गोपाङ्गादिसंगता मूर्तिः ।

तत्रापि निमित्तमेतदुपदिष्टं पूर्वसूरिभिः ॥ ७७ ॥

वणी जे आ अशरीरी परमात्माओनी अंग अने उपांगोथी युक्त मूर्ति बनावाय छे तेमां पूर्वार्थोअे आवुं निमित्त कारण अताव्युं छे. (७७)

(परमात्माना भोक्षगमनना स्मरण माटे प्रतिमा)

अरहंता भगवंता, असरीरा निम्मला सिवं पत्ता ।

तेसिं संभरणत्थं, पडिमाओ एत्थ कीरंति ॥ ७८ ॥

✓ अरहन्तो भगवन्तोऽशरीरा निर्मलाः शिवं प्राप्ताः ।

तेषां संस्मरणार्थं प्रतिमा अत्र क्रियन्ते ॥ ७८ ॥

अरिहंत भगवंतो देहनी त्याग करी, कर्मक्षय करी सिद्धिगतिने पाव्या, तेमना स्मरण माटे अही प्रतिमाओ कराय छे. (७८)

(બે મુદ્રા જ શા માટે ?) .

ઉદ્ધઢાણઠિયાઓ, અહવા પલિયંકસંઠિઆ તાઓ ।

મુક્તિગયાણં તાસિં, જં તડયં નત્થિ સંઠાણં ॥ ૭૧ ॥

ઠુઢ્વંસ્થાનસ્થિતા અથવા પલ્લ્યઢ્કસંસ્થિતાસ્તાઃ ।

મુક્તિગતાનાં તેષાં યત્તૃતીયં નાસ્તિ સંસ્થાનમ્ ॥ ૭૧ ॥

તે પ્રતિમાઓ યા તો ઉભી હોય છે, યા તો પર્યકાસનસ્થિત હોય છે, કેમકે મોક્ષમાં જતી વખતે તેમનું ત્રીજું કોઈ સંસ્થાન હોતુ નથી. (૭૯)

(કઈ મુદ્રામાં ક્યા ક્યા પરમાત્મા નિર્વાણ પામ્યા ?)

મણિયં ચ -

ઉસમ્મો અરિઢ્ઢનેમી, વીરો પલિયંકસંઠિયા સિઢ્ઢા ।

અવસેસા તિત્થયરા, ઉદ્ધઢાણેણ ઉવયંતિ ॥ ૮૦ ॥

મણિતં ચ -

ઋષમ્મોઠરિષ્ઠનેમિવીરઃ પલ્લ્યઢ્કસંસ્થિતાઃ સિઢ્ઢાઃ ।

અવશેષાસ્તીર્થકરા ઠુઢ્વંસ્થાનેનોપયાન્તિ ॥ ૮૦ ॥

કહ્યું છે કે ઋષભદેવ ભગવાન, અરિષ્ઠનેમિ અને મહાવીરસ્વામિ ભગવાન પદ્માસનમાં રહીને મોક્ષે ગયા અને બાકીના તીર્થકર ભગવંતો ઉભા ઉભા (કાઉસ્સગ્ગ મુદ્રામાં) મોક્ષે ગયા. (૮૦)

જે સંઠાણં તુ ઇહં, મ્મવં ચયંતસ્સ ચરિમસમયમ્મિ ।

આસી ય પ્પેસઘણં, તં સંઠાણં તહિં તસ્સ ॥ ૮૧ ॥

યત્સંસ્થાનં ત્વિહ મ્મવં ત્યજતશ્ચરમસમયે ।

આસીઢ્ઢ પ્રદેશઘનં તત્સંસ્થાનં તત્ર તસ્ય ॥ ૮૧ ॥

આ સંસાર છોડવાના છેલ્લા સમયે જે સંસ્થાન હતું, તે મોક્ષમાં પણ પ્રદેશથી ઘન (૨/૩ ભાગનું) સંસ્થાન હોય છે. (૮૧)

મુક્તિપયસંઠિયાણ વિ, પરિવારો પાઢિહેરપામોક્ષ્વો ।

પઢિમાણ નિમ્મવિઝ્ઢ, અવત્થતિયભાવણનિમિત્તં ॥ ૮૨ ॥

मुक्तिपदसंस्थितानामपि परिवारः प्रातिहार्यप्रमुखः ।

प्रतिमानां निर्माप्यतेऽवस्थात्रिकभावनानिमित्तम् ॥ ८२ ॥

सिद्धिगतिમાં ગયેલા પરમાત્માઓને અષ્ટ પ્રાતિહાર્ય વિગેરે પરિવાર પ્રતિમાઓ આગળ બનાવાય છે, તે ત્રણ અવસ્થાની ભાવના ભાવવા માટે કરાય છે. (૮૨)

(કેટલાકનો મત)

जं पुण भणंति केई, ओसरणजिणस्स रूवमेयं तु ।

जणववहारो एसो, परमत्थो एरिसो एत्थं ॥ ८३ ॥

यत्पुनर्भणन्ति केऽपि अवसरणजिनस्य रूपमेतत्तु ।

जनव्यवहार एष परमार्थ ईदृशोऽत्र ॥ ८३ ॥

વળી કેટલાક આચાર્ય ભગવંતો કહે છે કે આ તો સમવસરણમાં બેઠેલા જિનેશ્વર ભગવંતની પ્રતિમા છે, અને લોકવ્યવહાર પણ આવી જ છે. જ્યારે અહીં ખરેખર વસ્તુસ્થિતિ આવી છે. (વર્ણન નીચે મુજબ છે.) (૮૩)

सिंहासणे निसन्नो, पाए ठविऊण पायपीढम्मि ।

करधरियजोगमुद्दो, जिणनाहो देसणं कुणइ ॥ ८४ ॥

सिंहासने निषण्णः पादौ स्थापयित्वा पादपीठे ।

करधृतयोगमुद्रो जिननाथो देशनां करोति ॥ ८४ ॥

સિંહાસન પર બેઠેલા જિનેશ્વર ભગવાન પાદપીઠ પર ચરણકમલ સ્થાપન કરી હાથને યોગમુદ્રામાં રાખી દેશના આપે છે. (૮૪)

तेणं चिय सूरिवरा, कुणंति वक्खाणमेयमुद्दाए ।

जं ते जिणपडिरूवा, धरंति मूहपोत्तियं नवरं ॥ ८५ ॥

तेन खलु सूरिवराः कुर्वन्ति व्याख्यानमेतन्मुद्रया ।

यत्ते जिनप्रतिरूपा धरन्ति मुखवस्त्रिकां नवरम् ॥ ८५ ॥

તેથી જ આચાર્ય ભગવંતો વ્યાખ્યાન પૂર્વોક્ત મુદ્રા (યોગમુદ્રા) થી કરે છે, કેમકે તેઓ પરમાત્માના પ્રતીકરૂપ છે. ફક્ત તેઓ હાથમાં મુહપત્તિ ધારણ કરે છે. (૮૫)

सिद्धपडिमासु एवं, एगंतसुईसु असुइसंकप्पो ।

आसायणभीरूण वि, गुरुतरमासायणं कुणइ ॥ ८६ ॥

सिद्धप्रतिमास्वेवमेकान्तशुचिषु अशुचिसंकल्पः ।

आशातनाभीरूणामपि गुरुतरामाशातनां करोति ॥ ८६ ॥

आ प्रभाषे अेकान्ते पवित्र अेवी सिद्धोनी प्रतिमाओने विषे अशुचिनो
विचार आशातनाथी उरनाराने पश भयंकर आशातना करावनारो बने छे.
(८६)

मलरहियाणं णहाणं, कीरइ पूआनिमित्तमेएसिं ।

न उ मलविगमनिमित्तं, सम्ममिणं भावियव्वं तु ॥ ८७ ॥

मलरहितानां स्नानं क्रियते पूजानिमित्तमेतेषाम् ।

न तु मलविगमनिमित्तं सम्यगिदं भावयितव्वं तु ॥ ८७ ॥

भणथी रहित आ प्रतिमाओनो प्रक्षाल पूजा भाटे कराय छे, नही के मेलना
नाश भाटे; ते सारी रीते विचारवुं. (८७)

ता एसो परमत्थो, सहावविमलाण जिणवरचिईणं ।

णहाणजलं अन्नोन्नं, लगगं न हु कुणइ तं दोसं ॥ ८८ ॥

तदेष परमार्थः स्वभावविमलानां जिनवरचितीनाम् ।

स्नानजलमन्योन्यं लग्गं न खलु करोति तं दोषम् ॥ ८८ ॥

तेथी वस्तुस्थिति आ छे के स्वभावथी ज निर्भण अेवी जिनप्रतिमाओने
परस्पर स्पर्शतुं प्रक्षालनुं पाशी ते (पूर्वोक्त) दोषने अरेअर करतुं ज नथी.
(८८)

निम्मल्लं पि न एवं, भन्नइ निम्मल्ललक्खणाऽभावा ।

भोगविणट्टं दव्वं, निम्मल्लं बिंति गीयत्था ॥ ८९ ॥

निर्माल्यमपि नैवं भण्यते निर्माल्यलक्षणाभावात् ।

भोगविणष्टं द्रव्यं निर्माल्यं ब्रुवन्ति गीतार्थाः ॥ ८९ ॥

वणी आ रीते न्दवण जणने निर्माल्य पश न कहेवाय, केमके तेभां

નિર્માલ્યપણાના લક્ષણનો અભાવ છે. ગીતાર્થો ભોગથી નષ્ટ થયું હોય તે દ્રવ્યને નિર્માલ્ય કહે છે. (૮૯)

एतो च्चिय एगाए, कासाईए जिणेंदपडिमाणं ।

अड्डसयं लूहंता, विजयाई वन्निआ समए ॥ ९० ॥

इतः खलु एकया काषाय्या जिनेन्द्रप्रतिमानाम् ।

अष्टशतं मृजन्तः विजयादयो वर्णिताः समये ॥ ९० ॥

તેથી જ એક જ કાષાય્ય વસ્ત્ર વડે એકસો આઠ (૧૦૮) જિનપ્રતિમાઓને લૂછતા વિજયદેવ વગેરેનું વર્ણન આગમશાસ્ત્રમાં કર્યું છે. (૯૦)

भक्तिभरनिम्बरमाणसेहिं सव्वायेरेण कीरंतं ।

सुहफलयं जिणमज्जनमासायणलक्खणाभावा ॥ ९१ ॥

भक्तिभरनिर्भरमानसैः सर्वादरेण क्रियमाणम् ।

शुभफलदं जिनमज्जनमाशातनालक्षणाभावात् ॥ ९१ ॥

ભક્તિના પૂરથી ઉભરાઈ જતા (અત્યંત ભક્તિસભર) ચિત્ત વડે સંપૂર્ણ આદરપૂર્વક જિનેશ્વર ભગવાનને કરાતો પ્રક્ષાલ શુભ ફળને આપનારો છે કેમકે આશાતનાનું લક્ષણ તેમાં રહેતું નથી. (૯૧)

जइ पडिबिंबनिमित्ता, हुंता आसायणा तओ कीस ।

जक्खपडिमाइरूवो, परिवारो आगमे सिद्धो ? ॥ ९२ ॥

यदि प्रतिबिम्बनिमित्ता अभविष्यन्नाशातनाः ततः कस्मात् ।

यक्षप्रतिमादिरूपः परिवार आगमे शिष्टः ? ॥ ९२ ॥

જો પ્રતિમાને કારણે આશાતનાઓ થતી હોત તો પછી આજુબાજુ યક્ષની પ્રતિમારૂપ પરિવાર આગમમાં કેમ બતાવ્યો છે ? (૯૨)

कह वा तित्थयरोवरि, कीरइ मालाधराइपरिवारो ? ।

न य सो निहवियव्वो, सोहानासाइदोसाओ ॥ ९३ ॥

कथं वा तीर्थकरोपरि क्रियते मालाधरादिपरिवारः ?

न च स निहोतव्यः शोभानाशादिदोषात् ॥ ९३ ॥

अने शा माटे तीर्थकर परमात्मान्नी उपर मालाने लघने उभेला देव विगेरेनो परिवार कराय छे ? आशातनाना लयथी ते परिवार "न ज कराय" आवो अपलाप पझ नही थई शके, केमके परमात्मान्नी शोभा नष्ट करवाउप मोटी आशातनानो दोष लागे. (८३)

जिणजलसंगनिवारणपरियरनीरं कर्हं तु रक्खेसि ? ।

न्हवणे वा तं न कुणसि, करेसि उज्जालणे नियमा ॥ ९४ ॥

जिनजलसङ्गनिवारणपरिकरनीरं कथं तु रक्षसि ? ।

स्नपने वा तत्र करोषि करोषि उज्ज्वालने नियमात् ॥ ९४ ॥

परमात्माओने परस्पर पाणीनो स्पर्श अटकाववानो प्रयत्न करनार तुं परिकरनुं उउतुं पाणी कर्हं रीते रोकेश ? उवे तुं अेम कडे के परिकरनो प्रक्षाल ज नही कडुं, तो साङ् करवा जतां तो अवश्य पाणीनो स्पर्श प्रतिमाने थई ज शशे. (८४)

अह तं न करेसि तुमं, चिइमालिन्नं उवेहमाणस्स ।

महती तओ अवन्ना, तओ वि आसायणा नन्ना ॥ ९५ ॥

अथ तत्र करोषि त्वं चैत्यमालिन्यमुपेक्षमाणस्य ।

महती ततोऽवज्ञा ततोऽपि आशातना नान्या ॥ ९५ ॥

परिकरने साङ् न करे तो प्रतिमान्नी मलिनतान्नी उपेक्षा करवान्नी अवज्ञा-आशातनानो दोष लागे अने तेना करतां मोटी भीळ कोर्ह आशातना नथी. (८५)

अन्नंच

लोचकरणेण पीडं, उप्पायंतो वि सुद्धपरिणामो ।

जह सुद्धमणो समणो, होइ दढं निजराभागी ॥ ९६ ॥

अन्यच्च

लोचकरणेण पीडां उत्पादयन्नपि शुद्धपरिणामः ।

यथा शुद्धमनाः श्रमणो भवति दृढं निर्जराभागी ॥ ९६ ॥

વળી જેમ લોચ કરવાથી પીડા ઉપજાવવા છતાં પણ શુદ્ધ મન અને શુદ્ધપરિણામવાળો સાધુ સંપૂર્ણપણે નિર્જરાને જ પ્રાપ્ત કરે છે. (૯૬)

(ઉદાહરણ)

જહ વા કુસલો વિજ્ઞો, લંઘણ-કડુગોસહાઇદાણેનં ।

વિહિયારોગ્ગો પાવઇ, ઇચ્છિયમત્થં ચ કિત્તિં ચ ॥ ૯૭ ॥

યથા વા કુશલો વૈદ્યો લઙ્ઘન-કટુકૌષધાદિદાનેન ।

વિહિતારોગ્યઃ પ્રાપ્નોતીચ્છિતમર્થં ચ કીર્તિં ચ ॥ ૯૭ ॥

અથવા કોઈ કુશળ વૈદ્ય લાંઘણ કરાવવી, કડવા ઔષધ આપવા વિગેરે દ્વારા આરોગ્યને કરે (રોગ દૂર કરે) તો ઈચ્છિત ધનને અને યશને પ્રાપ્ત કરે છે. (૯૭)

(શુભભાવયુક્ત ક્રિયા કર્મક્ષયનું કારણ)

एवं सुहभावजुअं, णहाणं उज्जालणं च पडिमाणं ।

भक्तीए कीरंतं, कम्मक्खयकारणं चेव ॥ ९८ ॥

एवं शुभभावयुतं स्नानमुज्ज्वालनं च प्रतिमानाम् ।

भक्त्या क्रियमाणं कर्मक्षयकारणं चैव ॥ ९८ ॥

આ પ્રમાણે શુભભાવપૂર્વક ભક્તિથી કરાતો પ્રક્ષાલ કે પ્રભુજીની નિર્મળતાને કરનાર કોઈ પણ ક્રિયા એ કર્મક્ષયનું કારણ જ બને છે. (૯૮)

आहरणं पुण एत्थं, वीरजिणिंदस्स कन्नसल्लाइं ।

अवणेत्तु सुहं पत्ता, सिद्धत्थवणी-खरयवेज्जा ॥ ९९ ॥

आहरणं पुनरत्र वीरजिनेन्द्रस्य कर्णशल्यानि ।

अपनीय सुखं प्राप्तौ सिद्धार्थवणिक्-खरकवैद्यौ ॥ ९९ ॥

અહીં ઉદાહરણ છે - વીર પરમાત્માના કાનમાંથી ખીલા કાઢી સિદ્ધાર્થ વણિક અને ખરક વૈદ્ય સુખ પામ્યા. (૯૯)

तह बाहिओ न भयवं, संगमयविमुक्ककालचक्केणं ।

जह जणियभेरवरवं, नीणिजंतेसु सल्लेसु ॥ १०० ॥

तथा बाधितो न भगवान् संगमकविमुक्तकालचक्रेण ।
यथा जनितभैरवरवं नीयमानेषु शल्येषु ॥ १०० ॥

देवाधम संगमे छोडेला कालचक्रथी पक्ष प्रभुञ्जे तेटली पीडा थई न उती
शेटली लयंकर थीस पडावनार कानना भीला बहार काढती वपते थई.
(१००)

(भावविशुद्धिनुं प्राधान्य)

तहविहविसुद्धभावा, जाया कल्लाणभायणं दो वि ।
तम्हा भावविसुद्धी, कम्मक्खयकारणं नेया ॥ १०१ ॥
तथाविधविसुद्धभावाजातौ कल्याणभाजनं द्वावपि ।
तस्माद्भावविशुद्धिः कर्मक्षयकारणं ज्ञेया ॥ १०१ ॥

छतां पक्ष तेवा प्रकारना विशुद्धभावथी ते बने (सिध्दार्थ वक्षिक अने
अरक वैद्य) सद्गतिनी परंपराना लागी बन्या. तेथी भावनी विशुद्धिने श
कर्मक्षयनुं कारण जाणवी. (१०१)

(शुध्ध परिष्णाम, तेनो बाधक)

जो मंदराग-दोसो, परिणामो सुद्धओ तओ होइ ।
मोहम्मि य पबलम्मि, न मंदया हंदि ! एएसिं ॥ १०२ ॥
यो मन्दराग-दोषः परिणामः शुद्धकस्ततो भवति ।
मोहे च प्रबले न मन्दता हन्त ! एतेषाम् ॥ १०२ ॥

जे राग-द्वेषनी मंदतायुक्त परिष्णाम, ते शुद्ध परिष्णाम होय छे. मोहनी
प्रबलतामां आ बनेनी मंदता होती नथी. (१०२)

(मोहथी शुद्ध पक्ष अशुद्ध)

जो मोहकलुसियमणो, कुणइ अदोसे वि दोससंकप्पं ।
सो अप्पाणं वंचइ, पेयावमगो वणिसुउ व्व ॥ १०३ ॥
यो मोहकलुषितमनाः करोत्यदोषेऽपि दोषसंकल्पम् ।
स आत्मानं वञ्चयते पेयावमको वणिकसुत इव ॥ १०३ ॥

મોહથી કલુષિત બનેલા મનવાળો દોષ ન હોય તેને વિષે પણ દોષનો સંકલ્પ કરે, તે પોતાના આત્માને માતાએ બનાવેલા પીણાની ઉલ્ટી કરનાર વણિકપુત્રની જેમ ઠગે છે. (૧૦૩)

(શુભક્રિયાનો નિંદક બહુજનાપકારી)

સુદ્ધં પિ ભક્તપાણં, કુણઈ અસુદ્ધં અસુદ્ધસંકમ્પો ।
સંકાકલુસિયચિત્તો, એસણનિરવેક્ષભાવો વા ॥ ૧૦૪ ॥
શુદ્ધમપિ ભક્તપાનં કરોત્યશુદ્ધમશુદ્ધસંકલ્પઃ ।
શઙ્કાકલુષિતચિત્ત એષણનિરપેક્ષભાવો વા ॥ ૧૦૪ ॥

અશુદ્ધના સંકલ્પવાળો, શંકાથી કલુષિત ચિત્તવાળો અથવા ત્રણે પ્રકારની એષણાને વિષે નિરપેક્ષ ભાવવાળો (શુદ્ધ કે અશુદ્ધની દરકાર ન કરનાર) શુદ્ધ એવા ભોજન અને પાણીને પણ અશુદ્ધ કરે છે. (૧૦૪)

અવસડગ્ગકમ્પણાણ, સુંદરસડગ્ગો અસુંદરં ફલઈ ।

ઇય સુંદરા વિ કિરિયા, અસુહફલા મલિણહિયયસ્સ ॥ ૧૦૫ ॥

અપશકુનકલ્પનયા સુન્દરશકુનમસુન્દરં ફલતિ ।

ઇતિ સુન્દરાડપિ ક્રિયાડશુભફલા મલિનહદયસ્ય ॥ ૧૦૫ ॥

અપશકુનની કલ્પનાથી સુંદર શકુન પણ ખરાબ ફળ આપે છે, તે જ રીતે મલિન હૃદયવાળાની સુંદર એવી પણ ક્રિયા અશુભ ફળ આપનારી બને છે. (૧૦૫)

સુત્તાવિરુદ્ધકિરિયં, ચિંસંતો નિયયઘડિયજુત્તીહિં ।

પંડિયમાણી પુરિસો, કલુસઈ ભાવં બહુજણસ્સ ॥ ૧૦૬ ॥

સૂત્રાવિરુદ્ધક્રિયાં ક્ષિપન્ નિજકઘટિતયુક્તિભિઃ ।

પણ્ડિતમાની પુરુષઃ કલુષયતિ ભાવં બહુજનસ્ય ॥ ૧૦૬ ॥

સૂત્રથી અવિરોધી ક્રિયાને પોતાની મનઘડંત યુક્તિઓથી નિંદતો પોતાની જાતને પંડિત માનતો પુરુષ ઘણા લોકોના ભાવને કલુષિત કરે છે. (૧૦૬)

(લોકોની મુગ્ધતા)

धम्मत्थी मुद्धजणो, अउव्वभणियम्मि लग्गइ सुहेण ।

फुडमेयं मोहिज्जइ, लोहिल्लो अलियवाईहिं ॥ १०७ ॥

धर्माथी मुग्धजनोऽपूर्वभणिते लगति सुखेन (शुभेन ।)

स्फुटमेतन्मोह्यते लोभी अलीकवादिभिः ॥ १०७ ॥

धर्मना ઈચ્છુક બાળબુદ્ધિવાળા જીવો નવું સાંભળે તેમાં સુખેથી જોડાય છે, કેમકે આ વાત સ્પષ્ટ જ છે. "લોભિયા હોય ત્યાં ધુતારા ભૂખે ન મરે." (૧૦૭)

(દીર્ઘ ભવબ્રમણ)

કહ નામ ભવારન્ને, ચિરકાલં પરિયડિસ્સમેગાગી ।

ઇય મેલઇ જણસત્થં, નિયએ બોહે અસગ્ગાહી ॥ ૧૦૮ ॥

કથં નામ ભવારણ્યે ચિરકાલં પર્યટિષ્ષ્યામ્યેકાકી ।

ઇતિ મેલયતિ જનસાર્થં નિજકે બોધેऽસદ્ગ્રાહી ॥ ૧૦૮ ॥

આ સંસારરૂપી જંગલમાં લાંબા કાળ સુધી એકલો કેવી રીતે ભટકીશ, તેથી ઘણા લોકોના સમૂહને અસદ્ગ્રાહી પુરુષ પોતાના માર્ગમાં લઈ જાય છે. (અને દુર્ગતિમાં ભભાવે છે.) (૧૦૮)

(જ્ઞાનની પ્રાથમિકતા)

ધમ્મત્થિણા હુ પઠમં, આગમતત્તં મણે ધરેયવ્વં ।

તત્થ પુણ પયડમેયં, ધણિયં પરમત્થપેચ્છીહિં ॥ ૧૦૯ ॥

ધર્માર્થિનાં ચલુ પ્રથમમાગમતત્ત્વં મનસિ ધર્તવ્યમ્ ।

તત્ર પુનઃ પ્રકટમેતદ્દ્રણિતં પરમાર્થપ્રેક્ષિભિઃ ॥ ૧૦૯ ॥

ધર્માર્થી જને સૌ પ્રથમ આગમના રહસ્યને મનમાં ધારણ કરવું જોઈએ. વાસ્તવિકતાને જાણનાર પૂર્વ મહર્ષિઓએ આગમમાં સ્પષ્ટપણે આમ કહ્યું છે કે
..... (૧૦૯)

(સ્વચ્છંદતા હાનિકારક)

સમઇપવિત્તી સવ્વા, આણાબજ્જ ત્તિ ભવફલા ચેવ ।

તિત્થયરુદ્દેસેણ વિ, ન તત્તઓ સા તદુદ્દેસા ॥ ૧૧૦ ॥

स्वमतिप्रवृत्तिः सर्वा आज्ञाबाह्येति भवफला चैव ।
तीर्थकरोद्देशेनापि न तत्त्वतः सा तदुद्देशा ॥ ११० ॥

पोतानी भतिकल्पनाथी कराती बधी प्रवृत्तिओ जिनाज्ञाथी बाह्य छे, तेथी संसाररूपी इणने आपनारी छे, तेवी प्रवृत्ति तीर्थकर भगवंतोने आश्रीने कराय तो पक्ष तत्त्वथी ते तीर्थकरोद्देशक नथी. (११०)

कयमेत्थ पसंगेणं, नोवाएयं न या वि मोक्तव्वं ।
समईएऽणुडार्णं, परिणामविसुद्धकामेहिं ॥ १११ ॥
कृतमत्र प्रसङ्गेन नोपादेयं न चापि मोक्तव्यम् ।
स्वमत्याऽनुष्ठानं परिणामविशुद्धकामैः ॥ १११ ॥

प्रसंगथी आवेली यथा लंभाववाथी सयु, विशुद्ध परिणामने ँच्छनारा जवोअे स्वमतिकल्पनाथी कोँ पक्ष अनुष्ठान स्वीकारवुं नही के छोऽवुं नही. (१११)

पुव्वपुरिसप्पवन्ने, मज्जनसलिले जिणेदंबिंबाणं ।
अन्नोन्नं लगगंते, कलुसं चित्तं न कायव्वं ॥ ११२ ॥
पूर्वपुरुषप्रपन्ने मज्जनसलिले जिनेन्द्रबिम्बानाम् ।
अन्योन्यं लगति कलुषं चित्तं न कर्त्तव्यम् ॥ ११२ ॥

पूर्वना पुत्रधोअे स्वीकारेला जिनेश्वर भगवंतोना प्रक्षालनुं पाणी परस्पर स्पर्शे तो पक्ष यित्तने क्लुषित न करवुं. (११२)

(वायकवर्यनी साक्षी)

घय-खीरमज्जणाइ वि, वायगगंथेसु पयडमुवइडं ।
पूयंतरायभीया, धम्मियपुरिसा न वारेंति ॥ ११३ ॥
घृत-क्षीरमज्जनाद्यपि वाचकग्रन्थेषु प्रकटमुपदिष्टम् ।
पूजान्तरायभीता धार्मिकपुरुषा न वारयन्ति ॥ ११३ ॥

वायक श्री उभास्वाति महाराजे पोताना ग्रंथोमां स्पष्टपक्षे बतावेलं धी अने दूधना प्रक्षालने पक्ष पूजा करवामां अन्तराय करवाथी उरता धार्मिक पुत्रधो वारता नथी. (११३)

आह जइ पुव्वपुरिसा, पमायओ कह वि निवडिया कूवे ।
 ता किं संपयपुरिसा, नियमा तत्थेव निवडंतु ? ॥ ११४ ॥
 आह यदि पूर्वपुरुषाः प्रमादतः कथमपि निपतिताः कूपे ।
 तस्मात्किं साम्प्रतपुरुषा नियमात्तत्रैव निपतन्तु ? ॥ ११४ ॥

(परंपराने प्रमाज्ञ करवाभां छोष)

शिष्य कडे छे - जे पूर्वपुरुषो प्रमादथी कोछ पज्ञ रीते कूवाभां पड्या छीय
 तो शुं अत्यारना पुरुषोअे अवश्य तेभां पडवुं ? (११४)

जइ आजम्मदरिद्धा, जच्चंधा विविहरोगतवियंगा ।
 आसि नरा पुरिमिल्ला, ता किं अम्हे वि तह होमो ? ॥ ११५ ॥
 यद्याजन्मदरिद्रा जात्यन्धा विविधरोगतप्ताङ्गाः ।
 आसन्नराः पुराणास्तस्मात्किं वयमपि तथा भवामः ? ॥ ११५ ॥

जे पूर्वना पुरुषो जन्मथी मांडीने दरिद्र छीय, जन्मथी आंधणा अने विविध
 रोगथी तपी गयेला शरीरवांणा छीय तो शुं अमे पज्ञ तेवा थछंअे ? (११५)

जइ ताव जार-चोरा, मंसासी जीवघायगा कूरा ।
 अम्ह कुले आसि नरा, अम्ह वि धम्मो न तो जुत्तो ॥ ११६ ॥
 यदि तावजार-चौरा मांसाशिनो जीवघातकाः क्रूराः ।
 अस्माकं कुले आसन्नरा अस्माकमपि धर्मो न ततो युक्तः ॥
 ११६ ॥

जे अमारा कुलभां पूर्वना पुरुषो वेश्यागामी, योर, मांस खानारा,
 अवहिसक अने क्रूर हता, तो पछी अमारे पज्ञ धर्म करवो योग्य नथी. (११६)

(दूषणोनी प्रतिकार)

आचारिओ -

भइ ! तुमं वायाडो, बाढं वुग्गाहिओ सि केणाडवि ।
 जंपसि जं वा तं वा, तेणेवं मोहगहगहिओ ॥ ११७ ॥

आचार्यः -

भद्र ! त्वं वाचाटो बाढं व्युद्ग्राहितोऽसि केनापि ।
जल्पसि यद्वा तद्वा तेनैवं मोहग्रहगृहीतः ॥ ११७ ॥

આચાર્ય ભગવંત જવાબ આપે છે - હે ભદ્ર ! તું વાચાળ છે અને કોઈના વડે ભરમાવાયેલો છે, તેથી આ પ્રમાણે મોહના વળગણથી ગ્રહણ કરાયેલો જેમ તેમ બોલે છે. (૧૧૭)

(ઉપરનું કહેલું અહીં યોગ્ય જ નથી)

અન્નઢા દિઢંતા, ન જોડયવ્વા બુહેણ અન્નત્થ ।

નો ખલુ ચરણાહરણં, રેહઢ કન્ને વિ સંઠવિયં ॥ ૧૧૮ ॥

અન્યાર્થા દૃષ્ટાન્તા ન યોજયિતવ્વ્યા બુધેનાન્યત્ર ।

નો ખલુ ચરણાભરણં રાજતિ કર્ણેઽપિ સંસ્થાપિતમ્ ॥ ૧૧૮ ॥

અન્ય પદાર્થ માટેના દ્રષ્ટાંતોનો પંડિતજને બીજે ઉપયોગ ન કરવો. પગનું ઘરેણું કાનમાં રાખવાથી કાંઈ શોભતું નથી. (૧૧૮)

ધમ્માભિમુહો પુરિસો, ન મુયઢ જો કુલકમાગર્યં મિચ્છં ।

તસ્સ ઢમે દિઢંતા, સિઢા દિઢંતવેઈહિં ॥ ૧૧૯ ॥

ધર્માભિમુખઃ પુરુષો ન મુજ્જતિ યઃ કુલક્રમાગતં મિથ્યાત્વમ્ ।

તસ્યેમે દૃષ્ટાન્તાઃ શિષ્ટા દૃષ્ટાન્તવેદિભિઃ ॥ ૧૧૯ ॥

ધર્મની તરફ વળેલો જે પુરુષ કુળના કમથી આવેલા મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરતો નથી તેને બોધ પમાડવા દ્રષ્ટાન્તના જાણકાર પુરુષોએ આ દ્રષ્ટાન્તો કહ્યા છે. (૧૧૯)

તુમમણવજ્ઞં કિરિયં, ધમ્મિયજ્ઞસંમયં ચિરાઇનં ।

દિઢંતેઈહિં ઢમેઈહિં, ઉજ્જસિ તા સુઢુ મૂઢો સિ ॥ ૧૨૦ ॥

ત્વમનવદ્દાં ક્રિયાં ધાર્મિકજનસમ્મતાં ચિરાચીર્ણામ્ ।

દૃષ્ટાન્તૈરેભિરુજ્જસિ તસ્માત્ સુષ્ટુ મૂઢોઽસિ ॥ ૧૨૦ ॥

(જ્યારે) તું ધાર્મિક જનોને સમ્મત, લાંબા કાળથી આચારમાં મૂકાયેલી નિર્દોષ ધર્મક્રિયાનો આ દ્રષ્ટાન્તોનો આશરો લઈ ત્યાગ કરે છે, તેથી તું અત્યંત મૂઢ છે. (૧૨૦)

(સૂત્ર એ જ પ્રમાણ)

અહ ધનતિ સુત્તવુત્તં, જુત્તં કાઠં કિમન્નપુરિસેહિં ।

સઙ્ગમિણં સહ સુત્તે, અઢ્ઢાણ વિ સંમયં ંયં ॥ ૧૨૧ ॥

અથ ધનતિ સૂત્રોક્તં યુક્તં કર્તુ કિમન્યપુરુષૈઃ ।

સત્યમિદં સતિ સૂત્રે અસ્માકમપિ સમ્મતમેતત્ ॥ ૧૨૧ ॥

હવે શિષ્ય એમ કહે છે - સૂત્રમાં જે કહેલું હોય તે કરવું જ યોગ્ય છે, બીજા પુરુષોના કહેલાની શી જરૂર છે ?

પ્રત્યુત્તર - તમારી વાત સાચી, જો આને લગતું સૂત્ર હોય તો અમને પણ એ સમ્મત જ છે. (૧૨૧)

નવરં પુચ્છામિ જહ, તં સુત્તં કેણ વિરહયં ધનસિ ? ।

અહ ગણહરપમુહેહિં, તે આસિ ન વ ત્તિ કહ મુણસિ ? ॥ ૧૨૨ ॥

નવરં પૃચ્છામિ અહં તત્સૂત્રં કેન વિરચિતં ધનસિ ? ।

યદિ ગણધરપ્રમુલ્લૈસ્તે આસન્ન વેતિ કથં જાનાસિ ? ॥ ૧૨૨ ॥

વળી હું તને પૂછુ છું કે આ સૂત્ર કોના વડે બનાવેલું છે એમ તું કહે છે ? જો ગણધર વિગેરે પૂર્વાચાર્યોએ, તો તેઓ હતા કે ન હોતા, તે તું કેવી રીતે જાણે છે ? (૧૨૨)

જહ ગુરુપરંપરાં, તેસિં વયણમ્મિ કહ ણુ પત્તિયસિ ? ।

અહ સઙ્ગવાહ્ણો તે, કહ ણુ અસઙ્ગં તયાહ્નં ? ॥ ૧૨૩ ॥

યદિ ગુરુપરમ્પરયા તેષાં વચને કથં નુ પ્રત્યેષિ ।

અથ સત્યવાદિનસ્તે કથં નુ અસત્યં તદાચીર્ણમ્ ? ॥ ૧૨૩ ॥

જો તું એમ કહે કે ગુરૂની પરંપરાથી જાણે છે, તો તેમના વચનમાં કેમ વિશ્વાસ કરે છે ? હવે જો તેઓ સત્યવાદી છે, તો પછી તેમનું આચરેલું અસત્ય કેમ હોય ? (૧૨૩)

ંગતાપામન્ને, તેસિં સંવિગ્ગગીયપુરિસાણં ।

તિત્થે તિત્થયરમ્મિ ય, ઉપ્પજ્જહ સંસઓ નિયમા ॥ ૧૨૪ ॥

ંકાન્તાપ્રામાણ્યે તેષાં સંવિગ્ગગીતપુરુષાણામ્ ।

तीर्थे तीर्थकरे च उत्पद्यते संशयो नियमात् ॥ १२४ ॥

જો તે સંવિગ્ન અને ગીતાર્થ મહાપુરુષોને એકાંતે અપ્રમાણ કહી દેવામાં આવે તો તીર્થ અને તીર્થકરને વિષે અવશ્ય શંકા ઉત્પન્ન થાય. (૧૨૪)

(જીતવ્યવહારની અવજ્ઞા એ સૂત્રની અવજ્ઞા)

જં भणसि सुत्तवुत्तं, पमाणमेयं पि वयणमेत्तं ते ।

जं जीयव्ववहारं, मुच्चसि तं सुत्तपयडं पि ॥ १२५ ॥

यद्भणसि सूत्रोक्तं प्रमाणमेतदपि वचनमात्रं ते ।

यज्जीतव्यवहारं मुच्चसि तत्सૂत्रप्रकटमपि ॥ ૧૨૫ ॥

વળી તું જે કહે છે કે સૂત્રમાં કહેલું મારે પ્રમાણ છે, એ પણ તારું વચન ફોગટ જ છે, કેમકે તેનાથી સૂત્રમાં સ્પષ્ટપણે બતાવેલા જીતવ્યવહારનો તું ત્યાગ કરે છે. (૧૨૫)

(સૂત્રાનુસારી જે હોય તે સર્વ પ્રમાણ)

गणहर-पुव्वधराईरइयं सुत्तं ति सच्चमेवेयं ।

तं मग्गमणुसरंतं, पमाणमो नवरमन्नं पि ॥ १२६ ॥

गणधर-पूर्वधरादिरचितं सूत्रमिति सत्यमेवैतत् ।

तन्मार्गमनुसरत् प्रमाणं तु नवरमन्यदपि ॥ ૧૨૬ ॥

ગણધર ભગવંતો અને પૂર્વધર મહાત્માઓએ સૂત્ર રચ્યા છે, તેથી તે સત્ય જ છે, પણ તેમના માર્ગને અનુસરતું બીજું જે હોય તે પણ પ્રમાણભૂત છે. (૧૨૬)

तित्थं पभावयंता, संपइ कइणो वि सुंदरा चैव ।

जम्हा जिणेंदसमए, पभावगा ते पढिजंति ॥ १२७ ॥

तीर्थं प्रभावयन्तः संप्रति कवयोऽपि सुन्दराश्चैव ।

यस्माज्जिनेन्द्रसमये प्रभावकास्ते पठ्यन्ते ॥ ૧૨૭ ॥

તીર્થની પ્રભાવના કરતાં અત્યારે સુંદર કવિઓ પણ છે, કેમકે તેમને જિનેશ્વર ભગવંતોના આગમમાં પ્રભાવક કહ્યા છે. (૧૨૭)

(આઠ પ્રભાવકો)

પાવચળી ધમ્મકહી, વાઈ નેમિત્તિઓ તવસ્સી ય ।

વિજ્ઞા-સિદ્ધો ય કવી, અદ્દેવ પઞાવગા ધ્મણિઆ ॥ ૧૨૮ ॥

પ્રાવચનિકો ધર્મકથી વાદી નૈમિત્તિકસ્તપસ્વી ચ ।

વિદ્યા-સિદ્ધશ્ચ કવિરઠૈવ પ્રભાવકા ધ્મણિતાઃ ॥ ૧૨૮ ॥

પ્રાવચનિક, ધર્મકથીક, વાદી, નૈમિત્તિક, તપસ્વી, વિદ્યાયુક્ત, સિદ્ધિયુક્ત અને કવિ એમ આઠ જ પ્રભાવકો કહ્યા છે. (૧૨૮)

પવચણપઞાવણકરં, સજુત્તિરિદયં પિ સોહર્ણ નેયં ।

રોસા જેંતો રચણં, સ્વારો પિ પસંસિઓ લોણ ॥ ૧૨૯ ॥

પ્રવચનપ્રઞાવનાકરં સ્વ(સ)યુક્તિરચિતમપિ શોઞનં જ્ઞેયમ્ ।

રોષાદ્ નચન્ રત્નં ક્ષારોઽપિ પ્રશંસિતો લોકે ॥ ૧૨૯ ॥

પ્રવચનની પ્રભાવના કરનારું સ્વયુક્તિથી રચેલું હોય તો તેને પણ સારું જાણવું, કેમ કે રોષથી રત્નને લઈ જતો ખારો પણ સમુદ્ર લોકમાં પ્રશંસનીય બને છે. (૧૨૯)

જો જો અ સુઅગ્ગાહો, પડિવક્કો તસ્સ તસ્સ ધ્મણિયવ્વો ।

જત્તો વાયઙ્ પવણો, પરિચત્થી (?) દિજ્જણ તત્તો ॥ ૧૩૦ ॥

યો યશ્ચ શ્રુતગ્રાહઃ પ્રતિપક્ષઃ તસ્ય તસ્ય ધ્મણિતવ્યઃ ।

યતો વાતિ પવનઃ દ્વારં દીયતે તતઃ ॥ ૧૩૦ ॥

જે વ્યક્તિ જે શ્રુતમા આગ્રહવાળો હોવાથી એકાંત પક્કડમાં આવતો હોય તેને તેના પ્રતિપક્ષરૂપે વસ્તુ-માર્ગ-આચાર બતાવવો. કેમકે જે દિશામાંથી પવન વાતો હોય તે બાજુનો દરવાજો દેવાય બંધકરાય. (૧૩૦)

સંઘં અવમન્નંતો, જાણગમાણી જણો અસગ્ગાહી ।

કહમવિ ધિન્નં મન્નઙ્, જમાલિપમુહાણમપ્પાણં ॥ ૧૩૧ ॥

સંઘમવમન્યમાનો જ્ઞાયકમાની જનોઽસદ્ગ્રાહી ।

કથમપિ ધિન્નં મન્યતે જમાલિપ્રમુખેઞ્ચ આત્માનમ્ ॥ ૧૩૧ ॥

પોતાને પંડિત માનતો અસદ્ગ્રાહી મનુષ્ય સંઘની અવગણના કરતો હોય તો જમાલિ પ્રમુખ નિહ્નવોથી પોતાને કઈ રીતે જુદો માને છે ? (૧૩૧)

(સંઘનું અપમાન અને તેનું ફળ)

સંસિજ્ઞિ નિયકિરિયા, દૂસિજ્ઞિ સયલસંઘવવહારો ।

કસો ઈતો વિ પરા, વિમાણના હૈદિ ! સંઘસ્સ ? ॥ ૧૩૨ ॥

શસ્યતે નિજક્રિયા દૂષ્યતે સકલસંઘવ્યવહારઃ ।

કુત ઇતોઽપિ પરા વિમાનના હન્ત ! સઙ્ગસ્ય ? ॥ ૧૩૨ ॥

પોતાની સ્વમતિકલ્પિત ક્રિયાની પ્રશંસા કરાય અને સકળ શ્રી સંઘની ચાલી આવતી આચરણને દૂષિત કરાય (દોષિત બતાવાય), આના કરતાં બીજી કઈ મોટી સંઘની આશાતના હોઈ શકે ? (આ જ સંઘની મોટામાં મોટી આશાતના છે.) (૧૩૨)

જો જિણસંઘં હીલઈ, સંઘાવયવસ્સ દુક્કયં દહું ।

સવ્વજણહીલણિજ્ઞો, ભવે ભવે હોઈ સો જીવો ॥ ૧૩૩ ॥

યો જિનસઙ્ગં હેલતિ સઙ્ગાવયવસ્ય દુષ્કૃતં દૃષ્ટવા ।

સર્વજનહેલનીયો ભવે ભવે ભવતિ સ જીવઃ ॥ ૧૩૩ ॥

સંઘના અવયવભૂત એકાદ-બે વ્યક્તિના દુષ્કૃતને જોઈને જ સમગ્ર જૈનસંઘની નિંદા કરે છે, તે વ્યક્તિ ભવોભવ સર્વ જીવોને નિંદનીય બને છે. (૧૩૩)

જઈ કમ્મવસા કેઈ, અસુહં સેવંતિ કિમિહ સંઘસ્સ ? ।

વિટ્ટાલિજ્ઞિ ગંગા, કયાઈ કિં વાસવારેહિં ? ॥ ૧૩૪ ॥

યદિ કર્મવશાત્કેઽપિ અશુભં સેવન્તે કિમિહ સઙ્ગસ્ય ? ।

વિટાલ્યતે ગઙ્ગા કદાપિ કિં વાસવારૈઃ ? ॥ ૧૩૪ ॥

જો કર્મને વશ થઈ કેટલાક જીવો અશુભ આચરણ કરે, તેમાં સંઘનો શું દોષ ? શું ક્યારેય પણ ઘોડાઓથી (તેમના દ્વારા અશુચિકર્મ કરવાથી) ગંગા મલિન બને ખરી ? (૧૩૪)

(સંઘના દોષ ઢાંકનાર સુખી)

જો પુણ સંતાસંતે, દોસે ગોવેડ સમણસંઘસ્સ ।

વિમલજસકિત્તિકલિઓ, સો પાવડ નિવ્વુડં તુરિયં ॥ ૧૩૫ ॥

યઃ પુનઃ સતોડસતો દોષાન્ ગોપાયતિ શ્રમણસંઘસ્ય ।

વિમલયશઃકીર્તિકલિતઃ સ પ્રાપ્નોતિ નિર્વૃત્તિં ત્વરિતમ્ ॥૧૩૫॥

જે કોઈપણ શ્રમણપ્રધાન સંઘના સદ્ભૂત કે અસદ્ભૂત દોષોને ઢાંકે તે નિર્ભય યશ અને કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી શીઘ્ર મોક્ષનગરીને પામે છે. (૧૩૫)

જહ કણરક્ષણહેડં, રક્ષિજ્ઞઈ જત્તઓ પલાલં પિ ।

સાસણમાલિન્નભયા, તહા કુસીલં પિ ગોવેજ્ઞા ॥ ૧૩૬ ॥

યથા કણરક્ષણહેતું રક્ષ્યતે યત્તતઃ પલાલમપિ ।

શાસનમાલિન્યભયાત્તથા કુશીલમપિ ગોપાયેત્ ॥ ૧૩૬ ॥

જેમ અનાજના દાણાઓના રક્ષણ માટે પ્રયત્નપૂર્વક ઘાસનું પણ રક્ષણ કરાય છે, તેમ શાસનના અપયશના ભયથી કુશીલ જીવોના દોષોને પણ ઢાંકે. (૧૩૬)

ભણિયસ્સ તત્તમેયં, સંઘસ્સાસાયણા ન કાયવ્વા ।

સોડં સગરસુઆણં, દુવ્વિસહં દુક્કરિંછોલિં ॥ ૧૩૭ ॥

ભણિતસ્ય તત્ત્વમેતત્સંઘસ્યાશાતના ન કર્તવ્વા ।

શ્રુત્વા સગરસુતાનાં દુર્વિષહાં દુઃખપડિક્તમ્ ॥ ૧૩૭ ॥

અત્યાર સુધી જે કહ્યું તેનો નિયોડ આ છે કે - સગર ચક્રવર્તીના પુત્રોએ ભોગવેલા દુઃસહ્ય દુઃખોની પરંપરા સાંભળીને (નિર્ણય કરવો કે) સંઘની આશાતના કદાપિ ન કરવી. (૧૩૭)

(અન્યાચાર્યનો મત)

અન્નો ધનેજ્ઞ કોઈ, ઓસરણઠિયસ્સ વીયરાગસ્સ ।

ઈંદાઈણ્હિં ન કયા, મજ્ઞણ-મલ્લાઈણા પૂજા ॥ ૧૩૮ ॥

જિણપડિઈંદો પડિમા, સંપડ તાસિં પિ સા ન સ્વલુ જુત્તા ।

रागाइसयपगासणमसंगयं वीयरगस्स ॥ १३९ ॥

अन्यो भणेत्कोऽपि समवसरणस्थितस्य वीतरागस्य ।

इन्द्रादिकैर्न कृता मजन-माल्यादिना पूजा ॥ १३८ ॥

जिनप्रतिच्छन्दः प्रतिमा सम्प्रति तासामपि सा न खलु युक्ता ।

रागातिशयप्रकाशनमसंगतं वीतरागस्य ॥ १३९ ॥

હવે કોઈ એમ કહે કે સમવસરણમાં બેઠેલા વીતરાગ પરમાત્માની ઈન્દ્રાદિ દેવોએ જળ, પુષ્પની માળા વિગેરે દ્વારા પૂજા કરી નથી, અને તે જિનના પ્રતિબિમ્બ રૂપે જ પ્રતિમાઓ છે, તો પછી તે પ્રતિમાની પણ તે પ્રકારે પૂજા કરવી યોગ્ય નથી. વળી વીતરાગ પરમાત્માને વિષે અતિશય રાગના સંકેત સમા જળ, પુષ્પના આરોહણ દ્વારા રાગનો અતિશય પ્રકટ કરવો તે સાવ અસંગત છે. (૧૩૮-૧૩૯)

(તેનો પ્રતિકાર)

भणइ गुरू मुत्ताणं, रागो आरोविओ वि नारुहइ ।

न हि निहड्डे बीए, होइ पुणो अंकुरुप्पत्ती ॥ १४० ॥

भणति गुरुमुत्तानां राग आरोपितोऽपि नाऽऽरोहति ।

न हि निर्दग्धे बीजे भवति पुनरङ्कुरोत्पत्तिः ॥ १४० ॥

ગુરૂ ભગવંત પ્રત્યુત્તર આપે છે - મુક્ત જીવોને વિષે રાગનું આરોપણ કરાવવા છતાં પણ રાગ આરોપિત થતો નથી. કેમકે બીજ બળી ગયા પછી અંકુરની ઉત્પત્તિ થતી નથી. (૧૪૦)

पूआइदंसणाओ, रागित्तपकप्पणा न धन्नाणं ।

जायइ भावुल्लासो, कल्लाणपरंपरामूलं ॥ १४१ ॥

पूजादिदर्शनाद्रागित्वप्रकल्पना न धन्यानाम् ।

जायते भावोल्लासः कल्याणपरम्परामूलम् ॥ १४१ ॥

પરમાત્માની કરાતી પૂજા વિગેરેના દર્શનથી ધન્ય જીવોને પરમાત્મા વિષે રાગીપણાની કલ્પના આવતી નથી, પરંતુ કલ્યાણની પરંપરાના મૂળ સમો ભાવોદ્ધાસ પૂજાના દર્શનથી ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૪૧)

(જિનપ્રતિમાની પૂજાનો હેતુ)

જિણભવણબિંબપૂઆ, કીરંતિ જિણાણ નો કણ કિંતુ ।

સુહભાવણાનિમિત્તં, બુહાણ ઇયરાણ બોહત્થં ॥ ૧૪૨ ॥

જિનભવનબિમ્બપૂજા ક્રિયતે જિનાનાં નો કૃતે કિન્તુ ।

શુભભાવનાનિમિત્તં બુધાનાં ઇતરેષાં બોધાર્થમ્ ॥ ૧૪૨ ॥

જિનાલયોમાં જિનપ્રતિમાની પૂજા ભગવાન માટે નથી કરાતી, પરંતુ પોતાનામાં શુભ ભાવ ઉત્પન્ન થાય અને બીજા પંડિત જીવો તે જોઈને બોધ પામે તે માટે કરાય છે. (૧૪૨)

મણિયં ચ -

ચેઈહરેણ કેઈ, પસંતરુવેણ કેઈ બિંબેણ ।

પૂઆઈસયા અન્ને, બુજ્ઞંતિ તહોવણેણ ॥ ૧૪૩ ॥

મણિતં ચ -

ચૈત્યગૃહેણ કેડપિ પ્રશાન્તરૂપેણ કેડપિ બિમ્બેણ ।

પૂજાતિશયાદન્યે બુધ્યન્તે તથોપદેશેણ ॥ ૧૪૩ ॥

કહ્યું છે કે કેટલાક નયનરમ્ય જિનાલયને જોઈને, કેટલાક જિનબિમ્બની પ્રશાંત મુદ્રાથી, કેટલાક અતિશય સુંદર પૂજા જોઈને અને કેટલાક ઉપદેશ સાંભળીને બોધ પામે છે. (૧૪૩)

(પૂજાની નિત્યકર્તવ્યતા)

તા પુષ્પ-ગંધ-ભૂષણ-વિચિત્તવત્થેહિં પૂયણં નિચ્છં ।

જહ રેહઈ તહ સમ્મં, કાયવ્વં સુદ્ધચિત્તેહિં ॥ ૧૪૪ ॥

તત્પુષ્પ-ગન્ધ-ભૂષણ-વિચિત્રવસ્ત્રૈઃ પૂજનં નિત્યમ્ ।

યથા રાજતે તથા સમ્યક્ કર્તવ્યં શુદ્ધચિત્તૈઃ ॥ ૧૪૪ ॥

તેથી સદાકાળ માટે પુષ્પ, સુગંધી પદાર્થો, આભૂષણો અને વિચિત્ર વસ્ત્રો વડે પ્રભુજી જેમ વધારે શોભે તેમ વધુને વધુ સારી રીતે શુદ્ધચિત્તવાળા જીવોએ પૂજા કરવી જોઈએ. (૧૪૪)

(અન્યનો મત)

અને બેંતિ અજુત્તં, પુણરુત્તં વત્થ-ભૂસનાઈર્ણ ।

આરોવર્ણ જિણાણં, ડજ્ઝિયનિમ્મલ્લપાયાર્ણ ॥ ૧૪૫ ॥

અન્યે બ્રુવતેડયુત્તં પુનરુત્તં વસ્ત્ર- ભૂષણાદીનામ્ ।

આરોપર્ણં જિનાનામુજ્ઝિતનિર્માલ્યપ્રાયાણામ્ ॥ ૧૪૫ ॥

કેટલાક એમ કહે છે કે નિર્માલ્ય પ્રાય: થઈ ગયેલા તેથી જ ત્યાજ્ય કોટિમાં આવેલા વસ્ત્ર, આભૂષણાદિ વારંવાર પ્રભુજીને ચડાવવા તે અયોગ્ય છે. (૧૪૫)

(પ્રતિકાર)

પડિવુત્તં ચેવ ઇમં, પુવ્વં નિમ્મલ્લલક્ષણાભાવા ।

ભોગવિણટ્ટં દવ્વં, નિમ્મલ્લં વજ્જરતેણ ॥ ૧૪૬ ॥

પ્રત્યુત્તં ચૈવેદં પૂર્વં નિર્માલ્યલક્ષણાભાવાત્ ।

ભોગવિનટ્ટં દ્રવ્યં નિર્માલ્યં કથયતા ॥ ૧૪૬ ॥

તેમાં નિર્માલ્યપણાના લક્ષણનો અભાવ છે, કેમકે "ઉપભોગથી વિનષ્ટ થયેલું - સ્વસ્વરૂપ ખોઈ ચૂકેલું દ્રવ્ય નિર્માલ્ય છે " આમ કહીને તેનો પહેલા જ ઉત્તર આપી દીધો છે. (૧૪૬)

(આચરણની અવજ્ઞા ન કરવી)

અલમેત્થ વિત્થરેણ, આઈનં એવમાઈ બહુભેઅં ।

સવ્વં ન દૂસિઅવ્વં, વિસુદ્ધધમ્મં મહંતેણ ॥ ૧૪૭ ॥

અલમત્ર વિસ્તરેણ આચીર્ણમેવમાદિ બહુભેદમ્ ।

સર્વં ન દૂષયિતવ્યં વિશુદ્ધધર્મ કાજ્ઞતા ॥ ૧૪૭ ॥

અહીં વધારે પડતું લંબાણ કરવાથી સર્વું, વિશુદ્ધ ધર્મને ઈચ્છતા જીવે આવી ઘણા પ્રકારની સત્ય એવી આચરણ છે, તે બધીયને દૂષિત ન કરવી. (૧૪૭)

(આચરણની ચર્ચાનો હેતુ)

આહ પરો જિણવંદણત્રિહાણમારંભિરુણ કિં જુત્તં ? ।

अप्यत्थुयमाढविअं, आइन्नवियारणं एयं ॥ १४८ ॥

आह परो जिनवन्दनविधानमारभ्य किं युक्तम् ? ।

अप्रस्तुतमारब्धमाचीर्णविचारणमेतत् ॥ १४८ ॥

शिष्य प्रश्न करे છે - જિનેશ્વર પરમાત્માને વંદન કરવાની વિધિનો આરંભ કરી અપ્રસ્તુત એવી આ આચરણની વિચારણા શરૂ કરવી એ શું યોગ્ય છે ? (૧૪૮)

નાપત્થુયમેત્થ જઓ, એયં ચિય અંતરંગમુવહ્ઠં ।

ભાવવિસુદ્ધિસરૂવં, પઠમં તા વંદણવિહાણં ॥ ૧૪૯ ॥

નાપ્રસ્તુતમત્ર યત એતત્વલુ અન્તરજ્ઞમુપદિષ્ટમ્ ।

ભાવવિશુદ્ધિસ્વરૂપં પ્રથમં તતો વન્દનવિધાનમ્ ॥ ૧૪૯ ॥

પ્રત્યુત્તર - આ વિચારણા અપ્રસ્તુત નથી કેમકે આ તો આંતરિક અંગનો જ ઉપદેશ છે. ભાવની વિશુદ્ધિનું સ્વરૂપ એ વંદનની વિધિનું સૌ પ્રથમ અંગ છે. (૧૪૯)

(કદાગ્રહીની ક્રિયા નિષ્ફળ)

કુગ્ગાહદૂસિયમણો, સમુજમંતો વિ બજ્જકિચ્છેસુ ।

વિહિવંદણાણુરુવં, ફલં ન પાવેહ્ દુબ્બુદ્ધી ॥ ૧૫૦ ॥

કુગ્રાહદૂષિતમનાઃ સમુદ્યચ્છન્નપિ બાહ્યકૃત્યેષુ ।

વિધિવન્દનાનુરૂપં ફલં ન પ્રાપ્નોતિ દુર્બુદ્ધિઃ ॥ ૧૫૦ ॥

કદાગ્રહથી દૂષિત ચિત્તવાળો દુર્બુદ્ધિ જીવ બાહ્ય ક્રિયાઓમાં ઉદ્યમ કરવા છતાં પણ વિધિપૂર્વકની વંદનાથી મળવા જોઈતા ફળને પામી શકતો નથી. (૧૫૦)

(દ્રશ્યન્ત)

કોટરજલતજલણો, આસિચ્ચંતો વિ વારિધારાહિં ।

વિદ્ધિં તરૂ ન પાવડ, કિલિદ્ધચિત્તસ્સ તહ ધમ્મો ॥ ૧૫૧ ॥

કોટરજ્વલજ્જ્વલન આસિચ્ચમાનોઽપિ વારિધારાભિઃ ।

વૃદ્ધિં તરૂર્ન પ્રાપ્નોતિ ક્ષિષ્ટચિત્તસ્ય તથા ધર્મઃ ॥ ૧૫૧ ॥

જેની બખોલમાં અગ્નિ બળી રહ્યો છે એવા વૃક્ષને પાણીની ધારાઓ વડે સીંચવા છતાં પણ વૃદ્ધિ પામતો નથી, તેમ સંકલેશયુક્ત ચિત્તવાળા જીવનો ધર્મ વૃદ્ધિ પામતો નથી. (૧૫૧)

તમ્હા કુગ્ગાહવિસં, વમિત્તુ પસમામયં ચ પાઠુણં ।

મજ્ઝ્જીત્થમણો મઙ્ગમં, કરેજ્જ ચિદ્ધવંદણં વિહિણા ॥ ૧૫૨ ॥

તસ્માત્કુગ્ગાહવિષં વમિત્વા પ્રશમામૃતં ચ પીત્વા ।

મધ્યસ્થમના મતિમાન્ કુર્યાચ્ચૈત્યવન્દનાં વિધિના ॥ ૧૫૨ ॥

તેથી કદાગ્રહરૂપ ઝેરને બહાર કાઢી પ્રશમામૃતનું પાન કરી મધ્યસ્થ ચિત્તવાળો બુદ્ધિમાન પુરૂષ વિધિપૂર્વક ચૈત્યવંદન કરે. (૧૫૨)

ચિદ્ધવંદણા તિભેયા, જહન્ન ઉક્કોસ મજ્ઝિમા ચેવ ।

એકેકા વિ તિભેયા, જેદ્ધ વિજેદ્ધા કણિદ્ધા ય ॥ ૧૫૩ ॥

ચૈત્યવન્દના ત્રિભેદા જઘન્યા ઉત્કૃષ્ટા મધ્યમૈવ ।

એકૈકાઽપિ ત્રિભેદા જ્યેષ્ઠા વિજ્યેષ્ઠા કનિષ્ઠા ચ ॥ ૧૫૩ ॥

ચૈત્યવંદનાના ત્રણ ભેદ છે. જઘન્યા, મધ્યમા અને ઉત્કૃષ્ટા. આ ત્રણે ભેદો પણ વળી ત્રણ ત્રણ પ્રકારે છે. જઘન્ય, મધ્યમા ને ઉત્કૃષ્ટા. (૧૫૩)

એગનમોક્કારેણં, હોડ કણિદ્ધા જહન્નિઆ એસા ।

જહસત્તિનમોક્કારા, જહન્નિયા બન્નડ વિજેદ્ધા ॥ ૧૫૪ ॥

એકનમસ્કારેણ ભવતિ કનિષ્ઠા જઘન્યકા એષા ।

યથાશક્તિનમસ્કારા જઘન્યકા ભણ્યતે વિજ્યેષ્ઠા ॥ ૧૫૪ ॥

એક નમસ્કાર વડે જઘન્યમાં પણ જઘન્ય વંદના થાય છે અને શક્તિ પહોંચે તેટલા નમસ્કારવાળી જે વંદના તે મધ્યમ જઘન્યા વંદના કહેવાય છે (૧૫૪)

स च्चिय सक्कथयंता, नेया जिह्वा जहन्नियासन्ना ।

स च्चिय इरिआवहिआसहिआ सक्कथयदंडेहिं ॥ १५५ ॥

सा खलु शक्रस्तवान्ता ज्ञेया जयेष्ठा जघन्यकासंज्ञा ।

सैवेर्यापथिकीसहिता शक्रस्तवदण्डैः ॥ १५५ ॥

मध्यम वंदनामां ज अन्ते शक्रस्तव बोलवामां आवे तो उत्कृष्ट जघन्य
थैत्यवंदना ज्ञाज्ञवी. ते ज (पूर्वोक्त) थैत्यवंदना ઈरિયાવહિ, નમુત્યુણં અને
અરિહંત ચેઈઆણં સુધી કરે તે (જઘન્ય મધ્યમ વંદના) (૧૫૫)

મજ્ઝિમકણિઢિગેસા, મજ્ઝિમ(વિ)જેઢા ડ હોઈ સા ચૈવ ।

ચેઈયદંડયથુઈએગસંગયા સવ્વમજ્ઝિમયા ॥ ૧૫૬ ॥

મધ્યમકનિષ્ઠિકૈષા મધ્યમ(વિ)જયેષ્ઠા તુ ભવતિ સા ચૈવ ।

ચૈત્યદણ્ડકસ્તુત્યેકસંગતા સર્વમધ્યમિકા ॥ ૧૫૬ ॥

તે જઘન્ય મધ્યમા જાણવી. તે જ થૈત્યવંદના અરિહંત ચેઈઆણં અને એક
સ્તુતિથી યુક્ત બને, તે સર્વમધ્યમા એવી મધ્યમમધ્યમા થૈત્યવંદના જાણવી.
(૧૫૬)

મજ્ઝિમજેઢા સ ચ્ચિય, તિન્નિ થુઈઓ સિલોયતિયજુત્તા ।

ડકોસકણિઢા પુણ, સ ચ્ચિય સક્કથયાઈજુયા ॥ ૧૫૭ ॥

મધ્યમજ્યેષ્ઠા સા ખલુ તિસ્ત્રઃ સ્તુતયઃ શ્લોકત્રિકયુક્તા ।

ઉત્કૃષ્ટકનિષ્ઠા પુનઃ સૈવ શક્રસ્તવાદિયુતા ॥ ૧૫૭ ॥

મધ્યમમધ્યમા થૈત્યવંદનામાં ત્રણ સ્તોત્ર સહિત ત્રણ સ્તુતિઓ ઉમેરાય તો
ઉત્કૃષ્ટ મધ્યમા વંદના થાય. ઉત્કૃષ્ટ મધ્યમા વંદનામાં શક્રસ્તવાદિ સ્તોત્રો
ઉમેરાય તો જઘન્યોત્કૃષ્ટા વંદના થાય. (૧૫૭)

થુઈજુયલજુયલણં, દુગુણિયચેઈયથયાઈદંડા જા ।

સા ડકોસવિજેઢા, નિદ્દિઢા પુવ્વસૂરીહિં ॥ ૧૫૮ ॥

સ્તુતિયુગલયુગલકેન દ્વિગુણિતચૈત્યસ્તવાદિદણ્ડા યા ।

સા ઉત્કૃષ્ટવિજ્યેષ્ઠા નિર્દિષ્ટા પૂર્વસૂરિભિઃ ॥ ૧૫૮ ॥

જઘન્યોત્કૃષ્ટ દેવવંદના સ્તુતિઓના બે જોડકા અને ડબલ-ડબલ

अरिहंतयेर्थाशां वि. स्तोत्रोथी युक्तं बने त्तारे मध्यभोत्कृष्टा बने, तेम
पूर्वाचार्योअे क्खुं छे. (१५८)

थोत्तपणिवायर्दडगपणिहाणतिगेण संजुआ एसा ।

संपुन्ना विन्नेया, जेडा उक्कोसिआ नाम ॥ १५९ ॥

स्तोत्रप्रणिपातदण्डकप्रणिधानत्रिकेण संयुता एषा ।

संपूर्णा विज्ञेया ज्येष्ठा उत्कृष्टिका नाम ॥ १५९ ॥

त्रश स्तोत्रो, त्रश (प्रशिपातदंडक = षमासमश सूत्र) यैत्यवंदनो अने
त्रश जयवीयराय सूत्रथी संयुक्तं मध्यम उत्कृष्टा वंदना संपूर्णं अेवी
उत्कृष्ट-उत्कृष्टा वंदना ज्ञशवी. (१५८)

एसा नवप्पयारा, आइन्ना वंदना जिणमयम्मि ।

कालोचियकारीणं, अणग्गहाणं सुहा सव्वा ॥ १६० ॥

एषा नवप्रकारा आचीर्णा वन्दना जिणमते ।

कालोचितकारिणामनाग्रहाणां शुभा सर्वा ॥ १६० ॥

जिनशासनमां आयरशाथी याली आवती आ नवप्रकारनी सर्व
यैत्यवंदना जे काणे जे उचित होय ते प्रभासे आयरनारा अनाग्रही ज्जोने
शुभ इणदायक बने छे. (१६०)

(वंदनानी कर्तव्यता - श्रावकोने सविशेष)

उक्कोसा तिविहा वि हु, कायव्वा सत्तिओ उभयकालं ।

सड्ढेहिं उ सविसेसं, जम्हा तेसिं इमं सुत्तं ॥ १६१ ॥

✓ उत्कृष्टा त्रिविधाऽपि खलु कर्तव्या शक्तित उभयकालम् ।

श्राद्धैस्तु सविशेषं यस्मात्तेषामिदं सूत्रम् ॥ १६१ ॥

त्रशे प्रकारनी उत्कृष्ट यैत्यवंदना यथाशक्ति उभयकाण
(सवार-सांज) करवी ज्जोअे. अने श्रावकोअे तो सविशेष करवी ज्जोअे, केमके
तेओ माटे आ सूत्र बतव्युं छे. (१६१)

(साक्षीपाठ)

વંદઈ ઉમઓકાલં, પિ ચેડયાઈં થય-થુઈપરમો ।

જિણવરપડિમાગર-ધૂવ-પુપ્ફ-ગંધચ્ચણુજુત્તો ॥ ૧૬૨ ॥

વન્દત ઉમયકાલમપિ ચૈત્યાનિ સ્તવ-સ્તુતિપરમઃ ।

જિનવરપ્રતિમા અગર-ધૂપ-પુષ્પ-ગન્ધાર્ચનોદ્યુક્તઃ ॥ ૧૬૨ ॥

ઉભયકાળ જિનચૈત્યોને સ્તુતિ અને સ્તોત્રમાં તત્પર એવો શ્રાવક વંદે અને જિનેશ્વર પરમાત્માની પ્રતિમાને અગર-ધૂપ-પુષ્પ અને વિલેપનની પૂજા કરવામાં ઉદ્યુક્ત તે શ્રાવક નમસ્કાર કરે. (૧૬૨)

(બાકીના છ ભેદોની સાધુ અને શ્રાદ્ધોને કર્તવ્યતા)

સેસા પુણ છબ્ધેયા, કાયવ્વા દેસકાલમાસજ્ઞ ।

સમણેહિં સાવણ્હિં, ચેડયપરિવાડિમાઈસુ ॥ ૧૬૩ ॥

શેષા પુનઃ ષડ્ભેદા કર્તવ્યા દેશકાલમાસાઘ ।

શ્રમણૈઃ શ્રાવકૈશ્ચૈત્યપરિપાટ્યાદિષુ ॥ ૧૬૩ ॥

બાકીની છ ભેદવાળી ચૈત્યવંદના દેશકાળને પામીને સાધુભગવંતોએ અને શ્રાવકોએ ચૈત્યપરિપાટી વિગેરેમાં કરવી જોઈએ. (૧૬૩)

(કલ્પભાષ્યની સાક્ષી)

મણિયં ચ -

નિસ્સકડમનિસ્સકડે, વા વિ ચેડૈ સવ્વહિં થુઈ તિન્નિ ।

વેલં વ ચેડયાણિ વિ, નાડં એક્કેક્કિયા વા વિ ॥ ૧૬૪ ॥

મણિતં ચ -

નિશ્રાકૃતેઽનિશ્રાકૃતે વાઽપિ ચૈત્યે સર્વત્ર સ્તુતયસ્તિસ્ત્રઃ ।

વેલાં વા ચૈત્યાનિ વા જ્ઞાત્વા એકૈક્કિકા વાપિ ॥ ૧૬૪ ॥

વળી કહ્યું છે કે નિશ્રાકૃત ચૈત્ય-કોઈ ગચ્છવિશેષનું ચૈત્ય અને અનિશ્રાકૃત ચૈત્ય-કોઈ ગચ્છવિશેષનું નહીં એવું સામાન્ય ચૈત્ય આ બધી જગ્યાએ ત્રણ સ્તુતિઓથી સ્તવના કરવી અથવા સમય અને ચૈત્યને જાણીને એકેક સ્તુતિ પણ કરવી. (૧૬૪)

એસિં મેયાણં, ઉવલક્ષવણમેવ વન્નિયા તિવિહા ।

हरिभद्रसूरिणा वि हु, वंदणपंचासए एवं ॥ १६५ ॥

एतेषां भेदानां उपलक्षणमेव वर्णिता त्रिविधा ।

हरिभद्रसूरिणाऽपि खलु वन्दनपञ्चाशके एवम् ॥ १६५ ॥

આ બધા ભેદોના ઉપલક્ષણરૂપે જ પૂ. હરિભદ્રસૂરિજીએ પણ વંદન પંચાશકમાં આ પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારની પૂજા વર્ણવી છે. (૧૬૫)

(ત્રીજા વંદન પંચાશકમાં બીજી ગાથા)

नवकारेण जहन्ना, दंडयथुइजुयल मज्झिमा नेया ।

संपुन्ना उक्कोसा, विहिणा खलु वंदणा त्रिविहा ॥ १६६ ॥

नमस्कारेण जघन्या दण्डकस्तुतियुगला मध्यमा ज्ञेया ।

संपूर्णा उत्कृष्टा विधिना खलु वन्दना त्रिविधा ॥ १६६ ॥

અર્ધાવનત પ્રણામ દ્વારા જઘન્ય, સૂત્ર અને સ્તુતિના જોડકા દ્વારા મધ્યમ અને સંપૂર્ણ વિધિ વડે ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ પ્રકારે થૈત્યવંદના જાણવી. (૧૬૬)

नवकारेण जहन्ना, जहन्नयजहन्निया इमाऽऽक्खाया ।

दंडयएगथुईए, विन्नेया मज्झमज्झमिया ॥ १६७ ॥

नमस्कारेण जघन्या जघन्यजघन्यिका इयमारुयाता ।

दण्डकैकस्तुत्या विज्ञेया मध्यमध्यमिका ॥ १६७ ॥

નમસ્કારથી જઘન્ય કહી તે જઘન્યજઘન્ય કહેલી છે, સૂત્ર ને એક સ્તુતિ વડે જે કહી તેને મધ્યમમધ્યમા જાણવી. (૧૬૭)

संपुन्ना उक्कोसा, उक्कोसुक्कोसिया इमा सिद्धा ।

उवलक्खणं खु एयं, दोण्हं दोण्हं सजाईए ॥ १६८ ॥

संपूर्णा उत्कृष्टा उत्कृष्टोत्कृष्टिका इयं शिष्टा ।

उपलक्षणं खल्वेतदद्वयोर्द्वयोः सजात्योः ॥ १६८ ॥

સંપૂર્ણ વિધિપૂર્વક જે ઉત્કૃષ્ટ બતાવી તે ઉત્કૃષ્ટઉત્કૃષ્ટા કહી છે, આમ આ ત્રણ પોતાના સજાતીય બીજા બંનેના ઉપલક્ષણભૂત કહી છે. (૧૬૮)

(अन्य आचार्यनो मत)

अन्ने भणंति -

पणिवायदंडगेणं, एगेण जहन्नवदणा नेया ।

तद्गुगतिगेण मज्झा, उक्कोसा चउहिं पंचहिं वा ॥ १६९ ॥

अन्ये भणन्ति -

प्रणिपातदण्डकेन एकेन जघन्यवन्दना ज्ञेया ।

तदद्विकत्रिकेण मध्या उत्कृष्टा चतुर्भिः पञ्चभिर्वा ॥ १६९ ॥

अन्य आचार्य भगवंतो એમ કહે છે કે એક નમોડત્યુણં સૂત્ર આવે તે જઘન્યવન્દના, બે અથવા ત્રણ વડે મધ્યમ અને ચાર અથવા પાંચ 'ખમાસમણ' સૂત્ર વડે ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદના જાણવી. (૧૬૯)

हत्थसयाओ मज्झे, इरियावहियाअभावओ दुन्नि ।

एवं उक्कोसाए, चउरो पंच व मुणेयव्वा ॥ १७० ॥

हस्तशतान्मध्ये ईर्यापथिकाभावतो द्वे ।

एवं उत्कृष्टायां चत्वारः पञ्च वा ज्ञातव्याः ॥ १७० ॥

સો હાથની અંદર ચૈત્ય હોય તો ઈરિયાવહી કરવાની જરૂર ન હોવાને કારણે બે જ ખમાસમણ (મધ્યમમાં) આ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટામાં પણ ચાર કે પાંચ ખમાસમણ જાણવા. (૧૭૦)

भणिरुण नमुक्कारे, सक्कत्थयदंडयं अ पढिरुणं ।

इरियं पडिक्कमते, दो चउरो वा वि पणिवाया ॥ १७१ ॥

भणित्वा नमस्कारान् शक्रस्तवदण्डकं च पठित्वा ।

ईर्यां प्रतिकाम्यन् द्वौ चत्वारो वाऽपि प्रणिपाताः ॥ १७१ ॥

નમસ્કાર મહામંત્રોને અને નમુત્યુણં સૂત્ર કહી ઈરિયાવહી પડિક્કમતાં મધ્યમામાં બે અથવા ઉત્કૃષ્ટામાં ચાર ખમાસમણ આવે. (૧૭૧)

(ग्रन्थकारश्रीनुं समाधानं)

एयं पि जुत्तिजुत्तं, आइन्नं जेण दीसए बहुसो ।

नवरं नवभेयाणं, नेयं उवलक्खणं तं पि ॥ १७२ ॥

एतदपि युक्तियुक्तं आचीर्णं येन दृश्यते बहुशः ।

नवरं नवभेदानां ज्ञेयं उपलक्षणं तदपि ॥ १७२ ॥

आ पञ्च युक्तियुक्तं ज छे केमके धले ठेकासे अने वारंवार आवी आयरशा
जोवाय छे परंतु आ त्रिभेदो पञ्च उपरोक्त नव भेदोना उपलक्षणभूत ज
छे. (१७२)

(यैत्यवन्दनाना नवभेद अने त्रिभेद शा माटे ?)

पाठकिरियाणुसारा, भणिया चिइवंदणा इमा नवहा ।

अहिगारिविसेसा पुण, तिविहा सव्वा वि जं भणियं ॥ १७३ ॥

पाठक्रियानुसाराद् भणिता चैत्यवन्दनेयं नवधा ।

अधिकारिविशेषात्पुनः त्रिविधा सर्वाऽपि यद् भणितम् ॥ १७३ ॥

पाठ अने क्रियाना भेदने अनुसारे आ यैत्यवन्दना नव प्रकारनी भतावी
छे, ज्यारे तेना अधिकारीओना भेदथी सर्व यैत्यवन्दना त्रिभेद प्रकारनी भतावी
छे, केम के कहुं छे के.. (१७३)

(त्रींश वंदनापंथाशकमां त्रींश गाथा)

अहवा वि भावभेया, ओहेणं अपुणबंधगाईर्णं ।

सव्वा वि तिहा नेया, सेसाणमिमी न जं समए ॥ १७४ ॥

अथवाऽपि भावभेदादोघेन अपुनर्बन्धकादीनाम् ।

सर्वाऽपि त्रिधा ज्ञेया शेषाणामियं न यत्समये ॥ १७४ ॥

अथवा भावना भेदथी पञ्च सामान्यथी अपुनर्बन्धक विगेरे (सम्यग्द्रष्टि,
विरत) जवोने सर्व यैत्यवन्दना त्रिभेद प्रकारनी ज्ञाणी, केम के अपुनर्बन्धक
पहेलाना बाकीना जवोने आगममां यैत्यवन्दनाना अधिकारी भताव्या नथी
(१७४)

(अपुनर्बन्धकनुं स्व३५)

मिच्छतुक्कोसठिई, न बंधिही अपुणबंधगो तेण ।

समयकुसलेहिं सो पुण, इमेहिं लिंगेहिं नायव्वो ॥ १७५ ॥

मिथ्यात्वोत्कृष्टस्थितिं न भन्त्स्यति अपुनर्बन्धकः तेन ।

समयकुशलैः स पुनः एभिर्लिङ्गैर्ज्ञातव्यः ॥ १७५ ॥

मिथ्यात्वनी उत्कृष्ट स्थिति इरी बांधवानो नथी तेथी जे अपुनर्बंधक
कडेवाय छे, तेने शास्त्रकुशण आत्माओअे आ लिङ्गो वडे ज्ञाणवो (ज्यां आवा
लिङ्गो होय त्यां अपुनर्बंधकत्व अवश्य होय) (१७५)

(अपुनर्बंधकना लिङ्गो)

पावं न तिक्वभावा, कुणइ न बहु मन्ने भवं घोरं ।

उचियडिइं च सेवइ, सक्वत्थ वि अपुणर्बंधो त्ति ॥ १७६ ॥

पापं न तीव्रभावात् करोति न बहु मन्यते भवं घोरम् ।

उचितस्थितिं च सेवते सर्वत्रापि अपुनर्बंध इति ॥ १७६ ॥

तीव्रभावथी पाप न करे, लयंकर संसारने बहु न माने (संसार अने
संसारनी सामग्री पर तीव्र राग न होय) अने सर्वत्र औचित्यनुं पालन करतो
होय तेने अपुनर्बंधक कडेवाय (१७६)

(सम्यग्दृष्टि अने विरतना लक्षणो)

तत्त्वथे रोयंतो, सम्पद्दिडी असग्गहविमुक्को ।

देसे-यरविरइजुओ, चारिती तुलियसामत्थो ॥ १७७ ॥

तत्रार्थान् रोचयन् सम्यग्दृष्टिरसद्ग्रहविमुक्तः ।

देशे-तरविरतियुतश्चारित्री तुलितसामर्थ्यः ॥ १७७ ॥

परमात्मा प्ररूपित पदार्थो परनी इथिथी युक्त, कदाग्रहथी मुकायेलो
आत्मा सम्यग्दृष्टि छे. देशविरति अने सर्वविरतिथी युक्त पोताना सामर्थ्यनी
तुलना करनार (शक्ति मुजब आयरनार) चारित्री ज्ञाणवो. (१७७)

अहिगारीणमिमिसिं, विन्नेया वंदणा तिहा कमसो ।

हीणा मज्झु-क्कोसा, सेसाणहिगारिणो चेव ॥ १७८ ॥

अधिकारिणामेषां विज्ञेया वन्दना त्रिधा क्रमशः ।

हीना-मध्यो-त्कृष्टाः शेषा अनधिकारिणश्चैव ॥ १७८ ॥

उपरोक्त अधिकारी जवोने त्रिज प्रकारनी वन्दना क्रमशः हीन, मध्यम
अने उत्कृष्ट ज्ञाणवी, अटले के अपुनर्बंधकने हीन, सम्यग्दृष्टिने मध्यम अने

ચારિત્રીને ઉત્કૃષ્ટ બાકીના જીવો તો અનધિકારી જ છે. (૧૭૮)

ચિદ્વંદનાસરૂવં, ભણિયં વોચ્છં વિહાણમેત્તાહે ।

તં પુણ સંપુન્નાએ, સંપુન્નં હોઝે એવં તુ ॥ ૧૭૯ ॥

ચૈત્યવન્દનાસ્વરૂપં ભણિતં વક્ષ્યે વિધાનમિદાનીમ્ ।

તત્પુનઃ સંપૂર્ણાયાઃ સંપૂર્ણં ભવત્યેવં તુ ॥ ૧૭૯ ॥

ચૈત્યવન્દનાનું સ્વરૂપ કહ્યું, હવે તેની વિધિને કહીશ. ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદનની સમ્પૂર્ણ વિધિ આ પ્રમાણે હોય છે. (૧૭૯)

(૬૨ ત્રિકો)

તિન્નિ નિસીહી તિન્નિ ય, પયાહિણા તિન્નિ ચેવ ય પળામા ।

તિવિહા પૂઆ ય તહા, અવત્થતિયભાવણં ચેવ ॥ ૧૮૦ ॥

તિસ્ત્રો નૈષેધિક્કયઃ તિસ્ત્રશ્ચ પ્રદક્ષિણાઃ ત્રય એવ ચ પ્રણામાઃ ।

ત્રિવિધા પૂજા ચ તથા અવસ્થાત્રિકભાવનં ચૈવ ॥ ૧૮૦ ॥

તિદિસિનિરક્ષણવિરઈ, પયભૂમિપમજ્જણં ચ તિક્કવુત્તો ।

વન્નાઈતિયં મુદ્દાતિયં ચ તિવિહં ચ પળિહાણં ॥ ૧૮૧ ॥

ત્રિદિગ્નિરીક્ષણવિરતિઃ પદભૂમિપ્રમાર્જનં ચ ત્રિકૂત્ત્વઃ ।

વર્ણાદિત્રિકં મુદ્દાત્રિકં ચ ત્રિવિધં ચ પ્રણિધાનમ્ ॥ ૧૮૧ ॥

ત્રણ નિસીહી, ત્રણ પ્રદક્ષિણાઓ, ત્રણ પ્રણામ, ત્રણ પ્રકારની પૂજા અને ત્રણ અવસ્થાનું ચિંતવન, ત્રણ દિશાઓમાં જોવાનો ત્યાગ, પગ રાખવાની ભૂમિનું ત્રણ વાર પ્રમાર્જન, વર્ણાદિ ત્રણમાં ચિત્તની ઉપયુક્તતા, ત્રણ મુદ્રા અને ત્રણ પ્રકારનું પ્રણિધાન- આ ચૈત્યવન્દનાની વિધિ થઈ (૧૮૦-૮૧)

એયાસિં ગાહાણં, આયરિયપરંપરેણ પત્તાણં ।

ભાવત્થો સાહિજ્જઈ, સુહાવબોહાહિં ગાહાહિં ॥ ૧૮૨ ॥

એતાસાં ગાથાનાં આચાર્યપરમ્પરયા પ્રાપ્તાનામ્ ।

ભાવાર્થઃ કથ્યતે સુખાવબોધાભિર્ગાથાભિઃ ॥ ૧૮૨ ॥

પૂર્વાચાર્યોની પરંપરાથી પ્રાપ્ત થયેલ આ (બે) ગાથાઓનો ભાવાર્થ સુખેથી જ્ઞાન મેળવી શકાય એવી સરળ ગાથાઓ વડે હવે કહેવાય છે. (૧૮૨)

(ऋद्धिप्राप्त श्रावकने जिनमंदिर जवानो विधि)

इड्ढीपत्तो सड्ढो, मज्जन-भूसणसमुज्जलसरीरो ।

सयलपरिवारकलिओ, विहवोचियवाहणारूढो ॥ १८३ ॥

ऋद्धिप्राप्तः श्राद्धो मज्जन-भूषणसमुज्ज्वलशरीरः ।

सकलपरिवारकलितो विभवोचितवाहणारूढः ॥ १८३ ॥

गंधव्वगीय-वाइयकल-काहलरोलमुहलियदियंतो ।

तित्थुन्नइं कुणंतो, वच्चइ जिनमंदिरदुवारं ॥ १८४ ॥

गन्धर्वगीत-वादित्रकल-काहलकोलाहलमुखरितदिगन्तः ।

तीर्थोन्नतिं कुर्वन् व्रजति जिनमन्दिरद्वारम् ॥ १८४ ॥

जेने ऋद्धि प्राप्त थई छे तेवो समुद्ध श्रावक स्नान करवा द्वारा अने आभूषणोने कारझे देदीप्यमान शरीरवाणी, वैभवने उचित वाहन पर आउठ थई सकण परिवारथी युक्त नृत्ययुक्त, गीत वाजिंत्रनो मधुरनाद अने काहल-वाजिंत्र विशेषना नादथी दिशाओने भडेरि बनावतो, आम शासननी प्रभावना करतो ते जिनमंदिरना द्वार पासे पडोथे. (१८३-८४)

(पांथ अभिगम)

जिनदिट्ठिगोयरगओ, ससंभमं वाहणा समयरइ ।

मुंचइ य वाहणाई, राया उण रायककुहाई ॥ १८५ ॥

जिनदृष्टिगोचरगतः ससंभ्रमं वाहनात्समवतरति ।

मुञ्चति च वाहनादि राजा पुना राजककुधानि ॥ १८५ ॥

परमात्माना द्रष्टिप्रदेशमां आवे त्पारे तुरंत ज संभ्रमसहित वाहनमांथी नीथे उतरे, वाहन विगेरे आउंभरना साधनो छोडी दे अने जे ते श्रावक राजा छेय तो भुगट, छत्र, दंडादि राजथिहोनों त्याग करे. (१८५)

तंबोलं कुसुमाई, वोसिरइ करेइ उत्तरासंगं ।

तो अहिगयगाहाए, अत्थो अवयरइ एत्ताहे ॥ १८६ ॥

ताम्बूलं कुसुमानि व्युत्सृजति करोति उत्तरासङ्गम् ।

ततोऽधिगतगाथाया अर्थोऽवतरतीदानीम् ॥ १८६ ॥

તામ્બૂલ, પુખ્તો વિગેરે સ્વઉપભોગ્ય સચિત્ત દ્રવ્યોનો ત્યાગ કરે, ઉત્તરીય વસ્ત્રને ધારણ કરે, અને ત્યાર પછી ઉપર કહેલી (દશત્રિકની) ગાથાનો અર્થ હવે અવતરિત થાય છે. (અમલમાં આવે છે) (૧૮૬)

વચ્ચઈ દુવારનિયડં, કારુણ ય પાણિસંપુડં સીસે ।

અદ્ધાવણયપણામં, કરેઈ રોમંચિયસરીરો ॥ ૧૮૭ ॥

વ્રજતિ દ્વારનિકટં કૃત્વા ચ પાણિસમ્પુટં શીર્ષે ।

અદ્ધાવનતપ્રણામં કરોતિ રોમાચ્ચિતશરીરઃ ॥ ૧૮૭ ॥

મસ્તક પર બે હાથ જોડી સંપુટ બનાવી દ્વારની નજીક જાય અને (પ્રભુજીનું મુખ દેખાતાં જ) રોમાંચ ખડા થઈ ગયેલા શરીરવાળો તે કેડેથી અડધુ શરીર નમાવી અદ્ધાવનત પ્રણામ કરે. (૧૮૭)

(ત્રણ નિસીહિ)

પવિસંતો ચેવ બલાણયમ્મિ કુજ્ઞા નિસીહિયા તિન્નિ ।

ઘરવાવારં સર્વં, ઇન્દિ ન કાહામિ ભાવેતો ॥ ૧૮૮ ॥

પ્રવિશન્નેવ બલાનકે કુર્યાન્નૈષેધિકીઃ તિસ્ત્રઃ ।

ગૃહવ્યાપારં સર્વં ઇદાનીં ન કરિષ્યામિ ભાવયન્ ॥ ૧૮૮ ॥

હવે હું ઘરની કોઈ પણ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ નહીં કરું એ પ્રમાણે ભાવતાં બલાનક મંડપમાં (જિનચૈત્યના અગ્રભાગમાં) પ્રવેશતાં જ ત્રણ નિસીહિ કરે (નિસીહિ, નિસીહિ એમ ત્રણ વખત બોલે). (૧૮૮)

અદ્ધાવણયપણામં, તત્તો કારુણ ભુવણનાહસ્સ ।

પંચંગં વા કારુકં, ભક્તિભરનિભરમણેણં ॥ ૧૮૯ ॥

અદ્ધાવનતપ્રણામં તતઃ કૃત્વા ભુવનનાથસ્ય ।

પઞ્ચાઙ્ગં વા કૃત્વા ભક્તિભરનિર્ભરમનસા ॥ ૧૮૯ ॥

ત્યાર પછી જગતના જીવોના યોગ અને ક્ષેમને કરનારા પરમાત્માને અદ્ધાવનત પ્રણામ કરીને કે ભક્તિના સમુદથી ભરપૂર મન વડે પંચાંગ પ્રણિપાત કરીને... (૧૮૯)

પૂર્યંગપાણિપરિવારપરિગઓ ગહિરમહુરઘોસેણ ।

पढमाणो जिणगुणगणनिबद्धमंगल्लवित्ताइ ॥ १९० ॥

पूजाङ्गपाणिपरिवारपरिगतो गभीरमधुरघोषेण ।

पठन् जिनगुणगणनिबद्धमङ्गल्यानि वृत्तानि ॥ १९० ॥

पूजांनी सामग्री हाथमां लई परिवारथी परिवरायेलो गंभीर अने सुमधुर स्वरे जिनेश्वर देवना गुणसमुद्धती संबद्ध भांगलिक अेवा पवित्र श्लोकोने बोलतो... (१८०)

(प्रदक्षिणा त्रिक)

करधरियजोगमुद्दो, पए पए पाणिरक्खणाउत्तो ।

देजा पयाहिणतिगं, एगगमणो जिणगुणेषु ॥ १९१ ॥

करधृतयोगमुद्रः पदे पदे प्राणिरक्षणायुक्तः ।

दद्यात् प्रदक्षिणात्रिकं एकाग्रमना जिनगुणेषु ॥ १९१ ॥

हाथमां योगमुद्राने धारण करतो, पगले पगले जिवोनी रक्षा भाटे दत्तयित्त जिनेश्वरदेवना गुणोमां अेकाग्र मनवाणो त्रण प्रदक्षिणा आपे. (१८१)

गिहचेइएसु न घडइ, इयरेसु वि जइ वि कारणवसेणं ।

तह वि न मुंचइ मइमं, सया वि तत्करणपरिणामं ॥ १९२ ॥

गृहचैत्येषु न घटते इतरेष्वपि यद्यपि कारणवशेन ।

तथापि न मुञ्चति मतिमान् सदाऽपि तत्करणपरिणामम् ॥

१९२ ॥

गृहमंदिरोमां के संघना मंदिरोमां पण कोई कारणवश प्रदक्षिणा न थई शके तो पण बुद्धिमान जव सदा भाटे पण ते प्रदक्षिणा देवाना परिणामने तो न ज छोडे. (भावथी प्रदक्षिणा आपी द्रव्यप्रदक्षिणा आपवाना भावने उभो राभे). (१८२)

(निसीह्रिपूर्वक प्रवेश अने प्रशाभत्रिक)

ततो निसीहियाए, पविसित्ता मंडवम्मि जिणपुरओ ।

महिनिहियजाणुपाणी, करेइ विहिणा पणामतियं ॥ १९३ ॥

ततो नैषेधिक्या प्रविश्य मण्डपे जिनपुरतः ।

महिनिहितजानुपाणिः करोति विधिना प्रणामत्रिकम् ॥ १९३ ॥

त्यारपछी निसिडी ओलवापूर्वक मंडपमां प्रवेशी परमात्मानी समक्ष
पृथ्वीतल पर क्षथ पग टेकवी विधिपूर्वक त्रिश वषत प्रक्षाम करे. (१८३)

(निर्मात्य उतारवुं)

तयणु हरिसुल्लसंतो, कयमुहकोसो जिणेंदपडिमाणं ।

अवणेइ रयणिवसिर्यं, निम्मल्लं लोमहत्थेणं ॥ १९४ ॥

तदनु हर्षोल्लसन् कृतमुखकोशो जिनेन्द्रप्रतिमानाम् ।

अपनयति रजनी-उषितं निर्माल्यं रोमहस्तेन ॥ १९४ ॥

त्यारपछी उर्ध्वा उक्षास पामतो मुभकोश बांधी प्रतिभाओनुं रात रडेकुं
(रातवासी) निर्मात्य द्रव्य- पुष्पादि मोरपीछी वडे दूर करे (१८४)

(स्वयं के बीजा द्वारा प्रभार्जन अने पूजा)

जिणगिहपमज्जणं तो, करेइ कारेइ वा वि अन्नेण ।

जिणबिंबाणं पूअं, करेइ ततो जहाजोगं ॥ १९५ ॥

जिनगृहप्रभार्जनं ततः करोति कारयति वाऽप्यन्येन ।

जिनबिम्बानां पूजां करोति ततो यथायोगम् ॥ १९५ ॥

त्यारपछी स्वयं जिमंदिरेनुं प्रभार्जन करे (काञ्चो काढे)अथवा बीजा पासे
करावे अने त्यारभाद योगोनी अछानिपूर्वक जिनिबिओनी पूजा करे (१८५)

(पूजा केवी रीते करवी)

अह पुव्वं चिय केणइ, हवेज्ज पूया कया सुविभवेण ।

तं पि सविसेससोहं, जह होइ तहा तहा कुजा ॥ १९६ ॥

अथ पूर्वमेव केनापि भवेत्पूजा कृता सुविभवेन ।

तामपि सविशेषशोभां यथा भवति तथा तथा कुर्यात् ॥ १९६ ॥

उवे पडेलां ज कोछंअ सुंदर वैभवयुक्त पूजा करेली होय तो ते पूजा विशेष
शोभावाणी जेम अने ते रीते स्वयं पूजा करे. (१८६)

(भूणनायकनी पूजा सविशेष करवी)

उचिद्यत्तं पूआए, विसेसकरणं तु मूलबिंबस्स ।

जं पडइ तत्थ पढमं, जणस्स दिढ्ढी सह मणेण ॥ १९७ ॥

उचितत्त्वं पूजाया विशेषकरणं तु मूलबिम्बस्य ।

यत्पतति तत्र प्रथमं जनस्य दृष्टिः सह मनसा ॥ १९७ ॥

भूणनायक ભગવાનની પૂજા વિશિષ્ટ પ્રકારની કરવી તે ઉચિત છે કેમકે મંદિરમાં પ્રવેશ કરતાં લોકોની સૌ પ્રથમ દ્રષ્ટિ પણ મન સાથે ત્યાં પડે છે. (૧૯૭)

(પૂજા કરવાનું પ્રયોજન)

કયકિચ્છાણ જિણાણં, પૂઆ ભવિયાણ ભાવજણણત્થં ।

સો પુણ હોइ વિસિદ્ધે, પલોइए मूलबिंबम्मि ॥ १९८ ॥

કૃતકૃત્યાનાં જિનાનાં પૂજા ભવ્યાનાં ભાવજનનાર્થમ્ ।

સ પુનર્ભવતિ વિશિષ્ટે પ્રલોકિતે મૂલબિમ્બે ॥ ૧૯૮ ॥

કૃતકૃત્ય એવા જિનેશ્વર દેવોની પૂજા ભવ્યજીવોને શુભ ભાવ ઉત્પન્ન કરાવવા માટે કરાય છે. વિશિષ્ટ એવી ભૂળનાયક ભગવાનની પ્રતિમાને જોઈને તે ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૯૮)

(ત્રણ પ્રકારની પૂજા)

અંગમ્મિ પઢમપૂયા, આમિસપૂઆ તઓ ભવે બીયા ।

તइया थुइ-थोत्तगगय, तासि सरूवं इमं होइ ॥ १९९ ॥

અજ્ઞે પ્રથમપૂજા આમિષપૂજા તતો ભવેદ્દ્વિતીયા ।

तृतीया स्तुति-स्तोत्रकगता तासाँ स्वरूपमिदं भवति ॥ १९९ ॥

પહેલી પૂજા અંગને વિષે, ત્યાર પછી નૈવેદ્યાદિથી બીજી આમિષપૂજા અને સ્તુતિ અને સ્તોત્રો દ્વારા ત્રીજી ભાવપૂજા, આમ ત્રણ પ્રકારની પૂજા થઈ. તેઓનું સ્વરૂપ આવું હોય છે. (૧૯૯)

(અંગપૂજા)

वत्था-ऽऽहरण-विलेवणसुर्गाधिगंधेहि धूव-पुप्फेहिं ।

कीरइ जिणंगपूआ, तत्थ विही एस नायव्वो ॥ २०० ॥

वस्त्रा-ऽऽभरण-विलेपनसुगन्धिगन्धैर्धूप- पुष्पैः ।

क्रियते जिनाङ्गपूजा तत्र विधिरेष ज्ञातव्यः ॥ २०० ॥

वस्त्र, आभूषण, सुगंधि गंधवाणा पदार्थो वडे विलेपन, सुगन्धी धूप
अने पुष्पो द्वारा परमात्माना अंगे पूजा थाय. ते पूजानो आ विधि ज्ञातवो.
(२००)

(पूजानी विधि)

वत्थेण बंधिरुणं, नासं अहवा जहा समाहीण ।

वज्जेयव्वं ति तथा, देहम्मि वि कंडुयणमाई ॥ २०१ ॥

वस्त्रेण बन्धयित्वा नासामथवा यथा समाधिना ।

वर्जयतिव्यमिति तदा देहेऽपि कण्डूयनादि ॥ २०१ ॥

वस्त्र (प्रेस) वडे नाक सुधी मोढुं बांधी अथवा (बहु ज अकणामण थती
होय तो)जेम समाधि रहे तेम मोढुं बांधवुं. पूजा करती वधते शरीरमां पणज
पणवा वगेरेनो पण त्याग करवो. (२०१)

घय-दुद्ध-दहियं गंधोदयाइण्हाणं पभावणाजणगं ।

सइ गीइ-वाइयाईसंजोगे कुणइ पव्वेसु ॥ २०२ ॥

घृत-दुग्ध-दधि-गन्धोदकादिस्नानं प्रभावनाजनकम् ।

स(दा)ति गीत-वादित्रादिसंयोगे करोति पर्वसु ॥ २०२ ॥

धी, दूध, दही अने सुगंधी गंधथी मिश्रित पाणी विगेरेथी शासननी
प्रभावना करनारुं प्रभुणे स्नान (अभिषेक) गीत-वादित्रादिना नादपूर्वक
पर्वना दिवसोमां करे. (२०२)

एमाइ अंगपूया, कायव्वा नियमओ ससत्तीए ।

सामत्थाभावम्मि उ, धरेज तत्करणपरिणामं ॥ २०३ ॥

एवमाद्यङ्गपूजा कर्तव्या नियमतः स्वशक्त्या ।

सामर्थ्याभावे तु धारयेत् तत्करणपरिणामं ॥ २०३ ॥

आवी रीते विविध प्रकारे अंगपूजा पोतानी शक्ति मुजब अवश्य करवी.
सामर्थ्य न होय तो पण अंगपूजा करवाना परिश्राम टकावी राखवा. (२०३)

(આમિષપૂજા = અગ્રપૂજા)

જો પંચવનનસત્થિય-બહુવિંહફલ-મક્ષ-દીવદાનાઈ ।

ઉવહારો જિણપુરઓ, કીરડ સા આમિસસવજ્ઞા ॥ ૨૦૪ ॥

યઃ પચ્ચવર્ણસ્વસ્તિક-બહુવિધફલ-મક્ષ્ય- દીપદાનાદિઃ ।

ઉપહારો જિનપુરતઃ ક્રિયતે સાડ્ડમિષસપર્યા ॥ ૨૦૪ ॥

પાંચ વર્ણનો સ્વસ્તિક, ઘણા બધા પ્રકારના ફળ, ભોજનાદિ રૂપ નૈવેદ્ય,
દીવો ધરવો વિગેરે જે ભેટણું જિનેશ્વર દેવ સમક્ષ કરાય તે આમિષપૂજા જાણવી.
(૨૦૪)

ગંધવ્વનટ્ટ-વાઈય-લવણજલા-ડ્ડરત્તિયાઈ જં કિચ્છં ।

આમિસપૂયાએ ચ્ચિય, સર્વં પિ તયં સમોયરડ ॥ ૨૦૫ ॥

ગન્ધર્વનાટય-વાદિત્ર-લવણજલા-ડ્ડરાત્રિકાદિ યત્કૃત્યમ્ ।

આમિષપૂજાયામેવ સર્વમપિ તત્સમવતરતિ ॥ ૨૦૫ ॥

નૃત્યયુક્ત ગીત, નાટક, વાજિત્ર, લવણજલ (લૂણ) ઉતારવું, આરતી
વગેરે જે કાંઈ બાહ્ય કૃત્ય છે તે બધું જ આમિષપૂજામાં સમાઈ જાય છે. (૨૦૫)

પૂયાદુગં પિ ઈયં, ઉચિયં ન હુ સાહુ-સાહુણિજનસ્સ ।

સાવયજનસ્સ નિયમા, ઉચિયં સામગ્ગિસબ્ભાવે ॥ ૨૦૬ ॥

પૂજાદ્વિકમપ્પેતદુચિતં ન ખલુ સાધુ-સાધ્વીજનસ્ય ।

શ્રાવકજનસ્ય નિયમાદુચિતં સામગ્રીસબ્દાવે ॥ ૨૦૬ ॥

આ બંને પ્રકારની પૂજા સાધુ અને સાધ્વીજી ભગવંતોને કરવી ઉચિત નથી
જ, અને શ્રાવકજનોને સામગ્રીની હાજરીમાં અવશ્ય કરવી ઉચિત છે. (૨૦૬)

(સ્તુતિ પૂજા)

થુડપૂઆ વિન્નેયા, વંદણકરણોચિયમ્મિ દેસમ્મિ ।

ઠારુણ જિણાભિમુહં, પઢણં જહસત્તિ વિત્તાણં ॥ ૨૦૭ ॥

સ્તુતિપૂજા વિજ્ઞેયા વન્દનકરણોચિતે દેશે ।

સ્થિત્વા જિનાભિમુર્વં પઠનં યથાશક્તિ વૃત્તાનામ્ ॥ ૨૦૭ ॥

વન્દન કરવા માટે ઉચિત ક્ષેત્રમાં જિનેશ્વર પરમાત્માની સન્મુખ ઉભા રહી શક્તિ મુજબ છંદોબદ્ધ ગેય શ્લોકો બોલવા તેને સ્તુતિપૂજા જાણવી. (૨૦૭)

(બીજી રીતે પૂજાના ત્રણ પ્રકારો)

અન્ના વિ તિહા પૂયા, ધણિયા સત્થંતરેસુ સઙ્ઘાણં ।

પૂયાસોલસણ જં, ધણિયમિણં પુવ્વસૂરીહિં ॥ ૨૦૮ ॥

અન્યાઽપિ ત્રિધા પૂજા ધણિતા શાસ્ત્રાન્તરેષુ શ્રાદ્ધાનામ્ ।

પૂજાષોડશકે યદ્ધણિતમિદં પૂર્વસૂરિભિઃ ॥ ૨૦૮ ॥

અન્ય શાસ્ત્રોમાં શ્રાવકોને બીજી પણ ત્રણ પ્રકારની પૂજા બતાવી છે કેમ કે પૂર્વાચાર્યોએ (શ્રી હરિભદ્રસૂરિજીએ) પૂજા ષોડશકમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે... (૨૦૮)

(ષોડશકનો સાક્ષીપાઠ)

પંચોવયારજુત્તા, પૂયા અઢ્ઢોવયારકલિયા ય ।

ઈઙ્ઘિવિસેસેણ પુણો, ધણિયા સવ્વોવયારા વિ ॥ ૨૦૯ ॥

પઙ્ચોપચારયુક્તા પૂજાઽષ્ટોપચારકલિતા ચ ।

ઋદ્ધિવિશેષેણ પુનર્ધણિતા સર્વોપચારાઽપિ ॥ ૨૦૯ ॥

એક - પાંચ પ્રકારના ઉપચારોથી યુક્ત પૂજા, બીજી-આઠ પ્રકારના ઉપચારોથી યુક્ત પૂજા અને ત્રીજી-ઋદ્ધિવિશેષને આશ્રયીને સર્વ પ્રકારના ઉપચારોથી યુક્ત સર્વોપચારા પૂજા કહી છે. (૨૦૯)

(પંચોપચારા અને અષ્ટોપચારા પૂજા)

શ્તહિર્યં પંચુવયારા, કુસુમ-ઽક્ષય-ગંધ- ધૂવ-દીવેહિં ।

ફલ-જલ-નેવજેહિં, સહઽઙ્ઘરૂવા ભવે સા ડ ॥ ૨૧૦ ॥

તથેર્યં પઙ્ચોપચારા કુસુમા-ક્ષત-ગન્ધ-ધૂપ-દીપૈઃ ।

ફલ-જલ-નૈવેદ્યૈઃ સહાઽષ્ટરૂપા ભવેત્સા તુ ॥ ૨૧૦ ॥

તેમાં પંચોપચારા પૂજા પુષ્પ-અક્ષત-ચન્દન-ધૂપ અને દીપ વડે કરવામાં

૧ - નવમા પૂજા ષોડશકમાં ત્રીજી ગાથા, આ ગાથા ત્યાં સંસ્કૃતમાં આ પ્રમાણે છે-સંસ્કૃત ગાથા ?

આવે છે અને ઉપરોક્ત પાંચ ઉપરાંત ફળ, જળ અને નૈવેદ્ય સાથે અષ્ટપ્રકારી પૂજા થાય. (૨૧૦)

(અન્યોનો મત)

અન્ને અદ્ભુવયારં, ધર્ષંતિ અદ્ભગમેવ પળિવાયં ।

સો પુળ સુઘ ન દીસદ્, ન ય આદ્ન્નો જિળમયમ્મિ ॥ ૨૧૧ ॥

અન્યેઽષ્ટોપચારાં ધળન્ટ્યષ્ટાદ્ભમેવ પ્રળિપાતમ્ ।

સ પુનઃ શ્રુતે ન દૃશ્યતે ન ચાર્ચીળો જિનમતે ॥ ૨૧૧ ॥

બીજાઓ અષ્ટાંગ પ્રણિપાતને જ અષ્ટોપચારા પૂજા તરીકે કહે છે પણ તેવું આગભાદિ ગ્રન્થોમાં ક્યાંય દેખાતું નથી કે જિનશાસનમાં ક્યારેય આચારાયેલું નથી. (૨૧૧)

(સર્વોપચારા પૂજા)

સવ્વોવચારજુક્તા, ણહાળ-ઽચ્ચળ- નદ્દ-ગીયમાઈહિં ।

પવ્વાદ્દસુ કીરદ્, નિચ્ચં વા દ્દિદ્ધમંતેહિં ॥ ૨૧૨ ॥

સર્વોપચારયુક્તા સ્નાના-ઽર્ચન-નૃત્ય- ગીતાદિધિઃ ।

પર્વાદિકેષુ ક્રિયતે નિત્યં વા ઋદ્ધિમદ્ધિઃ ॥ ૨૧૨ ॥

સ્નાન, પૂજા, નૃત્ય, ગીત વિગેરેથી કરાતી પૂજા સર્વોપચારા કહેવાય છે. તે પર્વાદિ ઉત્તમ દિવસોમાં કરાય છે અથવા તો ઋદ્ધિમાન શ્રાવકો વડે નિત્ય કરાય છે. (૨૧૨)

(પૂજાનું ફળ)

તહા -

વિગ્ધોવસામિગેગા, અબ્ધુદયપસાહળી ધવે બીયા ।

નેવ્વાળસાહળી તહ, ફલયા ડ જહત્થનામેહિં ॥ ૨૧૩ ॥

તથા -

વિઘ્નોપશામિકૈકાઽધ્યુદયપ્રસાધની ધવેદ્દ્વિતીયા ।

નિર્વાળસાધની તથા ફલદા તુ યથાર્થનામધિઃ ॥ ૨૧૩ ॥

પહેલી અંગપૂજાનું નામ વિઘ્નોપશામિકા પૂજા. બીજાનું નામ

અભ્યુદયપ્રસાધની અને ત્રીજીનું નામ નિર્વાણસાધની પૂજા છે અને જેવા નામ છે તેવા જ ફળ આપનારી તે પૂજા છે એટલે કે એક વિઘ્નોને દૂર કરે છે. બીજી ઉત્તમ સામગ્રીઓ અપાવે છે અને ત્રીજી મોક્ષમાં લઈ જાય છે. (૨૧૩)

(પહેલી બે પૂજામાં ઉપયોગી વસ્તુ)

પવરં પુષ્પાઈયં, પઠમાણ ઢોયણ ઉ તત્કારી ।

આણેઈ અન્નઓ વિ હુ, નિઓગઓ બીયપૂજાણ ॥ ૨૧૪ ॥

પવરં પુષ્પાદિકં પ્રથમાયાં ઢૌકતે તુ તત્કારી ।

આનયત્યન્યતોઽપિ સ્વલુ નિયોગતો દ્વિતીયપૂજાયામ્ ॥ ૨૧૪ ॥

પહેલી પૂજામાં શ્રેષ્ઠ પુષ્પાદિક સામગ્રી તે પૂજા કરનારો સ્વયં લાવે અને ધરાવે, જ્યારે બીજી પૂજામાં આદેશ આપવા દ્વારા બીજા પાસેથી પણ મંગાવે. (૨૧૪)

(ત્રીજી પૂજા)

ભુવણે વિ સુંદરં જં, વત્થા-ઽઽહરણાઈવત્થુ સંભવઈ ।

તં મણસા સંપાડઈ, જિણમ્મિ ઇગ્ગથિરચિત્તો ॥ ૨૧૫ ॥

ભુવણેઽપિ સુન્દરં યદ્વસ્ત્રા-ઽઽભરણાદિવસ્તુ સંભવતિ ।

તન્મનસા સંપાદયતિ જિણે ઇકાગ્રસ્થિરચિત્તઃ ॥ ૨૧૫ ॥

પરમાત્માને વિષે એકાગ્રપણે સ્થિર ચિત્તવાળો આત્મા સમગ્ર વિશ્વમાં જે સુંદર વસ્તુ વસ્ત્ર, આભૂષણાદિ સંભવી શકે છે તે મનથી પ્રભુજીને ધરાવે. (રોજ ઉત્કૃષ્ટ વસ્તુઓથી પૂજા કરવાના ભાવ મનમાં રાખે.) (૨૧૫)

નિચ્છં ચિય સંપુન્ના, જઈ વિ હુ ઇસા ન તીરણ કાર્ડં ।

તહ વિ અણુચિદ્ધિઅવ્વા, અક્સઈ-દીવાઈદાણેણ ॥ ૨૧૬ ॥

નિત્યમેવ સંપૂર્ણા યદ્યપિ સ્વલ્લેષા ન તીર્યતે (શક્યતે) કર્તુમ્ ।

તથાઽપ્યનુષ્ટાતવ્યાઽક્ષત-દીપાદિદાનેન ॥ ૨૧૬ ॥

આ બંને પૂજા સંપૂર્ણપણે રોજ કરવી જો કે શક્ય બનતી નથી તો પણ અક્ષત-દિપક વિગેરે ધરવા વડે તો અવશ્ય કરવી જ. (૨૧૬)

(પરમાત્માની અવસ્થાત્રિક)

ભાવેજ અવત્યતિયં, પિંડત્ય-પયત્ય-રૂવરહિયત્તં ।

છઠમત્ય-કેવલિત્તં, મુક્તત્તં ચેવ તસ્સત્યો ॥ ૨૧૭ ॥

ભાવયેતાઽવસ્થાત્રિકં પિણ્ડસ્થ-પદસ્થ-રૂપરહિતત્વમ્ ।

છઠ્થસ્થ-કેવલિત્ત્વં મુક્તત્ત્વં ચૈવ તસ્યાર્થઃ ॥ ૨૧૭ ॥

આ બે પૂજા કર્યા પછી પરમાત્માની પિંડસ્થ, પદસ્થ અને રૂપાતીત (રૂપરહિતપણું) આ ત્રણ અવસ્થાનું ચિંતન કરવું. પિંડસ્થ અવસ્થા પરમાત્માનો છઠ્ઠમસ્થકાળ, પદસ્થ અવસ્થા = કેવળીપણું, રૂપરહિતપણું = સિદ્ધાવસ્થા (સિદ્ધાવસ્થા). (૨૧૭)

(પિંડસ્થ અવસ્થામાં જન્મઅવસ્થા)

ઉભયકરધરિયકલસા, ગયગયસુરવડ્પુરસ્સરા તિયસા ।

ગાયંત વાયંતા, ઉવરિ જિણેદસ્સ નિમ્મવિયા ॥ ૨૧૮ ॥

ઠાવંતિ મણે નૂર્ણ, સંપદ્ અમ્હારિસસ્સ લોયસ્સ ।

જમ્મણસમયપયટ્ટં, મજ્જણમહિમાસમારંભં ॥ ૨૧૯ ॥

ઉભયકરધૃતકલસા ગજગતસુરપતિપુરસ્સરાસ્ત્રિદશાઃ ।

ગાયન્તો વાદયન્ત ઉપરિ જિનેન્દ્રસ્ય નિર્મિતાઃ ॥ ૨૧૮ ॥

સ્થાપયન્તિ મનસિ નૂનં સંપ્રત્યસ્માદૃશસ્ય લોકસ્ય ।

જન્મસમયપ્રવૃત્તં મજ્જનમહિમાસમારમ્ભમ્ ॥ ૨૧૯ ॥

ઐરાવણ હાથી પર બેઠેલા ઈન્દ્રને મોખરે રાખી, બન્ને હાથમાં કળશ ધારણ કરી ગીત ગાતા અને વાજિંત્રો વગાડતા દેવો પરમાત્માની (પ્રતિમાની) ઉપર નિર્માણ કરાવેલા છે તે..અત્યારે અમારા જેવા લોકોના મનમાં ખરેખર પરમાત્માના જન્મસમયે પ્રવર્તેલા અભિષેકના સમારંભના મહિમાને સ્થાપિત કરે છે. (૨૧૮-૧૯)

(રાજ્યાવસ્થા)

વત્થા-ઽઽહરણ-વિલેવણ-મલ્લેહિં વિભૂસિઓ જિણવરિદો ।

રાયસિરિમણુહવંતો, ભાવિજ્ઞઇ ભવિયલોણ ॥ ૨૨૦ ॥

વસ્ત્રા-ડડભરણ-વિલેપન-માલ્યૈર્વિભૂષિતો જિનવરેન્દ્રઃ ।

રાજ્યશ્રિયમનુભવન્ ભાવ્યતે ભવ્યલોકેન ॥ ૨૨૦ ॥

વસ્ત્ર, આભૂષણ, ચંદનનું વિલેપન અને પુષ્પાદિની માળાઓથી વિભૂષિત, રાજ્યલક્ષ્મીને ભોગવતા પરમાત્માનું ભવ્યજનો વડે ધ્યાન કરાય છે. (૨૨૦)

(છન્દસ્થ અવસ્થા)

અવગયકેસં સીસં, મુહં ચ દિઢં પિ ભુવણનાહસ્સ ।

સાહેઙ્ગ સમણભાવં, છઠમત્થો એસ પિંડત્થો ॥ ૨૨૧ ॥

અપગતકેશં શીર્ષં મુક્કં ચ દૃષ્ટમપિ ભુવણનાથસ્ય ।

કથયતિ શ્રમણભાવં છન્દસ્થ એષ પિંડસ્થઃ ॥ ૨૨૧ ॥

વાળ વગરનું લોચવાળું મસ્તક અને મુખકમળ દર્શનમાત્રથી પરમાત્માના શ્રમણપણાને બતાવે છે. આમ છન્દસ્થ અવસ્થાની ભાવના પિંડસ્થ અવસ્થામાં કરવાની છે. (૨૨૧)

(પદસ્થ અવસ્થા-તીર્થકરાવસ્થા)

કંકિલ્લિ કુસુમવુઢી દિવ્વજ્જુણિ ચમરધારિણો ઉભઓ ।

સિંહાસણ ભામંડલ દુંદુહિ છત્તત્તયં ચેવ ॥ ૨૨૨ ॥

કઢ્ઢેલિઃ કુસુમવૃષ્ટિઃ દિવ્યધ્વનિઃ ચામરધારિણ ઉભયતઃ ।

સિંહાસનં ભામણ્ડલં દુન્દુભિઃ છત્રત્રયં ચૈવ ॥ ૨૨૨ ॥

ઇય પાડિહેરરિઢ્ઢી, અણન્નસાહારણા પુરા આસિ ।

કેવલિયનાણલંભે, તિત્થયરપયમ્મિ પત્તસ્સ ॥ ૨૨૩ ॥

ઇતિ પ્રાતિહાર્યક્રઢ્ઢિરનન્યસાધારણા પુરાડડસીત્ ।

કેવલિકજ્ઞાનલાભે તીર્થકરપદે પ્રાપ્તસ્ય ॥ ૨૨૩ ॥

અશોકવૃક્ષ, પુષ્પોની વૃષ્ટિ, દિવ્યધ્વનિ, બન્ને બાજુ ચામર ધારણ કરનારા યક્ષો, સિંહાસન, ભામંડલ, દુંદુભિ અને ત્રણ છત્રોથી બનેલું છત્રાતિછત્ર; આ પ્રમાણે કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનની પ્રાપ્તિ થયા પછી તીર્થકર પદવી પ્રાપ્ત થવાથી બીજા કોઈને પ્રાપ્ત નહીં થયેલી એવી અનન્ય પ્રાતિહાર્યની સમૃદ્ધિ પરમાત્માને પહેલા હતી. (સિદ્ધિગતિ પામતા પહેલા, તીર્થકરપણામાં)

(૨૨૨-૨૨૩)

(મુક્ત અવસ્થા-રૂપાતીત)

પલિયંકસન્નિસન્નો, ઉદ્ધટ્ટાણટ્ટિઓ ય કિર ભયવં ।

एए दो आयारा, अरूवभावे जिणवरारणं ॥ २२४ ॥

पर्यङ्कसन्निषण्ण ऊर्ध्वस्थानस्थितश्च किल भगवान् ।

एतौ द्वावाकारावरूपभावे जिनवराणाम् ॥ २२४ ॥

પન્નાસનમાં બેઠેલા અથવા તો કાપોત્સર્ગમાં ઊભા રહેલા ભગવાન, આમ અરૂપીપણામાં જિનેશ્વર પરમાત્માઓના આ બે જ આકાર હોય છે. (૨૨૪)

एवमवत्थाण तिर्यं, सम्मं भावेज्ज वंदणासमए ।

जिणबिंबविहियनिच्चलनयणजुओ सुद्धपरिणामो ॥ २२५ ॥

एवमवस्थानां त्रिकं सम्यग् भावयेत वन्दनासमये ।

जिनबिम्बविहितनिच्चलनयनयुगः शुद्धपरिणामः ॥ २२५ ॥

આ પ્રમાણે ચૈત્યવંદનાના સમયે પરમાત્માની પ્રતિમા સમક્ષ પોતાની બન્ને આંખો નિશ્ચલ ટેકવીને શુદ્ધ પરિણામવાળો (શ્રાવક) ત્રણે અવસ્થાઓની ભાવનાથી આત્માને સારી રીતે ભાવિત કરે. (૨૨૫)

(ત્રણ દિશામાં જોવાનો ત્યાગ)

एत्तो य वाम-दाहिण-पच्छिमदिसिदंसणं परिहरेज्जा ।

तिदिसिनिरक्खणविरई, एवं चिय होइ नायव्वा ॥ २२६ ॥

एतस्माच्च वाम-दक्षिण-पश्चिमदिग्दर्शनं परिहरेत् ।

त्रिदिग्निरीक्षणविरतिरेवमेव भवति ज्ञातव्या ॥ २२६ ॥

ત્યાર પછી ડાબી, જમણી અને પાછળની બાજુ જોવાનું છોડી દે. આ રીતે ત્રણ દિશાના નિરીક્ષણથી અટકવારૂપ છઠ્ઠી ત્રિક થઈ જાણવી. (૨૨૬)

आलयचलं चक्खुं, मणो व्व तं दुक्करं थिरं काउं ।

रूवेहिं तेहिं खिप्पइ, सभावओ वा सयं चलइ ॥ २२७ ॥

आलोकचलं चक्षुर्मन इव तदुष्करं स्थिरं कर्तुम् ।

रूपैस्तैः क्षिप्यते स्वभावतो वा स्वयं चलति ॥ २२७ ॥

आंખ જોવા માટે સદા ચંચળ રહે છે તેથી મનની જેમ તેને સ્થિર કરવી દુષ્કર છે. તેવા તેવા પ્રકારના રૂપો વડે આંખ આકર્ષાય છે અથવા તો સ્વભાવથી જ આંખ સ્વયં ચલાયમાન થયા કરે છે. (૨૨૭)

तह वि हु नामियगीवो, विसेसओ दिसितियं न पेहेजा ।

तत्थ उवओगभावे, वंदणपरिणामहाणी उ ॥ २२८ ॥

तथाऽपि खलु नामितग्रीवो विशेषतो दिक्त्रिकं न प्रेक्षेत ।

तत्रोपयोगभावे वन्दनपरिणामहानिस्तु ॥ २२८ ॥

છતાં પણ મસ્તક ઝૂકેલું રાખી વિશેષથી ત્રણ દિશાઓમાં ન જ જુવે. ત્રણ દિશાઓમાં ચિત્તનો ઉપયોગ જાય તો પ્રભુજીને વંદન કરવાના પરિણામ તેટલા હાનિ પામે. (૨૨૮)

(ત્રણ વાર પ્રમાર્જન)

ठाऊण उचियदेसे, चिइवंदणकरणजोगभूभाए ।

दिङ्गीए पेहेत्ता, विहिणा उभओ पमजिजा ॥ २२९ ॥

स्थित्वोचितदेशे चैत्यवन्दनकरणयोगभूभागे ।

दृष्ट्या प्रेक्ष्य विधिनोभयतः प्रमार्जयेत् ॥ २२९ ॥

ઉચિત સ્થાને એટલે કે ચૈત્યવંદન કરવા માટે યોગ્ય એવા ભૂમિતલને વિષે ઉભા રહી દ્રષ્ટિ દ્વારા પહેલા જોઈ પછી વિધિપૂર્વક (પગના ઢીંચણ રાખવાની જગ્યાની બે બાજુ) બન્ને બાજુ પૂંજ લે. (૨૨૯)

(શેનાથી પૂંજ)

सममिउपम्हलचेलंचलेण सड्ढो पमज्जनं कुणइ ।

तिक्खुत्तो बि-तिवारं, साहू रयहरदसग्गेहिं ॥ २३० ॥

सममृदुपक्ष्मलचेलाञ्चलेन श्राद्धः प्रमार्जनं करोति ।

त्रिकृत्वो द्वि-त्रिवारं साधू रजोहर(ण)दशाग्रैः ॥ २३० ॥

સીઘી લંબાઈ-પહોળાઈવાળા, મૃદુ રૂંવાટાવાળા વસ્ત્રના છેડાથી શ્રાવક બે થી ત્રણ વાર ત્રણ ત્રણ વખત પૂંજ અને સાધુભગવંત કે સાધ્વીજી ભગવંત

૨જોહરણની દશીઓના અગ્રભાગથી પ્રમાર્જે. (૨૩૦)

(વર્ણાદિત્રિક)

ભાવેજ ય વંદંતો, વન્નાઇતિયં મળમ્મિ એગ્ગો ।

તં પુણ મળંતિ મુણિણો, વન્નત્થાલંબણસરૂવં ॥ ૨૩૧ ॥

ભાવયેત ચ વન્દમાનો વર્ણાદિત્રિકં મનસ્યેકાગ્રઃ ।

તં પુનર્મળન્તિ મુનયો વર્ણાર્થાલમ્બનસ્વરૂપમ્ ॥ ૨૩૧ ॥

પરમાત્માને વંદન કરતો આત્મા એકાગ્ર ચિત્તવાળો થઈ વર્ણાદિત્રિકનું ચિંતન કરે. મહાત્માઓ વર્ણ, અર્થ અને આલંબનરૂપ વર્ણાદિત્રિક બતાવે છે. (૨૩૧)

(વર્ણનું સ્વરૂપ)

થુઇદંડાઈવન્ના, ઉચ્ચરિયવ્વા ફુડા સુપરિસુદ્ધા ।

સર-વંજણાઈમિન્ના, સપયચ્છેયા ઉચિયઘોસા ॥ ૨૩૨ ॥

સ્તુતિદણ્ડાદિવર્ણા ઉચ્ચરિતવ્વાઃ સ્ફુટાઃ સુપરિશુદ્ધાઃ ।

સ્વર-વ્યઞ્જનાદિમિન્નાઃ સપદચ્છેદા ઉચિતઘોષાઃ ॥ ૨૩૨ ॥

સ્તુતિ-સ્તોત્રાદિના વર્ણો (અક્ષરો) સ્પષ્ટ રીતે, અત્યંત શુદ્ધ, સ્વર-વ્યજ્જનમાં સ્પષ્ટ ભેદ પડે તે રીતે, પદચ્છેદ સાથે (શબ્દ પૂર્ણ થાય ત્યાં અટકવા સાથે) અને યોગ્ય ઘોષ સાથે ઉચ્ચારવા જોઈએ. (૨૩૨)

(અર્થનું ચિંતન)

ચિંતેયવ્વો સમ્મં, તેસિં અત્થો જહાપરિન્નાણં ।

સુન્નહિયયત્તમિહરા, ઉત્તમફલસાહગં ન ભવે ॥ ૨૩૩ ॥

ચિન્તયિતવ્વઃ સમ્યક્ તેષામર્થો યથાપરિજ્ઞાનમ્ ।

શૂન્યહદયત્વમિતરથોત્તમફલસાધકં ન ભવેત્ ॥ ૨૩૩ ॥

જે રીતે (ગુરુભગવંત પાસેથી કે બીજા પાસેથી) સૂત્રાર્થનું જ્ઞાન મેળવ્યું હોય તે રીતે તે વર્ણો અને પદોનો અર્થ સારી રીતે વિચારવો કેમકે ભાવશૂન્યપણું ચૈત્યવંદનને ઉત્તમ ફળનું સાધક બનવા દેતું નથી. (૨૩૩)

(આલંબનનું સ્મરણ)

ભાવારિહંતપમુહં, સરેજ્ઞ આલંબણં પિ દંડેસુ ।

અહવા જિણબિંબાઈ, જસ્સ પુરો વંદનાઽઽરદ્ધા ॥ ૨૩૪ ॥

ભાવાર્હત્-પ્રમુખં સ્મરેદાલમ્બનમપિ દણ્ડેષુ ।

અથવા જિનબિમ્બાદિ યસ્ય પુરો વન્દનાઽઽરબ્ધ્યા ॥ ૨૩૪ ॥

સૂત્રોના ઉચ્ચારણ વખતે ભાવ અરિહંત પ્રમુખ આલંબનનું પણ સ્મરણ કરે અથવા જેની સમક્ષ ચૈત્યવંદનાનો આરંભ કર્યો છે એવા જિનબિમ્બાદિનું પણ માનસિક સ્મરણ કરે. (૨૩૪)

(મુદ્રાત્રિક)

કયપર્ચંગણામો, સાળંદો વંદણે પયદૃત્તો ।

ધારેજ્ઞ ધીરચિત્તો, મુદ્દાઓ તિન્નિ જં મ્ણિયં ॥ ૨૩૫ ॥

કૃતપજ્જ્વાઙ્ગપ્રણામઃ સાનન્દો વન્દને પ્રવર્ત્તમાનઃ ।

ધારયેદ્ ધીરચિત્તો મુદ્દાસ્તિસ્ત્રો યદ્દ્વણિતમ્ ॥ ૨૩૫ ॥

પાંચ અંગોને ભેગા કરવા પૂર્વક નમસ્કાર કરીને આનંદપૂર્વક વંદનમાં પ્રવર્તતો ધીર ચિત્તવાળો આત્મા ત્રણ મુદ્રાને ધારણ કરે, કેમકે કહ્યું છે કે..(૨૩૫)

(કઈ મુદ્રાથી શું કરવું ?)

૧પર્ચંગો પળિવાઓ, થુદ્ધપાઠો હોઈ જોગમુદ્દાએ ।

વંદણ જિણમુદ્દાએ, પળિહાણં મુત્તસુત્તીએ ॥ ૨૩૬ ॥

પજ્જ્વાઙ્ગઃ પ્રણિપાતઃ સ્તુતિપાઠો ભવતિ યોગમુદ્દાયામ્ ।

વન્દનં જિનમુદ્દાયાં પ્રણિધાનં મુક્તાશુક્ત્યામ્ ॥ ૨૩૬ ॥

નમસ્કાર પાંચ અંગ ભેગા કરીને થાય. સ્તુતિ પાઠ યોગમુદ્રામાં કરાય, પંચપરમેષ્ઠિને ચોવીસ તીર્થકરોને વંદનરૂપ કાયોત્સર્ગ જિનમુદ્રામાં અને પ્રણિધાન એટલે કે પ્રાર્થના મુક્તાશુક્તિ મુદ્રામાં થાય. (૨૩૬)

(૧ આ અને તેના પછીની ૪ ગાથાઓ ત્રીજા વંદનપંચાશકમાં, ગાથા નં. ૧૭ થી ૨૧)

(પંચાગ પ્રણિપાત)

દો જાણૂ દોન્નિ કરા, પંચમયં હોઝ ઉત્તમંગ તુ ।

સમ્મં સંપણિવાઓ, નેઓ પંચંગપણિવાઓ ॥ ૨૩૭ ॥

દ્વૌ જાનૂ દ્વૌ કરૌ પઞ્ચમકં ભવત્યુત્તમાઙ્ગં તુ ।

સમ્યક્ સંપ્રણિપાતો જ્ઞેયઃ પઞ્ચાઙ્ગપ્રણિપાતઃ ॥ ૨૩૭ ॥

બે ઢીચણ, બે હાથ અને પાંચમું માથું, આ પાંચ અંગને એકઠા કરી સારી રીતે નમવું તે પંચાગ પ્રણિપાત જાણવો. (૨૩૭)

(યોગમુદ્રા)

અન્નોન્નંતરિયંગુલિકોસાગારેહિં દોહિં હત્થેહિં ।

પિટ્ટોવરિ કુપ્પરસંઠિએહિં તહ જોગમુદ્દ ત્તિ ॥ ૨૩૮ ॥

અન્યોન્યાન્તરિતાઙ્ગુલિકોશાકારાભ્યાં દ્વાભ્યાં હસ્તાભ્યામ્ ।

ઉદરોપરિ કૂર્પરસ્થિતાભ્યાં તથા યોગમુદ્રેતિ ॥ ૨૩૮ ॥

પેટ પર અડકાડેલી કોણીવાળા બે હાથની આંગળીઓ એક પછી એક ક્રમશઃ ગોઠવતાં કોશના ડોડા જેવો (બીડાપેલા ક્રમજ જેવો) આકાર થાય તેને યોગમુદ્રા કહેવાય. (૨૩૮)

(જિનમુદ્રા)

ચત્તારિ અંગુલાઈં, પુરઓ ઊનાઈં જત્થ પચ્છિમઓ ।

પાયાણં ઉસ્સગ્ગો, એસા પુણ હોઝ જિણમુદ્દા ॥ ૨૩૯ ॥

ચત્વારોઽઙ્ગુલાઃ પુરત ઊના યત્ર પશ્ચિમતઃ ।

પાદયોરુત્સર્ગ એષા પુનર્ભવતિ જિનમુદ્રા ॥ ૨૩૯ ॥

સીધા રાખેલા પગના તળિયા વચ્ચે આગળથી ચાર આંગળ અંતર અને પાછળથી થોડુંક ઓછું અંતર આ પ્રમાણે રાખી કાયોત્સર્ગ કરતાં જિનમુદ્રા થાય. (૨૩૯)

(મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા)

મુક્તાસુત્તી મુદ્દા, સમા જહિં દો વિ ગબ્ધિયા હત્થા ।

તે પુણ ણિડાલદેસે, લગ્ગા અન્ને અલગ્ગ ત્તિ ॥ ૨૪૦ ॥

मुक्ताशुक्तिर्मुद्रा समौ यत्र द्वावपि गर्भितौ हस्तौ ।
तौ पुनर्ललाटदेशे लग्नावन्येऽलग्नाविति ॥ २४० ॥

બે હાથને જોડીને વચ્ચેથી પોલાણ રહે તે રીતે બહારથી ઉપસાવવા. આ રીતે મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા થાય. આ પ્રમાણે રાખેલા હાથને લલાટે જોડવા. અન્ય આચાર્યોના મતે કપાળે લગાડવા નહીં પણ દૂર રાખવા. (૨૪૦)

(પ્રશ્ન)

ચોયગો -

વન્નાઇસુ ઉવઓગો, જુગવં કહ ઘડઇ ઇગસમયમ્મિ ? ।
દો ઉવઓગા સમઇ, કેવલિણો વિ હુ ન જં ઇઢા ॥ ૨૪૧ ॥

ચોદક -

વર્णादिषूपयोगो युगपत्कथं घटत एकसमये ।
द्वावुपयोगौ समये केवलिनोऽपि खलु न यदिष्टौ ॥ २४१ ॥

શિષ્યપ્રશ્ન-વર્ણ, અર્થ અને આલંબન, ત્રણેમાં એક સમયે એકી સાથે ઉપયોગ રાખવો કઈ રીતે ઘટે ? કેમકે શાસ્ત્રમાં કેવળી ભગવંતને પણ એક સમયમાં બે ઉપયોગ માન્યા નથી. (૨૪૧)

(ઉત્તર)

આચરિઓ -

કમસો વિ સંભવંતા, જુગવં નજંતિ તે વિ ભિન્ના વિ ।
ચિત્તસ્સ સિઘકારિત્તણેણ ઇગત્તભાવાઓ ॥ ૨૪૨ ॥

આચાર્ય:-

क्रमशोऽपि संभवन्तौ युगपज्जायेते तावपि भिन्नावपि ।
चित्तस्य शीघ्रकारित्वेनैकत्वभावात् ॥ २४२ ॥

આચાર્યનો પ્રત્યુત્તર - વર્ણાદિમાં ઉપયોગ ક્રમશઃ ઉત્પન્ન થતા હોવા છતાં અને ભિન્ન હોવા છતાં ચિત્ત અત્યંત ઝડપથી ફરતું હોવાથી ભેદનો ખ્યાલ ન આવતાં એક જણાય છે તેથી એકી સાથે ઉપયોગ જાય છે તેમ જણાય છે. (૨૪૨)

(સાક્ષીપાઠ, પંચાશક-૩, ગાથા-૨૨)

મણિયં ચ -

સવ્વંત્ય વિ પણિહાણં, તગ્ગયકિરિયા-મિહાણ-વન્નેસુ ।
અત્થે વિસણં ય તહા, દિઙ્કંતો છિન્નજાલાણ ॥ ૨૪૩ ॥

મણિયં ચ -

સર્વત્રાપિ પ્રણિધાનં તદ્ગતક્રિયા-મિધાન-વર્ણેષુ ।
અર્થે વિષયે ચ તથા દૃષ્ટાન્તઃ છિન્નજાલયા ॥ ૨૪૩ ॥

૧ કહ્યું છે કે - સંપૂર્ણ ચૈત્યવંદનમાં ચૈત્યવંદનની જુદી જુદી ક્રિયાઓ અક્ષરો, અર્થ અને આલંબનભૂત ભાવ અરિહંત અથવા સામે રહેલા પ્રતિમાજી દરેકનું પ્રણિધાન કરવું જોઈએ. આમાં દ્રષ્ટાંત ભાંગતી જવાળાવાળા અગ્નિનું છે. (૨૪૩)

(બીજો પ્રત્યુત્તર)

અહવા -

કેવલિણો ઉવઓગો, વચ્છઇ જુગવં સમત્થનેણસુ ।
છઠમત્થસ્સ વ એવં, અભિન્નવિસયાસુ કિરિયાસુ ॥ ૨૪૪ ॥

અથવા -

કેવલિન ઉપયોગો વ્રજતિ યુગપત્સમસ્તજ્ઞે(ને)યેષુ ।
છઠ્ઠસ્થસ્ય વા એવમભિન્નવિષયાસુ ક્રિયાસુ ॥ ૨૪૪ ॥

કેવળી ભગવંતનો ઉપયોગ એક સમયે એકી સાથે જેમ સમસ્ત જ્ઞેય પદાર્થોને વિષે જાય છે તે જ રીતે છઠ્ઠસ્થને પણ એક જ વિષયવાળી અનેક

૧ સંધાર્યાર ટીકામાં આ ગાથાની વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે કરેલી છે.

સર્વત્ર - સંપૂર્ણ ચૈત્યવંદનમાં પ્રણિધાન કરવું જોઈએ, ફક્ત છેવાડે નહીં. શેના વિષે પ્રણિધાન કરવું - ચૈત્યવંદનમાં આવતી મોઢું ઢાંકવું, મુદ્રાઓ કરવી વિગેરે ક્રિયાઓને વિષે, પદોને વિષે, અક્ષરોને વિષે તથા વંદનાનો વિષય બનેલા ભાવઅરિહંત કે નજર સમક્ષ દેખાતા પ્રતિમાજીને વિષે અને તથા શબ્દથી સંગૃહીત 'વીતરાગ ! જય પામો' એ પ્રાર્થનાને વિષે પ્રણિધાન કરવું જોઈએ. (આટલા પ્રણિધાન એકી સાથે કેવી રીતે થાય ?) એમાં દ્રષ્ટાન્ત ઉભાડિયાનું છે. જેમ તેને ભમાડતાં જુદી જુદી ટૂટક ટટક જવાળાઓવાળો હોવા છતાં ચકાકાર લાગે છે તે જ રીતે જુદો જુદો ઉપયોગ હોવા છતાં ચિત્ત શીઘ્રકારી હોવાથી એકી સમયે બધે ઉપયોગ હોય તેવું લાગે છે.

ક્રિયાઓમાં એક સાથે ઉપયોગ હોય. (૨૪૪)

(આગમની સાક્ષી)

તથા ચાગમે -

ભિન્નવિસયં નિસિદ્ધં, કિરિયાદુગમેગયા ન એગમ્મિ ।

જોગતિગસ્સ વિ ષંગિયસુત્તે કિરિયા જઓ ષણિયા ॥ ૨૪૫ ॥

તથા ચાગમઃ -

ભિન્નવિષયં નિષિદ્ધં ક્રિયાદ્વિકમેકદા નૈકસ્મિન્ ।

યોગત્રિકસ્યાપિ ષઙ્ગિકસૂત્રે ક્રિયા યતો ષણિતા ॥ ૨૪૫ ॥

આગમમાં પણ કહ્યું છે કે એકી સાથે જુદા જુદા વિષયવાળી જુદી જુદી બે ક્રિયાઓનો નિષેધ છે પણ એક સાથે એક જ વિષયમાં મન-વચન અને કાયાની ક્રિયાઓનો વિરોધ નથી કેમકે ભાંગાવાળા સૂત્રમાં ત્રણે યોગની ક્રિયા બતાવી છે. (૨૪૫)

एएण थोत्तपठणं, कुणंति नो जे पयाहिणं देता ।

तेसिं पि कुमइसल्लं, उद्धरियं चव दड्ढव्वं ॥ २४६ ॥

एतेन स्तोत्रपठनं कुर्वन्ति नो ये प्रदक्षिणां ददतः ।

तेषामपि कुमतिशल्यमुद्धरितमेव द्रष्टव्यम् ॥ २४६ ॥

આમ કહેવા દ્વારા જેઓ પ્રદક્ષિણા દેતી વખતે સ્તોત્રપાઠ કરતા નથી તેઓનો દુર્બુદ્ધિરૂપ કાંટો પણ કાઢી નાખેલો જાણવો. (આવી તેમની દુર્બુદ્ધિનું નિરાકરણ થઈ ગયેલું જાણવું.) (૨૪૬)

(પ્રણિધાન ત્રિક)

तिविहं पणिहारणं पुण, मण-वइ-कायाण जं समाहाणं ।

राग-द्वोसाभावो, भावत्यो होइ एयस्स ॥ २४७ ॥

त्रिविधं प्रणिधानं पुनर्मनो-वाक्-कायानां यत्समाधानम् ।

राग-द्वेषाऽभावो भावार्थो भवत्येतस्य ॥ २४७ ॥

મન, વચન અને કાયાનું એક ક્રિયામાં સારી રીતે જોડાવું તે ત્રિવિધ પ્રણિધાન. આનો ભાવાર્થ એટલો કે રાગ-દ્વેષનો અભાવ તે પ્રણિધાન. (૨૪૭)

(ત્રણ પ્રણિધાન જુદા-જુદા)

અહવા -

ચિંતઇ ન અન્નકર્જ, દૂરં પરિહરઇ અટ્ટ-રોહાઈ ।

एगग्गमणो वंदइ, मणपणिहाणं हवइ एयं ॥ २४८ ॥

અથવા -

चिन्तयते नान्यकार्यं दूरं परिहरत्यार्त्त-रौद्रे ।

एकाग्रमना वन्दते मनःप्रणिधानं भवत्ये(तत)वम् ॥ २४८ ॥

અથવા મન, વચન અને કાયાનું જુદુ જુદું પ્રણિધાન બતાવે છે. ચૈત્યવંદના કરતી વખતે અન્ય કોઈ પણ કાર્યનો વિચાર ન કરે, આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાનનો અત્યંત ત્યાગ કરે અને એકાગ્રચિત્તે પ્રભુજીને વંદના કરે તે મનનું પ્રણિધાન થાય. (૨૪૮)

विगहा-विवायरहितो, वज्जिंतो मूय-ढड्ढरं सई ।

वंदइ सपयच्छेर्यं, वायापणिहाणमेतं तु ॥ २४९ ॥

विकथा-विवादरहितो वर्जयन्मूक-ढड्ढरं शब्दम् ।

वन्दते सपदच्छेदं वाक्प्रणिधानमेतत्तु ॥ २४९ ॥

વિકથા અને વિવાદ ન કરતો, ધીમા ધીમા અસ્પષ્ટ કે બહુ મોટા અવાજે નહીં બોલતો, દરેક પદોને છૂટા પાડવા પૂર્વક બોલીને વંદના કરે તે વચનનું પ્રણિધાન કહેવાય. (૨૪૯)

पेहंत-पमजंतो, करेइ उट्टण-निसीयणाईयं ।

वावारंतररहिओ, वंदइ इय कायपणिहाणं ॥ २५० ॥

प्रेक्षमाण-प्रमार्जयन् करोत्युत्थान-निषदनादिकम् ।

व्यापारान्तररहितो वन्दत इति कायप्रणिधानम् ॥ २५० ॥

નીચે જોઈ, પૂંજી-પ્રમાર્જ ૩૬વું બેસવું વિગેરે કરે, એના સિવાયની કોઈ પણ ક્રિયાથી રહિતપણે ચૈત્યવંદના કરે તેને કાયાનું પ્રણિધાન જણવું. (૨૫૦)

एवं पुण तिविहं.पि हु, वंदंतेणाइओ उ कायव्वं ।

जम्हा दह-तियसारा, सुवंदणा होइ एवं तु ॥ २५१ ॥

एतत्पुनस्त्रिविधमपि खलु वन्दमानेनाऽऽदितस्तु कर्त्तव्यम् ।
यस्माद्दश- त्रिकसारा सुवन्दना भवत्येवं तु ॥ २५१ ॥

आ त्रिंशे प्रकारं प्रशिधानं वन्दनं करनारे पहेलेथी जं करवुं श्रेष्ठं अे केमके
दशत्रिक युक्तं वन्दनां जं सुवन्दनां थाय छे. (२५१)

(साक्षीपाठ)

भणियं च -

इयं दह-तियपरिसुद्धं, वंदणयं जो जिणाण तिकालं ।
कुणइ नरो उवउत्तो, सो पावइ सासयं ठाणं ॥ २५२ ॥

भणितं च -

इति दश-त्रिकपरिशुद्धं वन्दनकं यो जिनानां त्रिकालम् ।
करोति नर उपयुक्तः स प्राप्नोति शाश्वतं स्थानम् ॥ २५२ ॥

आ प्रभाषे परमात्मा समक्षे दश त्रिकोना पालनथी सुविशुद्धं चैत्यवन्दनं
जे भक्तं जेव उपयोगपूर्वकं त्रिकाणं करे ते शाश्वतं अेवा भोक्षं स्थानने पाभे
छे. (२५२)

अन्नं पि तिप्पयारं, वंदणपेरंतभावि पणिहारणं ।
जम्मि कए संपुन्ना, उक्कोसा वंदणा होइ ॥ २५३ ॥
अन्यदपि त्रिप्रकारं वन्दनपर्यन्तभावि प्रणिधानम् ।
यस्मिन् कृते संपूर्णोत्कृष्टा वन्दना भवति ॥ २५३ ॥

वणी बीजुं पञ्च चैत्यवन्दनानां अंतं समये थनारुं त्रिंश प्रकारं प्रशिधानं
छे जे कर्ये छते उत्कृष्टं चैत्यवन्दनां संपूर्णं थाय छे. (२५३)

चेइयगयं साहुगयं, नायव्वं तहं य पत्थणारूवं ।
एयस्स पुणं सरूवं, सविसेसं उवरि वोच्छामि ॥ २५४ ॥
चैत्यगतं साधुगतं ज्ञातव्यं तथा च प्रार्थनारूपम् ।
एतस्य पुनः स्वरूपं सविशेषमुपरि वक्ष्ये ॥ २५४ ॥

चैत्यगतं, साधुगतं अने प्रार्थनारूपं त्रिंश प्रकारं अे प्रशिधानं ज्ञाणं अने

એનું સવિશેષ સ્વરૂપ આગળ ઉપર કહીશ. (૨૫૪)

વંદનવિહાણમેયં, સંસ્કેવેણં મણ સમક્વાયં ।

અભણિયપુર્વં સેસં, અવસરપત્તં મણિસ્સામિ ॥ ૨૫૫ ॥

વન્દનવિધાનમેતત્સંક્ષેપેણ મયા સમાખ્યાતમ્ ।

અભણિતપૂર્વં શેષમવસરપ્રાપ્તં મણિષ્યામિ ॥ ૨૫૫ ॥

આ પ્રમાણે વંદનની વિધિ સંક્ષેપથી મારા વડે કહેવાઈ. હવે પહેલાં નહીં કહેલું, બાકી રહેલું જે પ્રસંગ પામીને આવેલું કહીશ. (૨૫૫)

(આચરણાથી આ કહ્યું)

અન્નત્યાઽભણિયં પિ હુ, આચરણાઓ મણ ઇમં મણિયં ।

જડભાવદૂસિયાણં, મહ્વાણમણુગ્ગહઙ્કાર ॥ ૨૫૬ ॥

અન્યત્રાઽભણિતમપિ ચલ્વાચરણાતો મયેદં મણિતમ્ ।

જડભાવદૂષિતાનાં મહ્વાનામનુગ્રહાર્થમ્ ॥ ૨૫૬ ॥

બીજે ક્યાંય (ગ્રંથોમાં) ન કહ્યું હોવા છતાં આ બધો આચરણાથી ચાલ્યો આવતો વિધિ જડભાવથી દૂષિત ભવ્યજીવોના અનુગ્રહ માટે મેં કહ્યો. (૨૫૬)

સૂરિપરંપરપત્તો, અત્યો સત્યે ન ગંથિઓ જાવ ।

તા ષેતું દાડં વા, ન તીરણ મંદબુદ્ધીહિં ॥ ૨૫૭ ॥

સૂરિપરંપરાપ્રાપ્તોઽર્થઃ શાસ્ત્રે ન ગ્રથિતો યાવત્ ।

તાવદ્ ગ્રહીતું દાતું વા ન તીર્યતે(શક્યતે)મન્દબુદ્ધિભિઃ ॥ ૨૫૭ ॥

જ્યાં સુધી આચાર્યભગવંતોની પરંપરાથી પ્રાપ્ત થયેલ અર્થ શાસ્ત્રરૂપે ગ્રથિત થતો નથી ત્યાં સુધી મન્દબુદ્ધિવાળા જીવો વડે તેને ગ્રહણ કરવો કે આપવો શક્ય બનતો નથી. (૨૫૭)

સુહગ્રહણ-ધારણત્થં, તેસિં એયં સમાસઓ રહ્યં ।

ફુડવિયડપાયડત્થં, મણામિ સુત્તત્થમેત્તાહે ॥ ૨૫૮ ॥

સુખગ્રહણ-ધારણાર્થં તેષામેતત્સમાસતો રચિતમ્ ।

સ્ફુટવિકટપ્રકટાર્થં મણામિ સૂત્રાર્થમિદાનીમ્ ॥ ૨૫૮ ॥

તેવા જીવો સહેલાઈથી જ્ઞાન મેળવી શકે અને મેળવેલું ધારી રાખી શકે તેટલા માટે સંક્ષેપથી આ રચ્યું છે, હવે વિકટ પદોના સ્પષ્ટ રીતે અર્થ મળી શકે તે માટે સૂત્રના અર્થને કહું છું. (૨૫૮)

(પૂર્વ બતાવેલો સૂત્રાર્થ દુર્ગમ છે.)

સો પુણ પુવ્વકઈંહિં, મ્ણિઓ સ્ચિય લલિયવિત્થરાઈસુ ।

કિંતુ મહામઙ્ગમ્મો, દુરવગમ્મો પાગયજ્ઞણસ્સ ॥ ૨૫૯ ॥

સ પુનઃ પૂર્વકવિમ્ભિર્મ્ણિતઃ खलु ललितविस्तरादिषु ।

किन्तु महामतिगम्यो दुरवगम्यः प्राकृतजनस्य ॥ २५९ ॥

તે સૂત્રાર્થ પૂર્વકવિઓ વડે લલિતવિસ્તરાદિ ગ્રન્થોમાં કહેવાયો જ છે, પરંતુ તે અર્થ મહાબુદ્ધિમાનોને જ ગમ્ય છે, સામાન્ય લોકો માટે તે સૂત્રાર્થને જાણવો મુશ્કેલ છે. (૨૫૯)

(ગ્રન્થ રચનાનું પ્રયોજન)

दुष्कररोया विउसा, बाला म्णियं पि नेव बुज्झंति ।

तो मज्झिमबुद्धीणं, हियत्थमेसो पयासो मे ॥ २६० ॥

दुष्कररोचा विदुषा बाला म्णितमपि नैव बुध्यन्ते ।

ततो मध्यमबुद्धीनां हितार्थमेष प्रयासो मे ॥ २६० ॥

વિદ્વાનો સુંદર રચના કરવા છતાં જલ્દી ખુશ થતા નથી, અને બાળજીવો કહેલું પણ સમજી શકતા નથી, તેથી મધ્યમબુદ્ધિવાળા જીવોના હિત માટે મારો આ પ્રયાસ છે. (૨૬૦)

जं सम्मवंदणाए, जायइ जीवस्स सुंदरो भावो ।

तत्तो पुण कम्मखओ, तओ वि सव्व सुकल्लाणं ॥ २६१ ॥

यत्सम्यग्वन्दनायां जायते जीवस्य सुन्दरो भावः ।

ततः पुनः कर्मक्षयस्ततोऽपि सर्वं सुकल्याणम् ॥ २६१ ॥

સાચી અને સારી રીતે વંદના કરવાથી જીવને સુંદર ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે, તેનાથી કર્મનો ક્ષય થાય છે, અને તેનાથી સઘળું કલ્યાણ થાય છે. (૨૬૧)

सम्मज्जिणवंदणं पुण, विहाण-अत्थावबोहओ होइ ।
 तत्थ विहाणं भणियं, सुत्तपयत्थं अओ वोच्छं ॥ २६२ ॥
 सम्यग्जिनवन्दनं पुनर्विधाना-उर्थावबोधतो भवति ।
 तत्र विधानं भणितं सूत्रपदार्थमतो वक्ष्ये ॥ २६२ ॥

सारी चैत्यवन्दना विधिपूर्वक करवाधी अने अर्थना ज्ञानधी थाय छे. तेमां विधि बतावी; उवे सूत्रना दरेक पदना अर्थने हुं कडीश. (२६२)

इह साहू सड्ढो वा, चेइयगेहाइउचियदेसम्मि ।
 जहजोगं कयपूओ, पमोयरोमंचियसरीरो ॥ २६३ ॥
 इह साधुः श्राद्धो वा चैत्यगृहाद्युचितदेशे ।
 यथायोगं कृतपूजः प्रमोदरोमाञ्चितशरीरः ॥ २६३ ॥

उवे देरासरना रंगमंडपाटि उचित क्षेत्रमां साधु भगवंत के श्रावक (उपलक्षणी साध्वी) भगवंत के श्राविका पत्नी यथायोग्य पूजा करी आनंदधी पुलकित शरीरवाणा थई (आ प्रभासे विचारे). (२६३)

(चैत्यवन्दन करता पूर्वे करवानी विचारणा)

धन्नोऽहं कयपुन्नो, अणोरपारम्मि भवसमुद्दम्मि ।
 जेण मइ संपत्तं, जिणवंदणसुत्तबोहित्थं ॥ २६४ ॥
 धन्नोऽहं कृतपुण्योऽनवपारे भवसमुद्रे ।
 येन मया संप्राप्तं जिनवन्दनसूत्रबोहित्थम् ॥ २६४ ॥

हुं धन्य हुं, पुण्यशाणी हुं केभके अपार भेवा संसाररूपी समुद्रमां (तरवा माटे) परमात्मानी वन्दनाना सूत्ररूपी नावहुं मारा वडे भेजवायुं छे. (२६४)

एयं परमं तत्तं, कायव्वमिओ वि नाऽवरं भुवणे ।
 विज्जं पिव मंतं पिव, विहिणाऽऽराहेमि ता एयं ॥ २६५ ॥
 एवं सवेगरसायणेण सुत्थीभवंतसव्वंगो ।
 अइयारभीरुयाए, पडिलेह-पमज्जणुज्जुतो ॥ २६६ ॥
 उद्दामसरं वेयालिओ व्व पठिऊण सुकइबद्धाइ ।

સપરાણંદકરાઈ, મંગલચિત્તાઈ વિત્તાઈ ॥ ૨૬૭ ॥
 કયપંચંગપણામો, દાહિણજાણું મહીએ વિણિહટ્ટ ।
 ઇયરં મણા અલગ્ગં, ઠવિઝણ કયંજલીમઝલો ॥ ૨૬૮ ॥
 એતત્પરમં તત્ત્વં કર્ત્તવ્યમિતોઽપિ નાપરં ભુવને ।
 વિદ્યામિવ મન્ત્રમિવ વિધિનાઽઽરાધયે તત એતત્ ॥ ૨૬૫ ॥
 એવં સંવેગરસાયનેન સ્વ(સુ)સ્થીભવત્સર્વાઙ્ગઃ ।
 અતિચારમ્હીરુતયા પ્રતિલેખ(ન) - પ્રમાર્જનોદ્યુક્તઃ ॥ ૨૬૬ ॥
 ઉદ્દામસ્વરં વૈતાલિક ઇવ પઠિત્વા સુકવિબદ્ધાનિ ।
 સ્વપરાનન્દકરાણિ મઙ્ગલચિત્રાણિ વૃત્તાનિ ॥ ૨૬૭ ॥
 કૃતપજ્વાઙ્ગપ્રણામો દક્ષિણજાનું મહ્યાં વિનિઘૃત્ય ।
 ઇતરં મનાગલગ્નં સ્થાપયિત્વા કૃતાઙ્ગલિમુકુલઃ ॥ ૨૬૮ ॥

આ જ શ્રેષ્ઠ તત્ત્વ છે, આના સિવાય જગતમાં બીજું કશું જ કરવા લાયક નથી. તેથી આ ચૈત્યવંદનાની, (ઉત્તમ) વિદ્યાની જેમ અથવા (અપૂર્વ) મન્ત્રની જેમ વિધિથી આરાધના કરું. આ પ્રમાણે સંવેગ (મોક્ષાભિલાષ)રૂપી રસાયણથી જેના આત્માના સર્વ પ્રદેશો સ્વસ્થ થઈ રહ્યા છે, એવો સાધક અતિચારથી ડરતો હોવાના કારણે પ્રતિલેખન (દૃષ્ટિથી જોવું) અને પ્રમાર્જન (ઓધો અથવા ખેસના છેડા વડે પૂજવું) માં ઉદ્યમવાળો; ઉત્તમ કવિઓએ બનાવેલા, સ્વ અને પરને આનંદ આપનારા, મંગલને કરનારા, વિચિત્ર પ્રકારના (પરમાત્માની સ્તુતિથી ગર્ભિત) શ્લોકોને બંદિજનની જેમ મોટા સ્વરે ગાઈને; પંચાંગ પ્રણિપાત કરી જમણો ઢીંચણ પૃથ્વી પર લગાડી ડાબો ઢીંચણ જમીનને અડાડયા વગર સહેજ ઉંચો રાખી, અંજલિ કરવાથી નમી ગયું છે, શરીર એવો. (૨૬૫-૨૬૬-૨૬૭-૨૬૮)

જિણબિંબપાયપંકયવિણિવેસિયનયણમાણસો ઘણિયં ।
 અસ્વલિયાદ્ગુણજુયં, પણિવાયથયં(તઓ)પઠઈ ॥ ૨૬૯ ॥
 જિનબિમ્બપાદપદ્મજવિનિવેશિતનયનમાનસોઽત્યર્થમ્ ।
 અસ્વલિતાદિગુણયુતં પ્રણિપાતસ્તર્વં તતઃ પઠતિ ॥ ૨૬૯ ॥

૧ લક્ષિતવિસ્તારમાં આ પ્રમાણે વિધિ બતાવી છે.

અહીં સાધુ કે શ્રાવક જિનમંદિરાદિમાં ચૈત્યવંદનને વિષે જ અત્યંત પ્રયત્નશીલ, અન્ય

જિનપ્રતિમાના ચરણકમલને વિષે ચક્ષુ અને મન જેણે અત્યંત સ્થાપિત કર્યા છે એવો તે સાધક ^૧અસ્ખલિતાદિ ગુણોથી યુક્ત (પરમાત્માના વંદનના સ્તોત્ર) નમોત્થુણને બોલે. (૨૬૯)

(૬ પ્રકારના વ્યાખ્યાનના સ્થાનો)

"નમોઽત્યુ ણં અરહંતાણં ભગવંતાણં" इत्यादि ॥

'नमोऽस्तु अर्हद्भ्यो भगवद्भ्यः' इत्यादि ॥ २७० ॥

एयस्स उ वक्खाणं, संहियमाई कमेण छब्भेयं ।

पुव्वपुरिसेहिं दिट्ठं, उवइट्ठं तह य एवं तु ॥ २७० ॥

एतस्य तु व्याख्यानं संहितादिक्रमेण षड्भेदम् ।

पूर्वपुरुषैर्दृष्टमुपदिष्टं तथा चैवं तु ॥ २७० ॥

આ 'નમોત્થુણં' સૂત્રનું વ્યાખ્યાન સંહિતા વિગેરેના કમથી છ પ્રકારનું પૂર્વના મહાપુરૂષોએ જોયેલું છે અને આ પ્રમાણે ઉપદેશેલું છે. (૨૭૦)

સર્વકાર્યોનો ત્યાગ કરી, લાંબા કાળસુધી ચૈત્યવંદનના સૂત્રોના અર્થનું અનુશીલન કરવારૂપેજે રીતે સંભવી શકે તે રીતે ત્રિભુવનપૂજ્ય પરમાત્માની દ્રવ્યભાવરૂપ પૂજા કરી ત્યારબાદ કોઈ પણ જીવને બાધા ન પહોંચે એવી નિર્દોષ ભૂમિને જોઈ, પરમાત્માએ બતાવેલી વિધિથી પૂંજી, જમીન પર ઢાંચણ અને હાથ રાખી, અત્યંત તીવ્ર પણે વધતા શુભભાવો અને ઉછળતી ભક્તિની છોળથી આંખમાંથી હર્ષના આંસુ ઝરી રહ્યા હોય અને શરીરના રોમાંચ ખડા થઈ ગયા હોય તેવો, મિથ્યાત્વરૂપી જળના સ્થાનભૂત તથા અનેક પ્રકારના કદાગ્રહોરૂપી જળચરોના સમૂહથી વ્યાપ્ત ભવસમુદ્રમાં આયુષ્ય અનિત્ય હોવાના કારણે અતિદુર્લભ સકલ કલ્યાણનું એકમાત્ર કારણ, ચિંતામણી અને કલ્પવૃક્ષને પણ જે હેઠ ગણાવે તેવું (અર્થાત્ તે બંનેથી પણ વધુ માહાત્મ્યશાળી) આ ભગવંતના ચરણારવિંદનું વંદન મને કોઈક રીતે પ્રાપ્ત થયું છે, આનાથી વિશેષ બીજું કોઈ કર્તવ્ય નથી એમ પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતો, પરમાત્માને વિષે જ આંખ અને મનને જોડી રાખતો અતિચારના ભયથી સારી રીતે અસ્ખલિતાદિગુણોથી યુક્તપણે અને અર્થના સ્મરણ સાથે 'નમોત્થુણં' સૂત્ર બોલે.

૨ અસ્ખલિતાદિગુણો આ પ્રમાણે - i અસ્ખલિત-સ્ખલનના પાખ્યા વગર, ii અમિલિત-અટક્યા વગર, સંપદા-પદસ્થેદ અને વિરામનો ખ્યાલ કર્યા વગર સડસડાટ બોલીજાય તે મિલિત, તેનાથી રહિત. iii અવ્યત્યાગ્રેડિત :- પુનરુક્તિ વિ. દોષોથી તથા એકને ઠેકાણે બીજું સૂત્ર, એક સૂત્રના પદમાં બીજા સૂત્રનું પદ આવી જવું વિગેરેથી રહિત. iv કણ્ઠોષ્ઠવિપ્રમુક્ત - નાના બાળકની જેમ અસ્પષ્ટ ઉચ્ચારથી રહિત. v ગુરુવાચનોપગત - ગુરુભગવંત પાસેથી વિધિપૂર્વક વાચના લઈને શીખ્યા હોય ઈત્યાદિ.

संहिया य पर्यं चैव, पयत्थो पयविग्गहो ।

चालणं पञ्चवत्थाणं, वक्खाणं छव्विहं मयं ॥ २७१ ॥

संहिता च पदं चैव पदार्थः पदविग्रहः ।

चालनं प्रत्यवस्थानं व्याख्यानं षड्विधं मतम् ॥ २७१ ॥

संहिता, ५६, ५६નો શબ્દાર્થ, ૫૬વિચ્છેદ-૫૬ની નિર્યુક્તિ, શંકા અને સમાધાન, આમ છ પ્રકારનું વ્યાખ્યાન (અર્થનું સ્પષ્ટીકરણ) પૂર્વપુરૂષોને સમ્મત છે. (૨૭૧)

(સંહિતા)

अक्खलियसुत्तुञ्चारणरूवा इह संहिया मुणेयव्वा ।

सा सिद्धिं च्चिय नेया, विसुद्धसुत्तस्स पढणेण ॥ २७२ ॥

अस्वलितसूत्रोच्चारणरूपेह संहिता ज्ञातव्या ।

सा सिद्धिः खलु ज्ञेया विशुद्धसूत्रस्य पठनेन ॥ २७२ ॥

અહીં અસ્ખલિતપણે સૂત્રને બોલવારૂપ સંહિતા જાણવી. અને વિશુદ્ધપણે સૂત્રના ઉચ્ચાર કરવા દ્વારા જ તે સિદ્ધિ થઈ ગયેલી જાણવી. (૨૭૨)

(૫૬)

तह संपयनामाई, महापयाई हवति नव एत्थ ।

अत्थपयणा उ जम्हा, होइ पर्यं समयभासाए ॥ २७३ ॥

तथा संपन्नामानि महापदानि भवन्ति नवात्र ।

अर्थपचनात्तु यस्माद्भवति पदं समयभाषायाम् ॥ २७३ ॥

તથા અહીં (નમોત્યુષાં સૂત્રમાં) સંપદા નામના મહાપદો નવ થાય છે, કેમ કે શાસ્ત્રીય પરિભાષામાં જેનાથી અર્થનું પાચન થાય એટલે કે પ્રક્ટીકરણ થાય તેને ૫૬ કહેવાય છે. તેથી નવ સંપદાઓ કહી છે. (૨૭૩)

आलावयरूवाइं, तेत्तीसं वन्नियाइं सूरीहिं ।

ताई पुण एवं खलु, संपयनवगे विहत्ताइं ॥ २७४ ॥

आलापकरूपाणि त्रयस्त्रिंशद्वर्णितानि सूरीभिः ।

तानि पुनरेवं खलु संपन्नवके विभक्तानि ॥ २७४ ॥

આલાપકના સ્વરૂપવાળા તેત્રીશ પદો પૂર્વાચાર્યોએ કહ્યા છે, અને તે તેત્રીશ પદોને પૂર્વે કહેલી નવ સંપદામાં આ પ્રમાણે વહેંચેલા છે. (૨૭૪)

દો તિય ચરો પંચ ય, પંચ ય પંચ ય દુગં ચરકં ચ ।

તિન્નેવ ય આલાવા, સંપયનવગે અણુક્કમસો ॥ ૨૭૫ ॥

દ્વૌ ત્રયશ્ચત્વારઃ પઞ્ચ ચ પઞ્ચ ચ પઞ્ચ ચ દ્વૌ (દ્વિકં)ચત્વારશ્ચ
(ચતુષ્કં ચ) ।

ત્રય એવ ચાલાપા સંપન્નવકેઽનુક્રમશઃ ॥ ૨૭૫ ॥

નવ સંપદામાં અનુક્રમે બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ, પાંચ, પાંચ, બે, ચાર અને ત્રણ આલાપો (પદો) છે. (૨૭૫)

(નમોઽત્યુષં પદનો અર્થ)

એસિં અત્યો પુળ, નમો ત્તિ નમણં ઇમો મમ પણામો ।

અત્યુ ત્તિ હોઝ સંપજઝ ત્તિ ણં વક્કલંકારે ॥ ૨૭૬ ॥

એત્ષામર્થઃ પુનઃ 'નમઃ' ઇતિ નમનમર્થં મમ પ્રણામઃ ।

'અસ્તુ' ઇતિ ભવતુ સંપદ્યતામિતિ 'ણ' વાક્યાલક્કારે ॥ ૨૭૬ ॥

આ પદોનો અર્થ આ પ્રમાણે-નમો એટલે નમવું. આ મારો પ્રણામ-'અસ્તુ' એટલે થાઓ, સિદ્ધ થાઓ. અહીં "ણ" વાક્યમાં (અલંકાર માટે વપરાયું છે.) (૨૭૬)

(અર્હત્ શબ્દના અર્થો)

હોઝ પણામો એસો, અરહંતાણં તિ એસ સંબંધો ।

અઢ્ઢવિહપાઢિહેરં, અરહંતી તેળ અરહંતા ॥ ૨૭૭ ॥

ભવતુ પ્રણામ એષોઽર્હદ્ધ્ય ઇત્યેષ સંબંધઃ ।

અઘ્ઘવિધપ્રાતિહાર્યમર્હન્તિ તેનાર્હન્તઃ ॥ ૨૭૭ ॥

આ મારો પ્રણામ અરિહંતોને થાઓ, એમ સંબંધ છે. (અરિહંત કોણ?) આઠ પ્રાતિહાર્યની ઋદ્ધિને ભોગવવા જેઓ યોગ્ય છે, તેથી તેમને અર્હત્ કહેવાય છે (૨૭૭)

भणियं च -

असोगरुक्खो सुरपुष्पवुड्डी, दिव्वो ज्झुणी चामरमासणं च ।

भामंडलं दुंदुहि याऽऽयवत्तं, सुपाडिहेराणि जिणाणमेव ॥ २७८ ॥

भणितं च -

अशोकवृक्षः सुरपुष्पवृष्टिर्दिव्यो ध्वनिश्चामरमासनं च ।

भामण्डलं दुन्दुभिश्चातपत्रं सुप्रातिहार्याणि जिनानामेव ॥ २७८ ॥

કહ્યું છે ને કે અશોકવૃક્ષ (૧) દેવતાઓ દ્વારા (કલ્પવૃક્ષના) પુષ્પોની વૃષ્ટિ (૨) દિવ્ય વાજિંત્રોના નાદ (૩) બે બાજુ ચામર (૪) રત્નજડિત સિંહાસન (૫) ભામંડલ (૬) દુંદુભિ (૭) અને છત્રાતિછત્ર (૮) આ આઠ સુંદર પ્રાતિહાર્યોની ઋદ્ધિ જિનેશ્વર ભગવંતોને જ હોય છે. (૨૭૮)

(ભદ્રબાહુ સ્વામીએ કરેલી નિર્યુક્તિ)

‘અરહંતિ વંદનમંસણાણિ અરહંતિ પૂયસક્કારં ।

સિદ્ધિગમણં ચ અરિહા, અરહંતા તેણ વુચ્છંતિ ॥ ૨૭૯ ॥

અર્હન્તિ વન્દન-નમસ્યનાન્યર્હન્તિ પૂજાસત્કારમ્ ।

સિદ્ધિગમનં ચાર્હાઃ અર્હન્તસ્તેનોચ્યન્તે ॥ ૨૭૯ ॥

જેઓ વંદન અને નમસ્કારને યોગ્ય છે, જેઓ પૂજા અને સત્કારને યોગ્ય છે, સિદ્ધિગતિમાં જવાને પણ યોગ્ય છે; તેથી તેમને ‘અર્હન્ત’ કહેવાય છે. (૨૭૯)

ઉત્તમગુણસંપન્ના અરિહા, જોગ્ગ ત્તિ તેસિ તે અંતા ।

ભુવણે વિ જેણ નન્નો, તેહિંતો ઉત્તમો અત્થિ ॥ ૨૮૦ ॥

ઉત્તમગુણસંપન્ના અર્હા યોગ્યા ઇતિ તેષાં તેઽન્તાઃ ।

ભુવંનેઽપિ યેન નાન્યસ્તેભ્ય ઉત્તમોઽસ્તિ ॥ ૨૮૦ ॥

ઉત્તમ ગુણોથી યુક્ત હોવાને કારણે જેઓ યોગ્ય છે એટલું જ નહીં, યોગ્ય જીવોમાં સૌથી અન્તે એટલે કે ટોચે બેઠેલા છે, સમગ્ર વિશ્વમાં પણ તેમનાથી ઉત્તમ બીજા કોઈ નથી. (૨૮૦)

૧. આવશ્યક નિર્યુક્તિનો ૯૨૧ મો શ્લોક.

न रहन्ति न चिद्वन्ती, भवमि जं तेण वा वि अरहता ।
अहव रहो पच्छन्नं, अंतो वा नत्थि नाणस्स ॥ २८१ ॥

न वसन्ति न तिष्ठन्ति भवे यत्तेन वाऽप्यरहन्तः ।
अथवा रहः प्रच्छन्नमन्तो वा नास्ति ज्ञानस्य ॥ २८१ ॥

अथवा तो संसारमां वसता नथी, रહેता नथी તેથી પણ તેમને અરહન્ત કહેવાય છે, અથવા જેમને માટે કશું "રહ:" એટલે ગુપ્ત નથી તે અરહા અથવા જેમના જ્ઞાનનો અંત નથી તે અરિહંત. (૨૮૧)

अहवा अरिणो सच्च, हंतारो तेसि तेण अरिहता ।
अद्वविहकम्मपमुहा, ते नेया जेणिमं सुत्तं ॥ २८२ ॥

अथवाऽरयः शत्रवो हन्तारस्तेषां तेनाऽरिहन्ताः ।
अष्टविधकर्मप्रमुखास्ते ज्ञेया येनेदं सूत्रम् ॥ २८२ ॥

अथवा "अरयः" એટલે શત્રુઓને હણનારા હોવાથી અરિહન્ત પણ કહેવાય છે. (તે શત્રુ કયા ?) આઠ પ્રકારના કર્મ વગેરે ભાવશત્રુઓ અહીં જાણવા; કેમકે આવા અર્થસૂચક સૂત્રમાં કહ્યું છે કે- (૨૮૨)

(અરિહંત શબ્દની નિર્ધુક્તિ)

अद्वविहं पि य कम्मं, अरिभूयं होइ सव्वजीवाणं ।
तं कम्ममरिं हंता, अरिहंता तेण वुच्चन्ति ॥ २८३ ॥

अष्टविधमपि च कर्मारिभूतं भवति सर्वजीवानाम् ।
तं कर्मारिं हन्ता अरिहन्ताः तेनोच्यन्ते ॥ २८३ ॥

આઠે પ્રકારના કર્મ સર્વ જીવોને માટે શત્રુસમાન થયેલાં છે. તેવા કર્મશત્રુને હણનારા હોવાથી "અરિહન્ત" કહેવાય છે. (૨૮૩)

राग-द्वोस कसाए, इंदियाणि वि पंच वि ।
एए अरिणो हंता, अरिहंता तेण वुच्चन्ति ॥ २८४ ॥

૧ અહીં પ્રાકૃત શૈલીથી અને છંદોભંગ ન થાય તે માટે "સુપાં સુપિ" ઇત્યાદિ વ્યાકરણના લક્ષણથી "એએ અરિણો" એવો પ્રયોગ કર્યો છે, પણ તેનો અર્થ "-એતેપામરીણાં ધાય" એમ આવશ્યક સૂત્રની ટીકામાં હરિભદ્રસૂરિ મહારાજે કહ્યું છે.

राग-द्वेष-कषायौ इन्द्रियाण्यपि पञ्चापि ।

एतेषां अरीणां हन्तारः अरिहन्तारः तेनोच्यन्ते ॥ २८४ ॥

राग, द्वेष, (या) कषायो, पांये इन्द्रियो-आ बधा शत्रुओने छलनारा
छोवाथी "अरुहन्त" कडेवाय छे. (२८४)

संसारवल्लरे जं, पुणो न रोहंति स्त्रीणकम्मत्ता ।

अरुहंता णं तेसिं, होउ नमो वा वि जं भणियं ॥ २८५ ॥

संसारवल्लरे यत्पुनर्न रोहन्ति क्षीणकर्मत्वात् ।

अरुहन्तः तेषां भवतु नमो वापि यद्भणितम् ॥ २८५ ॥

अथवा तो सर्व कर्मो नाश पाभी गया छोवाने कारणे संसाररूपी जंगलमां
जे इरी उगता नथी, अेटले के इरी जन्म लेता नथी तेथी अरुहन्त अेवा
परमात्माने नमस्कार थाओ केमके कहुं छे के..... (२८५)

दड्ढम्मि जहा बीए, न होइ पुण अंकुरस्स उप्पत्ती ।

तह कम्मबीयविरहे, भवंकुरस्सावि नो भावो ॥ २८६ ॥

दग्धे यथा बीजे न भवति पुनरङ्कुर स्योत्पत्तिः ।

तथा कर्मबीजविरहे भवाङ्कुर स्यापि नो भावः ॥ २८६ ॥

जेम बीज अणी गया पछी इरी तेमांथी अंकुरनो प्रादुर्भाव थतो नथी, ते
ज रीते कर्मरूपी बीजना अभावमां संसाररूपी अंकुरनो पण प्रादुर्भाव छेतो
नथी. (२८६)

नामाइचउब्भेया, अरहंता जिणमयम्मि सुप्रसिद्धा ।

भावपडिवत्तिहेउं, भगवंतारणं ति तो भणियं ॥ २८७ ॥

नामादिचतुर्भेदा अर्हन्तो जिनमते सुप्रसिद्धाः ।

भावप्रतिपत्तिहेतुं भगवद्भ्य इति ततो भणितम् ॥ २८७ ॥

नाम, स्थापना, द्रव्य अने भाव, अेम या) निक्षेपे अरिहंत परमात्माओ
जिनशासनने विषे सुप्रसिद्ध छे; तेमां भावनिक्षेपाथी अरिहंत परमात्माने
लेवा माटे "अरंउताण" अे पछी "भगवंताण" पढ भूक्युं छे. (२८७)

(ભગવત્ શબ્દના અર્થો)

તત્થ ભગો છબ્દેઓ, ઈસરિયાઈણ જં સમગ્ગત્તં ।

ઈસરિયં રૂવ-જસો-સિરિ-ધમ્મ-પયત્તમેણ્ણિં ॥ ૨૮૮ ॥

તત્ર ભગઃ ષડ્ભેદ ઈશ્વર્યાદીનાં યત્સમગ્રત્વમ્ ।

ઈશ્વર્યં રૂપ-યશઃ-શ્રી-ધર્મ-પ્રયત્નમેતેષામ્ ॥ ૨૮૮ ॥

તેમાં ભગ છ પ્રકારે, ઐશ્વર્યાદિ છ વસ્તુઓ સમ્પૂર્ણપણે જેમને વરેલી હોય તે ભગવાન. છ વસ્તુ આ પ્રમાણે- ઐશ્વર્ય, રૂપ, યશ, લક્ષ્મી, ધર્મ અને પ્રયત્ન. (૨૮૮)

(ઐશ્વર્ય)

ઈસરિયં પિ પહુત્તં, સસુરાસુરમણ્યજીવલોગસ્સ ।

ઈણ્ણિં સંપુન્નં, રૂવં પિ જમાડ્ડગમે ભણિયં ॥ ૨૮૯ ॥

ઈશ્વર્યમપિ પ્રમુત્ત્વં સસુરાડ્ડસુરમણ્યજીવલોકસ્ય ।

ઈતેષાં સંપૂર્ણ રૂપમપિ યદાગમે ભણિતમ્ ॥ ૨૮૯ ॥

ઐશ્વર્ય એટલે સ્વામિભાવ, તે દેવતાઓ, અસુરો અને મનુષ્યોથી યુક્ત સમ્પૂર્ણ જીવલોકનું સ્વામિત્વ હોવાથી ઐશ્વર્ય સંપૂર્ણ છે, વળી આગમમાં રૂપ પણ અનુત્તર બતાવેલું છે. (૨૮૯)

(રૂપ વિષે આવશ્યક ગાથા-૫૬૯)

સવ્વસુરા જઈ રૂવં, અંગુઠ્ઠપમાણયં વિઠવ્વેજ્ઞા ।

જિણપાયંગુઠ્ઠં પઈ, ન સોહણ તં જહિંગાલો ॥ ૨૯૦ ॥

સર્વસુરા યદિ રૂપમઙ્ગુઠ્ઠપ્રમાણકં વિકુર્યુઃ ।

જિનપાદાઙ્ગુઠ્ઠં પ્રતિ ન શોભતે તદ્ યથાડ્ડજ્ઞારઃ ॥ ૨૯૦ ॥

સર્વ દેવતાઓ જો (સર્વસામર્થ્યથી) અંગુઠાપ્રમાણ રૂપને વિકુર્વે તો તે અંગુઠો જિનેશ્વર ભગવાનના અંગુઠા સામે અંગારો મૂક્યો હોય તેવો લાગે અને જરા પણ શોભે નહીં (આવું અપૂર્વ રૂપ પરમાત્માનું હોય છે.) (૨૯૦)

(યશ)

ઋરિયભુવર્ણંતરાલો, ગોસ્વીર-તુસાર-હાર-સસિધવલો ।

तेलोके गिजंतो, जसो वि एएसि पडिपुनो ॥ २९१ ॥

भरितभुवनान्तरालं गोक्षीर-तुषार-हार-शशिवलम् ।

त्रैलोक्ये गीयमानं यशोऽप्येतेषां प्रतिपूर्णम् ॥ २९१ ॥

ત્રણે ભુવનના આંતરાઓને ભરી દેનાર, ગાયનું દૂધ-હિમ-મોતીની માળા અને ચન્દ્ર જેવો શુભ્ર તેમજ નિર્મળ, ત્રણે લોકમાં ગવાતો યશ પણ પરમાત્માઓને પ્રતિપૂર્ણ હોય છે. (૨૯૧)

(લક્ષ્મી)

પાયારો-સરળાઈ, બાહિરલચ્છી ઇમેસિ સંપુન્ના ।

કેવલિયનાળ-દંસણપામોક્ષા અંતરંગા વિ ॥ ૨૯૨ ॥

પ્રાકારા-ઽવસરળાદિર્બાહ્યલક્ષ્મીરેષાં સંપૂર્ણા ।

કેવલિકજ્ઞાન-દર્શનપ્રમુખા અન્તરજ્ઞા અપિ ॥ ૨૯૨ ॥

ચાંદી, સોના અને રત્નના ત્રણ ગઢરૂપ સમવસરણ વિગેરે બાહ્ય સમૃદ્ધિ જેમની ભરપૂર છે અને અનંત એવા કેવળજ્ઞાન - કેવળદર્શન પ્રમુખ આંતરિક સમૃદ્ધિ પણ જેમની અખૂટ છે. (૨૯૨)

(ધર્મ)

ધમ્મો વિ હુ એસિં, સંપુન્નો ચેવ હેઠ-ફલરૂવો ।

જં તેહિંતો વિ વરં, ધમ્મફલં તિહુયણે નત્થિ ॥ ૨૯૩ ॥

ધર્મોઽપિ ચલ્લવેતેષાં સંપૂર્ણ એવ હેતુ-ફલરૂપો ।

યત્તેભ્યોઽપિ વરં ધર્મફલં ત્રિભુવને નાસ્તિ ॥ ૨૯૩ ॥

પરમાત્માઓનો ધર્મ પણ કાર્ય-કારણભાવની સાંકળરૂપે સંપૂર્ણ જ છે કેમકે તેમનાથી પણ ઉત્કૃષ્ટ એવું ધર્મનું ફળ ત્રણે લોકમાં ક્યાંય નથી. (તેમને મળેલું અરિહંતપણું એ ધર્મનું ઉત્કૃષ્ટ ફળ, એ ફળ જેનાથી મળ્યું તે ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ.)

(૨૯૩)

(પ્રયત્ન)

ધમ્મોજ્જમો પયત્તો, સંપુન્નો ચેવ લોગનાહાણં ।

કરસંઠિએ વિ મોક્ષે, કરેંતિ ધમ્મુજ્જમં જેણ ॥ ૨૯૪ ॥

धर्मोद्यमः प्रयत्नः संपूर्ण एव लोकनाथानाम् ।

करसंस्थितेऽपि मोक्षे कुर्वन्ति धर्मोद्यमं येन ॥ २९४ ॥

ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કરવો તે પ્રયત્ન, આ પ્રયત્ન પણ સકળ લોકના સ્વામિઓનો સંપૂર્ણ જ હોય છે કેમકે મોક્ષ હાથવેંતમાં દેખાતો હોવા છતાં તેઓ ધર્મપુરૂષાર્થ કરતા જ રહે છે. (૨૯૪)

(ઉપરની વાત સ્પષ્ટ કરે છે.)

તિત્થયરો ચડનાણી, સુરમહિઓ સિજ્ઙિયવ્વયધુવમ્મિ ।

અણિગૂહિયબલવિરિઓ, સવ્વત્થામેણ ઉજ્જમ્મ્ ॥ ૨૯૫ ॥

તીર્થકરશ્ચતુર્જાની સુરમહિતઃ સેદ્ધવ્યકધુવે ।

અનિગૂહિત-બલવીર્યઃ સર્વસ્થામ્નોદ્વચ્છતિ ॥ ૨૯૫ ॥

ચાર જ્ઞાનના ધણી, દેવતાઓથી પૂજાયેલા, જેમનો મોક્ષ નિશ્ચિત છે એવા પણ પરમાત્મા બાહ્ય અને આંતર શક્તિઓને છૂપાવ્યા વિના સર્વશક્તિથી પુરૂષાર્થ (ધર્મ) કરે છે. (૨૯૫)

(પ્રથમ સંપદા)

एसो छब्भेयभगो, विज्जइ जं तेसि तेण भगवन्ता ।

तेसिं लोगपहूणं, अत्थु नमो संपया पढमा ॥ २९६ ॥

एष षड्भेदभगो विद्यते यत्तेषां तेन भगवन्तः ।

तेषां लोकप्रभूणामस्तु नमः संपत्प्रथमा ॥ २९६ ॥

આ છ પ્રકારનો ભગ વિદ્યમાન છે જેમને, તેથી તેમને ભગવત્ કહેવાય છે, તે લોકના સ્વામિઓને નમસ્કાર થાઓ. આ પહેલી સંપદા થઈ. (૨૯૬)

(એક ખુલાસો)

इह पुण छट्ठविभत्ती, चउत्थिअत्थमि होइ दड्ढवा ।

पुव्वमुणीहिं पढिज्जइ, जं पाइयलक्खणे एव ॥ २९७ ॥

इह पुनः षष्ठीविभक्तिः चतुर्थ्यर्थे भवति द्रष्टव्या ।

पूर्वमुनिभिः पठ्यते यत्प्राकृतलक्षण एवम् ॥ २९७ ॥

આ સમગ્ર સૂત્રમાં છઠ્ઠી વિભક્તિ ચતુર્થ વિભક્તિના અર્થમાં જાણવી, કેમકે

પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં પૂર્વમુનિઓ વડે આ પ્રમાણે કહેવાયું છે. (૨૯૭)

(પ્રાકૃતવ્યાકરણની સાક્ષી)

બહુવચણેણ દુવચર્ણ, છઠ્ઠવિભત્તીએ ધ્વન્નઙ્ ચતુર્થી ।

જહ હત્થા તહ પાયા, નમોઽસ્થુ દેવાહિદેવાણં ॥ ૨૯૮ ॥

બહુવચનેન દ્વિવચનં ષષ્ટીવિભત્તૌ ધ્વન્યતે ચતુર્થી ।

યથા હસ્તૌ તથા પાદૌ નમોઽસ્તુ દેવાધિદેવેભ્યઃ ॥ ૨૯૮ ॥

પ્રાકૃતમાં દ્વિવચન બહુવચન દ્વારા બતાવાય છે, અને ચતુર્થી વિભક્તિ છઠ્ઠી વિભક્તિ દ્વારા જણાવાય છે, જેમકે "હસ્તૌ" અને "પાદૌ" જણાવવા માટે 'હત્થા' અને 'પાયા' તેમજ 'દેવાધિદેવેભ્યઃ' એમ ચતુર્થી વિભક્તિનો પ્રયોગ 'દેવાધિદેવાણં' એમ છઠ્ઠી વિભક્તિમાં થયો. (૨૯૮)

(આઈગરાણં પદ)

આઈગરા તે ધ્વણિયા, જમ્હા ઉપ્પન્નકેવલા સઠ્ઠ્વે ।

આઈ કુર્ણંતિ નિયમા, સુયધમ્મ-ચરિત્તધમ્માણં ॥ ૨૯૯ ॥

આદિકરાસ્તે ધ્વણિતા યસ્માદુત્પન્નકેવલાઃ સર્વે ।

આદિં કુર્વન્તિ નિયમાત્ શ્રુતધર્મ-ચારિત્રધર્માણામ્ ॥ ૨૯૯ ॥

તીર્થકરોને આદિને કરનારા કહ્યા છે કેમકે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી સર્વે તીર્થકર ભગવંતો અવશ્ય શ્રુતધર્મ અને ચારિત્રધર્મરૂપ દ્વિવિધ ધર્મની આદિને એટલે શરૂઆતને કરે છે. (૨૯૯)

(શ્રુતધર્મની શરૂઆત)

જઓ -

અર્થં ધાસઙ્ અરિહા, સુત્તં ગંથંતિ ગણહરા નિરૂર્ણં ।

સાસણસ્સ હિયઙ્ઠાએ, તઓ સુત્તં પવત્તઙ્ ॥ ૩૦૦ ॥

યતઃ -

અર્થં ધાષતેઙ્ઠંન્ સૂત્રં ગ્રથ્થન્તિ ગણધરાઃ નિપુણમ્ ।

શાસનસ્ય હિતાર્થાય તતઃ સૂત્રં પ્રવર્ત્તે ॥ ૩૦૦ ॥

અરિહંત પરમાત્મા અર્થને કહે છે અને કુશળ રીતે ગણધર ભગવંતો સૂત્રની રચના કરે છે. ત્યાર પછી શાસનના હિત માટે સૂત્ર પ્રવર્તે છે. (૩૦૦)

સામાઝ્યાઝ્યા વા, વય-જીવનિકાયભાવણા પઢમં ।

એસો ઘમ્મોવાઓ, જિણેહિં સવ્વેહિં ઉવઙ્કો ॥ ૩૦૧ ॥

સામાયિકાદિકા વા વ્રત-જીવનિકાયભાવણા પ્રથમમ્ ।

એ ઘમ્મોપાયો જિનૈઃ સર્વૈરુપદિષ્ટઃ ॥ ૩૦૧ ॥

સામાયિક વિગેરે ચારિત્રો અથવા પાંચ મહાવ્રતોની અને છ જીવનિકાયના રક્ષણની ભાવના એ જ શ્રેષ્ઠ ધર્મોપાય છે અને એની સૌ પ્રથમ પ્રરૂપણા સર્વ જીનેશ્વર ભગવંતોએ કરેલી છે. (તેથી તેમને આદિકર કહેવાય છે.) (૩૦૧)

(તિત્થયરાણં)

તિત્થં જિણેહિ ધ્મણિયં, સંસારુત્તારકારણં સંઘો ।

ચાઉવ્વન્નો નિયમા, કુણંતિ તં તેણ તિત્થયરા ॥ ૩૦૨ ॥

તીર્થં જિનૈર્મણિતં સંસારોત્તારકારણં સઙ્ખઃ ।

ચાતુર્વર્ણ્યો નિયમાત્ કુર્વન્તિ તત્ તેન તીર્થકરાઃ ॥ ૩૦૨ ॥

સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ ચાતુર્વર્ણ્ય સંઘને પરમાત્માઓએ સંસારથી તરવાના કારણભૂત એવું તીર્થ કહ્યું છે. આવા તીર્થની સ્થાપના તીર્થકરો અવશ્ય કરે છે તેથી તેમને તીર્થકર^૧ કહેવાય છે. (૩૦૨)

(સયંસંબુદ્ધાણં)

સયમેવ જઓ સમ્મં, બુદ્ધા નન્નેણ બોહિયા સવ્વે ।

તેણ સયંસંબુદ્ધા, તેસિ નમો સંપયા બીયા ॥ ૩૦૩ ॥

૧ લલિતવિસ્તરામાં -

ઘાતિ કર્મનો ક્ષય થયા બાદ કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી, તીર્થકર નામકર્મના ઉદયથી, અને સૂર્ય વિ. જેમ સ્વભાવથી જ પ્રકાશ આપે છે. તેમ પરમાત્માઓનો તેવો સ્વભાવ હોવાથી સૂત્ર અને અર્થની રચના કરવા કરાવવાથી, સિદ્ધોના કેવળજ્ઞાનમાં આગમની રચનાનો અસંભવ હોવાથી તે ઘટી શકે નહીં તેથી અમુકતાવસ્થામાં જ કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી ભવ્યજીવોને ધર્મમાં પ્રવર્તાવવારૂપે પરમ્પરાએ ઉપકાર કરનારા તીર્થકર ભગવંતો હોય છે.

૨ લલિતવિસ્તરામાં -

ત્રણે લોક પરના પ્રભુત્વના કારણભૂત, અચિંત્ય પ્રભાવવાળા તીર્થકર નામકર્મના સંયોગથી બીજાના ઉપદેશ વગર પોતાની જાતે જ શ્રેષ્ઠ એવા સમ્યગ્ જ્ઞાન અને દર્શનથી મિથ્યાત્વરૂપી નિદ્રાના દૂર થવા રૂપ બોધ પ્રાપ્ત થવાથી પરમાત્મા સ્વયંસંબુદ્ધ કહેવાય છે.

स्वयमेव यतः सम्यग्बुद्धा नान्येन बोधिताः सर्वे ।

तेन स्वयंसंबुद्धास्तेषां नमः संपदिद्वितीया ॥ ३०३ ॥

तीर्थકરો સ્વયં બોધ પામેલા છે, બીજા કોઈ દ્વારા બોધ પમાડાયેલા નથી તેથી સર્વે તીર્થકરો સ્વયંસંબુદ્ધ કહેવાય છે, તેઓને નમસ્કાર થાઓ. -આ બીજી સંપદા થઈ. (૩૦૩)

(પુરિસુત્તમાણં)

પુરિસા સંસારિજિયા, નર-નારય-તિરિય-દેવગઙ્ગવાસી ।

સવ્વેસિ તેસિ પુજ્ઞા, હવંતિ પુરિસોત્તમા તમ્હા ॥ ૩૦૪ ॥

પુરુષાઃ સંસારિજીવા નર-નારક-તિર્યગ્દેવગતિવાસિનઃ ।

સર્વેષાં તેષાં પૂજ્યા ભવન્તિ પુરુષોત્તમાસ્તસ્માત્ ॥ ૩૦૪ ॥

અહીં પુરૂષ એટલે મનુષ્ય-નરક-તિર્યચ અને દેવગતિમાં વસતા સર્વ સંસારી જીવો; તે સર્વેને પરમાત્મા પૂજ્ય હોવાથી તેઓને ^૧પુરૂષોત્તમ કહેવાય છે. (૩૦૪)

(પુરિસસીહાણં)

બીહંતિ ન ચેવ જઓ, ઉવસગ્ગ-પરીસહાણ ઘોરાણં ।

વિઅરંતિ અસંકમણા, મન્નંતિ તઓ પુરિસસીહા ॥ ૩૦૫ ॥

બિમ્બ્યતિ ન ચૈવ યત ઉપસર્ગ-પરિષહાણાં ઘોરાણામ્ ।

વિચરન્ત્યશઙ્કમનસો મ્ખ્યન્તે તતઃ પુરુષસિંહાઃ ॥ ૩૦૫ ॥

ભયંકર ઉપસર્ગો અને પરીષહોથી જરા પણ ડરતા નથી અને નિશંક મનવાળા થઈને સર્વત્ર વિચરે છે, તેથી તેઓને જીવોમાં ^૨સિંહ સમાન કહેવાય

૧ લલિતવિસ્તરામાં :- શરીરને વિષે રહેનારા હોવાથી પુરુષો = જીવો, તેઓને વિષે પોતાના સહજ (સ્વાભાવિક) તથા ભવ્યત્વાદિને કારણે જેઓ પ્રધાન છે તે પુરૂષોત્તમ, તથા સદાકાળ માટે પરાર્થ કરવાના વ્યસનવાળા, સ્વાર્થને ગૌણ બનાવનારા, ઉચિત ક્રિયાવાળા, સ્હેજ પણ દીનતા ધારણ નહીં કરનારા, કાર્યને પાર પાડનારા, અપકારી પર વૈર નહીં રાખનારા, કૃતજ્ઞ, મલિન ભાવોથી રહિત વિશુદ્ધ ચિત્તવાળા, દેવ અને ગુરૂનું બહુમાન કરનારા અને ગંભીર પ્રકૃતિવાળા પરમાત્માઓ હોય છે.

૨ લલિત વિસ્તરામાં :- પરમાત્માઓ સિંહની જેમ ઉત્કૃષ્ટ એવા શૌર્યાદિ ગુણોથી પ્રખ્યાત છે તેથી પુરૂષસિંહ છે. કર્મશત્રુઓને હરાવવામાં શૂરવીરતાથી, તેનો નાશ કરવામાં અત્યંત

છે. (૩૦૫)

(પુરિસવરપુંડરીઆણં)

પુરિસવરપુંડરીયા, હૌંતિ જિણા પુંડરીયસાહમ્મા ।

તં પુણ વિચારિયવ્વં, એવં સત્થત્થકુસલેહિં ॥ ૩૦૬ ॥

પુરુષવરપુણ્ડરીકા ભવન્તિ જિનાઃ પુણ્ડરીકસાધર્મ્યાત્ ।

તત્પુનર્વિચારિતવ્યમેવં શાસ્ત્રાર્થકુશલૈઃ ॥ ૩૦૬ ॥

જિનેશ્વર ભગવંતો પુંડરીક નામના સકેદ કમળના સાધર્મ્યથી જીવોને વિષે શ્રેષ્ઠ પુંડરીક સમાન હોય છે; તે શાસ્ત્રાર્થમાં કુશળ પંડિતજનોએ આ પ્રમાણે વિચારવું. (૩૦૬)

પંકે જાયં સલિલેણ વડ્ઢિઢયં ઉવરિ સંઠિયં તેસિં ।

એગેણાવિ ન છુપ્પઈ, જહ પવરં પુંડરીયં તં ॥ ૩૦૭ ॥

પઢ્ઢે જાતં સલિલેણ વડ્ઢિઢિતમુપરિ સંસ્થિતં તેષામ્ ।

એકેનાપિ ન સ્પૃશ્યતે યથા પ્રવરં પુણ્ડરીકં તત્ ॥ ૩૦૭ ॥

જેમ શ્રેષ્ઠ પુંડરીક સકેદ કમળ કાદવમાં ઉત્પન્ન થાય, પાણીથી વૃદ્ધિ પામે અને તેમના ઉપર રહેલું હોય છતાં એકેથી સ્પર્શાતું નથી. (એક પણ વસ્તુથી લેપાતું નથી) (૩૦૭)

એવં સ્વલુ તિત્થયરા, જાયા સંસારપંકમજ્ઞમ્મિ ।

પંચવિહકામખોગોદણ સંપાવિયા વિઢ્ઢિં ॥ ૩૦૮ ॥

છુપ્પંતિ ન એક્કેણ વિ, સંપત્તા વીયરાગપયમઝલં ।

સાસાઈ સુરહિગંઢં, વહંતિ વા પુંડરીયં વ ॥ ૩૦૯ ॥

વડ્ઢંતિ ય ઉવચારે, નર-તિરિયાણં નિરીહપરિણામા ।

ધારિજ્ઞંતિ વ સિરસા, નરા-ડમરીસેહિં નમિરેહિં ॥ ૩૧૦ ॥

કૂરતાને કારણે, ક્રોધાદિને જરા પણ સહન નહીં કરવા રૂપે, રાગાદિ દોષોની સામે પ્રયંડ સામર્થ્યથી અને તપ કરવામાં વીરપણે જેઓ પ્રસિદ્ધ છે. વળી પરીષ્કોને ગણકારતા નથી, ઉપસર્ગોથી ડરતા નથી, ઇન્દ્રીયોના સમૂહનો વિચાર પણ કરતા નથી, સંયમમાર્ગથી થાકતા નથી અને શુભ ધ્યાન સદા નિષ્કમ્પપણે કરે છે તેથી તેઓ પુરુષસિંહ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.

पुरिसा वि जिना एवं, पत्ता वरपुंडरीयउवमाणं ।

जह गंधहत्थिउवमा, पत्ता तह संपयं वोच्छं ॥ ३११ ॥

एवं खलु तीर्थकरा जाताः संसारपङ्कमध्ये ।

पञ्चविधकामभोगोदयेन संप्रापिता वृद्धिम् ॥ ३०८ ॥

स्पृश्यन्ते नैकेनापि सम्प्राप्ता वीतरागपदमतुलम् ।

श्वासादि सुरभिगन्धं वहन्ति वा पुण्डरीकमिव ॥ ३०९ ॥

वर्धन्ते चोपकारे नर-तिर्यञ्चोर्निरीहपरिणामाः ।

धार्यन्ते वा शिरसा नरा-ऽमरेशैर्नम्रैः ॥ ३१० ॥

पुरुषा अपि जिना एवं प्राप्ता वरपुण्डरीकोपमानम् ।

यथा गन्धहस्त्युपमा प्राप्तास्तथा सांप्रतं वक्ष्ये ॥ ३११ ॥

આ પ્રમાણે તીર્થકર પરમાત્માઓ સંસારરૂપી કાઢવમાં ઉત્પન્ન થયેલા છે અને પાંચ પ્રકારના કામભોગોરૂપી પાણીથી વૃદ્ધિ પામેલા છે. તેમ છતાં જેની તુલનામાં કશું ન આવી શકે તેવા વીતરાગપદને પામેલા તેમાંના એકેય થી સ્પર્શાતા નથી (તેથી પુરૂષોમાં પુંડરીક સમાન) અથવા કમળની જેમ જેમના શ્વાસાદિ સુગંધી હોય છે તેથી નિસ્પૃહ પરિણામવાળા જેઓ મનુષ્યો અને તિર્યચો પર સતત ઉપકાર વધારતા જ રહે છે તેથી... અથવા નતમસ્તકે રાજેન્દ્રો અને દેવેન્દ્રો વડે મસ્તક પર (જેમની આજ્ઞા) ધારણ કરાય છે તેથી... પુરૂષ હોવા છતાં પણ જિનેશ્વર ભગવંતો શ્રેષ્ઠ સર્કેદ કમળની ઉપમાને પામેલા છે, હવે ગન્ધહસ્તિની ઉપમા જે રીતે પ્રાપ્ત થઈ તે હું કહીશ. (૩૦૮-૯-૧૦-૧૧)

(પુરિસવર ગંધહત્થીણં)

જહ ગંધહત્થિગંધં, અસહંતા કુંજરા પલાયંતિ ।

દુક્કંતિ નેવ સમરે, એગસ્સ વિ તે અણેગા વિ ॥ ૩૧૨ ॥

યથા ગન્ધહસ્તિગન્ધમસહમાનાઃ કુઞ્જરાઃ પલાયન્તે ।

ઠૌકન્તે નૈવ સમરે એકસ્યાપિ તેઽનેકે અપિ ॥ ૩૧૨ ॥

જેમ ગન્ધહસ્તિની ગન્ધને સહન નહીં કરતા હાથીઓ પલાયન થઈ જાય છે અને એકલા પણ તેની સામે પોતે ઘણા બધા હોવા છતાં પણ યુદ્ધમાં સામે આવતા નથી. (૩૧૨)

इय जत्थ जिणो विहरइ, देसे जोयणसयाउ तत्तो उ ।
 रोगो-वसर्गकरिणो, सव्वे दूरेण नासंति ॥ ३१३ ॥
 इति यत्र जिणो विहरति देशे योजनशतात् ततस्तु ।
 रोगो-पसर्गकरिणः सर्वे दूरेण नश्यन्ति ॥ ३१३ ॥

એ પ્રમાણે જ્યાં પરમાત્મા વિચરી રહ્યા હોય ત્યાં સો યોજન સુધીના ક્ષેત્રમાં રોગ અને ઉપસર્ગરૂપી હાથીઓ બધા દૂરથી જ ભાગી જાય છે. (૩૧૩)

तहाहि -

पुव्वुप्पन्ना रोगा, पसमंती ईति-वइर-मारीओ ।
 अइवुद्धि अणावुद्धी, न होइ दुब्बिक्ख-डमरं वा ॥ ३१४ ॥

तथाहि -

पूर्वोत्पन्ना रोगाः प्रशाम्यन्ति ईति-वैर-मार्यः ।
 अतिवृष्टिरनावृष्टिर्न भवति दुर्भिक्ष-डमरं वा ॥ ३१४ ॥

પૂર્વે ઉત્પન્ન થયેલા રોગો, ધાન્યને નુકશાન કરતા પ્રાણીઓ, વૈર, મારી-મરકી વિ. શમી જાય છે, અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ, લડાઈ, દુકાળ વિ. થતા નથી. (૩૧૪)

(ત્રીજી સંપદા)

पुरिसवरगंधहत्थीण ताण सोडीरभावकलियाणं ।
 होउ पणामो एसो, चउप्पया संपया एसा ॥ ३१५ ॥
 पुरुषवरगन्धहस्तिभ्यस्तेभ्यः शौण्डीरभावकलितेभ्यः ।
 भवतु प्रणाम एष चतुष्पदा संपदेषा ॥ ३१५ ॥

શૌર્યગુણથી યુક્ત પુરૂષોમાં શ્રેષ્ઠ ગન્ધહસ્તિસમા તેમને આ નમસ્કાર થાઓ. આ ચાર પદવાળી (ત્રીજી)સંપદા થઈ. (૩૧૫)

लोगाईया पंच उ, आलावा संपया चउत्थी उ ।
 तेसि पुण लोगसद्धो, जहजोगमणेगहा नेओ ॥ ३१६ ॥
 लोकादिकाः पञ्च त्वालापा संपञ्चतुर्थी तु ।

तेषां पुनर्लोकशब्दो यथायोगमनेकधा ज्ञेयः ॥ ३१६ ॥

‘लोगुत्तमांशं’ प्रभुप पांय आलावा- अे योथी संपदा छे. तेमां ‘लोक’ शब्द जेना योगमां छेय ते रीते अनेक अर्थवाणी ज्ञाणवो. (३१६)

लोगस्स भव्वलोगस्स उत्तमाऽऽसन्नसिद्धिगामित्ता ।

लोगोत्तम त्ति तेसिं, तह चैव य लोगनाहाणं ॥ ३१७ ॥

लोकस्य भव्वलोकस्योत्तमा आसन्नसिद्धिगामित्वात् ।

लोकोत्तमा इति तेभ्यः तथैव च लोकनाथेभ्यः ॥ ३१७ ॥

लोक अेटले लव्यज्जवो. तेओमां उत्तम-टूंक समयमां सिद्धिगतिमां जनारा छेवाथी लोकोत्तम कहेवाय छे तेमने (नमस्कार थाओ.) ते ज रीते लोकना नाथने (नमस्कार थाओ). (३१७)

एत्थं पि लोगसद्दो, बीयाहाणाइउच्चियभव्वेसु ।

ते नाहा तस्स जओ, जोगक्खेमंकरा नाहा ॥ ३१८ ॥

अत्राऽपि लोकशब्दो बीजाधानाद्युचितभव्वेषु ।

ते नाथास्तस्य यतो योग-क्षेमङ्करा नाथाः ॥ ३१८ ॥

अही पण लोके शब्द-ओधिबीजना आधान माटे योग्य लव्य ज्जवोनी सूयक छे. आवा लोकना परमात्मा नाथ छे केमके योग अने क्षेमने करनारा नाथ कहेवाय छे. (३१८)

जोगो असंतदाणं, संतस्स उ पालणा भवे खेमं ।

बीयाहाणाइगुणे, देंति पालेंति य जिणिंदा ॥ ३१९ ॥

योगोऽसद्दानं सतस्तु पालना भवेत्क्षेमम् ।

बीजाधानादिगुणान् ददति पालयन्ति च जिनेन्द्राः ॥ ३१९ ॥

(व्यक्ति पासे) अविद्यमान पदार्थनुं दान अे योग अने विद्यमान पदार्थनुं रक्षण अे क्षेम थाय. जिनेश्वर लगवंती बीजाधान (सम्यग्दर्शनरूप ओधिबीजनुं आधान) विगरे गुणोने आपे छे अने तेनुं रक्षण पण करे छे. (३१९)

(લોગહિયાણં)

પંચત્થિકાયમઈયં, લોગં વરકેવલેણ જાણેત્તા ।

અવિતહમેવ જણાણં, પરૂવયંતિ ત્તિ લોગહિયા ॥ ૩૨૦ ॥

પઞ્ચાસ્તિકાયમયં લોકં વરકેવલેન જ્ઞાત્વા ।

અવિતથમેવ જનાનાં પ્રરૂપયન્તીતિ લોકહિતાઃ ॥ ૩૨૦ ॥

પાંચ અસ્તિકાય સ્વરૂપવાળા લોકને શ્રેષ્ઠ એવા કેવળજ્ઞાન વડે જાણીને લોકોને જેવું છે તેવું જ સ્વરૂપ બતાવે છે તેથી લોકના હિતને-સત્યને કરનારા પરમાત્મા છે. (૩૨૦)

લોગો વ જીવલોગો, સઓ ય પરઓ ય અવાયરક્ષણઓ ।

તસ્સેગંતેણ હિયા, લોગહિયા જિણવરા તેણ ॥ ૩૨૧ ॥

લોકો વા જીવલોકઃ સ્વતશ્ચ પરતશ્ચાપાયરક્ષણતઃ ।

તસ્યૈકાન્તેન હિતા લોકહિતા જિનવરાસ્તેન ॥ ૩૨૧ ॥

અથવા લોક એટલે જીવલોક. તેવા જીવલોકનું સ્વ અને પરથી આવતા સંકટોથી રક્ષણ કરવા દ્વારા એકાન્તે હિતને કરનારા છે તેથી જિનેશ્વર ભગવંતો લોકહિત કરનારા કહેવાય છે. (૩૨૧)

(લોગપઈવાણં)

તહ તે લોગપઈવા, જમ્હા સન્નિહિયસવ્વસત્તાણં ।

દીવેંતિ પઈવા ઇવ, જીવાઇપયત્થવત્થુગણં ॥ ૩૨૨ ॥

તથા તે લોકપ્રદીપા યસ્માત્સન્નિહિતસર્વસત્ત્વાનામ્ ।

દીપયન્તિ પ્રદીપા ઇવ જીવાદિપદાર્થવસ્તુગણમ્ ॥ ૩૨૨ ॥

તથા તે તારકો લોકને વિષે દીપકસમાન છે કેમકે પાસે રહેલા સર્વ પ્રાણીઓને જીવાદિ(નવ) સત્પદાર્થોના સમુહને દીપકની જેમ પ્રકાશિત કરે છે (જણાવે છે.) (૩૨૨)

અહવા સંસયતામસમસેસમાસન્નસન્નિલોગસ્સ ।

અવર્ણેંતિ મણગિંહાઓ, લોગપઈવા તઓ હુંતિ ॥ ૩૨૩ ॥

અથવા સંશયતામસમશેષમાસન્નસંજ્ઞિલોકસ્ય ।

अपनयन्ति मनोगृहाल्लोकप्रीपास्ततो भवन्ति ॥ ३२३ ॥

अथवा नञ्क रडेला सर्व संशी ज्वोना मनउपी घरमांधी संशयना
अंधाराने दूर करे छे तेथी तेओ लोकने विषे प्रदीप समान थाय छे. (३२३)

(लोगपञ्चोअगराशं)

लोगो वि सुद्धबुद्धी, सम्मद्दिडी विसेसओ तस्स ।

अइसुहुमे वि पयत्थे, पज्जोर्यता सुजुत्तीहिं ॥ ३२४ ॥

लोए पज्जोयगरा, सूरा इव हुंति तेण तित्थयरा ।

संखेत्तविचित्तत्था, विन्नेया संपया एसा ॥ ३२५ ॥

लोकोऽपि शुद्धबुद्धिः सम्यग्दृष्टिर्विशेषतस्तस्य ।

अतिसूक्ष्मानपि पदार्थान् प्रद्योतयन्तः सुयुक्तिभिः ॥ ३२४ ॥

लोके प्रद्योतकराः सूरा इव भवन्ति तेन तीर्थकराः ।

संक्षिप्तविचित्रार्था विज्ञेया संपदेषा ॥ ३२५ ॥

परमात्मा निर्मण प्रज्ञावाणा ज्वो अने विशेषे करीने सम्यग्दृष्टि ज्वोने
अतिगहन अने सूक्ष्म पदार्थो सम्यग् युक्तिओ वडे प्रकाशित करता
होवाथी..सूर्य जेवा थाय छे तेथी तीर्थकरो लोकप्रद्योतकर छे. संक्षिप्त अर्थवाणी
अने विचित्र अर्थवाणी आ (योथी) संपदा ज्ञाणी. (३२४)

अभयाइपयत्थाणं, दायारो संपया य पंचमिया ।

पंचहिं पएहिं भणिया, अभयाइसरूवमेयं तु ॥ ३२६ ॥

अभयादिपदार्थानां दातारः संपञ्च पञ्चमिका ।

पञ्चभिः पदैर्भणिताऽभयादिस्वरूपमेतत्तु ॥ ३२६ ॥

अभय विगेरे पदार्थोना आपनारा छे अे प्रभाशे पांयभी संपदा पांय पदो
वडे कडेवाछे छे. अेमां अभय वगेरेनुं स्वरूप आ प्रभाशे छे. (३२६)

(अभयदयाशं)

तिविहतिविहेण वहकरणविरईओ जेहिं सव्वकालं पि ।

दिन्नमभयं जिणाणं, अभयदयार्णं नमो ताणं ॥ ३२७ ॥

त्रिविधत्रिविधेन वधकरणविरतितः यैः सर्वकालमपि ।
दत्तमभयं जिनेभ्योऽभयदयेभ्यो नमस्तेभ्यः ॥ ३२७ ॥

જેમણે મન, વચન અને કાયાથી તેમજ કરણ-કરાવણ અને અનુમોદનાથી એમ ત્રિવિધ-ત્રિવિધ વધની વિરતિથી સર્વકાલ માટે જીવોને અભયદાન આપ્યું છે એવા અભયદાની જિનેશ્વરોને નમસ્કાર થાઓ. (૩૨૭)

મોહંધો જંતુગણો, નિમ્મલસુયણાણચક્ષુદાણેણ ।
ફુહદંસી જેહિ કઓ, ચક્ષુદયાણં નમો તાણં ॥ ૩૨૮ ॥
મોહાન્ધો જન્તુગણો નિર્મલશ્રુતજ્ઞાનચક્ષુદાનેન ।
સ્ફુટદર્શીં ચૈઃ કૃતશ્ચક્ષુર્દયેભ્યો નમસ્તેભ્યઃ ॥ ૩૨૮ ॥

મોહથી અંધ થયેલા જીવસમૂહને નિર્મળ શ્રુતજ્ઞાનરૂપી ચક્ષુનું દાન કરવા વડે સ્પષ્ટ રીતે દેખતા કરનાર જ્ઞાનચક્ષુને આપનારા પરમાત્માને નમસ્કાર થાઓ. (૩૨૮)

(મગ્ગદયાણં)

અણુવકયપરાણુગ્ગહપરેહિ નિવ્વાણવરપુરીમગ્ગો ।
ભવરન્ને જેહિ કઓ, તે મગ્ગદયા જઓ સુત્તં ॥ ૩૨૯ ॥
અનુપકૃતપરાનુગ્રહપરૈર્નિર્વાણવરપુરીમાર્ગઃ ।
ભવારણ્યે ચૈઃ કૃતસ્તે માર્ગદયા યતઃ સૂત્રમ્ ॥ ૩૨૯ ॥

જેમણે પોતાના પર કશો ઉપકાર કર્યો નથી એવા પણ બીજા જીવો પર અનુગ્રહ કરવામાં તત્પર પરમાત્માઓ વડે ભવજંગલમાં નિર્વાણ નામની શ્રેષ્ઠ નગરીનો માર્ગ કરાવ્યો તેથી તેઓ માર્ગદાતા છે, કેમકે સૂત્રમાં કહ્યું છે.. (૩૨૯)

સમ્મહંસણદિદ્ધો, નાણેણ ચ તેહિ સુહુ ઉવલદ્ધો ।
ચરણ-કરણેહિ પહઓ, નેવ્વાણપહો જિણદેહિં ॥ ૩૩૦ ॥
સમ્યગ્દર્શનદૃષ્ટો જ્ઞાનેન ચ તૈઃ સુષ્ટૂપલબ્ધઃ ।
ચરણકરણૈઃ પ્રહતો નિર્વાણપથો જિનેન્દ્રૈઃ ॥ ૩૩૦ ॥

સમ્યગ્દર્શનથી જોવાયેલો અને જ્ઞાનથી તેઓ વડે સુંદર રીતે જણાયેલો, મૂલગુણ અને ઉત્તરગુણોના આસેવના દ્વારા જિનેશ્વર ભગવંતો વડે

મોક્ષમાર્ગ ખેડાયેલો છે. (૩૩૦)

(શરણ દયાણં)

भवभीयाण जियाणं, सरणागयवच्छला जओ ताणं ।

होति जिणेदा नियमा, सरणदया तेण वुच्चति ॥ ३३१ ॥

भवभीतानां जीवानां शरणागतवत्सला यतस्तेषाम् ।

भवन्ति जिनेन्द्रा नियमात् शरणदयास्तेनोच्यन्ते ॥ ३३१ ॥

શરણે આવેલા ઉપર વાત્સલ્ય ધરાવનારા પરમાત્મા સંસારથી ડરેલા જીવોને અવશ્ય શરણ આપનારા થાય છે, તેથી જીનેશ્વર ભગવંતો શરણદાતા કહેવાય છે. (૩૩૧)

(બોધિદયાણં)

बोही जिणेहि भणिया, भवतरे सुद्धधम्मसंपत्ती ।

जिणसंथवेण लब्भइ, बोहिदया तेण वुच्चति ॥ ३३२ ॥

बोधिजिनैर्भणिता भवान्तरे शुद्धधर्मसं(प्राप्तिः)पत्तिः ।

जिनसंस्तवेन लभ्यते बोधिदयास्तेनोच्यन्ते ॥ ३३२ ॥

ભવાંતરમાં વિશુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ, તેને જિનેશ્વર ભગવંતો વડે બોધિ કહેવાયેલી છે. આ બોધિ જિનેશ્વરોની સ્તવનાથી પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી તેમને બોધિદાતા કહેવાય છે. (૩૩૨)

अह छट्ठसंपयाए, धम्माईयाणि पंच उ पयाणि ।

धम्मो चरित्तधम्मो, किरियापरिणामरूवो सो ॥ ३३३ ॥

अथ षष्ठसंपदि धर्मादिकानि पञ्च तु पदानि ।

धर्मश्चारित्रधर्मः क्रियापरिणामरूपः सः ॥ ३३३ ॥

હવે છઠ્ઠી સંપદામાં ધર્મ વગેરે પાંચ પદો, (આવશે) ધર્મ શબ્દથી અહીં ક્રિયાના પરિણામરૂપ ચારિત્રધર્મ લેવાનો છે. (૩૩૩)

(ધમ્મદયાણં)

दुविहो वि हु संपजइ, जम्हा जिणचलणसेवणरयाणं ।

गिज्जंति जाणएहिं, तम्हा ते तस्स दायारो ॥ ३३४ ॥

द्विविधोऽपि खलु संपद्यते यस्माज्जिनचरणसेवनरतानाम् ।

गीयन्ते ज्ञायकैस्तस्मात्ते तस्य दातारः ॥ ३३४ ॥

બન્ને પ્રકારનો પણ ચારિત્રધર્મ (દેશ ચારિત્ર અને સર્વચારિત્ર) પરમાત્માના પદપંકજની પૂજામાં રક્ત જીવોને પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી વિદ્વાનજનો વડે ધર્મના દાતાર તરીકે તેઓ ગવાય છે. (૩૩૪)

(ધમ્મદેસયાણં)

परहियकरणेकरया, जहजोगं उवइसंति जं धम्मं ।

तो धम्मदेसया ते, तेसिं चिय मे नमो होउ ॥ ३३५ ॥

परहितकरणैकरता यथायोगमुपदिशन्ति यं धम्मम् ।

ततो धर्मदेशकास्ते तेभ्य एव मे नमो भवतु ॥ ३३५ ॥

બીજા જીવોના હિત કરવામાં જ એકમાત્ર તત્પર એવા પરમાત્મા યથાયોગ્ય જે ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે, તેથી તેઓ ધર્મને બતાવનારા છે, તેમને મારો નમસ્કાર થાઓ (૩૩૫)

(ધમ્મનાયગાણં)

सो पुण होइ विसिद्धो, तेसिं आणाइ वट्टमाणणं ।

धम्मस्स नायगणं, तत्तो तेसिं मम पणामो ॥ ३३६ ॥

स पुनर्भवति विशिष्टस्तेषामाज्ञायां वर्तमानानाम् ।

धर्मस्य नायकेभ्यस्ततस्तेभ्यो मम प्रणामः ॥ ३३६ ॥

તે પરમાત્માની આજ્ઞામાં વર્તતા જીવોને વિશિષ્ટ ધર્મ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી ધર્મના નાયક (આજ્ઞામાં વર્તતા જીવોને વિશિષ્ટ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરાવનાર) તેમને મારો પ્રણામ થાઓ. (૩૩૬)

(ધમ્મસારહીણં)

जह सारही सुकुसलो, तहा तहा खेडए रह-तुरंगे ।

जह नो होइ अवाओ, तुरंगमाणं रहस्सावि ॥ ३३७ ॥

यथा सारथिः सुकुशलस्तथा तथा खेटयति रथ-तुरङ्गान् ।

यथा नो भवत्यपायस्तुरङ्गमाणां रथस्याऽपि ॥ ३३७ ॥

જેમ અત્યંત કુશળ સારથી રથ અને ઘોડાઓને તેવી તેવી રીતે દોરે છે (ચલાવે છે) જે રીતે રથને અને ઘોડાઓને સ્હેજ પણ નુકશાન ન થાય. (૩૩૭)

एवं जिणुत्तमेहिं, वि उस्सग्ग-ऽववायपमुहजुत्तीहिं ।

एगतहिओ धम्मो, उवइड्ढो धम्म-धम्मीणं ॥ ३३८ ॥

एवं जिनोत्तमैरप्युत्सर्गा- ऽपवादप्रमुखयुक्तिभिः ।

एकान्तहितो धर्म उपदिष्टो धर्म-धर्मिणाम् ॥ ३३८ ॥

એ રીતે જિનોમાં ઉત્તમ તીર્થંકરોએ પણ ઉત્સર્ગ-અપવાદ વિગેરે યુક્તિઓ વડે ધર્મ અને ધર્મીને એકાંતે હિત કરનાર ધર્મ બતાવ્યો છે. (૩૩૮)

इह धम्मो होइ रहो, तुरंगमा तस्स धारगा पुरिसा ।

उभयहियमुवइसीता, जिणनाहा धम्मसारहिणो ॥ ३३९ ॥

इह धर्मो भवति रथस्तुरङ्गमास्तस्य धारकाः पुरुषाः ।

उभयहितमुपदिशन्तो जिननाथा धर्मसारथयः ॥ ३३९ ॥

અહીં ધર્મ એ રથ છે અને ધર્મને ધારણ કરનારા ધર્મી પુરૂષો ઘોડા રૂપે કલ્પાય છે. આ બન્નેના હિતને બતાવનારા જિનેશ્વરો ધર્મસારથિ કહેવાય છે. (૩૩૯)

(धम्मवरयाउरंतयक्कवट्ठीणं)

धम्मवरचाउरंताइचक्कवट्ठीणमेस खलु अत्थो ।

इह चाउरंतसद्दो, भारहवासम्मि नायव्वो ॥ ३४० ॥

धर्मवरचातुरन्तादिचक्रवर्त्तिनामेष खल्वर्थः ।

इह चातुरन्तशब्दो भारतवर्षे ज्ञातव्यः ॥ ३४० ॥

શ્રેષ્ઠ ધર્મરૂપી ચાતુરન્ત વિગેરેના ચક્રવર્તી- આ પદનો અર્થ આ પ્રમાણે છે- અહીં ચાતુરન્ત શબ્દ ભરતક્ષેત્રનો સૂચક જાણવો. (૩૪૦)

(ભરત ચાતુરંત કેમ ?)

उत्तरओ हिमवंतो, पुव्वावरदाहिणा तओ अंता ।
लवणसमुद् पत्ता, तो भरहं चाउरंतमिणं ॥ ३४१ ॥

उत्तरतो हिमवान् पूर्वापरदक्षिणास्त्रायोऽन्ताः ।
लवणसमुद्रं प्राप्तास्ततो भरतं चातुरन्तमिदम् ॥ ३४१ ॥

ઉત્તર તરફ હિમવંત પર્વત અને પૂર્વ-પશ્ચિમ તેમજ દક્ષિણના ત્રણ છેડા લવણસમુદ્રને લાગેલા છે તેથી આ ભરતક્ષેત્ર ચાર છેડાવાળું છે. (૩૪૧)

एयस्स य भरहाई, अहिवइणो चक्रवट्टिणो हुंति ।
धम्मवरचाउरंते, तित्थयरा चक्रवट्टिसमा ॥ ३४२ ॥

एतस्य च भरतादयोऽधिपतयश्चक्रवर्तिनो भवन्ति ।
धर्मवरचातुरन्ते तीर्थकराश्चक्रवर्त्तिसमाः ॥ ३४२ ॥

આવા ભરતક્ષેત્રના ભરત વિગેરે અધિપતિઓ ચક્રવર્તી બને છે. (તે જ રીતે) શ્રેષ્ઠ એવા ચાર અંતવાળા ધર્મના અધિપતિ ચક્રવર્તીસમાન તીર્થકર પરમાત્માઓ હોય છે. (૩૪૨)

अहवा चउदिसिधारं, चउरंतं चक्रमेव निर्दिद्धं ।
दाण-तव-शील-भावणचउधारं धम्मचक्रमिणं ॥ ३४३ ॥

चउगइअंतकरं ता, धम्मो वि हु चाउरंतचक्रसमो ।
वट्टंति तेण वरधम्मचक्रवट्टी जिणा तम्हा ॥ ३४४ ॥

अथवा चतुर्दिग्धारं चतुरन्तं चक्रमेव निर्दिष्टम् ।
दान-तपः-शील-भावनाचतुर्धारं धर्मचक्रमिदम् ॥ ३४३ ॥

चतुर्गत्यन्तकरं ततो धर्मोऽपि खलु चातुरन्तचक्रसमः ।
वर्तन्ते तेन वरधर्मचक्रवर्तिनो जिनास्तस्मात् ॥ ३४४ ॥

અથવા ચાર દિશામાં ધારવાળા ચતુરન્ત ચક્રનો જ અહીં નિર્દેશ કરાયો છે, તો આ દાન, તપ, શીલ અને ભાવનારૂપ ચાર ધારવાળું ધર્મચક્ર. ચાર ગતિનો અંત કરવાવાળું છે તેથી ધર્મ પણ ચાર છેડાવાળા ચક્ર જેવો જ છે. તેથી જિનેશ્વર ભગવંતો શ્રેષ્ઠ એવા ધર્મરૂપી ચક્રને ધારણ કરનારા ચક્રવર્તી છે. (આમ છટ્ટી સંપદા પૂર્ણ થઈ.) (૩૪૩)

(અપ્પડિહયવરનાણદંસણધરાણં)

અપ્પડિહયમક્વલિયં, વરં પહાર્ણં તિ સ્વાઇગત્તેણ ।

કેવલિયનાણ-દંસણધરાણં એસો મમ પણામો ॥ ૩૪૫ ॥

અપ્રતિહતમસ્વલિતં વરં પ્રધાનમિતિ ક્ષાયિકત્વેન ।

કેવલિકવરજ્ઞાનદર્શનધરેભ્ય એષ મમ પ્રણામઃ ॥ ૩૪૫ ॥

અપ્રતિહત એટલે ક્યાંય પણ નહીં અટકનારા, વર એટલે કર્મના ક્ષયથી થતા હોવાને કારણે પ્રધાન એવા કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનને ધારણ કરનારા પરમાત્માને આ મારો નમસ્કાર (થાઓ). (૩૪૫)

(વિઅટ્ટહઉમાણં)

વિણિયઈં તિ પણઈં, છઉમં ચઉઘાઇકમ્મરૂવં તુ ।

જેસિં તેસિ નમો મે, સત્તમિયા સંપયા દુપયા ॥ ૩૪૬ ॥

વિનિવૃત્તમિતિ પ્રણઈં છઘ ચતુર્ઘાતિકર્મરૂપં તુ ।

યેભ્યસ્તેભ્યો નમો મે સત્તમિકા સંપદદ્વિપદા ॥ ૩૪૬ ॥

ચાર ઘાતિકર્મરૂપ છઘ જેમનું વિનિવૃત્ત થયેલું એટલે નાશ પામેલું છે તેમને મારો નમસ્કાર થાઓ. બે પદવાળી આ સાતમી સંપદા થઈ. (૩૪૬)

(શંકા-સમાધાન)

નણુ અટ્ટ વિ કમ્માઈં, જિણાણ નટ્ટાઈં કિં ચઉક્કેણ ? ।

સઙ્ઘં ઓસરણત્થે, પડુચ્છ છઉમક્વઓ ધણિઓ ॥ ૩૪૭ ॥

નન્વઘાપિ કર્માણિ જિનાનાં નઘાણિ કિં ચતુષ્કેણ ? ।

સત્ત્યમવસરણાર્થે પ્રતીત્ય છઘક્ષયો ધણિતઃ ॥ ૩૪૭ ॥

શિષ્ય પ્રશ્ન-જિનેશ્વર દેવોના આઠે કર્મો નષ્ટ થઈ ગયા છે તો ચારનો જ ક્ષય કેમ બતાવો છો ?, પ્રત્યુત્તર - વાત સાચી છે, આ તો સમવસરણમાં બિરાજેલા પરમાત્માને આશ્રયીને ચાર કર્મનો ક્ષય કહ્યો છે. (૩૪૭)

(જિણાણં-જાવયાણં, તિનાણં-તારયાણં)

રાગદોસજયાઓ, હોંતિ જિણા જાવયા ય અન્નેસિં ।

तिन्ना य भवसमुद्, अन्नेसिं तारया य जिणा ॥ ३४८ ॥

राग-द्वेषजयाद् भवन्ति जिना जापकाश्चान्येषाम् ।

तीर्णाश्च भवसमुद्रमन्येषां तारकाश्च जिनाः ॥ ३४८ ॥

રાગ અને દ્વેષને જીતી લેવાથી તેઓ જિન થાય છે અને બીજાને જીતાડતા હોવાથી જાપક બને છે; તે જ રીતે સ્વયં સંસારસમુદ્રને તરેલા છે અને બીજાને તારનારા પણ એજ જિનેશ્વર ભગવંતો છે. (૩૪૮)

(બુદ્ધાણં-બોહયાણં; મુક્તાણં-મોઅગાણં)

बुद्धा अवगयतत्ता, अन्नेसिं बोहया य भगवंता ।

कम्मड्ढबंधणाओ, मुक्का तह मोयगा चेव ॥ ३४९ ॥

बुद्धा अवगततत्त्वा अन्येषां बोधकाश्च भगवन्तः ।

कर्माष्टबन्धनान्मुक्तास्तथा मोचकाश्चैव ॥ ३४९ ॥

અરિહંત ભગવંતો સ્વયં તત્ત્વના જાણકાર છે અને બીજાને જણાવનારા છે; વળી આઠ કર્મના બંધનમાંથી સ્વયં છૂટેલા છે અને બીજાને છોડાવનારા પણ તેઓ જ છે. (૩૪૯)

(આઠમી - નવમી સંપદાનું પ્રમાણ)

एसा चउपयमाणा, अड्ढमिया संपया उ वक्खाया ।

नवमी तिपयपमाणा, सा सव्वन्नूणमिच्चाइ ॥ ३५० ॥

एषा चतुष्पदमानाऽष्टमिका संपत्तु व्याख्याता ।

नवमी त्रिपदप्रमाणा सा सर्वज्ञेभ्य इत्यादि ॥ ३५० ॥

આ ચાર પદ પ્રમાણવાળી આઠમી સંપદાની વ્યાખ્યા કરી હવે નવમી સંપદા ત્રણ પદ પ્રમાણ છે, તે સવ્વન્નૂણં વગેરે પદવાળી છે. (૩૫૦)

(સવ્વન્નૂણં - સવ્વદરિસીણં)

तत्थ जिणा भगवंतो, सव्वं जाणति तेण सव्वन्नू ।

पासति तेण सव्वं, तो सव्वदंसिणो हति ॥ ३५१ ॥

तत्र जिना भगवन्तः सर्वं जानन्ति तेन सर्वज्ञाः ।

पश्यन्ति तेन सर्वं ततः सर्वदर्शिनो भवन्ति ॥ ३५१ ॥

तेमां (नवमी संप्रदायां) जिनेश्वर भगवंतो सर्व ज्ञाते छे, तेथी सर्वज्ञ कडेवाय छे; अने ते ज्ञान द्वारा सर्वने ज्ञाते छे, तेथी सर्वदर्शी પણ थाय छे. (३५१)

एगो एसालावो, बीओ सिवमयलमाइओ एत्थ ।

तइओ नमो जिणाणं, जियम्भयाणं तु नायव्वो ॥ ३५२ ॥

एक एष आलापो द्वितीयः शिवमचलमादिकोऽत्र ।

तृतीयो नमो जिनेभ्यो जितभयेभ्यस्तु ज्ञातव्यः ॥ ३५२ ॥

એક આ (સવ્વન્નૂણં સવ્વદરિસીણં) આલાવો જાણવો; બીજો શિવમયલથી માંડી ઠાણં સંપત્તાણં સુધી બીજો આલાવો અને નમો જિજ્ઞાણં જિયભયાણં એ ત્રીજું ૫૬ જાણવું. (૩૫૨)

(શિવ-મયલં)

સિવમુવસગ્ગવિઉત્તં, સિદ્ધસરૂવં પર્યં ચ સિદ્ધાણં ।

સાહાવિય-પાઓગિયચલણાભાવાઓ તં અચલં ॥ ૩૫૩ ॥

શિવમુપસર્ગવિયુક્તં સિદ્ધસ્વરૂપં પદં ચ સિદ્ધાનામ્ ।

સ્વાભાવિક-પ્રાયોગિકચલનાભાવાત્તદચલમ્ ॥ ૩૫૩ ॥

ઉપસર્ગોથી રહિત, સ્વરૂપની સિદ્ધિથી યુક્ત સિદ્ધોનું ૫૬ હોવાના કારણે તે શિવ-એટલે કલ્યાણકર કહેવાય છે; અને સ્વાભાવથી જ નહીં અને પરકૃત પ્રયોગથી પણ નહીં, આમ જરાપણ ચલાયમાન નહીં થવાનું હોવાથી તેમને અચલ કહેવાય છે. (૩૫૩)

(અરુમણંતમકૂખયં)

અરુયં રોગાભાવા, અણંતનાણોવઓગઓઞ્ણંતં ।

નાસનિમિત્તાભાવા, નાયવ્વં અક્કચયં તં તુ ॥ ૩૫૪ ॥

અરુજં રોગાભાવાદનન્તજ્ઞાનોપયોગતોઞ્ણન્તમ્ ।

નાશનિમિત્તાઞ્ણાવાજ્ઞાતવ્યમક્ષયં તત્તુ ॥ ૩૫૪ ॥

રોગના અભાવના કારણે અરુજ-નિરોગી, અનન્ત જ્ઞાનના-કેવળજ્ઞાનના

સતત ઉપયોગથી અનન્ત અને નાશ થવાના નિમિત્તનો અભાવ હોવાના કારણે તે સ્થાનને અક્ષય-કદી નાશ ન પામે, તેવું જાણવું. (૩૫૪)

(અવ્યાબાહં)

અવ્યાબાહં મણિયં, વાબાહાકારિકમ્મવિરહાઓ ।

દેહ- મણોગયબાહાવિરહિયમાહારહીણતા ॥ ૩૫૫ ॥

અવ્યાબાહં મણિતં વ્યાબાધાકારિકર્મવિરહાત્ ।

દેહ- મનોગતબાધાવિરહિતમાહારહીનત્વાત્ ॥ ૩૫૫ ॥

વિશેષ પીડા કરનારા કર્મનો અભાવ હોવાના કારણે, તેમજ આહારથી રહિતપણું હોવાના કારણે દેહ અને મનની પીડાથી સંપૂર્ણપણે રહિત તે સ્થાન અવ્યાબાધ કહ્યું છે. (૩૫૫)

(અપુણરાવિત્તિ)

નાવત્તઇ નાગચ્છઇ, પુણો મવે તેણ અપુણરાવિત્તિ ।

સંસારહેતુકમ્માઽભાવેણ જઓ ઇમં મણિયં ॥ ૩૫૬ ॥

નાઽઽવર્તતે નાગચ્છતિ પુનર્મવે તેનાઽપુનરાવૃત્તિ ।

સંસારહેતુકર્માઽભાવેન યત ઇદં મણિતમ્ ॥ ૩૫૬ ॥

સંસારના હેતુભૂત કર્મોનો અભાવ હોવાના કારણે ફરી સંસારમાં પાછા ફરતા નથી, આવતા નથી તેથી તે સ્થાન અપુનરાવૃત્તિ-ફરી પાછા ન ફરવું પડે તેવું કહેવાય છે. વળી શાસ્ત્રોમાં આ પ્રમાણે કહેવાયું છે કે..(૩૫૬)

(શાસ્ત્રસાક્ષી)

દઢ્ઢમ્મિ જહા બીએ, ન હોઈ પુણરંકુરસ્સ ઉપ્પત્તી ।

તહ કમ્મબીયનાસે, પુણબ્મવો નત્થિ સિદ્ધાણં ॥ ૩૫૭ ॥

દગ્ધે યથા બીજે ન મવતિ પુનરંકુરસ્યોત્પત્તિઃ ।

તથા કર્મબીજનાશે પુનર્મવો નાસ્તિ સિદ્ધાનામ્ ॥ ૩૫૭ ॥

જેમ બીજ બળી ગયા પછી ફરી તેમાંથી અંકુરાની ઉત્પત્તિ થતી નથી તેમ કર્મરૂપી બીજ નષ્ટ થયે છે તે સિદ્ધ ભગવંતોને ફરી સંસાર (રૂપી અંકુરો) હોતો નથી. (૩૫૭)

(સિદ્ધિગઈ નામધેયં ઠાણં)

સિદ્ધિઙ્ગતિ તત્થ જીવા, ગમ્મઈ જીવેહિં તેણ સિદ્ધિગઈ ।

તં ચેવ નામધેયં, અભિહાણં તસ્સ ઠાણસ્સ ॥ ૩૫૮ ॥

સિદ્ધ્યન્તિ તત્ર જીવા ગમ્યતે જીવૈસ્તેન સિદ્ધિગતિઃ ।

તદેવ નામધેયમભિધાનં તસ્ય સ્થાનસ્ય ॥ ૩૫૮ ॥

જ્યાં જીવો આત્મસ્વરૂપની સિદ્ધિ મેળવે છે તે સિદ્ધિ, અને જ્યાં જીવો વડે જવાય છે તે ગતિ, અને આ સિદ્ધિગતિ એ જ તે સ્થાનનું નામધેય - એટલે કે નામ છે. (૩૫૮)

(સંપત્તાણં)

તં સમ્મં પત્તાણં, કમ્મસ્વણં તિ એત્થ ભાવત્થો ।

ઇહરા વિ જંતિ જમ્હા, સુહુમા એગિંદિયા તત્થ ॥ ૩૫૯ ॥

તત્સમ્યક્ પ્રાપ્તાનાં કર્મક્ષયેણેત્યત્ર ભાવાર્થઃ ।

ઇતરથાઽપિ યાન્તિ યસ્માત્સૂક્ષ્મા એકેન્દ્રિયાસ્તત્ર ॥ ૩૫૯ ॥

આવી સિદ્ધિગતિને સારી રીતે પ્રાપ્ત કરનારા એટલે કર્મક્ષયથી પ્રાપ્ત કરનારા એમ કહેવાનો ભાવાર્થ છે કેમકે કર્મના ક્ષય વગર પણ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવો સિદ્ધિગતિ પર જઈ શકે છે. (૩૫૯)

(નમો જિજ્ઞાણં જિઅભયાણં)

તદ્વિપર્યં પયડત્થં નમો જિજ્ઞાણં જિઅભયાણં તિ ।

નિગમણવચણં એયં, પુણરુત્તં નેવ મંતવ્વં ॥ ૩૬૦ ॥

તૃતીયપદં પ્રકટાર્થં નમો જિજ્ઞાણં જિઅભયાણં ઇતિ ।

નિગમણવચનમેતત્પુનરુક્તં નૈવ મન્તવ્યમ્ ॥ ૩૬૦ ॥

‘નમો જિજ્ઞાણં જિઅભયાણં’ એટલે ‘જેમણે ભયોને જીતી લીધા છે એવા જિજ્ઞાણં ભગવંતોને નમસ્કાર થાઓ’ એ ત્રીજું પદ સ્પષ્ટ અર્થવાણું છે. અને તે સમગ્ર સૂત્રનું ઉપસંહાર કરતું વાક્ય છે તેથી તેમાં પુનરુક્તિ દોષ ન માનવો. (૩૬૦)

એત્થં પુણં બહુવચણં, પુરિસેગંતપ્પવાયનિમ્મહણં ।

सव्वेसिं पि जिणार्णं, समगुणयाभावणनिमित्तं ॥ ३६१ ॥

अत्र पुनर्बहुवचनं पुरुषैकान्तप्रवादनिर्मथनम् ।

सर्वेषामपि जिनानां समगुणताभावननिमित्तम् ॥ ३६१ ॥

વળી અહીં બહુવચન મૂક્યું છે તે જગતમાં એક જ આત્મા છે આવા પરદર્શનીઓના મતનો નિરાસ કરનારું જાણવું, તેમજ તે બહુવચન સર્વે જિનેશ્વર ભગવંતો સમાન ગુણવાળા હોય તે બતાવવા માટે મૂક્યું છે. (૩૬૧)

विसयबहुते किरिया, भावुल्लासाओ बहुफला होइ ।

पणिवायदंडगोवरि, भन्नइ तम्हा इमा गाहा ॥ ३६२ ॥

विषयबहुत्वे क्रिया भावोल्लासाद्बहुफला भवति ।

प्रणिपातदण्डकोपरि भण्यते तस्मादियं गाथा ॥ ३६२ ॥

જેનો વિષય ઘણા બધા લોકો બને છે એવી ક્રિયા ભાવોદ્ધાસના કારણે બહુ ફળ આપનારી થાય છે તેથી જ આ 'નમોડત્થુણં' સૂત્ર ઉપર આ ગાથા કહેવાય છે. (૩૬૨)

"जे (अ)अईआ सिद्धा" इत्यादि ॥

एयाए भावत्थं, सुगमं सम्मं मणम्मि भावेंतो ।

मण-वयण-कायसारं, करेज्ज पंचंगपणिवायं ॥ ३६३ ॥

"ये(च)अतीताः सिद्धाः" इत्यादि ॥

एतस्या भावार्थं सुगमं सम्यग्मनसि भावयन् ।

मनो-वचन-कायसारं कुर्यात् पञ्चाङ्गप्रणिपातम् ॥ ३६३ ॥

જેઓ ભૂતકાળમાં સિદ્ધ થયા છે. જેઓ ભવિષ્યમાં સિદ્ધ થશે અને સાંપ્રત કાળે વિદ્યમાન છે તે સર્વે તીર્થકરોને ત્રિવિધે - મન, વચન અને કાયાથી વંદું છું. આ ગાથાનો ભાવાર્થ સરળ છે. તેને સારી રીતે મનમાં ભાવતા મન વચન અને કાયાને એકાગ્ર કરી પંચાંગ પ્રણિપાત- પાંચ અંગોને ભેગા કરી નમસ્કાર કરવો જોઈએ. (૩૬૩)

(ઈરિયાવહી પરિક્કમવાની વિધિ)

उद्धितु असंभंतो, तिविहं पायंतरं पमज्जिता ।

जिणमुद्दाद्वियचलणो, इरियावहियं पडिक्कमइ ॥ ३६४ ॥

उत्थायाऽसंभ्रान्तस्त्रिविधं पादान्तरं प्रमृज्य ।

जिनमुद्रास्थितचरण ईर्यापथिकीं प्रतिक्रामति ॥ ३६४ ॥

शांतिथी - उतावण वगर पगना त्रण प्रकारना आंतराने प्रमाञ्जने उभा थं जिणमुद्राभां पगने राणीने ईर्यापथिकीनुं सूत्र उय्यारे. (३६४)

सन्निहियं भावगुरुं, आपुच्छिता स्वमासमण-पूर्वं ।

इरियं पडिक्कमेजा, ठवणाजिनसक्खियं इहरा ॥ ३६५ ॥

सन्निहितं भावगुरुमापृच्छ्य क्षमाश्रमण-पूर्वम् ।

ईर्यां प्रतिक्रामेत् स्थापनाजिनसाक्षिकमितरथा ॥ ३६५ ॥

बाजुभां रडेला भावनिक्षेपे वर्तता गुरुत्त्वगवंतने पूछीने अने गुरुत्त्वगवंतनी अविद्यमानताभां स्थापनाजिनेश्वर सन्मुप अक भमासमण आपवा पूर्वक ईरियावली पडिक्कमे. (३६५)

सूत्रम्-"इच्छामि" इत्यादि ॥

इह वीसामा अइ उ, पयाइं बत्तीस बेंति गीयत्था ।

तेसिं विरइविभागो, एण कमेण विन्नेओ ॥ ३६६ ॥

सूत्रम्-"इच्छामि" इत्यादि ॥

इह विश्रामा अष्टौ तु पदानि द्वात्रिंशद् ब्रुवन्ति गीतार्थाः ।

तेषां विरतिविभाग एतेन क्रमेण विज्ञेयः ॥ ३६६ ॥

अही अटकवाना स्थान (संपदा) आठ छे, अने पदो बत्तीस छे तेम गीतार्थ मडापुउषो कडे छे. ते पदोभां अटकवाना विभागो आ कमथी ज्ञावा. (३६६)

दुग दुग चउरो सत्तग, इग पण दसगं इगं च विरईओ ।

इरियावहियासुत्ते, बत्तीसं हुंति आलावा ॥ ३६७ ॥

द्वौ द्वौ चत्वारः सप्तकमेकं पञ्च दशकमेकं च विरतयः ।

ईर्यापथिकीसूत्रे द्वात्रिंशद्भवन्त्यालापाः ॥ ३६७ ॥

वे, वे, यार, सात, अक, पांच, दश अने अक आ कमथी तेदला पदोने

અંતે વિશ્રામસ્થાન આવે. આમ બધા મળીને ઈરિયાવહી સૂત્રમાં બત્રીશ આલાવા (૫૬૦) છે. (૩૬૭)

(‘ઈરિયાવહી’ નો અર્થ - ઈચ્છામિ પડિક્કમિઉં)

एएसि पयाणत्थो, इच्छामि अहिलसामि पडिक्कमिउं ।
पडिकूलं वट्टेउं, नियत्तिउं एस भावत्थो ॥ ३६८ ॥
एतेषां पदानामर्थ इच्छाम्यभिलषामि प्रतिक्रमितुम् ।
प्रतिकूलं वर्त्तितुं निवर्त्तितुमेष भावार्थः ॥ ३६८॥

આ પદોનો અર્થ આ પ્રમાણે છે - ઈચ્છામિ - હું ઈચ્છું છું, વાંછું છું. પડિક્કમિઉં - પ્રતિકૂળ રીતે વર્તવાને એટલે કે પાછા ફરવાને, આ (પહેલી સંપદાનો) ભાવાર્થ છે. (૩૬૮)

(ઈરિયાવહિયાએ, વિરાહણાએ, ગમણાગમણે)

इरियावहियाएँ विराहणाए इरिया गइ त्ति तम्मग्गो ।
इरियावहो त्ति भन्नइ, इरियावहिया उ तप्पमवा ॥ ३६९ ॥
ईर्यापथिक्यां विराघनायामीर्या गतिरिति तन्मार्गः ।
ईर्यापथ इति भण्यते, ईर्यापथिकी तु तत्प्रभवा ॥ ३६९ ॥
भन्नइ विराहणा खलु, इच्छामि अहं तओ पडिकमिउं ।
गमणं नियठाणाओ, आगमणं अन्नओऽभिमयं ॥ ३७० ॥
भण्यते विराघना खलु इच्छामि अहं ततः प्रतिक्रमितुम् ।
गमनं निजस्थानाद् आगमनमन्यतोऽभिमतम् ॥ ३७० ॥

ઈરિયાવહિયાએ વિરાહણાએ-ઈર્યા એટલે ગતિ. તેનો માર્ગ એટલે કે ગતિ યુક્ત માર્ગ-પથ તે ઈર્યાપથ કહેવાય છે. ઈર્યાપથિકી તે ઈર્યાપથના કારણે ઉભી થયેલી વિરાધનાને કહેવાય છે. હું તેનાથી (ઈર્યાપથિકી વિરાધનાથી) પાછા ફરવાને ઈચ્છું છું. (આ બીજી સંપદા થઈ) તે વિરાધનાના સ્થાનો બતાવે છે. ગમન એટલે સ્વસ્થાનથી બીજે સ્થાન જવું અને આગમન શબ્દથી બીજે સ્થાનથી આવવું તે અભિપ્રેત છે. (૩૬૯-૩૭૦)

(પાણકમણે, બીયકમણે, હરિયકમણે)

तम्मि उ पाणाईणं, अक्कमणे विगलईंदिया पाणा ।

बीयाणि सालिमाई, हरियाणि वणप्फइविसेसां ॥ ३७१ ॥

तस्मिंस्तु प्राणादीनामाक्रमणे विकलेन्द्रियाः प्राणाः ।

बीजानि शाल्यादिः, हरितानि वनस्पतिविशेषाः ॥ ३७१ ॥

ગમન અને આગમન કરતા પ્રાણ વગેરેને દબાવવા, તેમાં વિકલેન્દ્રિય જીવોને પ્રાણ કહે છે, બીજ એટલે શાલિ વિ. ધાન્ય, અને હરિત એટલે વનસ્પતિના જ વિશિષ્ટ પ્રકારો. (૩૭૧)

(ઓસા-ઉત્તિંગ)

एसा तइया विरई, ओसाउत्तिंगमाइया अवरा ।

तत्थोसा? सुप्रसिद्धा, उत्तिंगो? कीडियानगरं ॥ ३७२ ॥

एषा तृतीया विरतिः 'ओसाउत्तिङ्गा-ऽऽदिका अपरा ।

तत्रोषा सुप्रसिद्धा उत्तिङ्गः कीटिकानगरम् ॥ ३७२ ॥

આ ત્રીજી સંપદા થઈ અને 'ઓસા-ઉત્તિંગ' વિ. ચોથી સંપદા. તેમાં ઓષા સુપ્રસિદ્ધ જ છે - ઝાકળ અથવા હિમ, ઉત્તિંગ એટલે કીડીઓનું નગર. (૩૭૨)

(પણગ-દગ-મટ્ટી-મક્કડા)

हरतणुगमाहु अन्ने, पणओ ओल्ली दगं जलं मट्टी ।

पुढवीकाओ भणिओ, मक्कडगा कोलिया भणिया ॥ ३७३ ॥

हरितनुकमाहुरन्ये पनक ओल्ली दकं जलं मृत्तिका ।

पृथिवीकायो भणितः, मत्कोटकाः कौलिका भणिताः ॥ ३७३ ॥

અન્ય કેટલાક ઉત્તિંગ એટલે હરતણુકને બતાવે છે, પનક એટલે ઓલ્લી-જીવવિશેષ - કુગ, દગ-પાણી, મટ્ટી-પૃથ્વીકાયને કહેવાય છે અને મક્કડગા એટલે કૌલિક નામના જાળ બનાવનારા જંતુવિશેષ કહ્યા છે. (૩૭૩)

૧ ઝાકળ

૨ ઉત્તિંગ એટલે ગધેડાની જેવી આકૃતિવાળા જીવો અથવા કીડીઓના નગરાઓ...એમ આવશ્યક સૂત્રની હારિભદ્રીય ટીકામાં કહ્યું છે.

(સંતાણા-સંકમણે, જે મે જીવા વિરાહિયા)

સંતાણો સમુદાઓ, જાલં વા તેસુ વિહિયસંકમણે ।

એસા ચડત્થવિરઈ, વિરાહિયા જે મણ જીવા ॥ ૩૭૪ ॥

સંતાનઃ સમુદાયો જાલં વા તેષુ વિહિતસંક્રમણે ।

એસા ચતુર્થીવિરતિર્વિરાધિતા યે મયા જીવાઃ ॥ ૩૭૪ ॥

સંતાન એટલે સમૂહ અથવા જાળ, તેના વિષે આક્રમણ કર્યે છેતે...આ યોથી સંપદા થઈ. મારા વડે જે કોઈ જીવની વિરાધના (ઘાત અથવા કિલામણા) કરાઈ હોય. (૩૭૪)

એગપયા પંચમિયા, છઠ્ઠા એગિંદિયા ય પંચપયા ।

વિરઈદુગં પિ સુગમં, સત્તમિયા અભિહયાઈયા ॥ ૩૭૫ ॥

એકપદા પઞ્ચમિકા ષષ્ઠી એકેન્દ્રિયાશ્ચ પઞ્ચપદા ।

વિરતિદ્વિકમપિ સુગમં સમ્પમિકા અભિહતાઽઽદિકા ॥ ૩૭૫ ॥

પાંચમી સંપદા એક પદવાળી છે, અને છઠ્ઠી એકેન્દ્રિયથી માંડીને પંચેન્દ્રિય સુધીના પાંચ પદવાળી છે. આ બન્ને સંપદાઓ સરળ છે. સાતમી સંપદા અભિહયા વિ. પદવાળી છે. (૩૭૫)

(અભિહયા-વત્તિયા-લેસિયા)

અભિમુહં હયા અભિહયા, ગાઢકંઠતા ય વત્તિયા નેયા ।

અન્નોનં લિંગણયં, કારિયા આલેસિયા હુંતિ ॥ ૩૭૬ ॥

અભિમુખં હતા અભિહતા ગાઢાક્રાન્તાશ્ચ વર્તિતા જ્ઞેયાઃ ।

અન્યોઽન્યં લિઙ્ગનકં કારિતા આશ્લેષિતા ભવન્તિ ॥ ૩૭૬ ॥

સામે ચાલીને હણવું તે અભિહયા, વત્તિયા-અત્યંત દબાવી દેવા તે, લેસિયા - એક બીજાની સાથે આલિંગન કરાવવું - જોડી દેવા તે. (૩૭૬)

(સંઘાઈયા-સંઘટ્ટિયા-પરિઆવિયા-કિલામિયા)

સંઘાઈયા ય પુંજીકય ત્તિ સંઘટ્ટિયા વ સંપુઠ્ઠા ।

પરિઆવિયા ય ઈસિં, કયપીઠા બહુ કિલામિયયા ॥ ૩૭૭ ॥

संघातिताश्च पुञ्जीकृता इति संघट्टिता वा संस्पृष्टाः ।

परितापिताश्च ईषत्कृतपीडा बहु क्लामितकाः ॥ ३७७ ॥

संघाठया - ऐक बीजा पर मूडी ढगलो करी देवो, संघट्टिआ - सडेज स्पशं करवो, परिताविआ - स्डेज पीडा आपवी, डिआमिआ - भूअ पीडा आपवी. (३७७)

(उद्दविया, ढाशाओ ढाशं संकामिया, ञवियाओ ववरोविया)

उद्दविया कयमुच्छा, ठाणा ठाणंतरं च संग(क)मिया ।

पाणेहि विप्पमुक्का, जीवा ववरोविया भणिया ॥ ३७८ ॥

उद्दविताः कृतमूर्च्छाः स्थानात् स्थानान्तरं च संग(क)मिताः ।

प्राणैर्विप्रमुक्ता जीवा व्यपरोपिता भणिताः ॥ ३७८ ॥

उद्दविया - मूर्च्छा पमाडी होय, संकामिया - ऐक स्थानथी बीजे स्थाने लठ गया होय, ञवियाओ ववरोविया - प्राणोथी मूकावाया होय - भरज पमाडया होय. (३७८)

तस्स य मिच्छा मि दुक्कडं ति आलावएण अट्टमिया ।

एयाए पुण अत्थो, एसो भणिओ मुणिंदेहिं ॥ ३७९ ॥

तस्य च मिथ्या मे दुष्कृतमिति आलापकेनाष्टमिका ।

एतस्याः पुनरर्थ एष भणितो मुनीन्द्रैः ॥ ३७९ ॥

ते मारुं दुष्कृत मिथ्या थाओ - आ पढ द्वारा आठमी संपढा पूर्ण थठ. आ संपढानो अर्थ मुनीन्द्रोअे - आचार्य भगवंतोअे आवो कखो छे. (३७९)

(आवश्यक निर्युक्ति गाथा - १५०५-१५०६)

‘मि’ ति मिउमद्वत्ते, ‘छ’ ति य दोसाण छायणे होइ ।

‘मि’ ति य मेराइ ठिओ, ‘दु’ ति दुगुंछामि अप्पारणं ॥ ३८० ॥

‘मि’ इति मृदुमार्दवत्त्वे, ‘छ’ इति च दोषाणां छादने भवति ।

‘मि’ इति च मर्यादायां स्थितः, ‘दु’ इति जुगुप्से आत्मानम् ॥

३८० ॥

‘ક’ત્તિ કઢં મે પાવં, ‘ડ’ત્તિ ય ડેવેમિ તં ઉવસમેણ ।

एसो मि-च्छा-मि-दु-क्क-ड पयक्खरत्थो समासेण ॥ ३८१ ॥

‘ક’ઈતિ કૃતં મયા પાપમ્, ‘ડ’ઈતિ ચ ડીયે (લહ્ણયામિ)
તદુપશમેન ।

एष मि-च्छा-मि-दु-क्क-ड-पदाक्षरार्थः समासेन ॥ ३८१ ॥

‘મિ’ એટલે માર્દવભાવ, નમ્રતા, ‘છ’ દોષોનું આચ્છાદન કરવા-ઢાંકવા માટે વપરાયો છે, ‘મિ’ એટલે મર્યાદામાં રહેલો અને ‘હું’ એટલે આત્માની (દુષ્ટ આચરનારાની) જુગુપ્સા-નિંદા કરું છું. ક - મારા દ્વારા કરાયેલું પાપ, ડ-તેને ઉપશમ વડે લંઘી જાઉં છું - નાશ કરું છું, એટલે નમ્રતાપૂર્વક દોષોને દબાવવા દ્વારા મર્યાદામાં રહેલો હું પાપ કરનાર આત્માને નિંદું છું અને થયેલા પાપોને ઉપશમથી દૂર કરું છું. આ સંક્ષેપથી ‘મિચ્છા મિ દુક્કડં’ પદનો અક્ષરાર્થ કલ્પો. (૩૮૦-૩૮૧)

(तस्सउत्तरी-उन्मार्गकरणसूत्र)

इरियावहियासुत्तं, एत्तियमेत्तं अओ परं सेसं ।

उम्मगकरणसुत्तं, तस्स य एयारिसो अत्थो ॥ ३८२ ॥

ईर्यापथिकीसूत्रमेतावन्मात्रम्, अतः परं शेषम् ।

उन्मार्गकरणसूत्रं तस्य च एतादृशोऽर्थः ॥ ३८२ ॥

ઈરિયાવહિયા સૂત્ર તો આટલું જ છે, હવે પછીનું બાકીનું સૂત્ર તે ઉન્માર્ગકરણ સૂત્ર - ‘તસ્સઉત્તરી’ સૂત્ર છે. તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે. (૩૮૨)

(पावाणं कम्भाणं निग्घायणकाअे ठामि काउस्सगं)

तेसि गमणागमाईसमत्थपावाण घायणणिमित्तं ।

उस्सगं ठामि अहं, उत्तरकरणाइहेऊहि ॥ ३८३ ॥

तेषां गमनाऽऽगमादिसमस्तपापानां घातननिमित्तम् ।

उत्सर्गं तिष्ठामि अहमुत्तरकरणादिहेतुभिः ॥ ३८३ ॥

ગમન, આગમન વિગેરે તે સમસ્ત પાપોના નાશ માટે ઉત્તરકરણ વિગેરે હેતુઓ વડે હું કાયોત્સર્ગમાં ઉભો રહું છું. (૩૮૩)

(આવશ્યક નિર્યુક્તિ ગાથા - ૧૫૦૭-૧૫૦૮)

મળિયં ચ -

સ્વંડિયવિરાહિયાર્ણં મૂલગુણાણં સઉત્તરગુણાણં ।

ઉત્તરકરણં કીરડ, જહ સગડ-રહંગ-ગેહાણં ॥ ૩૮૪ ॥

મળિતં ચ -

સ્વણ્ડિતવિરાધિતાનાં મૂલગુણાનાં સોત્તરગુણાનામ્ ।

ઉત્તરકરણં ક્રિયતે યથા શકટ-રથાઙ્ગ-ગેહાનામ્ ॥ ૩૮૪ ॥

કહ્યું છે કે - ખંડિત થયેલા કે અતિચાર લગાડેલા ઉત્તરગુણોથી યુક્ત મૂલગુણોનું ઉત્તરકરણ કરાય છે, જેમ ગાડું, રથના અંગો અને ધરોનું ઉત્તરકરણ કરાય છે તેમ. (૩૮૪)

(પાયશ્ચિત્ત કરણેણં)

પાવં છિંદઇ જમ્હા, પાયચ્છિત્તં તુ મન્નઇ તમ્હા ।

પાણ વા વિ ચિત્તં, સોહયઇ તેણ પચ્છિત્તં ॥ ૩૮૫ ॥

પાપં છિદ્યતે યસ્માત્ પ્રાયશ્ચિત્તં તુ મળ્યતે તસ્માત્ ।

પ્રાયેણ વાપિ ચિત્તં શોધયતિ તેન પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ॥ ૩૮૫ ॥

જેથી પાપ છેદાય છે તેથી કરીને તેને પ્રાયશ્ચિત્ત કહેવાય છે અથવા તે પ્રાયઃ કરીને ચિત્તને શુદ્ધ બનાવે છે તેથી પ્રાયશ્ચિત્ત કહેવાય છે. (૩૮૫)

(વિસોહીકરણેણં)

દવ્વવિસોહી વત્થાઇયાણ સ્વારાઇદવ્વસંજોગા ।

ભાવવિસોહી જીવસ્સ નિંદ-ગરહાઇકરણાઓ ॥ ૩૮૬ ॥

દ્રવ્યવિશોધિર્વસ્ત્રાદિકાનાં ક્ષારાદિદ્રવ્યસંયોગાત્ ।

ભાવવિશોધિર્જીવસ્ય નિન્દા-ગર્હાડકરણાત્ ॥ ૩૮૬ ॥

ખાર વિગેરે દ્રવ્યના સંયોગથી વસ્ત્રાદિની શુદ્ધિ થાય તે દ્રવ્યવિશુદ્ધિ અને દુષ્કૃતોની આત્મસાક્ષિકી નિંદા કે ગુરુસાક્ષિકી ગર્હા વિગેરે કરવા દ્વારા જીવની શુદ્ધિ (કર્મમળ દૂર કરવા રૂપ) કરાય તે ભાવવિશુદ્ધિ. (૩૮૬)

(વિસક્ષીકરણેણં)

કંટાઇસલ્લરહિઓ, દ્રવ્યવિસલ્લો ઇહં સુહી હોઇ ।

અઇયારસલ્લરહિઓ, ભાવવિસલ્લો ઇહ પરત્થ ॥ ૩૮૭ ॥

કળ્પટા(ળૂકા)દિશલ્યરહિતો દ્રવ્યવિશલ્ય ઇહ સુખી ભવતિ ।

અતિચારશલ્યરહિતો ભાવવિશલ્ય ઇહ પરત્થ ॥ ૩૮૭ ॥

કાંટા વિગેરે શલ્યથી રહિત તે દ્રવ્યવિશલ્ય જાણવો. તે ઇહલોકમાં સુખી રહે છે તે જ રીતે અતિચારરૂપ શલ્યથી રહિત તે ભાવવિશલ્ય જાણવો. તેવી વ્યક્તિ ઇહલોક અને પરલોક બન્નેમાં સુખી થાય છે. (૩૮૭)

ઇચ્છાઇસુત્તવિહિના, કાઠસ્સગ્ગં કરેઇ ધિરચિત્તો ।

ઠસાસા પળુવીસં, પમાળમેયસ્સ નિદ્દિહં ॥ ૩૮૮ ॥

ઇત્યાદિસૂત્રવિધિના કાયોત્સર્ગ કરોતિ સ્થિરચિત્તઃ ।

ઠચ્છાસાઃ પચ્ચવિંશતિઃ પ્રમાળમેતસ્ય નિર્દિહમ્ ॥ ૩૮૮ ॥

(ઇરિયાવહી, તસ્સઉત્તરી) ઇત્યાદિ સૂત્રોની વિધિથી સ્થિર ચિત્તવાળો સાધક કાયોત્સર્ગ કરે. તે કાયોત્સર્ગના સમયનું પ્રમાણ ૨૫ શ્વાસોચ્છ્વાસ જેટલુ શાસ્ત્રકારોએ બતાવ્યું છે. (લોગસ્સ થી ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી) (૩૮૮)

કાઠુળ નમોક્કારં, અરિહંતાણં તતો વિહાળેણ ।

પારિયકાઠસ્સગ્ગો, ચઠવીસજ્જિણત્થયં પઢ્ઢ ॥ ૩૮૯ ॥

કૃત્વા નમસ્કારમર્હતાં તતો વિધાનેન ।

પારિતકાયોત્સર્ગઃ ચતુર્વિંશતિજિનસ્તવં પઠતિ ॥ ૩૮૯ ॥

ત્યાર પછી વિધિપૂર્વક અરિહંત ભગવંતોને નમસ્કાર કરીને (નમો અરિહંતાણં) બોલીને કાયોત્સર્ગને પારી લઈ ચોવીસ જિનેશ્વરોનું સૂત્ર લોગસ્સ (ઉક્કોઅગરે બોલે. (૩૮૯)

તો સક્કત્થયવિહિના, ઠાઠુળં મંગલત્થયં પઢ્ઢ ।

મુજો સક્કત્થયત્તે, આયરિઆઈ ઠ વંદેઇ ॥ ૩૯૦ ॥

તતઃ શકસ્તવવિધિના સ્થિત્વા મઙ્ગલસ્તવં પઠતિ ।

મૂયઃ શકસ્તવાન્તે આચાર્યાદીંસ્તુ વન્દતે ॥ ૩૯૦ ॥

ત્યાર બાદ શકસ્તવની વિધિથી બેસી મંગલને કરનારા સ્તોત્રને (ચૈત્યવંદન સૂત્રને) કહે. ફરી નમુત્યુષ્ણં કરી અંતે આચાર્ય ભગવંતાદિને વંદન કરે. (૩૯૦)

(અરિહંત ચેઈયાણં બોલવાની વિધિ)

ઉદ્ધિતુ ઠિઓ સંતો, પમોયરોમંચર્ચિચઈયગત્તો ।

ચેઈયગયથિરદિઢી, ઠવળાજિણદંડયં પઢઈ ॥ ૩૯૧ ॥

ઉત્થાય સ્થિતઃ સન્ પ્રમોદરોમાઞ્ચમણ્ડિત(પુલકિત) ગાત્રઃ ।

ચૈત્યગતસ્થિરદૃષ્ટિઃ સ્થાપનાજિનદણ્ડકં પઠતિ ॥ ૩૯૧ ॥

ત્યારપછી ઉભો થઈને સ્થિર રહી છતે હર્ષથી ઊભી થઈ ગયેલી રોમરાજીથી શોભાયમાન અંગવાળો, પ્રતિમાને વિષે રાખેલા છે સ્થિર નયનયુગલ એવો સ્થાપના જિનેશ્વરોને લગતું સ્તોત્ર અરિહંત ચેઈયાણં બોલે. (૩૯૧)

"અરિહંતચેઈયાણં કરેમિ કાઠસ્સગ્ગં વંદણવત્તિયાણ" ઇત્યાદિ સૂત્રમ્ ॥

एत्थ पुण वक्कच्छकं, महापयाइं हवंति अडेव ।

आलावा चोयालीस होंति इमिणा विहाणेणं ॥ ३९२ ॥

"અરિહંતચૈત્યાનાં કરોમિ કાયોત્સર્ગ વંદનવૃત્તિકયા" ઇત્યાદિ સૂત્રમ્ ॥

अत्र पुनर्वाक्यषट्कं महापदानि भवन्ति अष्टैव ।

आलापाश्चतुश्चत्वारिंशद् भवन्त्यनेन विधानेन ॥ ३९२ ॥

આ સૂત્રમાં છ વાક્યો અને આઠ મહાપદો છે. તેમજ પૂર્વની રીતે ૪૪ આલાપાઓ - ૫૬૦ હોય છે. (૩૯૨)

अभ्रुवगमो निमित्तं, हेऊ एगवयणंत आगारा ।

बहुवयर्णता य तथा, उस्सगगपमाणवक्काइं ॥ ३९३ ॥

अभ्युपगमो निमित्तं हेतुरेकवचनान्ता आकाराः ।

बहुवचनान्ताश्च तथा उत्सर्गप्रमाणवाक्यानि ॥ ३९३ ॥

સૌ પ્રથમ કાયોત્સર્ગ કરવાનો સ્વીકાર, ત્યાર બાદ નિમિત્ત, હેતુ,

એકવચનાન્ત અને બહુવચનાન્ત શબ્દોથી આગારો, ઉત્સર્ગવાક્યો અને પ્રમાણવાક્યો કહેવાશે. (૩૯૩)

તિગ છગ સત્તગ નવગં, તિગ છગ ચરો છગં ચ આલાવા ।
નેઆ કમસો અઢસુ, પણસુ તેસિંં ઇમો અત્યો ॥ ૩૯૪ ॥
ત્રિકં ષટ્કં સપ્તકં નવકં ત્રિકં ષટ્કં ચત્વારઃ ષટ્કં ચ
આલાપાઃ ।

જ્ઞેયાઃ ક્રમશોઽષ્ટસુ પદેષુ તેષામયમર્થઃ ॥ ૩૯૪ ॥

ત્રણ, છ, સાત, નવ, ત્રણ, છ, ચાર અને છ એમ આઠ પદોમાં
(સંપદાઓમાં) ક્રમશઃ આ પ્રમાણે આલાવા જણવા. તે પદોનો અર્થ આ પ્રમાણે
છે. (૩૯૪)

(ચૈત્ય શબ્દનો અર્થ)

અરહંતા પુવ્વુત્તા, તેસિંં પુણ ચેડયાઈં પડિમાઓ ।
તવ્વંદનાઈહેડં, કરેમિ નિયકાયડસ્સગં ॥ ૩૯૫ ॥
અર્હન્તઃ પૂવોક્તાઃ તેષાં પુનચ્ચૈત્યાનિ પ્રતિમાઃ ।
તદ્વન્દનાદિહેતું કરોમિ નિજકાય-ઉત્સર્ગમ્ ॥ ૩૯૫ ॥

નમુત્થુણં સૂત્રમાં કરેલી વ્યાખ્યા મુજબના અર્થવાળા અરિહંતો, તેમના
ચૈત્યો એટલે પ્રતિમાઓ, તેના વન્દનાદિ માટે મારી કાયાનો ત્યાગ કરું છું - હું
કાયોત્સર્ગ કરું છું. (૩૯૫)

એસો પયસંટકો, કરેમિ અહયં વિહેમિ એતાહે ।
કાઓ ધન્નડ દેહો, તસ્સુસ્સગં પરિચ્ચાયં ॥ ૩૯૬ ॥
એષ પદસંટક્કઃ કરોમિ અહકં વિદધામિ ઇદાનીમ્ ।
કાયો ધણ્યતે દેહઃ તસ્યોત્સર્ગ પરિત્યાગમ્ ॥ ૩૯૬ ॥

આ રીતે પદનો સંબંધ છે- કરોમિ-હું હમણા કરું છું, કાય - દેહને કાય
કહેવાય છે, તેનો ઉત્સર્ગ - સંપૂર્ણપણે ત્યાગ કરું છું. (૩૯૬)

(વંદણવત્તિયાએ)

વંદનવત્તિયાએ વંદનયનિમિત્તમેત્થ પરમત્થો ।

એવં પૂયણમાઈનિમિત્તમેસો વિસેસોઽત્થ ॥ ૩૧૭ ॥

વન્દનવૃત્તિકયા વન્દનકનિમિત્તમત્ર પરમાર્થઃ ।

એવં પૂજનાદિનિમિત્તમેષ વિશેષોઽત્ર ॥ ૩૧૭ ॥

વંદણવત્તિયાએ એટલે વન્દન માટે-એ અહીં ભાવાર્થ છે. આ પ્રમાણે પૂજનાદિ માટે (કાઉસસગ્ગ કહું છું). અહીં આટલો વિશેષ છે... (૩૯૭)

(વન્દન-પૂજન-સત્કારની વ્યાખ્યા)

વંદનમભિવાયણયં, પસત્થમણ-વયણ-કાયવાવારો ।

મલ્લાઇઅચ્છર્ણં પૂયણં તિ વત્થેહિં સક્કારો ॥ ૩૧૮ ॥

વન્દનમભિવાદનકં પ્રશસ્તમનો-વચન-કાયવ્યાપારઃ ।

માલ્યાદ્યર્ચનં પૂજનમિતિ વસ્ત્રૈઃ સત્કારઃ ॥ ૩૧૮ ॥

વન્દન એટલે અભિવાદન-મન, વચન અને કાયાની પ્રશસ્ત પ્રવૃત્તિ, પૂજન-પુષ્પાદિની માળા વિગેરેથી અર્ચન; સત્કાર એટલે વસ્ત્રાદિથી શોભા વધારવી. (૩૯૮)

(સન્માનની વ્યાખ્યા, આ બધું શાના માટે)

સમ્માણો માણસપીડસંગયા ઉચ્ચિયવિણયપડિવત્તી ।

કીરંતિ કિં નિમિત્તં, એ ? નણુ બોહિલામ્મત્થં ॥ ૩૧૯ ॥

સમ્માનો માનસપ્રીતિસંગતા ઉચ્ચિતવિનયપ્રતિપત્તિઃ ।

ક્કિયન્તે કિં નિમિત્તમેતે ? નનુ બોધિલાભાર્થમ્ ॥ ૩૧૯ ॥

સન્માન એટલે માનસિક પ્રેમથી યુક્ત ઔચિત્યસભર વિનયપૂર્વકની પ્રવૃત્તિ, શિષ્ય પ્રશ્ન-વન્દનાદિ આ બધું શેને માટે કરાય છે ? પ્રત્યુત્તર-બોધિલાભ માટે. (૩૯૯)

(બોધિલાભ-નિરુવસગ્ગની વ્યાખ્યા)

પેચ્ચ જિણધમ્મલાભો, બોહીલામ્મુ ત્તિ તેં પિ હુ કિમત્થં ।

મગ્ગેહ ? નિરુવસગ્ગો મોક્ક્કો તપ્પાવણનિમિત્તં ॥ ૪૦૦ ॥

પ્રેત્ય જિનધર્મલાભો બોધિલાભ ઇતિ તમપિ खलु किमर्थम् ।
માર્ગયત ? નિરુપસર્ગો મોક્ષઃ તત્પ્રાપણનિમિત્તમ્ ॥ ૪૦૦ ॥

ભવાંતરમાં જિનધર્મની પ્રાપ્તિ થવી તે બોધિલાભ. પ્રશ્ન-તે પણ શા માટે માંગો છો? પ્રત્યુત્તર-નિરુપસર્ગ-જ્યાં સ્હેજ પણ દુઃખ નથી તેવા મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે (બોધિલાભને ઇચ્છીએ છીએ) (૪૦૦)

(શિષ્યનો પ્રશ્ન)

પુચ્છઈ સીસો-જઈ તા, પૂયાઈનિમિત્તમેસ ઉસ્સગ્ગો ।

કીરઈ તા તેસિં ચિય, કરણં જુત્તં સુબુદ્ધીણં ॥ ૪૦૧ ॥

પૃચ્છતિ શિષ્યઃ-યદિ તાવત્ પૂજાદિનિમિત્તમેષ ઉત્સર્ગઃ ।

ક્રિયતે તતસ્તેષામેવ કરણં યુક્તં સુબુદ્ધીનામ્ ॥ ૪૦૧ ॥

શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે- જો પૂજા વગેરે માટે જ આ કાઉસ્સગ્ગ કરાતો હોય તો નિર્મળ પ્રજ્ઞાવાળા જીવોએ જ પૂજા વગેરે કરવી જોઈએ, એ જ ઉચિત છે. (૪૦૧)

રંજિજઈ મુદ્ધજણો, કજ્ઞાકારીહિં મહુરવયણેહિં ।

સવ્વન્નુવીયરાગે, કજ્ઞપહાણેહિ હોત્તવ્વં ॥ ૪૦૨ ॥

રજ્યતે મુગ્ધજનઃ કાર્યાઽકારિભિર્મધુરવચનૈઃ ।

સર્વજ્ઞવીતરાગે કાર્યપ્રધાનૈર્ભવિતવ્યમ્ ॥ ૪૦૨ ॥

ભોળો અને અજ્ઞાની માણસ કશા જ કાર્યને નહીં કરનારા મધુર વચનો વડે ખુશ થાય છે, પણ સર્વજ્ઞ અને વીતરાગ પરમાત્માને વિષે કાર્યપ્રધાન જ બનવું જોઈએ-કાર્યો કરનારા જ બનવું જોઈએ. (૪૦૨)

(પ્રત્યુત્તર)

પઢિભણઈ ગુરૂ-સુંદર!, દુવિહા વંદણવિહાઈણો પુરિસા ।

નિગંથા ય ગિહત્થા, તત્થ ગિહત્થા જહાસત્તિ ॥ ૪૦૩ ॥

પ્રતિભણતિ ગુરુઃ-સુન્દર ! દ્વિવિધા વન્દનવિધાયિનઃ પુરુષાઃ ।

નિર્ગન્થાશ્ચ ગૃહસ્થાઃ તત્ર ગૃહસ્થા યથાશક્તિ ॥ ૪૦૩ ॥

नियमा कुण्ति पूर्यं, सक्कारं वा जिणेंदचंदारणं ।

जं च न तरंति काउं, तस्स कए होति उस्सगं ॥ ४०४ ॥

नियमात् कुर्वन्ति पूजां सत्कारं वा जिनेन्द्रचन्द्राणाम् ।

यच्च न शक्नुवन्ति कर्तुं तस्य कृते भवति उत्सर्गः ॥ ४०४ ॥

गुरुભગવંત પ્રત્યુત્તર આપે છે - વાહ ! (તેં સારી વાત કરી), વંદન કરનારા પુરૂષો બે પ્રકારના હોય છે - બાહ્યસંપત્તિ વિનાના નિર્ગ્રન્થો અને ગૃહસ્થો, તેમાં ગૃહસ્થ પોતાની શક્તિ મુજબ ચન્દ્રની જેવા શીતળ જિનેશ્વરોની પૂજા કે સત્કાર અવશ્ય કરે, અને જેઓમાં પૂજાદિ કરવાનું સામર્થ્ય ન હોય તેઓ માટે કાયોત્સર્ગ કરાય છે. (૪૦૪)

સમણા મહાણુભાવા, સમગ્ગસાવજ્જોગપડિવિરયા ।

સુહપણિહાણનિમિત્તં, પઠંતિ આલાવગે એ ॥ ૪૦૫ ॥

શ્રમણા મહાનુભાવાઃ સમગ્રસાવઘયોગપ્રતિવિરતાઃ ।

શુભ(સુખ)પ્રણિધાનનિમિત્તં પઠન્તિ આલાપકાન્ એતાન્ ॥૪૦૫॥

મહાપ્રભાવક ચારિત્રવાન શ્રમણ ભગવંતો સર્વ સાવઘયોગોથી અટકેલા છે તેથી (પૂજા ન કરી શકવાના કારણે) શુભ પ્રણિધાન માટે આ આલાવાઓનો પાઠ કરે છે. (૪૦૫)

અહવા -

નિગંથાણ ન અત્થો, અત્થાભાવે ન પૂય-સક્કારા ।

તપ્ફલલાભનિમિત્તં, કરેંતિ તો વંદણુસ્સર્ગ ॥ ૪૦૬ ॥

અથવા -

નિર્ગ્રન્થાનાં ન અર્થઃ, અર્થાભાવે ન પૂજા-સત્કારૌ ।

તત્ફલલાભનિમિત્તં કુર્વન્તિ તતો વન્દનોત્સર્ગમ્ ॥ ૪૦૬ ॥

અથવા, મુનિ ભગવંતો પાસે ધન હોતું નથી. ધનના અભાવમાં પૂજા અને સત્કાર કરી શકતા નથી તેથી તેનું ફળ પ્રાપ્ત થાય તે માટે વંદનપ્રત્યયિક કાયોત્સર્ગ કરે છે. (૪૦૬)

(શિષ્યનો પ્રશ્ન)

नणु पूआसकारा, नियमा दव्वत्थओ मुणिजणस्स ।
 तप्पणिहाणमजुत्तं, तथाहि पयडं इमं सुत्तं ॥ ४०७ ॥
 ननु पूजा-सत्कारौ नियमाद् द्रव्यस्तवो मुनिजनस्य ।
 तत्प्रणिधानमयुक्तं, तथाहि-प्रकटमिदं सूत्रम् ॥ ४०७ ॥

शिष्यप्रश्न - पूजा अने सत्कार अे नियमा द्रव्यस्तव छे तेथी साधुभगवंतीने तद्विषयक प्रसिधान अयोग्य छे केमके आ सूत्र (नीयेनुं) अे बाबतमां स्पष्ट ज छे. (४०७)

(आवश्यक भाष्य गाथा - १८३)

छजीवकायसंजमो, दव्वत्थए सो विरुद्धई कसिणो ।
 तो कसिणसंजमविरु, पुष्पाईयं न इच्छंति ॥ ४०८ ॥
 षड्जीवकायसंयमो द्रव्यस्तव एष विरुध्यते कृत्स्नः ।
 ततः कृत्स्नसंयमवित् पुष्पादिकं न इच्छन्ति ॥ ४०८ ॥

छ जिवनिकायना वधथी विरतिरूप संपूर्ण संयम, ते द्रव्यस्तवमां विराधित थाय छे, टकी शक्तुं नथी तेथी संपूर्ण संयमना ज्ञज्ञकारो पुष्पादिपूजारूप द्रव्यस्तवने ईच्छता नथी. (४०८)

संजमविरुद्धकिञ्चे, पणिहाणं नेव जुज्जए काउं ।
 चिंतित्तिज्जियसावज्जो, पणिहाणं कुणइ आरंभे ॥ ४०९ ॥
 संयमविरुद्धकृत्ये प्रणिधानं नैव युज्यते कर्तुम् ।
 चिन्त्यमानसावद्यः प्रणिधानं करोति आरम्भे ॥ ४०९ ॥

संयमविरोधि कृत्यने विषे प्रसिधान करवुं - मननी विचारज्ञाने ज्ञेस्वी ते जरा पक्ष योग्य नथी. आजे सावधनो विचार करनार काले सावध प्रवृत्तिना आरंभने विषे प्रसिधान करशे. (४०८)

(प्रत्युत्तर)

भन्नइ गुरुणा-भद्वय !, नेगतेणेस संजमविरुद्धो ।
 दव्वट्ठो दव्वत्थओ, नयट्ठे उ तिविहितविहेण ॥ ४१० ॥
 भण्यते गुरुणा भद्रक ! नैकान्तेनैष संयमविरुद्धः ।

द्वयार्थः द्रव्यस्तवो नयार्थे तु त्रिविधत्रिविधेन ॥ ४१० ॥

गुरुभगवंत प्रत्युत्तर आपे छे - छे भद्र ! अेकांते आ द्रव्यस्तव संयमविरुद्ध नथी. इक्त करण-करावणथी (दयार्थ) अे रीते निषिद्ध छे नही के अनुभोदनाथी अर्थात् त्रिविध - त्रिविधे. (४१०)

पूयाफलपरिकहणं, पमोयणा चोयणा मुणिवरेहिं ।

अणुमोयणं पि कीरइ, पमोय-उववूहणाइहिं ॥ ४११ ॥

पूजाफलपरिकथनं प्रमोदना चोदना मुनिचैः ।

अनुमोदनमपि क्रियते प्रमोद-उपबृंहणादिभिः ॥ ४११ ॥

पूजाना इणने अताववुं, पूजा करनारनी प्रशंसा करवो, पूजा करवानी प्रेरणा करवी अने प्रभोद, प्रशंसादि द्वारा मुनिजनो वडे अनुभोदना पण कराय छे. (४११)

नंदीकरणे जिणपायपूयणं जं सुयम्मि उवइइं ।

जिणबिंबाण पइइा वि सूरिणा सूरिमंतेण ॥ ४१२ ॥

नन्दिकरणे जिनपादपूजनं यत् श्रुते उपदिष्टम् ।

जिनबिम्बानां प्रतिष्ठाऽपि सूरिणा सूरिमन्त्रेण ॥ ४१२ ॥

नन्दिसूत्रना उथ्यारण करवाना प्रसंगे परमात्माना यरणकमलनुं पूजन श्रुतमां अताव्युं छे, तथा जिनप्रतिमाओनी प्रतिष्ठा पण आचार्य भगवंत वडे सूरिमन्त्रथी मंत्रित वासयूर्णना क्षेप द्वारा करवामां आवे छे. (४१२)

तम्हा नेगतेणं, सावज्जो एस वज्जणिज्जो वा ।

एयं पुण विन्नेयं, एयालावगदुगाओ वि ॥ ४१३ ॥

तस्माद् नैकान्तेन सावद्य एष वर्जनीयो वा ।

एतत् पुनर्विज्ञेयमेतदालापकद्विकादपि ॥ ४१३ ॥

तेथी आ द्रव्यस्तव अेकान्ते सावद्य पण नथी के त्याजय पण नथी. वणी ते आ अे आलापकोथी (पूअणवत्तियाअे सक्कारवत्तियाअेथी) पण जणवुं. (४१३)

जं पुण सुत्ते भणियं, दव्वत्थए सो विरुज्झइ कसिणो ।

तव्विसयारंभपसंगदोसविणिवारणत्थं तं ॥ ४१४ ॥

यत् पुनः सूत्रे भणितं द्रव्यस्तव एष विरुध्यते कृत्स्नः ।

तद्विषयारम्भप्रसङ्गदोषविनिवारणार्थं तत् ॥ ४१४ ॥

वणी सूत्रने विषे જે કહ્યું છે કે દ્રવ્યસ્તવને વિષે સંયમ સંપૂર્ણપણે વિરાધિત થાય છે તે દ્રવ્યસ્તવવિષયક આરંભ કરવાનો પ્રસંગ ન આવે તેથી તે દોષના વારણ માટે કહ્યું છે. (આવું કહેવાથી સાધુજનો દ્રવ્યસ્તવ માટે હિંસાદિ પાપો કરતા અટકે અને કદી ન કરે.) (૪૧૪)

દવ્વત્થયાણુવિદ્ધો, ભણિઓ ભાવત્થઓ અઓ ચેવ ।

ગંથંતરેસુ एवं, नेयव्वं निउणबुद्धीहिं ॥ ४१५ ॥

द्रव्यस्तवानुविद्धो भणितो भावस्तवोऽतश्चैव ।

ग्रन्थान्तरेषु एवं नेतव्यं निपुणबुद्धिभिः ॥ ४१५ ॥

તેથી જ તો અન્ય ગ્રન્થોમાં દ્રવ્યસ્તવથી અનુવિદ્ધ - યુક્ત ભાવસ્તવ કહ્યો છે, આ સૂક્ષ્મ બુદ્ધિવાળા જીવોએ વિચારવું. (૪૧૫)

છવ્વિહનિમિત્તમુત્તં, एत्तो भन्नंति हेउणो पंच ।

सद्धाए मेहाए, इच्चाईसत्तहिं पएहिं ॥ ४१६ ॥

षड्विधनिमित्तमुक्तमितो भण्यन्ते हेतवः पञ्च ।

श्रद्धया मेधया इत्यादिसप्तभिः पदैः ॥ ४१६ ॥

આમ કાઉસ્સગ્ગ કરવાનું છ પ્રકારનું નિમિત્ત કહ્યું, હવે સદ્ધાએ, મેહાએ ઈત્યાદિ સાત પદો વડે પાંચ હેતુઓ કહેવાય છે. (૪૧૬)

(સદ્ધાએ)

सद्धा निओऽभिलासो, पराणुरोहाभिओगपरिमुक्को ।

तीए उ वड्ढमांणीएँ ठामि उस्सग्गमिय जोगो ॥ ४१७ ॥

श्रद्धा निजोऽभिलाषः परानुरोधाभियोगपरिमुक्तः ।

तया तु वर्धमानया तिष्ठामि उत्सर्गमिति योगः ॥ ४१७ ॥

બીજાની પ્રેરણા કે આગ્રહ વિના સ્વયંસ્કુરણથી ઉભી થયેલી ભાવના તે શ્રદ્ધા, તેવી વધતી જતી શ્રદ્ધાથી કાઉસ્સગ્ગ કરું છું, એ પ્રમાણે સંબંધ છે. (૪૧૭)

(મેહાએ)

एवं चिय मेहाए, मज्जायाए जिणोवइद्दाए ।

अहवा मेहा पन्ना, तीए न उ सुन्नभावेण ॥ ४१८ ॥

एवमेव मेधया मर्यादया जिनोपदिष्टया ।

अथवा मेधा प्रज्ञा तथा न तु शून्यभावेन ॥ ४१८ ॥

તે જ પ્રમાણે મેધા-જિનેશ્વરોએ બતાવેલી મર્યાદા વડે અથવા મેધા એટલે બુદ્ધિ, તેના વડે-સાવ શૂન્યચિત્ત વડે નહીં-(કાઉસ્સગ્ગ કરું છું). (૪૧૮)

(ધીઈએ-ધારણાએ)

चित्तसमाही धीई, तयन्नचिंताविउत्तमणवित्ती ।

धरणं तित्थयरगुणाण नियमणे धारणा वुत्ता ॥ ४१९ ॥

चित्तसमाधिर्धृतिस्तदन्यचिन्तावियुक्तमनोवृत्तिः ।

धरणं तीर्थकरगुणानां निजमनसि धारणा उक्ता ॥ ४१९ ॥

ધૃતિ-ચિત્તની સમતોલ અવસ્થા = પરમાત્માના વંદન-પૂજન-સન્માન સિવાયની અન્ય વિચારણાઓથી રહિત મનોવૃત્તિ. ધારણા = તીર્થકર પરમાત્માઓના ગુણોને પોતાના મનમાં ધારણ કરી રાખવા તે. (૪૧૯)

(અણુપેહાએ-વઢ્ઢમાણીએ ઠામિ કાઉસ્સગ્ગ)

अणुपेहा मंगलगस्स चिंतणं गुणगणाण वा भणिया ।

एयाहिं वड्ढमाणीहिं ठामि उस्सग्गमिति सुगमं ॥ ४२० ॥

अनुप्रेक्षा मङ्गलकस्य चिन्तनं गुणगणानां वा भणिता ।

एताभिर्वर्धमानाभिस्तिष्ठामि उत्सर्गमिति सुगमम् ॥ ४२० ॥

મંગલ પદાર્થોનું ચિંતન કે પરમાત્માના ગુણસમૂહનું ચિંતન તેને અનુપ્રેક્ષા કહી છે. વધતી એવી આ શ્રદ્ધા વગેરે વડે કાઉસ્સગ્ગ કરું છું, તે પદાર્થ તો સરળ છે. (૪૨૦)

(आ प्रभाषे क्मनिर्देशमां प्रयोजन)

एयासिं निद्देशो, एवं लाभक्रमेण विन्नेओ ।

सद्धाभावे मेहा, तब्भावे धिति उ इच्चाई ॥ ४२१ ॥

एतासां निर्देश एवं लाभक्रमेण विज्ञेयः ।

श्रद्धाभावे मेधा, तद्भावे धृतिस्तु इत्यादि ॥ ४२१ ॥

श्रद्धा, मेधा वगैरेनो आ प्रभाषे क्मवार निर्देश ते तेना लाभना क्मथी ज्ञासवो. सौ प्रथम श्रद्धा, श्रद्धा होय तो मेधा, मेधा होय तो धृति (प्राप्त थाय.) आ प्रभाषे आगण ज्ञाणी लेवुं. (४२१)

(शिष्य प्रश्न)

कारणरहियं कजं, घडाइयं जह न सिद्धइ कयाइ ।

एवं एयाहिं विणा, काउस्सगगस्स न हु सिद्धी ॥ ४२२ ॥

कारणरहितं कार्यं घटादिकं यथा न सिध्यति कदापि ।

एवमेताभिर्विना कायोत्सर्गस्य न खलु सिद्धिः ॥ ४२२ ॥

जेम घटपटादि कार्य कारण विना क्यारे पण सिद्ध थनुं नथी तेम आ श्रद्धा, मेधा विगैरे विना कायोत्सर्गनी पण सिद्धि न थाय - कायोत्सर्ग पूर्ण न बने. (४२२)

आह-‘करेमि’ भणित्ता, पुणो वि ‘ठामि’ त्ति एत्थ किं भणियं ? ।

नहि अत्थ कोइ भेओ, किरियाजुयलस्स एयस्स ॥ ४२३ ॥

आह-‘करोमि’ भणित्त्वा पुनरपि ‘तिष्ठामि’ इत्यत्र किं भणितम् ? ।

न ह्यत्र कश्चिद् भेदः क्रियायुगलस्यैतस्य ॥ ४२३ ॥

शिष्य प्रश्न पूछे छे - ‘करुं छुं’ (करेमि) ओम करीने इरी (उभो रहुं छुं) (ठामि) ओम अहीया केम कह्युं? (बीज्ज वार इरी क्रियापद केम वापर्युं) केमके आ बे क्रियाओमां कोई भेद तो देभातो नथी. (४२३)

(प्रत्युत्तर)

भन्नइ-किरियाकालो, निट्ठाकालो य हुंति सिय भिन्ना ।

किरियादुगेण इमिणा, निदंसिया एस भावत्थो ॥ ४२४ ॥

भण्यते-क्रियाकालः निष्ठाकालश्च भवतः स्याद् भिन्नौ ।

क्रियाद्विकेनानेन निदर्शितौ एष भावार्थः ॥ ४२४ ॥

गुरुभगवंतं जवाब आपे छे - क्रिया करवानो काण अने समाप्तिकाण प्रायः
लिप्त छीय छे ते आ जे क्रियापदना उपयोग द्वारा बताव्युं ते अही रहस्य
छे. (४२४)

(प्रश्न-प्रत्युत्तर)

अकए काउस्सग्गे, निष्ठाकालो त्ति किं इमं जुत्तं ? ।

भन्नइ-आसन्नत्तेण कज्जमाणं कडं जम्हा ॥ ४२५ ॥

अकृते कायोत्सर्गे निष्ठाकाल इति किमिदं युक्तम् ? ।

भण्यते-आसन्नत्वेन क्रियमाणं कृतं यस्मात् ॥ ४२५ ॥

शिष्यप्रश्न-काउस्सग्ग कर्या वगर अेनो समाप्तिकाण आवी ज्ञाय ते शुं
योग्य छे ?, गुरु प्रत्युत्तर - समाप्तिकाण नञ्जु छीवाने कारणे 'करातुं छीय
तेने करायेलुं मनाय' ते न्याये समाप्तिकाण लेवाभां दोष नथी. (४२५)

कायस्स परिञ्जाओ, सव्वपयत्तेण कीरमाणो वि ।

अइदुन्निवारवावारभावओ होइ न हु सुद्धो ॥ ४२६ ॥

कायस्य परित्यागः, सर्वप्रयत्नेन क्रियमाणोऽपि ।

अतिदुर्निवारव्यापारभावतो भवति न खलु शुद्धः ॥ ४२६ ॥

सर्वशक्तिपूर्वकना प्रयत्नथी करातो देहानो परित्याग पञ्च अत्यंत दुःखे
करीने निवारी शकाय अेवी सूक्ष्म क्रियाओ थछं जवाथी - शुद्ध थतो नथी.
(४२६)

तम्हा तस्सऽववाया, आगारा जिणवरेहि पन्नत्ता ।

अन्नत्थूससिएणं, इञ्जाइपएहिं नवहिं तु ॥ ४२७ ॥

तस्मात् तस्याऽपवादा आकारा जिनवरैः प्रज्ञप्ताः ।

अन्यत्रोच्छ्वसितेन, इत्यादिपदैर्नवभिस्तु ॥ ४२७ ॥

(अन्नत्थ उिससिअेषं सूत्र)

तेथी (भंगना दोषथी बयवा) अन्नत्थ उिससिअेषंथी मांडी नव पदो द्वारा तेना अपवादरूप आगारो श्री जिनेश्वर भगवंतोअे प्ररूप्या छे. (४२७)

एत्थ य तइय विभत्ती, दइव्वा पंचमीए अत्थम्मि ।

अन्नत्थ त्ति पर्यं पुण, पत्तेयं चेव जोएज्जा ॥ ४२८ ॥

अत्र च तृतीया विभक्तिर्दृष्टव्या पञ्चम्या अर्थे ।

अन्यत्रेति पदं पुनः प्रत्येकमेव योजयेत् ॥ ४२८ ॥

अही त्रीञ्च विभक्ति पांयभी विभक्तिना अर्थमां ज्ञाएवी अने 'अन्नत्थ' अेटदे के 'आना सिवाय' अे पद वणी दरेक पद साथे ज्ञेउवुं. (४२८)

अन्नत्थूससियाओ, नीससियाओ स एस उस्सगो ।

एवं सव्वपएसु वि, नवरमिमो एत्थ भावत्थो ॥ ४२९ ॥

अन्यत्रोच्छृच्छसितात्, निःश्वसितात् स एष उत्सर्गः ।

एवं सर्वपदेषुपि नवरमयमत्र भावार्थः ॥ ४२९ ॥

उच्छ्वास सिवाय, निश्वास सिवाय बीजे आ काउस्सग्ग ज्ञाएवो आम सर्व पदोमां पज्ञ ज्ञाणी लेवुं, विशेषमां आ पदोना आ भावार्थ छे- (४२८)

सासस्स उड्ढगमणं, ऊससियमहोगई उ निस्ससियं ।

एयं दुगं पि मोत्तुं उस्सग्गो एस मे होउ ॥ ४३० ॥

श्वासस्य ऊर्ध्वगमनमुच्छ्वसितम्, अधोगतिस्तु निःश्वसितम् ।

एतद् द्विकमपि मुक्त्वा उत्सर्ग एष मम भवतु ॥ ४३० ॥

श्वासनुं उपर जवुं ते उच्छ्वास अने नीये जवुं ते निश्वास, आ बन्नेने छोडीने आ भारो (कायानो) परित्याग थाओ. (४३०)

(आवश्यक निर्युक्ति गाथा - १५१०)

जओ -

ऊसासं न निरुंभइ, आभिग्गहिओ वि किमुय चेद्वा उ ।

सज्ज मरणं निरोहे, सुहुमुस्सासं तु जयणाए ॥ ४३१ ॥

यत -

उच्च्वासं न निरुणद्धि आभिग्रहिकोऽपि किमुत चेष्टा तु ।
सद्यो मरणं निरोधे सूक्ष्मोच्च्वासं तु यतनया ॥ ४३१ ॥

કેમકે આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં જણાવ્યું છે કે - જિનકલ્પી સાધુ ભગવંતો પણ શ્વાસોચ્શ્વાસને અટકાવતા નથી તો તેની ચેષ્ટાને પણ કેવી રીતે રોકી શકે ?, વળી રોકવામાં તરત જ મૃત્યુ પમાય છે તેથી સૂક્ષ્મ શ્વાસોચ્શ્વાસ યતનાથી લેવા. (૪૩૧)

(ખાસિએણં, છીએણં, જંભાઈએણં)

एवं च खासियाओ, छीयाओ जंभियाओ अन्नत्थ ।
नवरं इमेसु जयणा, कायव्वा होइ एवं तु ॥ ४३२ ॥

एवं च कासितात् क्षुताद् जृम्भिताद् अन्यत्र ।
नवरम्-एषु यतना कर्तव्या भवति एवं तु ॥ ४३२ ॥

આ પ્રમાણે ખાંસી, છીંક અને બગાસાને છોડીને (કાઉસ્સગ્ગકરું છું.) ફક્ત આ ત્રણને વિષે આ પ્રમાણે જયણા કરવી જોઈએ. (૪૩૨)

(આવશ્યક નિર્યુક્તિ ગાથા - ૧૫૧૧)

खास-खुय-जिंभिए मा, हु सत्थमनिलोऽनिलस्स तिव्वुण्हो ।
असमाही य निरोहे, मा मसगाई य तो हत्थो ॥ ४३३ ॥

कास-क्षुत-जृम्भिते मा खलु शस्त्रमनिलोऽनिलस्य तीव्रोष्णः ।
असमाधिश्च निरोधे मा मशकादिश्च ततो हस्तः ॥ ४३३ ॥

ખાંસી, છીંક અને બગાસું ખાતી વખતે બહારના વાયુ માટે અંદરથી તીવ્ર વેગથી ફેંકાતો ગરમ પવન શસ્ત્ર ન બને, અટકાવવામાં અસમાધિ ન થાય અને મચ્છર વિગેરેનો ઘાત ન થાય તેથી આડો હાથ રાખવો. (૪૩૩)

खासियमाई पयडा, उडुइयं वायनिग्गमुग्गारो ।

वायनिसग्गो पवणस्स निग्गमो जो अवाणेण ॥ ४३४ ॥

कासितादयः प्रकटाः 'उडुइयं' वातनिर्गम उद्धारः ।

વાતનિસર્ગઃ પવનસ્ય નિર્ગમો યોડપાનેન ॥ ૪૩૪ ॥

ખાંસી વગેરે તો સ્પષ્ટ જ છે, 'ઉડુઈયં' એટલે મુખ વાટે વાયુનું નીકળવું તે ઓડકાર અને 'વાયનિસર્ગોણં' એટલે અપાન દ્વારથી (ગુદાના ભાગથી) પવન છૂટવો તે. (૪૩૪)

ભમલી પિત્તુદયાઓ, ભ્રમંતમહિદંસણં નિવડણં ચ ।

एवं तु पित्तमुच्छा, वि वेयणत्तं भ्रमणरहियं ॥ ૪૩૫ ॥

ભ્રમરી પિત્તોદયાદ્ ભ્રમદમહિદર્શનં નિપતનં ચ ।

एवं तु पित्तमूर्च्छाऽपि वेदनत्वं (वेपनत्वं) भ्रमणरहितम् ॥ ૪૩૫ ॥

'ભમલી' એટલે પિત્તપ્રકોપના કારણે પૃથ્વી ભમતી દેખાય અને જમીન પર પડી જવાય તે. એ પ્રમાણે 'પિત્તમૂર્ચ્છા' એટલે ચક્કર ન આવે પણ શરીરમાં કંપન થાય કે પીડા થાય. (૪૩૫)

एसु वि जिणेहिं जयणा, उवइद्वाऽणत्थवारणनिमित्तं ।

कायव्वेसा विहिणा, इमेण सिध्धंतभणिण्ण ॥ ૪૩૬ ॥

एष्वपि जिनैर्यतना उपदिष्टाऽनर्थवारणनिमित्तम् ।

कर्तव्यैषा विधिना अनेन सिद्धान्तभणितेन ॥ ૪૩૬ ॥

આ જ આગારોને વિષે આગમમાં બતાવેલ આ વિધિ પ્રમાણે જિનેશ્વર ભગવંતોએ અનર્થને વારવા માટે ઉપદેશેલી જયણા કરવી - પાળવી. (૪૩૬)

(આવશ્યક નિર્યુક્તિ ગાથા ૧૫૧૨)

वायनिसर्गु-डोए, जयणा सहस्स नेव य निरोहो ।

उडोए वा हत्थो, भमली-मुच्छासु य निवेशो ॥ ૪૩૭ ॥

વાતનિસર્ગોદ્ધારે યતના શબ્દસ્ય નૈવ ચ નિરોધઃ ।

उद्दारे वा हस्तो भ्रमरी-मूर्च्छासु च निवेशः ॥ ૪૩૭ ॥

વાયુ છૂટે ત્યારે અને ઓડકાર વખતે શબ્દની જયણા કરવી (શબ્દ ન થાય તેની કાળજી રાખવી) પણ બન્નેને અટકાવવા તો નહીં જ. અથવા ઓડકાર વખતે મોં આગળ હાથ રાખવો અને ચક્કર આવે કે પિત્તપ્રકોપથી મૂર્ચ્છા આવે ત્યારે નીચે બેસી જવું. (૪૩૭)

एसा चउत्थविरई, पंचमिए तिन्नि हॉति आलावा ।

ते पुण बहुवयणंता, नेया सुहुमेहि इच्चाइ ॥ ४३८ ॥

एषा चतुर्थी विरतिः पञ्चम्यां त्रयो भवन्ति आलापाः ।

ते पुनर्बहुवचनान्ता ज्ञेयाः ‘सूक्ष्मैः’ इत्यादि ॥ ४३८ ॥

आ योथी संपदा पूर्ण थछ. पांयभी संपदामां त्रय आलावाओ छे अने ते पण बहुवयनांतवाण सुहुमेहि अंगसंयालेहि छत्यादि आलावाओ ज्ञावा. (४३८)

अंगार्इसंचाला, लक्खालक्ख त्ति हूँति तो सुहुमा ।

वीरियसजोगयाए, बाहिं अंतो य ते हूँति ॥ ४३९ ॥

अङ्गादिसंचारा लक्ष्यालक्ष्या इति भवन्ति ततः सूक्ष्माः ।

वीर्यसयोगतया बहिरन्तश्च ते भवन्ति ॥ ४३९ ॥

अंग विगेरेने विषे ज्ञाणी शकाय तेवा के न ज्ञाणी शकाय तेवा सूक्ष्म कंपनो थाय छे, ते वीर्यथी युक्त काययोग छोवाना कारणे शरीरनी अंदर तेमज बहार थया करे छे. (४३८)

(आवश्यक निर्युक्ति गाथा-१५१३, १४, १५)

भणियं च -

वीरियसजोगयाए, संचारा सुहुमबायरा देहे ।

बाहिं रोमंचाई, अंतो खेलाऽनिलाईया ॥ ४४० ॥

भणितं च -

वीर्यसयोगतया संचाराः सूक्ष्म-बादरा देहे ।

बही रोमाञ्चादिः, अन्तः श्लेष्मा-ऽनिलादिकाः ॥ ४४० ॥

कह्युं छे के - वीर्ययुक्त काययोग छोवाना कारणे शरीरमां सूक्ष्म अने बाहर कंपनो थाय छे जेमके बहार रोमांय पडा थछ जवा विगेरे अने शरीरनी अंदर कइ-वायु विगेरेनो संयार. (४४०)

आलोचलं चक्षुः, मणो व तं दुकरं थिरं काउं ।

रूवेहिं तयं स्वप्पइ, सहावओ वा सयं चलइ ॥ ४४१ ॥

आलोकचलं चक्षुः, मन इव तद् दुष्करं स्थिरं कर्तुम् ।

रूपैस्तत् क्षिप्यते, स्वभावतो वा स्वयं चलति ॥ ४४१ ॥

आंખ વસ્તુના દર્શનથી ચલાયમાન થનારી છે તેથી મનની જેમ તેને સ્થિર કરવી દુષ્કર છે. તે કાં તો રૂપો વડે આકર્ષિત થાય છે અથવા સ્વભાવથી જ સ્વયં ચાલે છે. (૪૪૧)

तहा -

न कुणइ निमेषजत्तं (जुत्तं), तत्थुवओगेण ज्ञाणं ज्ञाएजा ।

एगनिसं तु पवन्नो, ज्ञायइ साहू अणिमिसच्छो वि ॥ ४४२ ॥

इत्यादि ॥

तथा -

न करोति निमेषयत्नं (युक्तं) तत्रोपयोगेन ध्यानं ध्यायेत् ।

एकनिशां तु प्रपन्नो ध्यायति साधुरनिमेषाक्षोऽपि ॥ ४४२ ॥

इत्यादि ॥

સાધુ આંખના પલકારાને (અટકાવવાનો) પ્રયત્ન ન કરે, પરંતુ ઉપયોગપૂર્વક ધ્યાન ધ્યાવે. એકરાત્રિની પ્રતિમા કે ધ્યાનને સ્વીકારનાર સાધુ અનિમેષ આંખે પણ ધ્યાન કરી શકે. (આમ ઉપરોક્ત ત્રણ ગાથાઓ આવશ્યકમાંથી સાક્ષી તરીકે મૂકી) (૪૪૨)

एसिं सव्वेसिं, अन्नत्थ ममेस होउ उस्सग्गो ।

न य नाम एत्तिएहिं, अन्नेहि वि एवमाईहिं ॥ ४४३ ॥

आगारेहि अभग्गो, होजा अविराहिओ ममुस्सग्गो ।

तत्थेए आगारा, आईसदेण संग्हिया ॥ ४४४ ॥

एतेषां सर्वेषामन्यत्र ममैष भवतु उत्सर्गः ।

न च नाम एतावद्भिरन्यैरपि एवमादिभिः ॥ ४४३ ॥

आकारैरभग्नो भवेदविराधितो ममोत्सर्गः ।

तत्रैते आकारा आदिशब्देन संगृहीताः ॥ ४४४ ॥

आ बधा आगारोने छोडीने अन्य कायाना व्यापारोने विषे भारो आ परित्याग थाओ. इक्त आटला ४ आगारोथी नही, बीज पञ्च आवा प्रकारना...आगारो वडे अलग्न अने अविराधित अेवो भारो आ काउस्सग्ग थाओ. तेमां आदि शब्दथी आ आगारो ब्रह्म कर्था छे. (४४३)

(बीज आगारो बतावे छे)

अगणीउ व छिंदेज व, बोहियस्वोभाइ दीहडको वा ।

आगारेहि अभग्गो, उस्सग्गो एवमाईहिं ॥ ४४५ ॥

अग्नयो वा छिन्द्याद् वा बोधिकक्षोभादि दीर्घदष्टो वा ।

आकारैरभग्न उत्सर्ग एवमादिभिः ॥ ४४५ ॥

अग्निथी, बिलाडी, पुरुष वि.ना स्पर्शथी, बोधिकक्षोभ (योरोनो लय) के सर्पदंश वगेरे आवा प्रकारना आगारो वडे अलग्न अेवो भारो काउस्सग्ग थाओ. (४४५)

अगणि त्ति पलीवणयं, उच्छिंदेज व विराल-पुरिसाइ ।

बोहिय चौरविसेसा, तेसिं स्त्रोभे पलायणया ॥ ४४६ ॥

अग्निरिति प्रदीपनकमुच्छिन्द्याद् वा बिडाल-पुरुषादि ।

बोधिकाः-चौरविशेषास्तेषां क्षोभे पलायनता ॥ ४४६ ॥

अग्नि अेटले आग, तथा बिलाडो के पुरुष वि. कोछ काउस्सग्गमां आउ पाडे अने बोधिक अेटले योरोनी अेक जति, आ बधाना उपद्रवमां नासी जय. (४४६)

दीहो त्ति दीहपट्टो, भुर्यंगमो तेण होज जइ डको ।

तो तस्स पडीयारं, कारेज करेज वा जइ वि ॥ ४४७ ॥

भग्गो सव्वविणट्टो, विराहिओ देसनासमणुपत्तो ।

दोण्हं पि अभावाओ, उस्सग्गो होज मम सुद्धो ॥ ४४८ ॥

दीर्घ इति दीर्घपृष्ठो भुजंगमस्तेन भवेद् यदि दष्टः ।
 ततस्तस्य प्रतीकारं कारयेत् कुर्याद् वा यद्यपि ॥ ४४७ ॥
 भग्नः सर्वविनष्टो विराधितो देशनाशमनुप्राप्तः ।
 द्वयोरपि अभावादुत्सर्गो भवेद् मम शुद्धः ॥ ४४८ ॥

દીર્ઘ એટલે લાંબી પીઠવાળો (લાંબો) સાપ, તેનાથી જો ડંશાયો હોય તો તેનો ઉપચાર સ્વયં કરે કે બીજા પાસે કરાવે તો પણ...ભગ્ન એટલે સંપૂર્ણપણે વિનાશ પામેલો - ભંગ થયેલો અને વિરાધિત એટલે સ્ત્રેજ ખંડિત થયો હોય - અતિચાર લાગ્યો હોય આ બન્નેના અભાવથી (દેશનાશ કે સર્વનાશ નહીં થવાથી) મારો કાઉત્સર્ગ શુદ્ધ થાઓ. (૪૪૭-૪૪૮)

(આગારોનું વિભાગીકરણ)
 (સંક્ષેપથી આગાર ચાર પ્રકારના)

સોલસખેયાગારા, સઘ્વે ચઠ્ઠા સમાસઓ હોતિ ।
 આગંતુકા ય સહયા, નિયોગજા તહ ય બજ્ઝા ય ॥ ૪૪૯ ॥
 ષોડશખેદા આકારાઃ સર્વે ચતુર્ધા સમાસતો ભવન્તિ ।
 આગન્તુકાશ્ચ સહજા નિયોગજાસ્તથા ચ બાહ્યાશ્ચ ॥ ૪૪૯ ॥

આ સોળ પ્રકારના આગારો થયા. તે બધા સંક્ષેપથી ચાર પ્રકારના થાય છે. આગન્તુક, સહજ, નિયોગજ અને બાહ્ય. (૪૪૯)

(આગંતુક આગારો)

આગંતુગા ય દુવિહા, અપ્પનિમિત્તા ય બહુનિમિત્તા ય ।
 સ્વાસિય-સ્વુય-જંભાઇય, અપ્પનિમિત્તા ઇમે તિન્નિ ॥ ૪૫૦ ॥
 આગન્તુકાશ્ચ દ્વિવિધા અલ્પનિમિત્તાશ્ચ બહુનિમિત્તાશ્ચ ।
 કાસિત-ક્ષુત-જૃમ્ભાદિકા અલ્પનિમિત્તા ઇમે ત્રયઃ ॥ ૪૫૦ ॥

આગંતુક આગારો બે પ્રકારના હોય છે - i) અલ્પનિમિત્ત ii) બહુનિમિત્ત, તેમાં ખાંસી, છીંક અને બગાસું - આ ત્રણ અલ્પનિમિત્તક આગારો છે. (૪૫૦)

(બહુનિમિત્તક આગારો)

વાયનિસગ્ગુહોયા, ભમલી તહ ચેવ પિત્તમુચ્છા ય ।

एए य बहुनिमिक्ता, अजिन्नपित्ताइबहुयक्ता ॥ ४५१ ॥

વાતનિસર્ગોદ્દૃતા ભ્રમરી તથૈવ પિત્તમૂર્છા ચ ।

एते च बहुनिमिक्ता अजीर्ण-पित्तादिबहुकत्वात् ॥ ४५१ ॥

પવન છૂટવો, ઓડકાર, ભ્રમરી તેમજ પિત્તની મૂર્છા આ ૪ આગારો અજીર્ણ અને પિત્તાદિ નિમિત્તની બહુલતાના કારણે થાય છે તેથી બહુનિમિત્તક આગારો કહેવાય છે. (૪૫૧)

(સહજ, નિયોગજ અને બાહ્ય)

ऊससिर्यं नीससिर्यं, दो सहजा तह निओगजा तिन्नि ।

खेलं-ग-दिङ्घि-संचालनामया सेसया बज्झा ॥ ४५२ ॥

उच्चसितं निःश्वसितं द्वौ सहजौ तथा नियोगजास्त्रयः ।

श्लेष्मा-ङ्ग-दृष्टि-संचारनामकाः शेषका बाह्याः ॥ ४५२ ॥

ઉચ્છવાસ અને નિઃશ્વાસ એ બે સહજ આગારો છે. (સૂક્ષ્મ એવા) કફ, અવયવો અને યક્ષુનો સંચાર, એ ત્રણ નિયોગજ આગારો છે અને બાકીના બાહ્ય આગારો છે. (૪૫૨)

(આગારોની જરૂર શું છે ?)

आह भुयणेक्कपहुणो, वैदणकजे पयट्टमाणस्स ।

सत्तवओ न हु जुत्तं, आयारपगप्पणं एयं ॥ ४५३ ॥

आह भुवनैकप्रभोर्वन्दनकार्ये प्रवर्तमानस्य ।

सत्त्ववतो न खलु युक्तमाकारप्रकल्पनमेतत् ॥ ४५३ ॥

શિષ્ય પ્રશ્ન પૂછે છે- સમગ્ર વિશ્વના એક માત્ર સ્વામિ દેવાધિદેવના વંદનના કર્તવ્યમાં પ્રવર્તતા સત્વશાળી જીવને આ આગારોની વિચારણા કરવી એ જરાપણ યોગ્ય નથી. (૪૫૩)

(જિનવંદના વખતે મૃત્યુ પામનાર અવશ્ય સ્વર્ગ કે મોક્ષમાં)

जिणवंदणापयट्टो, पाणञ्चायं करेज्ज जइ जीवो ।

मोक्खो वा सग्गो वा, नियमेण करड्ढिओ तस्स ॥ ४५४ ॥

जिनवन्दनाप्रवृत्तः प्राणत्यागं कुर्याद् यदि जीवः ।

मोक्षो वा स्वर्गो वा नियमेन करस्थितस्तस्य ॥ ४५४ ॥

परमात्मानી वंदनामां प्रवृत्त ज्जव ज्जे कोँठ कारणसर प्राणत्याग करे तो भोक्ष अथवा स्वर्ग अवश्य तेना हाथवेँतमां होय छे. (अवश्य भजे छे.) (४५४)

(आगारो राખવામાં દોષ)

का भती तित्थयरे ?, का वा एगग्गया मणे तस्स ? ।

जो वंदणापवत्तो, संभावइ देहसुह-दुक्खे ॥ ४५५ ॥

का भक्तिस्तीर्थकरे ? का वा एकाग्रता मनसि तस्य ? ।

यो वन्दनाप्रवृत्तः संभावयति देहसुख-दुःखानि ॥ ४५५ ॥

जे ज्जव वंदनामां प्रवृत्ति करती वખते પણ शरीरना सुખ ने दुःખनी संભાળ રાખે છે તેની તીર્થકર પરમાત્માઓને વિષે ભક્તિ કેવી ? અને તેના મનની એકાગ્રતા પણ કેવી હોઈ શકે ? (અર્થાત્ ન જ હોય) (૪૫૫)

(પ્રત્યુત્તર)

આચાર્ય :-

નો દેહરક્ષણઢા, આગારપરૂવણા ઇમા કિં તુ ।

સુવિસુદ્ધપાલણઢા, ધંગમયા ચેવ મ્મણિયં ચ ॥ ૪૫૬ ॥

આચાર્ય :-

નો દેહરક્ષણાર્થમાકારપ્રરૂપણા ઇયં કિન્તુ ।

સુવિશુદ્ધપાલનાર્થ મ્મજ્જમયાચ્ચેવ મ્મણિતં ચ ॥ ૪૫૬ ॥

આચાર્ય ભગવંત જવાબ આપે છે - આગારોની પ્રરૂપણા દેહના રક્ષણ માટે નથી કરી પરંતુ સુવિશુદ્ધ રીતે કાયોત્સર્ગનું પાલન થાય તે માટે અને ભંગ ન થાય તેવા ભયથી કરી છે. વળી કહ્યું છે ને કે.. (૪૫૬)

(પાંચમા પંચાશકમાં બારમી ગાથાની સાક્ષી)

વયર્મગો ગુરુદોસો, થેવસ્સ ય પાલના ગુણકરી ડ ।

ગુરુલાઘર્વં ચ નેયં, ધમ્મમ્મિ અઓ ય આગારા ॥ ૪૫૭ ॥

વ્રતભદ્ગો ગુરુદોષઃ સ્તોકસ્ય ચ પાલના ગુણકરી તુ ।

ગુરુ-લાઘર્વં ચ જ્ઞેયં ધર્મેડતશ્ચાકારાઃ ॥ ૪૫૭ ॥

લીધેલા વ્રતનો ભંગ કરવો એ બહુ મોટો દોષ છે, જ્યારે થોડા વ્રતોનું પાલન એ ગુણને કરનારું છે. આમ ધર્મને વિષે ગુરુ-લાઘવ (ગુણ વધારે અને દોષ ઓછો) વિચારવું જોઈએ તેથી જ આગારોની પ્રરૂપણા કરી છે. (૪૫૭)

કિઞ્ચ -

અવિહિમરણં અકાલે, સલહિજ્ઞે નેય ધામ્મિયજ્ઞાણં ।

અપ્પાણમ્મિ પરમ્મિ ય, જ્ઞેણ સમો તેસિ પરિણામો ॥ ૪૫૮ ॥

કિઞ્ચ -

અવિધિમરણમકાલે શ્લાઘ્યતે નૈવ ધાર્મિકજ્ઞાણામ્ ।

આત્મનિ પરે ચ યેન સમસ્તેષાં પરિણામઃ ॥ ૪૫૮ ॥

વળી ધાર્મિક જીવોનું અકાળે અવિધિથી થતું મરણ જરા પણ પ્રશંસાતું નથી (પ્રશસ્ય નથી.) કેમ કે સ્વ અને પરને વિષે તેમનો પરિણામ સમાન હોય છે. (તેથી જેમ પરનો ધાત હિંસક છે તેમ સ્વનો ધાત પણ દુષ્ટ છે.) (૪૫૮)

જઓ ધણિયં -

ભાવિયજિણવયણાણં, મહત્તરહિયાણ નત્થિ ડ વિસેસો ।

અપ્પાણમ્મિ પરમ્મિ ય, તો વજ્ઞે પીડમુખઓડવિ ॥ ૪૫૯ ॥

યતો ધણિતમ્-

ભાવિતજિનવચનાનાં મહત્તરહૃદયાનાં નાસ્તિ તુ વિશેષઃ ।

આત્મનિ પરે ચ તતો વર્જયેત્ પીડામુખતોડપિ ॥ ૪૫૯ ॥

કેમકે કહ્યું છે કે - જિનેશ્વર ભગવંતોના વચનોને જેણે હૃદયમાં સ્થિર કર્યા છે એવા વિશાળ દિલવાળા જીવોને સ્વ અને પરમાં કોઈ ભેદ હોતો નથી તેથી

બન્નેને વિષે પીડાનો ત્યાગ કરે. (૪૫૯)

અહ સત્તમવિરઈએ, ચડરો આલાવગા ઇમે હોતિ ।
જાવ ય અરિહંતાણં, ભગવંતાણં ચ ઇચ્છાઈ ॥ ૪૬૦ ॥
અથ સમ્પમવિરતૌ ચત્વાર આલાપકા ઇમે ભવન્તિ ।
યાવચ્ચ અર્હંતાં ભગવતાં ચેત્યાદિ ॥ ૪૬૦ ॥

હવે સાતમી સંપદામાં આ ચાર આલાવાઓ 'જાવ અરિહંતાણં ભગવંતાણં'
ઈત્યાદિ હોય છે. (૪૬૦)

જાવ ય સદ્દો અવધારણમ્મિ કાલપ્પમાણવિસયમ્મિ ।
અરહંતા ભગવંતા, મ્મણિયસરૂવા ઇમેસિં ચ ॥ ૪૬૧ ॥
હોઝ નમો અરહંતાણં તિ એવંરૂવો મ્મવે નમુક્કારો ।
તેણં તિ તદુચ્ચારણપુવ્વમહં જા ન પારેમિ ॥ ૪૬૨ ॥
તાવ ત્તિ તપ્પમાણં, કાલમહં વોસિરામિ અપ્પાણં ।
પયસંબંધો એસો, કેહિ પુણો કરણમ્મૂઈહિં ? ॥ ૪૬૩ ॥
યાવચ્ચ શબ્દોઽવધારણે કાલપ્રમાણવિષયે ।
અર્હન્તો મ્મગવન્તો મ્મણિતસ્વરૂપા એણાં ચ ॥ ૪૬૧ ॥
મ્મવતુ નમોઽર્હંદ્ધય ઇત્યેવંરૂપો મ્મવેદ્ નમસ્કારઃ ।
તેનેતિ તદુચ્ચારણપૂર્વમહં યાવદ્ ન પારયામિ ॥ ૪૬૨ ॥
તાવદિત્તિ તત્પ્રમાણં કાલમહં વ્યુત્સૂજામ્યાત્માનમ્ ।
પદસંબન્ધ એષ કૈઃ પુનઃ કરણમ્મૂતૈઃ ? ॥ ૪૬૩ ॥

'જાવ ય' શબ્દ અવધારણ અર્થમાં છે. તે કાલપ્રમાણ વિષયક અવધારણ કરે છે. અરિહંત ભગવંતો - પૂર્વોક્ત સ્વરૂપવાળા, તેમને... 'નમો અરહંતાણં' એવા સ્વરૂપવાળો નમસ્કાર થાઓ. તેનાથી એટલે કે તે પદના ઉચ્ચારણપૂર્વક જ્યાં સુધી હું ના પારું. તાવદ્ એટલે તેટલા પ્રમાણવાળા કાળ સુધી હું સ્વયંનો ત્યાગ કરું છું આવો પદનો સંબંધ છે. એ ત્યાગ શેના વડે કરું છું તે કરણ-સાધન બતાવે છે. (૪૬૧-૪૬૨-૪૬૩)

काओ देहो तस्स उ ठाणं उड्ढाइणा पगारेण ।

संठावणमेत्थं पुण, उद्धट्ठाणं खलु पहाणं ॥ ४६४ ॥

कायो देहस्तस्य तु स्थानमूर्ध्वादिना प्रकारेण ।

संस्थापनमत्र पुनरूर्ध्वस्थानं खलु प्रधानम् ॥ ४६४ ॥

काय अेटले देह, तेनी ठाणं अेटले उभा रહેवुं विगेरे प्रकार वडे गोठवण
करवी, अहीं उर्ध्वस्थान-उभा रહેवुं ते मुष्य प्रकार छे. (कायोत्सर्गनो मुष्य
प्रकार उभा उभा करवानो) (४६४)

तेण उ उस्सग्गेणं, उस्सग्गो एस मज्झ दड्ढवो ।

मोणेण उ वायाए, निरोहरूवेण करणेण ॥ ४६५ ॥

तेन तु उत्सर्गेणोत्सर्ग एष मम द्रष्टव्यः ।

मौनेन तु वाचो निरोधरूपेण करणेन ॥ ४६५ ॥

तत्स्वऽप परित्याग द्वारा भारो आ परित्याग जाशवो. 'मोक्षेणं' अेटले
वाशिना निरोधऽप मौन वडे (काउस्सग्ग जाशवो)(४६५)

ज्ञाणेण पंचपरमेष्ठिसंशुईपमुहवत्थुचिंताए ।

किरियातिगेण सहिओ, अप्पाणं वोसिरामि त्ति ॥ ४६६ ॥

ध्यानेन पञ्चपरमेष्ठिसंस्तुतिप्रमुखवस्तुचिन्तया ।

क्रियात्रिकेण सहित आत्मानं व्युत्सृजामीति ॥ ४६६ ॥

'ज्ञाणेण अेटले पांय परमेष्ठिओनी स्तुति प्रमुष्य पदार्थोना चिन्तन वडे,
आम त्रश द्वियाओथी सहित हुं आत्मानो त्याग करुं छुं. (४६६)

कार्यं च वोसिरामी, ठाणाईएहिं करणभूएहिं ।

अप्पाणं ति य निययं, पयघडणा होइ एवं पि ॥ ४६७ ॥

कार्यं च व्युत्सृजामि स्थानादिकैः करणभूतैः ।

आत्मानमिति च नियतं पदघटना भवति एवमपि ॥ ४६७ ॥

स्थान, मौनादि साधनो वडे कायानो त्याग करुं छुं अने आत्मानो पक्ष

ત્યાગ કરું છું આ પ્રમાણે નિયત એવી પદ્ધતના પણ થઈ શકે. (૪૬૭)

(પ્રશ્ન)

एत्थ उ भणेज्ज कोइ, निरत्थया खासियाइआगारा ।

भणिरुण नमुक्कारं, करेइ खासाइचेडाओ ॥ ४६८ ॥

अत्र तु भणेत् कश्चिद् निरर्थकाः कासिताद्याकाराः ।

भणित्वा नमस्कारं करोति कासादिचेष्टाः ॥ ४६८ ॥

અહીં કોઈ કહે કે, આ ખાંસી વગેરેના આગારો નિરર્થક મૂક્યા છે કેમ કે નમસ્કાર બોલીને (નમો અરિહંતાણં બોલીને) ખાંસી વિગેરે ક્રિયા કરે. (૪૬૮)

नवकारपाठमेरो, काउस्सग्गो इहं पडिन्नाओ ।

तं पुण साहीणं चिय, किं पुण आगारकरणेण ? ॥ ४६९ ॥

नमस्कारपाठमर्यादः कायोत्सर्ग इह प्रतिज्ञातः ।

तत् पुनः स्वाधीनमेव किं पुनराकारकरणेन ? ॥ ४६९ ॥

અહીં તો નમસ્કારના પાઠની મર્યાદાવાળા કાઉસ્સગ્ગની પ્રતિજ્ઞા કરે છે. તે નમસ્કારનો પાઠ તો જયારે ઈચ્છીએ ત્યારે કરી શકાય છે તો પછી આગાર રાખવાની જરૂર શી છે? (૪૬૯)

ऊससियं नीससियं, मोत्तुं अंगाइसुहुमचलणं च ।

सेसा गिरत्थय च्चिय, आगारा एत्थ गुरुराह ॥ ४७० ॥

उच्चसितं निःश्वसितं मुक्त्वाऽङ्गादिसूक्ष्मचलनं च ।

शेषा निरर्थका एव आकारा अत्र गुरुराह ॥ ४७० ॥

ઉચ્છ્વાસ, નિઃશ્વાસ અને અંગ વિગેરેના સૂક્ષ્મ કંપનને છોડીને બાકીના આગારો નિરર્થક જ છે. આ પ્રમાણેના પૂર્વપક્ષનો ગુરૂભગવંત ઉત્તર આપે છે. (૪૭૦)

(પ્રત્યુત્તર)

सच्चमिह वंदणाए, अङ्गुस्सासंतकाउसग्गोसु ।

सहज- निभोगजवज्जा, पायं न घडंति आगारा ॥ ४७१ ॥

सत्यमिह वन्दनाया अष्टोच्छ्वासान्तकायोत्सर्गेषु ।

सहज-नियोगजवर्ज्याः प्रायो न घटन्त आकाराः ॥ ४७१ ॥

तमारी वात सत्य छे, वंदनाने कारखे आठ श्वासोश्वास प्रमाश्र
काउस्सग्गोमां सहज अने नियोगज आगारोने छोडीने बाकीना आगारो
प्रायः घटता नथी (जइरी नथी) (४७१)

किंतु जिणसासणे इह, गुरु-गुरुतरगा वि होंति उस्सग्गा ।

पक्ख-चउम्मासगाइसु, भासियमेयं जओ सुत्ते ॥ ४७२ ॥

किन्तु जिनशासने इह गुरु-गुरुतरका अपि भवन्ति उत्सर्गाः ।

पक्ष-चतुर्मासकादिषु भाषितमेतद् यतः सूत्रे ॥ ४७२ ॥

परन्तु आ जिनशासनमां तेनाथी पक्ष मोटा अने वधु मोटा काउस्सग्गो
पाक्षिक अने यातुर्मासिक प्रतिकमझादिने विषे होय छे केमके सूत्रमां आ प्रमाश्र
कहुं छे के.... (४७२)

सायसयं गोसि ऽद्धं तिन्नेव सया हवंति पक्खम्मि ।

पंच य चाउम्मासे, अहसहस्सं च वरिसम्मि ॥ ४७३ ॥

सायं शतं गोषेऽर्धं त्रीण्येव शतानि भवन्ति पक्षे ।

पञ्च च चातुर्मासे अष्टसहस्त्रं च वर्षे ॥ ४७३ ॥

सांजे १०० श्वासोश्वास प्रमाश्र, ५० सवारै, पण्णवारिये ३००,
यातुर्मासिक दिवसे ५००, अने सांवत्सरिक प्रतिकमझमां १००८ श्वासोश्वास
प्रमाश्र काउस्सग्ग करवो. (४७३)

कारणनियमविसेसा, एत्तो ऊणाहिया ऽवि विजंति ।

सव्वेसि तेसि करणे, एगो च्चिय दंडओ एसो ॥ ४७४ ॥

कारणनियमविशेषादित उनाधिका अपि विद्यन्ते ।

सर्वेषां तेषां करणे एक एव दण्डक एषः ॥ ४७४ ॥

વિશિષ્ટ કારણ કે નિયમથી આનાથી હીન કે અધિક પ્રમાણવાળા કાયોત્સર્ગો પણ હોય છે. તે સર્વે કાયોત્સર્ગોને કરવા માટે આ એક જ સૂત્ર છે. (૪૭૪)

નૂનં તયત્થમેષ, પરૂવિયા बहुविहा ऽवि अववाया ।
 नवकारपठणसीमाकरणे पुण एस भावत्यो ॥ ४७५ ॥
 नूनं तदर्थमेते प्ररूपिता बहुविधा अपि अपवादाः ।
 नमस्कारपठनसीमाकरणे पुनरेष भावार्थः ॥ ४७५ ॥

તેથી ખરેખર તે મોટા કાયોત્સર્ગો માટે જ ઘણા પ્રકારના અપવાદો બતાવ્યા છે. પારતી વખતે નવકારનું ૫૬ બોલવાની મર્યાદા રાખવાનું રહસ્ય આ છે. (૪૭૫)

(નવકારની મર્યાદાનું રહસ્ય)

पुन्नम्मि वि उस्सग्गे, अभणियनवकारपारणे भंगो ।
 भणिए ऽवि तम्मि भंगो, नियनियमाणे अपुन्नम्मि ॥ ४७६ ॥
 पूर्णेऽप्युत्सर्गेऽभणितनमस्कारपारणे भङ्गः ।
 भणितेऽपि तस्मिन् भङ्गः निजनिजमानेऽपूर्णे ॥ ४७६ ॥

કાયોત્સર્ગ પૂર્ણ થયા પછી 'નમો અરિહંતાણં' બોલ્યા વગર પારીએ તો કાયોત્સર્ગનો ભંગ છે. અને 'નમો અરિહંતાણં' કાઉત્સર્ગનું પ્રમાણ પૂરું થયા વિના બોલીએ તો પણ ભંગ થાય છે. (૪૭૬)

ता सर्वं निरवर्जं, दंडयसुत्तं इमं मुणेयव्वं ।
 कायव्वो उस्सग्गो, दोसविमुक्को इमे ते उ ॥ ४७७ ॥
 तस्मात् सर्वं निरवद्यं दण्डकसूत्रमिदं ज्ञातव्यम् ।
 कर्तव्य उत्सर्गो दोषविमुक्त इमे ते तु ॥ ४७७ ॥

તેથી આ સંપૂર્ણ દંડક સૂત્ર નિર્દોષ - દોષ રહિત જાણવું. આવો કાયોત્સર્ગ દોષરહિતપણે કરવો જોઈએ. તે દોષો આ પ્રમાણે છે. (૪૭૭)

(काउसग्गना २१ दोषो)

घोडग १ लया २ य खंभे ३,

कुड्डे ४ माले य ५ सबरि ६ वहु ७ नियले ८ ।

लंबोत्तर ९ थण १० उद्धी ११,

संजय १२ खलिणे य १३ वायस १४ कविडे १५ ॥ ४७८ ॥

घोटको १ लता च २ स्तम्भः ३,

कुड्यं ४ मालश्च ५ शबरी ६ वधूः ७ निगडः ८ ।

लम्बोत्तरं ९ स्तनः १० ऊर्ध्वी ११,

संयतः १२ खलिनश्च १३ वायसः १४ कपित्थम् १५ ॥ ४७८ ॥

काउसग्गना दोषो आ प्रभासे - (१) लता (२) स्तम्भ (३) कुड्य (४) माल (५) शबरी (६) वधू (७) निगड (८) लंबोत्तर (९) स्तन (१०) उर्ध्वी (११) संयत (१२) खलिन (१३) वायस (१४) कपित्थ. (४७८)

सीसोर्कपिय १६ मूर्ई १७, अंगुलि १८

भमुहा य १९ वारुणी २० पेहा २१ ।

नाभीकरयलकुप्परऊसारियपारियम्मि थुई ॥ ४७९ ॥

शीर्षावकम्पितं १६ मूकी १७ अङ्गुली १८ भूश्च १९ वारुणी
२० प्रेक्षा २१ ।

नाभिकरतलकूर्परोत्सारितपारिते स्तुतिः ॥ ४७९ ॥

शीर्षावकम्पित (१६) मूक (१७) अंगुली (१८) अमर (१९) वारुणी
(२०) प्रेक्षा (२१), नाभी पर कोष्ठी आवे ते रीते हाथ उया करी कायोत्सर्ग
पारी स्तुति बोले. (४७९)

(दोषोनो भावार्थ)

आसो व्व विसमपायं, गायं ठावित्तु ठाइ उस्सगं ।

कंपइ काउस्सगगे, लय व्व खरपवणसंगेण ॥ ४८० ॥

१ अश्व इव विषमपादं (प्रायं) गात्रं स्थापयित्वा

तिष्ठत्युत्सर्गम् ।

२ कम्पते कायोत्सर्गे लतेव खरपवनसंगेन ॥ ४८० ॥

१) धोटक दोष :- धोडानी जेम आडा-अवणा पग पर शरीरने टेक्वी काउसगग करे. (पग उंथो के वांको राभे.)

२) लता :- तीव्र पवनना जाटकाथी वेलडी जेम धूजे तेम शरीरने काउसगगमां कंपावे. (४८०)

खंभे वा कुडे वा, अवथंभिय कुणइ काउस्सगं तु ।

माले व उत्तमंगं, अवथंभिय कुणइ (ठाइ) उस्सगं ॥ ४८१ ॥

३ स्तम्भे वा ४ कुड्ये वा अवष्टभ्य करोति कायोत्सर्गं तु ।

५ माले वा उत्तमाङ्गमवष्टभ्य करोति (तिष्ठति) उत्सर्गम् ॥ ४८१ ॥

३-४) स्तम्भ दोष, कुड्य दोष :- थांभलाने के लीतने अढेलीने काउसगग करे. ५) माल दोष :- उपरना भाणियाने माथुं अडाडी काउसगग करे. (४८१)

शबरी वसणविरहिया, करेहि सागारियं जह ठएइ ।

ठइऊणं गुज्जदेसं, करेहि इय कुणइ उस्सगं ॥ ४८२ ॥

६ शबरी वसनविरहिता करैः सागारिकं यथा स्थगयति ।

स्थगयित्वा गुह्यदेशं करैरिति करोत्युत्सर्गम् ॥ ४८२ ॥

६) शबरी दोष :- जेम कोई निर्वस्त्र लील स्त्री बे हाथ वडे गुह्य भागने ढांके छे तेम बे हाथ वडे गुह्य भागने ढांकीने काउसगग करे ते शबरी दोष. (४८२)

अवणामिउत्तिमंगो, ठाउ(काउ)स्सगं जहा कुलवहु (व्व) स्स ।

निगलियओ विव चलणे, वित्थारिय अहव मेलविउं ॥ ४८३ ॥

७ अवनामितोत्तमाङ्गस्तिष्ठति (काय)उत्सर्गं यथा कुलवध्वाः (धूरिव) ।

८ निगडित इव चरणान् विस्तार्य अथवा मेलयित्वा ॥ ४८३ ॥

જેમ કોઈ કુલીન પુત્રવધૂ હોય તેમ મસ્તક નમાવીને કાઉસગ્ગ કરે તે વધૂદોષ. (૭)

૮) નિગડદોષ :- જાણે પગમાં બેડી નાખી હોય તેમ પગને પહોળા કરીને કે સંકોચીને કાઉસગ્ગ કરે તે. (૪૮૩)

કારુણ ચોલપટ્ટં, અવિહીએ નાહિમંડલસ્સુવરિં ।

હિઢ્ઠા ય જાણુમેત્તં, ચિઢ્ઠઈ લંબુત્તરુસ્સગ્ગં ॥ ૪૮૪ ॥

૯ કૃત્વા ચોલપટ્ટમવિધિના નાભિમણ્ડલસ્યોપરિ ।

અધશ્ચ જાનુમાત્રં તિષ્ઠતિ લમ્બોત્તરોત્સર્ગમ્ ॥ ૪૮૪ ॥

૯) લંબોત્તર દોષ :- અવિધિથી ચોલપટ્ટકને નાભિના ભાગથી ઉપર અને નીચે ઢાંચણ સુધી લાંબો રાખીને કાઉસગ્ગ કરે તે લંબોત્તર દોષ. (૪૮૪)

ઉચ્છાદકુણ ય થણે, ચોલ(ગ)પટ્ટેણ ઠાઈ ઉસ્સગ્ગં ।

દંસાઈરક્ષણઢ્ઠા, અહવા અન્નાણદોસેણ ॥ ૪૮૫ ॥

૧૦ અવચ્છાદ્ય ચ સ્તનાન્ ચોલ(ક)પટ્ટેન તિષ્ઠત્યુત્સર્ગમ્ ।

દંશાદિરક્ષણાર્થમથવા અજ્ઞાનદોષેણ ॥ ૪૮૫ ॥

૧૦) ડાંસ, મચ્છર વિગેરેથી રક્ષણ માટે અથવા અજ્ઞાનજનિત દોષના કારણે છાતીના ઉપરના ભાગને ચોલપટ્ટાથી ઢાંકીને કાઉસગ્ગ કરે તે સ્તન દોષ. (૪૮૫)

મેલિત્તુ પળિહયાઓ, ચલણે વિત્થારિકુણ બાહિરઓ ।

ઠાઉસ્સગ્ગં एसो, બાહિરઉઢ્ઠી મુણેયવ્વો ॥ ૪૮૬ ॥

૧૧ મેલયિત્વા પૃષ્ઠિણિકાશ્ચરણાન્ વિસ્તાર્યં બાહ્યતઃ ।

તિષ્ઠત્યુત્સર્ગમેષ બાહ્યોર્ધ્વી જ્ઞાતવ્યઃ ॥ ૪૮૬ ॥

પગની પાનીને જોડી રાખી, પગને બહાર પહોળા રાખી કાઉસગ્ગ કરે તે બાહ્યોર્ધ્વી નામનો દોષ જાણવો. (૪૮૬)

અંગુઢ્ઠે મેલવિઝં, વિત્થારિય પળિહયાઓ બાહિં તુ ।

ठाउस्सगं एसो, भणिओ अब्भितरुद्धि ति ॥ ४८७ ॥

अङ्गुष्ठान् मेलयित्वा विस्तार्य पृष्णिका बहिस्तु ।

तिष्ठत्युत्सर्गमेष भणितोऽभ्यन्तरोर्ध्वीति ॥ ४८७ ॥

अंगुठाओने अेकठा करी पानीने अहार आजू पडोणी करी काउस्सग करे तेने अब्भन्तरोर्ध्वी दोष कडेवाय छे. (११)(४८७)

कप्पं वा पट्टं वा पाउण्डं संजई व उस्सगो ।

ठाइ य खलिणं व जहा, रयहरणं अगगओ काउं ॥ ४८८ ॥

१२ कल्पं वा पट्टं वा प्रगुणयित्वा संयतीवोत्सर्गम् ।

१३ तिष्ठति च खलिनमिव यथा रजोहरणमग्रतः कृत्वा ॥४८८॥

१२) संयती दोष :- साध्वीज्जनी जेम कपडा वडे के योलवडा वडे आभा शरीरने ढांकी काउस्सग करे.

१३) अलिन दोष :- धोडाना योडडानी जेम रजोहरण आगण रापीने काउस्सग करे. (४८८)

भामेइ तहा दिट्ठिं, चलचित्तो वायसो व उस्सगो ।

छप्पइआण भण्ण व, कुणेई पट्टं कविट्टं व ॥ ४८९ ॥

१४ भ्रामयति तथा द्दष्टिं चलचित्तो वायस इवोत्सर्गे ।

१५ षट्पदिकानां भयेनेव(वा) करोति पट्टं कपित्थमिव ॥४८९॥

१४) वायस दोष :- कागडानी जेम यलयित्तवाणो काउस्सगमां आम तेम आंफने अभावे ते.

१५) कपित्थ दोष :- अमरीओना अयधी जाले कोडाना इणनी जेम कपडाने गोठो वाणीने राभे. (४८८)

सीसं पकंपमाणो, जक्खाइट्ठो व्व कुणइ उस्सगं ।

मूओ व हुंहुयंतो, तहेव छिजंतमाईसु ॥ ४९० ॥

१६ शीर्षं प्रकम्पमानो यक्षाविष्ट इव करोत्युत्सर्गम् ।

१७ मूक इव(वा) हुंहुकयन् तथैव छेद्यान्तादिषु ॥ ४९० ॥

૧૬) શીર્ષાવકમ્પિત :- જાણે યક્ષથી આવિષ્ટ થયો હોય તેમ માથું હલાવતો કાઉસગ્ગ કરે,

૧૭) મૂકી :- તે જ રીતે મુંગાની જેમ સંપદા પૂર્ણ થાય ત્યારે કે કાઉસગ્ગના અંતે 'હું હું' એવો અવાજ કરે. (૪૯૦)

અંગુલિ-મમુહાઓ વિ(ચિ)ય ચાલિંતો તહ(ય)કુણઙ્ગ ઉસસગ્ગં ।
આલાવયગણ્ણદ્ધા, સંઠવણ્ણથં ચ જોયાણં ॥ ૪૯૧ ॥

૧૮ અઙ્ગુલી-મ્મુવોઽપિ ચ (એવ) ચાલયન્ તથા(ચ) કરોતિ
ઉત્સર્ગમ્ ।

૧૯ આલાપકગણનાર્થ સંસ્થાપનાર્થ ચ યોગાનામ્ ॥ ૪૯૧ ॥

૧૮-૧૯) અંગુલિ-ભ્રમર દોષ :- આલાવાઓને ગણવા માટે તેમજ સરવાળાને યાદ રાખવા માટે આંગળી તેમજ આંખની ભ્રમરને ચલાવતાં ચલાવતાં કાઉસગ્ગ કરે. (૪૯૧)

કાઉસગ્ગમ્મિ ઠિઓ, સુરા જહા બુડબુડેઙ્ગ અવ્વતં ।
અણુપેહંતો તહ વાનરો વ્વ ચાલેઙ્ગ ઉઢ્ઠુડે ॥ ૪૯૨ ॥

૨૦ કાયોત્સર્ગે સ્થિતઃ સુરા યથા બુડબુડયતિ અવ્યક્તમ્ ।

૨૧ અનુપ્રેક્ષમાણસ્તથા વાનર ઇવ ચાલયતિ ઓષ્ટપુટાનિ ॥
૪૯૨ ॥

૨૦) વારુણી :- દારૂ પીધેલા માણસની જેમ કાઉસગ્ગમાં રહેલો માણસ બુડબુડ એવો અસ્પષ્ટ અવાજ કરે.

૨૧) પ્રેક્ષા :- અનુપ્રેક્ષા કરતો વાંદરાની જેમ હોઠોને ફફડાવે. (૪૯૨)

એ કાઉસગ્ગં, કુણમાણેણ વિ બુહેણ દોસા ઓ ।

સમ્મં પરિહરિયવ્વા, જિણપડિકુઙ્ગ ત્તિ કારુણં ॥ ૪૯૩ ॥

એતે કાયોત્સર્ગં કુર્વતાઽપિ બુધેન દોષાસ્તુ ।

સમ્યક્ પરિહર્તવ્યા જિનપ્રતિક્કુષ્ટા ઇતિ કૃત્વા ॥ ૪૯૩ ॥

કાઉસગ્ગ કરનારા પંડિત જને, જિનેશ્વર ભગવંતોએ આનો પ્રતિષેધ કર્યો

છે એમ વિચારી આ બધા દોષોનો અવશ્ય ત્યાગ કરવો જોઈએ. (દોષરહિત કાઉસ્સગ્ગ કરવો જોઈએ.) (૪૯૩)

ए सामनेणं, दोसा एगवीस होति उस्सग्गे ।

अहिगारिविसेसाओ, केइ कस्सइ न हि घडति ॥ ४९४ ॥

एते सामान्येन दोषा एकविंशतिर्भवन्ति उत्सर्गे ।

अधिकारिविशेषात् केचित् कस्यचिद् न हि घटन्ते ॥ ४९४ ॥

કાઉસ્સગ્ગમાં સામાન્યથી આ એકવીશ દોષો હોય છે. વિશિષ્ટ અધિકારીને આશ્રીને કેટલાક દોષો કોઈકને ઘટતા નથી. (૪૯૪)

लंबुत्तर-थण्णायण, संजइदोसा न हुति समणीणं ।

वहुलंबुत्तर-थण्णायणं च दोसा च सड्ढीणं ॥ ४९५ ॥

लम्बोत्तर-स्तनच्छादनौ संयतीदोषौ न भवतः श्रमणीनाम् ।

वधू-लम्बोत्तर-स्तनच्छादनं च दोषा न श्राद्धीनाम् ॥ ४९५ ॥

લંબોત્તર અને સ્તન છાદન, આ સાધુ ભગવંતના બે દોષો સાધ્વીજી ભગવંતને હોતા નથી તેમજ વધૂ, લંબોત્તર અને સ્તન છાદન એ દોષો શ્રાવિકાઓને નથી હોતા. (૪૯૫)

खलिण-कविड्ढुर्ग पुण, अगीइसेहाइयाण संभवइ ।

संभवइ गिहत्थाणज्जवि, कयाइ एगत्तभावम्मि ॥ ४९६ ॥

खलिन-कपित्थद्विकं पुनरगीत-शैक्षादिकानां संभवति ।

संभवति गृहस्थानामपि कदाचिदेकत्वभावे ॥ ४९६ ॥

ખલિન અને કપિત્થ આ બે દોષો અગીતાર્થ, બાળ સાધુ વિગેરેને જ સંભવે અને ક્યારેક એકલપણામાં કાઉસ્સગ્ગ કરતા ગૃહસ્થોને પણ સંભવે. (૪૯૬)

इय दोसविप्पमुक्को, उस्सग्गे चिंतिऊण मंगलगं ।

भणिऊण नमोक्कारं, पारइ विहिणा असंभतो ॥ ४९७ ॥

इति दोषविप्रमुक्त उत्सर्गे चिन्तयित्वा मङ्गलकम् ।

भणित्वा नमस्कारं पारयति विधिनाऽसंभ्रान्तः ॥ ४९७ ॥

आ प्रभाषे द्रोषरहित काउसग्गमां भंगलिक स्तोत्रगो पाठ करी 'नभो अरिहंताशं' बोली विधिपूर्वक उतावणरहितपक्षे (काउसग्ग) पारे. (४८७)

परमेष्ठिनमोकारं, सक्कइभासाइ भणइ थुइसमए ।

पुरिसो न चेव इत्थी, पायइभासानिबद्धं पि ॥ ४९८ ॥

परमेष्ठिनमस्कारं संस्कृतभाषया भणति स्तुतिसमये ।

पुरुषो नैव स्त्री प्राकृतभाषानिबद्धमपि ॥ ४९८ ॥

पुरुष, स्तुति बोलवाना समये संस्कृत भाषामां पंचपरमेष्ठिनो नमस्कार (नभोऽर्हतसिद्धा...) बोले ज्यारे स्त्री संस्कृत तो न बोले, प्राकृतभाषानो नमस्कार (नभो अरिहंताशं) पक्ष न बोले. (४८८)

जइ एगो देइ थुइं, अहण्णेगे तो थुइं पढइ एगो ।

अन्ने उस्सग्गट्ठिया, सुणंति जा सा परिसमत्ता ॥ ४९९ ॥

यद्येकः ददाति स्तुतिमथानेके ततः स्तुतिं पठत्येकः ।

अन्ये उत्सर्गस्थिताः श्रुण्वन्ति यावत्सा परिसमाप्ता ॥ ४९९ ॥

श्रो अेकलो होय तो (काउसग्ग पारी) स्तुति बोले, अने श्रो अनेक जइ भेगा होय तो अेक जइ स्तुति बोले, बाकीना ज्यां सुधी ते स्तुति पूरी न थाय त्यां सुधी काउसग्गमां रही सांभणे. (४८८)

एत्थ य पुरिसथुईए वंदइ देवे चउव्विहो संघो ।

इत्थीथुइए दुविहो, समणीओ साविया चेव ॥ ५०० ॥

अत्र च पुरुषस्तुतौ वन्दते देवान् चतुर्विधः सङ्घः ।

स्त्रीस्तुतौ द्विविधः श्रमण्यः श्राविकाश्चैव ॥ ५०० ॥

अहीं (चैत्यवन्दनामां) पुरुष स्तुति बोले त्यारे यतुर्विध संघ देव वांटे, ज्यारे स्त्री स्तुति बोले त्यारे द्विविध संघ - साध्वीञ्च अने श्राविकासंघ देव वांटे. (स्त्रीनी स्तुति पुइधने न थाले.) (५००)

बिंबस्स जस्स पुरओ, पारद्धा वंदणा थुई तस्स ।

चेइयगेहे सामन्नवदणे मूलबिंबस्स ॥ ५०१ ॥

बिम्बस्य यस्य पुरतः प्रारब्धा वन्दना स्तुतिस्तस्य ।

चैत्यगेहे सामान्यवन्दने मूलबिम्बस्य ॥ ५०१ ॥

જે પ્રતિમાજીની સામે ચૈત્યવંદનાનો પ્રારંભ કર્યો હોય તેમની સ્તુતિ બોલવી, અને જો જિનમંદિરમાં સામાન્યથી ચૈત્યવંદના કરાતી હોય. (કોઈ એક પ્રતિમાજીને ઉદ્દેશી ચૈત્યવંદના ન કરાતી હોય) તો મૂલનાયક ભગવાનની સ્તુતિ બોલવી. (૫૦૧)

जओ -

जेसिं भावजिणाणं, विहियं सकत्थएण संथवणं ।

जेसिं च चेइयाणं, कओ मए वंदणुस्सगो ॥ ५०२ ॥

यत :-

येषां भावजिनानां विहितं शक्रस्तवेन संस्तवनम् ।

येषां च चैत्यानां कृतो मया वन्दनोत्सर्गः ॥ ५०२ ॥

જે ભાવ જિનેશ્વરોની શકસ્તવ વડે સ્તવના કરી છે, જેમના ચૈત્યોને વંદન કરવા માટેનો કાઉસગ્ગ મારા દ્વારા કરાયો છે. (૫૦૨)

तेसिं भुवणगुरूणं, ससुरासुरमणुयवंदियकमाणं ।

नामाणुकित्तणेणं, करेमि सुकयत्थमप्पाणं ॥ ५०३ ॥

तेषां भुवनगुरूणां ससुराऽसुरमनुजवन्दितक्रमाणाम् ।

नामानुकीर्तनेन करोमि सुकृतार्थमात्मानम् ॥ ५०३ ॥

દેવો, અસુરો અને મનુષ્યોની પર્ષદા જેમના ચરણકમલમાં નમસ્કાર કરે છે તેવા ત્રણે ભુવનોના ગુરૂ એવા પરમાત્માઓના નામનું ઉત્કીર્તન કરવા વડે મારા આત્માને હું અત્યંત કૃતાર્થ કરું. (૫૦૩)

अहवा भारहवासे, एए आसन्नकालभावित्ता ।

आसन्न मे उवयारहेयवो उसहपमुहजिणा ॥ ५०४ ॥

अथवा भारतवर्षे एते आसन्नकालभावित्वात् ।

आसन्ना मम उपकारहेतव ऋषभप्रमुखजिनाः ॥ ५०४ ॥

अथवा ભરતક્ષેત્રમાં નજીકના કાળમાં થયેલા હોવાને કારણે આ ઋષભદેવ વગેરે જિનેશ્વરો મારા નજીકના ઉપકારી છે. (૫૦૪)

तम्हा जुञ्जइ विहिणा, सविसेसमिमेसि वंदणं काउं ।

नामुक्कित्तणपुव्वं, करेमि ता गरुयभत्तीए ॥ ५०५ ॥

तस्माद् युज्यते विधिना सविशेषमेषां वन्दनं कर्तुम् ।

नामोत्कीर्तनपूर्वं करोमि ततो गुरुकभक्त्या ॥ ५०५ ॥

તેથી વિધિપૂર્વક તે પરમાત્માઓનું સવિશેષ વંદન કરવું યોગ્ય છે તેથી ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિથી નામોત્કીર્તનપૂર્વક વંદન કરું છું. (૫૦૫)

एतं परिभावंतो, पाए पाए पवत्तवीसामो ।

चउवीसत्थयसुत्तं, पढइ ठिओ जोगमुद्दाओ ॥ ५०६ ॥

एवं परिभावयन् पादे पादे प्रवृत्तविश्रामः ।

चतुर्विंशतिस्तवसूत्रं पठति स्थितो योगमुद्रातः ॥ ५०६ ॥

આ પ્રમાણે ભાવનાથી ભાવિત બનતાં, એક-એક પદે વિશ્રામ કરતાં (અટકતા), યોગમુદ્રામાં ઉભા રહી ચોવીશ જિનેશ્વરોની સ્તુતિનું સૂત્ર બોલે. તે આ પ્રમાણે (૫૦૬)

“लोगस्सुज्जोयगरे” इत्यादि ।

“लोकस्य उद्योतकरान् ” इत्यादि ॥

‘લોકને પ્રકાશિત કરનારા’ વિ.

एगो एत्थ सिलोगो, छक्कं गाहाण होइ विन्नेयं ।

तह पायपमाणाओ, अट्टावीसं च विरईओ ॥ ५०७ ॥

एकोऽत्र श्लोकः षट्कं गाथानां भवति विज्ञेयम् ।
तथा पादप्रमाणाद् अष्टाविंशतिश्च विरतयः ॥ ५०७ ॥

અહીં (લોગસ્સ સૂત્રમાં) એક શ્લોક છે અને છ ગાથાઓ છે તે જાણવી અને એક ૫૬ પ્રમાણવાળી અઠ્યાવીસ (૨૮) સંપદાઓ છે. (૫૦૭)

एत्थं पुण अरिहंते, कम्मपयं कित्तइस्समिइ किरिया ।
एयारो पुण सिद्धो, बीयविभत्तीए बहुवयणं ॥ ५०८ ॥
अत्र पुनर् 'अर्हतः' कर्मपदं 'कीर्तयिष्यामि' इति क्रिया ।
एकारः पुनः सिद्धः द्वितीयाविभक्तौ बहुवचनम् ॥ ५०८ ॥

અહીં પ્રથમ શ્લોકમાં 'અરિહંતે' (અરિહંતોને) એ કર્મપદ - છે, અને 'કીર્તયિષ્યામિ' (સ્તવીશ) એ ક્રિયા છે અને અરિહંતેમાં અંત્ય 'એ' તે દ્વિતીયા વિભક્તિના બહુવચનના પ્રત્યય તરીકે સિદ્ધ થયેલો છે. (૫૦૮)

भणियं च पाइयलक्खणे -

ए होइ अयारंते, एयम्मि बीयाए बहुसु पुँलिंगे ।
तह तइयाछट्ठीसत्तमीणमेगम्मि महिलत्थे ॥ ५०९ ॥

भणितं च प्राकृतलक्षणे -

‘ए’ भवति अकारान्ते एकस्मिन्, द्वितीयाया बहुषु पुंलिङ्गे ।
तथा तृतीया-षष्ठी-सप्तमीनामेकस्मिन् महिलार्थे (स्त्रीलिङ्गे)
॥ ५०९ ॥

अकारान्त पुंलिङ्ग प्रथमा એકવચનના અંતે એ , દ્વિતીયા બહુવચનના અંતે પણ એ પ્રત્યય હોય છે. તથા સ્ત્રીલિંગમાં તૃતીયા-ષષ્ઠી-સપ્તમી એકવચનનો પ્રત્યય પણ એ હોય છે. (૫૦૯)

एत्थ उदाहरणं -

ताविंतीए अमित्ते, तुह असिलट्ठीए पत्थिव ! रणम्मि ।
निव्वावंतीए मणं, विप्फुरियं निययसेणाए ॥ ५१० ॥

अत्रोदाहरणम् -

तापयन्त्या अमित्रान् तव असिंयष्ट्या पार्थिव ! रणे ।
निर्वापयन्त्या मनाग् विस्फुरितं निजकसेनया ॥ ५१० ॥

હે રાજન ! યુદ્ધભૂમિમાં તારા શત્રુઓને ત્રાસ પમાડતી-તપાવતી એવી તલવારને શાંત પાડતી હોય તેમ તારી સેનાએ થોડું પરાક્રમ કર્યું. (તારી સેનાએ થોડુંક જ પરાક્રમ કર્યું, બાકી શત્રુઓ તો તારી તલવારના પ્રતાપથી જ ભાગી ગયા). (૫૧૦)

अद्विविहपाडिहेरं, जम्हा अरहंति तेण अरिहंता ।
लोगस्सुज्जोयगरा, एयं तु विसेसणं तेसिं ॥ ५११ ॥
अष्टविधप्रातिहार्यं यस्मादर्हन्ति तेनार्हन्तः ।
लोकस्योद्योतकरा एतत् तु विशेषणं तेषाम् ॥ ५११ ॥

અષ્ટવિધ પ્રાતિહાર્યને જેઓ યોગ્ય છે તેથી તેમને અર્હન્ત કહેવાય છે. 'લોકના પ્રકાશ કરનારા' આ તો તેમનું વિશેષણ છે. (૫૧૧)

नामाइभेयभिनो, लोगो बहुधा जिनागमे भणिओ ।
पंचत्थिकायरूवो, घेत्तव्वो एत्थ पत्थावे ॥ ५१२ ॥
नामादिभेदभिनो लोको बहुधा जिनागमे भणितः ।
पञ्चास्तिकायरूपो ग्रहीतव्वोऽत्र प्रस्तावे ॥ ५१२ ॥

નામ, સ્થાપના વિ. ભેદવાળો ઘણા પ્રકારનો લોક જિનઆગમમાં કહેવાયો છે તેમાંથી અહીં પ્રસ્તુતમાં પાંચ અસ્તિકાયસ્વરૂપ (ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, પુદ્ગલાસ્તિકાય અને જીવાસ્તિકાય) લોક અહીં લેવાનો છે. (૫૧૨)

उज्जोओ वि हु दुविहो, नायव्वो दव्वभावसंजुत्तो ।
दव्वे चंदाइकओ, केवलनाणुब्भवो भावो ॥ ५१३ ॥
उद्योतोऽपि खलु द्विविधो ज्ञातव्वो द्रव्यभावसंयुक्तः ।

द्रव्ये चन्द्रादिकृतः केवलज्ञानोद्भवो भावः ॥ ५१३ ॥

द्रव्य અને ભાવથી સંયુક્ત - દ્રવ્ય અને ભાવ એમ બે વિભાગથી ઉદ્યોત પણ બે પ્રકારનો જાણવો. દ્રવ્ય ઉદ્યોત ચન્દ્ર-સૂર્યાદિથી કરાતો પ્રકાશ અને ભાવ ઉદ્યોત તે કેવળજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થતો સકલપદાર્થાવભાસી પ્રકાશ. (૫૧૩)

મણિયં ચ -

દવ્વુજોડજોઓ, પહા પયાસેઙ પરિમિયં સ્વેતં ।

માવુજોડજોઓ, લોયાલોયં પયાસેઙ ॥ ૫૧૪ ॥

મણિતં ચ-

દ્રવ્યોદ્યોતોદ્યોતઃ પ્રભા પ્રકાશયતિ પરિમિતં ક્ષેત્રમ્ ।

માવોદ્યોતોદ્યોતો લોકાલોકં પ્રકાશયતિ ॥ ૫૧૪ ॥

કદ્યું છે ને કે - દ્રવ્યોદ્યોતના પ્રકાશની પ્રભા પરિમિત ક્ષેત્રને પ્રકાશિત કરે છે જ્યારે ભાવઉદ્યોતનો પ્રકાશ લોક અને અલોક બન્નેને પ્રકાશિત કરે છે. (૫૧૪)

લોગસ્સુજોયગરા, દવ્વુજોએ ય ન હુ જિના હોતિ ।

માવુજોયકરા પુણ, હોતિ જિષવરા ચડવ્વીસં ॥ ૫૧૫ ॥

લોકસ્યોદ્યોતકરા દ્રવ્યોદ્યોતે ચ ન ખલુ જિના ભવન્તિ ।

માવોદ્યોતકરાઃ પુનર્ભવન્તિ જિનવરાશ્ચતુર્વિંશતિઃ ॥ ૫૧૫ ॥

લોકને પ્રકાશ કરનારા જિનેશ્વર ભગવંતો દ્રવ્યઉદ્યોતમાં નથી હોતા - દ્રવ્યોદ્યોત કરનારા નથી હોતા, તે ૨૪ જિનેશ્વર ભગવંતો તો ભાવ ઉદ્યોતને કરનારા હોય છે. (૫૧૫)

(ધર્મની વ્યાખ્યા)

દવ્વે વત્થુસહાવો, ધમ્મો ગમ્માઙ્ઞં ચ વવહારો ।

કુપ્પાવણ્ણગઓ વા, માવે સુય-ચરણરૂવો ત્તિ ॥ ૫૧૬ ॥

દ્રવ્યે વસ્તુસ્વભાવો ધર્મો ગમ્યાડડદીનાં ચ વ્યવહારઃ ।

कुप्रावचनगतो वा भावे श्रुत-चरणरूप इति ॥ ५१६ ॥

(હવે ધર્મ શબ્દની વ્યાખ્યા કહે છે, ધર્મ બે પ્રકારે-દ્રવ્યધર્મ અને ભાવધર્મ.)
દ્રવ્યધર્મ તે વસ્તુનો સ્વભાવ અને તે તે દેશપ્રસિદ્ધ ગમ્યાગમ્ય, પેયાપેયાદિનો
વ્યવહાર અથવા કુપ્રાવચનિકોનો ઉપદેશ. ભાવધર્મ બે પ્રકારે શ્રુતધર્મ અને
ચારિત્રધર્મ. (૫૧૬)

દોગ્ગઙ્ગમણપવત્તં, જીવં ધારેઙ્ગ ધરઙ્ગ મુદ્ધાણે ।

તો હોઙ્ગ ભાવધમ્મો, સો નઙ્ગનો નાણચરણાણં ॥ ૫૧૭ ॥

દુર્ગતિગમનપ્રવૃત્તં જીવં ધારયતિ ધરતિ મૂર્ધ્નિ ।

તતો ભવતિ ભાવધર્મઃ સો નાન્યો જ્ઞાનચરણયોઃ ॥ ૫૧૭ ॥

દુર્ગતિમાં જવા માટે પ્રવૃત્ત થયેલા જીવને પકડી રાખે (દુર્ગતિમાં ન જવા
દે) અને જીવ જેને પોતાના મસ્તક પર ધારણ કરે તે ધર્મ. તેથી તે ભાવધર્મ
કહેવાય છે. અને તેવો ભાવધર્મ શ્રુત અને ચારિત્ર સિવાય બીજો કોઈ સંભવી
શકતો નથી. (૫૧૭)

(તીર્થની વ્યાખ્યા)

તિત્થં જેણ તરિજ્ઙ્ગ, દબ્બે નઙ્ગ-સાગરાણ ઓયારો ।

જેણુત્તરંતિ લોયા, સુહેણ સમભૂમિરૂવેણ ॥ ૫૧૮ ॥

તીર્થં યેન તીર્યંતે દ્રવ્યે નદી-સાગરાણામવતારઃ ।

યેનોત્તરંતિ લોકાઃ સુખેન સમભૂમિરૂપેણ ॥ ૫૧૮ ॥

જેનાથી તરાય તે તીર્થ. દ્રવ્યતીર્થ - નદી અને સાગરમાં ઉતરવાનો માર્ગ,
સમભૂમિરૂપ જે માર્ગથી લોકો સુખે કરીને નદી અને સાગરનો પાર પામી શકે.
(૫૧૮)

તં કહ ણુ દબ્બતિત્થં, ? જમ્હા નેગંતઓ તહિં તરણં ।

જં તેણાઙ્ગવિ પઙ્ગઙ્ગા, બુઙ્ગંતા કેઙ્ગ દીસંતિ ॥ ૫૧૯ ॥

તત્કથં નુ દ્રવ્યતીર્થં યસ્માદ્ નૈકાન્તતસ્તત્ર તરણમ્ ।

યત્તેનાઙ્ગપિ પ્રવિષ્ઠા બુઙ્ગન્તઃ કેચિદ્ દ્દશ્યન્તે ॥ ૫૧૯ ॥

તેને કેમ દ્રવ્યતીર્થ કહો છો ?

ઉત્તર :- તેમાં એકાન્તે તરવાનું હોતું નથી. કેમકે તેના દ્વારા સમુદ્રમાં કે નદીમાં પ્રવેશેલા પણ કેટલાક ડૂબતા દેખાય છે. (૫૧૯)

અચ્ચંતિયં પિ નો તં, પુણો પુણો તત્થ તરણસંભવો ।

તમ્હા તવ્વિયરીયં, વિન્નેયં ભાવઓ તિત્થં ॥ ૫૨૦ ॥

આત્યન્તિકમપિ નો તત્ પુનઃ પુનસ્તત્ર તરણસંભવતઃ ।

તસ્માત્ તદ્વિપરીતં વિજ્ઞેયં ભાવતસ્તીર્થમ્ ॥ ૫૨૦ ॥

વળી તે તરવાનું આત્યન્તિક પણ નથી કેમકે ફરી ફરી તેમાં તરવાની શક્યતા છે. (એક વખત ત્યાં પછી ફરીથી જરૂર પડ્યે તરવું પડે છે.) તેથી આનાથી વિપરીત જે હોય તેને ભાવતીર્થ જાણવું. (૫૨૦)

તરણિજે ભવજલહી, તિત્થં તુ ચ્ચઉવ્વિહો સમણસંઘો ।

જે કેઙ્ ભવ્વજીવા, તરણત્થી તારુઓ તે ઉ ॥ ૫૨૧ ॥

તરણીયો ભવજલધિઃ તીર્થ તુ ચતુર્વિધઃ શ્રમણસઙ્ઘઃ ।

યે કેઙ્પિ ભવ્યજીવાસ્તરણાર્થિનઃ તારકાસ્તે તુ ॥ ૫૨૧ ॥

અહીં (ભાવતીર્થમાં) તરવા લાયક ભવડૂબી સમુદ્ર છે. તીર્થ તે ચાર પ્રકારનો શ્રમણપ્રધાન સંઘ (શ્રમણ, શ્રમણી, શ્રાવક, શ્રાવિકા) છે. અને જે કોઈ ભવ્યજીવો સંસારસાગરને તરવાની ઇચ્છાવાળા છે તેઓ તરનારા (તારક) છે. (૫૨૧)

(ઐકાન્તિક અને આત્યન્તિક તીર્થ)

एयम्मि संपविद्धा, तरंति संसारसायरं नियमा ।

तिन्नो पुण भवजलही, न होइ भुज्जो वि तरियव्वो ॥ ५२२ ॥

एतस्मिन् संप्रविष्टास्तरन्ति संसारसागरं नियमात् ।

तीर्णः पुनर्भवजलधिर्न भवति भूयोऽपि तरीतव्यः ॥ ५२२ ॥

આ ભાવતીર્થમાં પેઠેલા જીવો અવશ્ય સંસારસાગરને પાર પામે છે. અને એક વખત તરી ગયા પછી ફરીથી ભવસમુદ્રને તરવાનો રહેતો નથી. (૫૨૨)

(તીર્થનું સ્વરૂપ)

અહવા -

દાહોવસમં તળહાઙ્છેયણં મલપવાહણં ચૈવ ।

તિહિં અત્થેહિં નિઁત્તં, તમ્હા તં દવ્વઓ તિત્થં ॥ ૫૨૩ ॥

અથવા -

દાહોપશમઃ તૃષ્ણાદિચ્છેદનં મલપ્રવાહણં ચૈવ ।

ત્રિભિરથૈર્નિયુક્તં તસ્માત્ તદ્ દ્રવ્યતસ્તીર્થમ્ ॥ ૫૨૩ ॥

અથવા બળતરાને શમાવવી, તરસ-થાક વગેરેને દૂર કરવા અને અશુચિને ઘોઈ નાખવી આ ત્રણ અર્થથી સંપન્ન છે તેથી તેને દ્રવ્યથી તીર્થ કહેવાય છે. (૫૨૩)

(ભાવતીર્થમાં ત્રણ લક્ષણ ઘટાવે છે.)

કોહમ્મિ ઁ નિગ્ગહિણ, દાહસ્સુવસમણભાવઓ તિત્થં ।

લોહમ્મિ ઁ નિગ્ગહિણ, તળહાવોચ્છેયણં હોઙ્ ॥ ૫૨૪ ॥

ક્રોધે તુ નિગૃહીતે દાહસ્યોપશમેન ભાવતસ્તીર્થમ્ ।

લોભે તુ નિગૃહીતે તૃષ્ણાવ્યુચ્છેદનં ભવતિ ॥ ૫૨૪ ॥

ક્રોધ પર વિજય મેળવ્યે છતે મનનો દાહ શમી જતો હોવાથી તે ભાવથી તીર્થ છે અને લોભનો નિગ્રહ કર્યે છતે તૃષ્ણા નાશ પામી જાય છે. (તેથી તે ભાવથી તીર્થ છે.) (૫૨૪)

અઙ્ઘવિહં કમ્મરયં, બહુણ્ણિં ભવેહિં સંચિયં જમ્હા ।

તવ-સંજમેણ ધોયઙ્, તમ્હા તં ભાવઓ તિત્થં ॥ ૫૨૫ ॥

અઘ્ઘવિધં કર્મરજો બહુકૈર્ભવૈઃ સઙ્ઘિતં યસ્માત્ ।

તપઃ-સંયમેન ધાવતિ તસ્માત્ તદ્ ભાવતસ્તીર્થમ્ ॥ ૫૨૫ ॥

ધણા ભવોથી એકઠા કરેલા આઠ પ્રકારના કર્મરૂપી મેલને તપ અને સંયમથી ઘોઈ નાખે છે તેથી તે (ચતુર્વિધ સંઘ) ભાવથી તીર્થ છે. (૫૨૫)

इय भावधम्मतिथस्स करणसीले जिणे त्ति एसत्थो ।

जियरागदोसमोहे, अरहंते कित्तइस्सं ति ॥ ५२६ ॥

इति भावधर्मतीर्थस्य करणशीलान् जिनानित्येषोऽर्थः ।

जितराग-दोष-मोहानर्हतः कीर्तयिष्ये इति ॥ ५२६ ॥

આવા પ્રકારના ભાવ ધર્મતીર્થના કરવાના સ્વભાવવાળા જિનેશ્વર ભગવંતોને એ 'ધમ્મતિથયરે જિણે' પદનો અર્થ છે. વળી 'અરિહંતે કિત્તઇસ્સં' - જેમણે રાગ-દ્વેષ અને મોહને જીતી લીધા છે એવા અરિહંતોનું કીર્તન કરીશ. (૫૨૬)

चउवीसं ति य संखा, भारहवासुब्भवाण अरहाणं ।

अवि सहाओ वंदे, महाविदेहाइपभवेऽवि ॥ ५२७ ॥

चतुर्विंशतिरिति च संख्या भारतवर्षोद्भवानामर्हताम् ।

अपि शब्दाद् वन्दे महाविदेहादिप्रभवान् अपि ॥ ५२७ ॥

ચોવીસ એ સંખ્યા ભરતક્ષેત્રમાં જન્મેલા અરિહંત ભગવંતોની છે. અહીં જે અપિ શબ્દ છે તેનાથી મહાવિદેહ અને ઐરવતાદિ ક્ષેત્રોમાં થયેલા અરિહંત ભગવંતોને પણ વંદું છું. (૫૨૭)

कसिणं केवलकप्पं, लोगं जाणंति तह य पासंति ।

केवलचरित्तनाणी, तम्हा ते केवली हुंति ॥ ५२८ ॥

कृत्स्नं केवलकल्पं लोकं जानन्ति तथा च पश्यन्ति ।

केवलचरित्रज्ञानिनस्तस्मात् ते केवलिनो भवन्ति ॥ ५२८ ॥

સકલ અને સંપૂર્ણ લોકને જેઓ જાણે છે અને જુએ છે, વળી યથાખ્યાત ચારિત્ર અને કેવળજ્ઞાનના સ્વામિ હોવાથી તેઓ કેવલી થાય છે. (કહેવાય છે.) (૫૨૮)

(प्रश्नोत्तर)

इह अक्खेव-पसिद्धी उ -

जह पडदेसम्मि पडो, गामो वा गामएगदेसम्मि ।

લોગસ્સ ઇગદેસે, વટ્ટઙ્ગ તહ લોગસહોઽવિ ॥ ૫૨૯ ॥

इहाक्षेप-प्रसिद्धी तु -

यथा पटदेशे पटो ग्रामो वा ग्रामैकदेशे ।

लोकस्यैकदेशे वर्तते तथा लोकशब्दोऽपि ॥ ५२९ ॥

હવે અહીં પ્રશ્નોત્તર કરે છે-

જેમ વસ્ત્રના એક ભાગને માટે વસ્ત્ર શબ્દ, ગામના એક ભાગ માટે ગામ શબ્દ વપરાય છે તેમ લોકના એક ભાગમાં લોક શબ્દ વર્તે છે. (૫૨૯)

(વિશેષણોની સફળતા)

લોગસ્સુજોયગરા, ચંદાઈયાઽવિ તેણ મન્નંતિ ।

તેસિં વોચ્છેયત્થં, મણિયમિણં ધમ્મતિત્થગરે ॥ ૫૩૦ ॥

લોકસ્યોદ્યોતકરાશ્ચન્દ્રાદિકા અપિ તેન મ્હણ્યન્તે ।

તેષાં વ્યુચ્છેદાર્થં મ્હણિતમિદં ધર્મતીર્થકરાન્ ॥ ૫૩૦ ॥

તેથી (લોકના એક ભાગને પ્રકાશિત કરનારા) ચન્દ્ર વિગેરેને પણ લોકને વિષે પ્રકાશ કરનારા કહેવાય છે તેથી તે ચન્દ્ર વિગેરેનો વ્યવચ્છેદ કરવા માટે ધર્મતીર્થને કરનારા એવું વિશેષણ કહ્યું છે. (૫૩૦)

નહમાઈઓયારં, ધમ્મત્થં જે કુળંતીહ સુગમં ।

તેઽવિ હુ જણે પસિદ્ધિ, લહંતિ કિર ધમ્મતિત્થયરા ॥ ૫૩૧ ॥

નદ્યાદ્યવતારં ધર્માર્થં યે કુર્વન્તીહ સુગમમ્ ।

તેઽપિ ખલુ જને પ્રસિદ્ધિં લભન્તે કિલ ધર્મતીર્થકરાઃ ॥ ૫૩૧ ॥

નદી વિગેરેમાં ઉતરવાના રસ્તાને ધર્મની ભાવનાથી (વળી પુણ્ય માટે) જેઓ સરળ બનાવે છે તેઓ પણ લોકને વિષે 'ધર્મતીર્થને કરનારા' એવી પ્રસિદ્ધિને મેળવે છે. (૫૩૧)

(જિનવિશેષણ શા માટે ?)

તેસિમજ્જિણત્તભાવા, વિસેસણં ઇહ જિણ ત્તિ નિદ્દિઠ્ઠં ।

ते उण छउमत्यजिणाऽवि हुंति तो केवली भणिया ॥ ५३२ ॥

तेषामजिनत्वभावाद् विशेषणमिह जिन इति निर्दिष्टम् ।

ते पुनश्छद्यस्थ जिना अपि भवन्ति ततः केवलिनो भणिताः ॥

५३२ ॥

પરંતુ તેઓ જિન નહીં હોવાના કારણે (તેમની બાદબાકી કરવા) અહીં જિન એવું વિશેષણ બતાવ્યું છે. તે જિન વળી છદ્મસ્થ જિન પણ હોઈ શકે (જિનકલ્પી વિ.) તેથી 'કેવલી' વિશેષણ મૂક્યું છે. (૫૩૨)

केवलनाणगुणाओ, सामन्नाऽवि हु हवंति केवलिनो ।

तेसि अइसायणत्थं, अरहंते इय पयं भणियं ॥ ५३३ ॥

केवलज्ञानगुणात् सामान्या अपि खलु भवन्ति केवलिनः ।

तेषामतिशायनार्थम्-अर्हत इति पदं भणितम् ॥ ५३३ ॥

કેવળજ્ઞાનના ગુણથી સામાન્ય કેવલી ભગવંતો પણ 'કેવળી' જ હોય છે તેથી તેમના કરતાં અતિશય વિશિષ્ટતા બતાવવા માટે 'અરિહંત' એવું પદ કહ્યું છે. (૫૩૩)

नामाइभेयभिन्नाऽवि, जिणवरा संभवन्ति अरहंता ।

भावारिहंतपडिवत्तिकारयं केवली-वयणं ॥ ५३४ ॥

नामादिभेदभिन्ना अपि जिनवराः संभवन्त्यर्हन्तः ।

भावार्हत्प्रतिपत्तिकारकं केवलि-वचनम् ॥ ५३४ ॥

નામ, સ્થાપના વિગેરે પ્રકારોથી જુદા જુદા જિનેશ્વરો પણ અરિહંત તરીકે કહેવા શક્ય છે તેથી ભાવઅરિહંતનું જ્ઞાન કરાવનાર 'કેવલી' એવું વચન અહીં કહ્યું છે. (૫૩૪)

एवं खलु अन्नोन्नं, कायव्वा चालणा पइड्ढा उ ।

बुद्धिनिउणेहि इहयं, दिसिमेत्तं दरिसियं एयं ॥ ५३५ ॥

एवं खलु अन्योऽन्यं कर्तव्या चालना प्रतिष्ठा तु ।

बुद्धिनिपुणेरिह दिञ्जात्रं दर्शितमेतत् ॥ ५३५ ॥

આ પ્રમાણે પરસ્પર એક બીજા પદ માટે શંકા અને તેના સમાધાન મતિથી કુશળ જીવોએ કરવા. અહીં તો દિશાસૂચન માત્ર દેખાડ્યું છે. (કર્યું છે.)
(૫૩૫)

एसो संखेवेणं, पढमसिलोगस्स भासिओ अत्थो ।

वित्थरओ घेत्तव्वो, सिद्धंतमहानिहाणाओ ॥ ५३६ ॥

एष संक्षेपेण प्रथमश्लोकस्य भाषितोऽर्थः ।

विस्तरतो ग्रहीतव्यः सिद्धान्तमहानिधानात् ॥ ५३६ ॥

આ પ્રમાણે સંક્ષેપથી પહેલા શ્લોકનો અર્થ કહ્યો. વિસ્તારથી અર્થ (ગ્રહણ કરવાની ભાવનાવાળાએ) આગમશાસ્ત્ર રૂપી મહાખજાનામાંથી મેળવી લેવો.
(૫૩૬)

(ચોવીશ નામ)

“उसभमजियं च” गाहा ॥ १ ॥

“ऋषभमजितं च” गाथा ॥ १ ॥

“सुविहिं च पुष्पदंतं” गाहा ॥ २ ॥

“सुविधिं च पुष्पदन्तं” गाथा ॥ २ ॥

“कुंथुं अरं च” गाहा ॥ ३ ॥ सूत्रम् ॥

“कुन्थुमरं च” गाथा ॥ ३ ॥ सूत्रम् ।

अड्ड उ नामाई, भणियाई एकमेकगाहाए ।

चउवीसत्थयसुत्ते, चउवीसाए जिणवराणं ॥ ५३७ ॥

अष्टाष्ट तु नामानि भणितानि एकैकगाथायाम् ।

चतुर्विंशतिस्तवसूत्रे चतुर्विंशतेर्जिनवराणाम् ॥ ५३७ ॥

એક - એક ગાથામાં આઠ - આઠ નામો કહ્યા છે. આમ ચોવીશ પરમાત્માની સ્તવનાના સૂત્ર - 'લોગસ્સ' માં ચોવીસ જિનેશ્વરોના નામ કહ્યા છે. (૫૩૭)

(પુનરુક્તિદોષનો અભાવ)

જં પુણ વંદઈ કિરિયા-ભર્ણનં સુત્તે પુણો પુણો એત્થ ।

આયરપગાસગત્તા, પુણરુત્તં તે ન દોસગરં ॥ ૫૩૮ ॥

યત્ પુનર્ ‘વન્દતે’ ક્રિયા-ભર્ણનં સૂત્રે પુનઃ પુનરત્ર ।

આદરપ્રકાશકત્વાત્ પુનરુક્તં તન્ન દોષકરમ્ ॥ ૫૩૮ ॥

વળી આ સૂત્રમાં વારંવાર ‘વંદુ છું, વંદુ છું’ આવી ક્રિયાનું કહેવું તે આદર બતાવનાર હોવાથી વારંવાર કહેવા છતાં દોષ કરનાર નથી. (દુષ્ટ નથી) (૫૩૮)

(શિષ્ય જિજ્ઞાસા)

એસિં નામાણં, જે અત્થા કારણાઈં જાઈં વા ।

ઇચ્છામિ નાઉમેયં, પુચ્છઈ સીસો ગુરૂ આહ ॥ ૫૩૯ ॥

એતેષાં નામ્નાં ચેડર્થાઃ કારણાનિ યાનિ વા ।

ઇચ્છામિ જ્ઞાતુમેતત્ પૃચ્છતિ શિષ્યો ગુરુરાહ ॥ ૫૩૯ ॥

આ (ચોવીસ) નામોનો જે અર્થ છે અને એ નામ પાડવાના જે કારણો છે તે જાણવાને હું ઇચ્છું છે એમ શિષ્ય પૂછે છે (કહે છે) તેથી ગુરૂભગવંત કહે છે. (૫૩૯)

(ઋષભનો સામાન્ય અર્થ)

ઉસહો પહાણવસહો, દુવ્વહમરવહણપચ્છલો હોઈ ।

ઇય દુવ્વહધમ્મધુરાવહણસ્વમો તો જિણો ઉસહો ॥ ૫૪૦ ॥

ઋષભઃ પ્રધાનવૃષભો દુર્વહમરવહનપ્રત્યલો ભવતિ ।

ઇતિ દુર્વહધર્મધુરાવહનક્ષમસ્તતો જિન ઋષભઃ ॥ ૫૪૦ ॥

ઋષભ એટલે શ્રેષ્ઠ બળદ કે જે દુઃખે કરીને વહન કરી શકાય તેવા ભારને વહન કરવા માટે સમર્થ હોય. તેજ રીતે દુઃખેથી વહી શકાય તેવી ધર્મધુરાને વહન કરવા માટે પરમાત્મા સમર્થ છે તેથી તેમને ઋષભ કહેવાય છે. (૫૪૦)

जइ वा वसो ति धम्मो, भावइ दढं तेण तो भवे वसभो ।

जइ एवं सव्वे वि हु, वसहा किर किं न भन्तीति ? ॥ ५४१ ॥

यदि वा वृष इति धर्मः, भावयति दृढं तेन ततो भवेद् वृषभः ।

यद्येवं सर्वेऽपि खलु वृषभाः किल किं न भण्यन्ते ? ॥ ५४१ ॥

अथवा तो वृष अटले धर्म, अने तेनाथी (आत्माने) अत्यंत आवित करे
छे तेथी पक्ष तेओ वृषभ थाय.

शिष्य प्रश्न - जो आथी ज वृषभ कडेवाता होय तो बधा तीर्थकरो वृषभ केम
नथी कडेवाता ? (५४१)

सञ्जमिणं किंतु फुडं, अन्नं पि हु एत्थ कारणं अत्थि ।

एयस्स ऊरुजुयले, तवियसुवन्नुजरं धवलं ॥ ५४२ ॥

अन्नोन्नाभिमुहं किर, वसहजुगं लंछणं रुइरमासि ।

सुमिणम्मि पढममुसभो, चोइससुमिणाण मज्झम्मि ॥ ५४३ ॥

दिट्ठो मरुदेवीए, तेण कर्यं उसहनाममेयस्स ।

तुट्ठेणाऽमरवइणा, अन्नेसिं पुण ठिई एसा ॥ ५४४ ॥

सत्यमिदं किंतु स्फुटमन्यदपि खल्वत्र कारणमस्ति ।

एतस्योरुयुगले तप्तसुवणोज्ज्वलं धवलम् ॥ ५४२ ॥

अन्योन्याभिमुखं किल वृषभयुगं लाञ्छनं रुचिरमासीत् ।

स्वप्ने प्रथममृषभश्चतुर्दशस्वप्नानां मध्ये ॥ ५४३ ॥

दृष्टो मरुदेव्या तेन कृतमृषभनामैतस्य ।

तुष्टेनाऽमरपतिना अन्येषां पुनः स्थितिरेषा ॥ ५४४ ॥

आचार्यनो प्रत्युत्तर :- तमारी वात सत्य छे परंतु बीजुं पक्ष आ बाबतमां
स्पष्ट करण छे. आ परमात्मानी बे जंधामां तपावेला सोनानी जेवा
देदिप्यमान, सईद... अकबीजानी सन्मुख रहेला बे बणदनुं सुंदर यिद्ध हुतुं,
वणी मरुदेवी माताअे यौद स्वप्नोनी मध्यमां प्रथम स्वप्नमां बणद जेयो तेथी
पुश थयेला ठन्द्रे तेमनुं नाम वृषभ तेपुं कर्पु. अन्य तीर्थकरोनी माताओ यौद
स्वप्न आ प्रमाप्ते जुअे छे. (५४२-५४३-५४४)

गय-वसह-सीह-अभिसेय-दाम-ससि-दिणयरं ज्ञयं कुंभं ।

पउमसर-सागर-विमाण-भवण-रयणुच्चय-सिहिं च ॥ ५४५ ॥

गज-वृषभ-सिंह-अभिषेक-दाम-शशि-दिनकरं ध्वजं कुम्भम् ।

पद्मसरः-सागर-विमान-भवन-रत्नोच्चय-शिखिनं च ॥ ५४५ ॥

હાથી, બળદ, સિંહ, અભિષેક કરાતી લક્ષ્મી, પુષ્પની માળા, ચન્દ્ર, સૂર્ય ધ્વજ, પૂર્ણ ક્લશ, પદ્મસરોવર સમુદ્ર, વિમાન અથવા ભવન(દેવલોકમાંથી પધારતા ભગવાનની માતા વિમાન અને નરકમાંથી ચ્યવતા પ્રભુજીની માતા ભવન જુએ), રત્નનો ઢગલો અને નિર્ધૂમ અગ્નિ. (૫૪૫)

परिवाडीइ इमाए, जणणीओ सुमिणयाइँ पेच्छंति ।

गम्भावयारसमए, तित्थंकर-चक्कवट्टीणं ॥ ५४६ ॥

परिपाट्याऽनया जनन्यः स्वप्नान् प्रेक्षन्ते ।

गर्भावतारसमये तीर्थंकर-चक्रवर्तिनोः ॥ ५४६ ॥

તીર્થંકર અને ચક્રવર્તિનું ગર્ભમાં અવતરણ થાય ત્યારે તેમની માતાઓ આ ક્રમથી સ્વપ્નાઓને જુએ છે. (૫૪૬)

(अजित शब्दનો सामान्य अर्थ)

इंदिय-विसय-कसायाइएहिँ घोरंतरंगवेरीहिं ।

न जिओ मणयं पि जओ, भन्नइ अजिओ जिणो तेण ॥ ५४७ ॥

इन्द्रिय-विषय-कषायादिकैघोरान्तरङ्गवैरिभिः ।

न जितो मनागपि यतो भण्यतेऽजितो जिनस्तेन ॥ ५४७ ॥

ઇન્દ્રિયો, વિષય અને કષાય પ્રમુખ ભયાનક એવા અંતરંગ શત્રુઓ વડે જેઓ સ્હેજ પણ જીતાયા નથી તેથી તેમને અજીતનાથ ભગવાન કહેવાય છે. (૫૪૭)

(प्रश्नोत्तर)

अन्ने वि तेहि न जिया, अजिया तो ते वि किं न उच्चंति ? ।

भन्नइ विसेसकारणमन्नं पि हु भगवओ अत्थि ॥ ५४८ ॥

अन्येऽपि तैर्न जिता अजितास्ततस्तेऽपि किं नोच्यन्ते ? ।

भण्यते विशेषकारणमन्यदपि खलु भगवतोऽस्ति ॥ ५४८ ॥

प्रश्न - तो पछी बीजा जिनेश्वरो पझ अंतरंग शत्रुओ वडे जताया नथी तो तेमने केम अजित कडेवाता नथी ?

उत्तर - परमात्माने अजित कडेवामां बीजुं विशिष्ट कारण पझ छे. (५४८)

(अजितनो विशेष अर्थ)

जियसत्तुनिवेण समं, कीलंती अक्खजूयकीलाए ।

न कयाइ जयं पत्ता, विजया देवी पुरा काले ॥ ५४९ ॥

जितशत्रुनृपेण समं क्रीडन्ती अक्षद्यूतक्रीडायाम् ।

न कदाचिज्जयं प्राप्ता विजया देवी पुरा काले ॥ ५४९ ॥

(प्रभुजना पिता) जितशत्रु राजनी साथे पासाथी रभवाना जुगारनी क्रीडां रमता (भगवानना माता) विजया देवीअे पहेला क्यारेय विजयने प्राप्त कर्यो न હતો. (જીત્યા ન હતા.) (५४९)

गब्धगए भगवते, न जिया ईसिं पि सा नरेदेण ।

जायस्स तेण पिउणा, अजिओ त्ति पइड्डियं नाम ॥ ५५० ॥

गर्भगते भगवति न जिता ईषदपि सा नरेन्द्रेण ।

जातस्य तेन पित्रा 'अजितः' इति प्रतिष्ठितं नाम ॥ ५५० ॥

ભગવાન ગર્ભમાં આવ્યા પછી રાજા વડે ક્યારેય પણ તેણી (વિજયાદેવી) જતાઈ નહીં, તેથી ભગવાનનો જન્મ થયા પછી પિતા વડે તેમનું 'અજિત' એવું નામ પડાયું. (૫૫૦)

(સંભવનો સામાન્ય અર્થ)

સં સોક્કં તિ પવુચ્છઇ, દિદ્ધે તં હોઇ સવ્વજીવાણં ।

તો સંભવો જિણેસો, સવ્વે વિ હુ સંભવા એવં ॥ ૫૫૧ ॥

(વિશેષ અર્થ)

ધનન્તિ ભુવણગુરૂણો, નવરં અન્નં પિ કારણં અત્થિ ।
 સાવત્થીનયરીણ, કયાઇ કાલસ્સ દોસેણ ॥ ૫૫૨ ॥
 જાણે દુઃખિક્કવધરે, દુત્થીભૂણે જણે સમત્થે વિ ।
 અવયરિઓ એસ જિણો, સેણાદેવીણે ઉયરમ્મિ ॥ ૫૫૩ ॥
 શં સૌખ્યમિતિ પ્રોચ્ચતે દૃષ્ટે તદ્ ભવતિ સર્વજીવાનામ્ ।
 તતઃ શંભવો જિનેશઃ સર્વેઽપિ ખલુ શંભવા એવમ્ ॥ ૫૫૪ ॥
 ધણ્યન્તે ભુવનગુરવઃ, નવરમન્યદપિ કારણમસ્તિ ।
 શ્રાવસ્તીનગર્યાં કદાચિત્ કાલસ્ય દોષેણ ॥ ૫૫૨ ॥
 જાતે દુર્ધિક્ષધરે દુઃસ્થીભૂતે જને સમસ્તેઽપિ ।
 અવતીર્ણં એષ જિનઃ સેનાદેવ્યા ઉદરે ॥ ૫૫૩ ॥

શં એટલે સુખ કહેવાય છે, તે (સુખ) ભગવાનને જોતાં સર્વજીવોને થાય છે તેથી તેમને શંભવ જિનેશ્વર કહેવાય છે. જો કે એ રીતે સર્વે ત્રણે ભુવનના ગુરુ એવા તીર્થંકરો કહેવાશે. પરંતુ અહીં આ ભગવાનને શંભવ કહેવામાં બીજું પણ કારણ છે. શ્રાવસ્તી નગરીમાં ક્યારેક કાળના દોષથી.. દુકાળ વારંવાર પડ્યે છતે અને સમસ્ત લોક અત્યંત દુઃખી થઈ ગયા ત્યારે સેનાદેવીની કુક્ષિમાં આ પરમાત્મા (ગર્ભપણે) અવતર્યા. (૫૫૧-૫૫૨-૫૫૩)

સયમેવાગમ્મ સુરાહિવેણ સંપૂઙ્ગયા તઓ જણ્ણી ।
 વદ્ધાવિયા ય ભુવણેક્કખાણુતણયસ્સ લાભેણં ॥ ૫૫૪ ॥
 સ્વયમેવાઽઽગમ્ય સુરાધિપેન સંપૂજિતા તતો જનની ।
 વર્ધિતા (વર્ધાપિતા) ચ ભુવનૈકખાણુતનયસ્ય લાભેન ॥ ૫૫૪ ॥

પોતાની જાતે જ આવીને ઈન્દ્ર વડે માતાની પૂજા કરાઈ અને સમસ્ત જગતને વિષે એક માત્ર સૂર્ય સમાન (તેજસ્વી) પુત્રના લાભની વધામણી અપાઈ. (૫૫૪)

તદ્દિયહં ચિય સહસા, સમત્થસત્થેહિ ધન્નપુન્નેહિં ।
 સવ્વત્તો ઇંતેહિં, સુહં સુધિક્કવં તહિં જ્ઞાયં ॥ ૫૫૫ ॥

तद्विवासादेव सहसा समर्थसार्थैर्धान्यपूर्णेः ।

सर्वत आयद्भिः सुखं सुभिक्षं तत्र जातम् ॥ ५५५ ॥

ते જ દિવસે અચાનક ચારે બાજુથી આવતા ધાન્યથી પૂર્ણ સર્વ સાર્થોના સમૂહ વડે ત્યાં સુકાળ થયો અને આનંદ (સુખ) છવાયો. (૫૫૫)

સંભવિયાઈ જમ્હા, સમત્તસસ્સાઈ સંભવે તસ્સ ।

તો સંભવો ત્તિ નામં, પઙ્કિદ્ધિયં જણણિ જણણિહિં ॥ ૫૫૬ ॥

સંભૂતાનિ યસ્માત્ સમસ્તસસ્યાનિ સંભવે તસ્ય ।

તતઃ સંભવ ઇતિ નામ પ્રતિષ્ઠિતં જનની-જનકાખ્યામ્ ॥ ૫૫૬ ॥

જેથી કરીને તેમના જન્મસમયે સમગ્ર ધાન્યો એકઠા થયા તેથી તેમના માતા-પિતા વડે તેમનું સંભવ એવું નામ કરાયું. (૫૫૬)

(અભિનંદનનો સામાન્ય અર્થ)

અભિર્ણદઇ આર્ણદઇ, રૂવાઇગુણેહિ તિહુયણં સયલં ।

અભિર્ણદણો જિણો તો, અન્નં પિ હુ કારણં બીયં ॥ ૫૫૭ ॥

અભિનન્દતિ આનન્દતિ રૂપાદિગુણેસ્ત્રિભુવનં સકલમ્ ।

અભિનન્દનો જિનસ્તતોઽન્યદપિ ખલુ કારણં દ્વિતીયમ્ ॥ ૫૫૭ ॥

અભિનંદે છે એટલે (પોતાના) રૂપ વિગેરે ગુણો વડે સમગ્ર ત્રિભુવનને જેઓ આનંદ આપે છે. તેથી અભિનંદન જિન કહેવાય છે, વળી બીજું પણ કારણ છે. (૫૫૭)

(અભિનંદનનો વિશેષ અર્થ)

ગબ્મગ્ગે તમ્મિ જઓ, જણણીમઙ્ગંતમ્મત્તિસંજુત્તો ।

અભિર્ણદઇ અભિક્કલ્લં, સક્કો અભિર્ણદણો તેણ ॥ ૫૫૮ ॥

ગર્મ્મગ્ગે તસ્મિન્ યતો જનનીમત્યન્તમ્મત્તિસંયુક્તઃ ।

અભિનન્દત્યમ્મીક્ષણં શક્કોઽભિનન્દનસ્તેન ॥ ૫૫૮ ॥

તેઓ ગર્ભમાં રહ્યે છેતે અત્યંત ભક્તિથી યુક્ત સૌધર્મેન્દ્ર માતાને વારંવાર

अभिनन्दन-वधामङ्गली आपता (अने स्तुति करता) तेथी तेमनुं नाम
अभिनन्दन प.३५. (५५८)

(सुमतिनो सामान्य अर्थ)

पावायारनिमित्ता, मोक्खाभिमुहा सुहा मई जस्स ।

सो सुमई तित्थयरो, जइ एवं सुमइणो सव्वे ॥ ५५९ ॥

पापाचारनिमित्तान्मोक्षाभिमुखा शुभा मतिर्यस्य ।

स सुमतिस्तीर्थकरो यद्येवं सुमतयः सर्वे ॥ ५५९ ॥

पापना आचारोना निमित्तमांथी भोक्षसन्मुप शुभ मति जेमनी थई छे ते
सुमति तीर्थकर. जे आम ज डोय तो सर्वे तीर्थकरो सुमति ज छे. (५५८)

(सुमतिनो विशेष अर्थ)

एत्थ विसेसकारणं -

अचिरागयवणिमरणे, दोण्ह सवत्तीण दारओ एगो ।

बालगहग्गह दोण्ह वि, ववहारो मेहनिवपुरओ ॥ ५६० ॥

अत्र विशेषकारणम् -

अचिरागतवणिगमरणे द्वयोः सपत्न्योर्दारक एकः ।

बालग्रहाग्रहो द्वयोरपि व्यवहारो मेघनृपपुरतः ॥ ५६० ॥

अहीं विशेष कारण जज्ञावे छे - लांभा काणे पञ्च नही आवेलो वशीक मृत्यु
पाभ्ये छते, बे शोक्यनी वय्ये पुत्र अेक ज छे तेथी बन्नेनो बाणकने अड्डा
करवानो आग्रह छे अने आ ऊधरो (न्याय कराववा) मेघराज पास आव्यो
छे. (५६०)

रन्नो चिंताइसओ सगे-यरा कहमिमीण विन्नेया ।

चिंताकारणपुच्छा, देवीए राइणा कहियं ॥ ५६१ ॥

राज्ञश्चिन्तातिशयः स्वके-तरा कथमनयोर्विज्ञेया ।

चिन्ताकारणपृच्छा देव्या राज्ञा कथितम् ॥ ५६१ ॥

રાજાને અત્યંત ચિંતા થઈ - આ બંનેમાંથી સગી મા અને સાવકી મા કેવી રીતે જાણવી ? દેવી વડે ચિન્તાનું કારણ પૂછાયું, રાજાવડે કહેવાયું. (૫૬૧)

तीएँ भणियाओ ताओ, पुत्तं वित्तं च कुणह दोभाए ।
पडिवन्नममायाए, मायाए जंपियं देवि ! ॥ ५६२ ॥
तया भणिते ते, पुत्रं वित्तं च कुरुत द्विभागे ।
प्रतिपन्नममात्रा मात्रा कथितं देवि ! ॥ ५६२ ॥

રાણીએ તે બંનેને કહ્યું - પુત્ર અને ધનના બે ભાગ કરી નાખો. જે સાચી માતા ન હતી તેણે સ્વીકાર્યું જ્યારે માતાએ કહ્યું હે દેવી !... (૫૬૨)

मा माऽऽणवेसु एवं, दव्वं पि देहि एयाए ।
अप्पेहि मज्झ पुत्तं, जीवंतं जेण पेच्छामि ॥ ५६३ ॥
मा माऽऽज्ञापय एवं द्रव्यं सर्वमपि देहि एतस्यै ।
अर्पय मम पुत्रं जीवन्तं येन प्रेक्षे ॥ ५६३ ॥

આવી આજ્ઞા ન કરો, ન કરો. ધન બધુ આને (શોક્યને) આપી દો, મને પુત્ર આપી દો જેથી તેને જીવતો જોઈ તો શકું. (૫૬૩)

एसा सग त्ति नाउं, पुत्तो वित्तं च तीइ दिन्नाइं ।
निद्धाडिया य इयरी, रन्ना अलिय त्ति कुविएण ॥ ५६४ ॥
एषा स्वकेति ज्ञात्वा पुत्रो वित्तं च तस्यै दत्तानि ।
निर्घाटिता चेतरा राज्ञाऽलीकेति कुपितेन ॥ ५६४ ॥

આ સગી માતા છે તેમ જાણીને પુત્ર અને ધન તેણીને આપ્યા અને ગુસ્સે ભરાયેલા રાજાએ 'આ જૂઠી છે' એમ જાણી બીજીને દેશનિકાલ કરી. (૫૬૪)

गम्भगए जं जाया, मंगलदेवीएँ एरिसा सुमई ।
तुडेण ततो रन्ना, जिणस्स सुमई कयं नामं ॥ ५६५ ॥
गर्भगते यद् जाता मङ्गलदेव्या एतादृशी सुमतिः ।
तुष्टेन ततो राज्ञा जिनस्य सुमतिः कृतं नाम ॥ ५६५ ॥

ભગવાન ગર્ભમાં હોતે છતે મંગલાદેવીને આવી સુંદર બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઈ તેથી ખુશ થયેલા રાજાએ પરમાત્માનું સુમતિ એવું નામ કર્યું. (૫૬૫)

(૫૬૫ પ્રભનો સામાન્ય અર્થ)

પડમં બહુપ્પયારં, તહવિ હુ રત્તુપ્પલં ઇહં પગયં ।

તસ્સરિસી જસ્સ પહા, સો સ્વલુ પડમપ્પહો અરહા ॥ ૫૬૬ ॥

પદ્યં બહુપ્રકારં તથાઽપિ સ્વલુ રક્તોત્પલમિહ પ્રગતમ્ ।

તત્સદૃશી યસ્ય પ્રમા સ સ્વલુ પદ્યપ્રભોઽર્હન્ ॥ ૫૬૬ ॥

જો કે કમળ ઘણા પ્રકારનું હોય છે છતાં પણ અહીં લાલ કમળનો જ અધિકાર છે, તેના જેવી કાંતિ છે જેમની તે ૫૬૫ પ્રભ ભગવાન. (૫૬૬)

(૫૬૬નો વિશેષ અર્થ)

જઈ વિ ઇહ વાસુપુજો, ઇરિસવન્નો તહાઽવિ હુ વિસેસો ।

પડમસયણમ્મિ જણનીઈ ડોહલો તેણ પડમામ્મો ॥ ૫૬૭ ॥

યદ્યપિ ઇહ વાસુપૂજ્ય ઇતાદૃશવર્ણસ્તથાઽપિ સ્વલુ વિશેષઃ ।

પદ્યશયને જનન્યા દોહદસ્તેન પદ્યામ્ ॥ ૫૬૭ ॥

જોકે અહીં વાસુપૂજ્ય સ્વામિ પણ આવા જ વર્ણવાળા છે છતાં આટલો વિશેષ છે, આ પ્રભુજીની માતાને કમળની શય્યામાં સૂવાનો દોહદ થયો તેથી ૫૬૬ પ્રભ નામ થયું. (૫૬૭)

(સુપાર્શ્વનો સામાન્ય અર્થ)

પાસા દેહવિભાગા, સુસોહણા જસ્સ સો સ્વલુ સુપાસો ।

સવ્વે વિ ઇરિસ સ્ચિય, ઇત્થ વિ હેઠુ ઇમો અન્નો ॥ ૫૬૮ ॥

પાર્શ્વાનિ દેહવિભાગાઃ સુશોભના યસ્ય સ સ્વલુ સુપાર્શ્વઃ ।

સર્વેઽપ્યેતાદૃશા ઇવાત્રાઽપિ હેતુરયમન્યઃ ॥ ૫૬૮ ॥

પાર્શ્વ એટલે શરીરનો એક અવયવ (પાસા), તે જેમના સુંદર છે તે સુપાર્શ્વ. સર્વે તીર્થકરો પણ એવા છે, તેથી અહીં પણ આ બીજો હેતુ (નામ પાડવામાં) છે. (૫૬૮)

(સુપાર્શ્વનો વિશેષાર્થ, ચન્દ્રપ્રભનો સામાન્યાર્થ)

ગમ્ભગૈ જં જળ્ણી, જાયસુપાસા તઓ સુપાસજિણો ।

ચંદસમા દેહપહા, જસ્સ ડ ચંદપ્પહો સો ડ ॥ ૫૬૯ ॥

ગર્ભગતે યદ્ જનની જાતસુપાશ્વા તતઃ સુપાશ્વજિનઃ ।

ચન્દ્રસમા દેહપ્રમા યસ્ય તુ ચન્દ્રપ્રમઃ સ તુ ॥ ૫૬૯ ॥

પ્રભુજી ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતા સુશોભિત પાસાવાળા થયા તેથી તેમનું નામ સુપાર્શ્વનાથ રાખ્યું. ચન્દ્રની જેવી જેમની દેહની કાંતિ છે તેથી તેમનું નામ ચન્દ્રપ્રભ થયું. (૫૬૯)

(ચન્દ્રપ્રભનો વિશેષ અર્થ)

સુવિહિજિણો વિ હુ ઇવંવિહો ત્તિ ધન્નઙ્ વિસેસહેઠ્ઠ ત્તો ।

ચંદપિયણમ્મિ જળ્ણીઇ ડોહલો તેણ ચંદામ્મો ॥ ૫૭૦ ॥

સુવિધિજિનોઽપિ ચલ્લવેવંવિધ ઇતિ ધણ્યતે વિશેષહેતુસ્તતઃ ।

ચન્દ્રપાને જનન્યા દોહદસ્તેન ચન્દ્રામઃ ॥ ૫૭૦ ॥

સુવિધિ જિનેશ્વર પણ તેવા જ કાંતિવાળા છે તેથી નામનું વિશિષ્ટ કારણ કહેવાય છે - માતાને ચન્દ્રનું પાન કરવાનો દોહલો ઉત્પન્ન થયો તેથી ચન્દ્રપ્રભ નામ પડ્યું. (૫૭૦)

(સુવિધિનો સામાન્ય અર્થ)

સુવિહિં ચ પુષ્પદંતં, સુવિહી નામં વિસેસણં બીયં ।

તત્થઽવિ વિહી વિહાણં, કિરિયા સા સોહણા જસ્સ ॥ ૫૭૧ ॥

સુવિધિં ચ પુષ્પદન્તં સુવિધિનામ વિશેષણં દ્વિતીયમ્ ।

તત્રાઽપિ વિધિર્વિધાનં ક્રિયા સા શોભના યસ્ય ॥ ૫૭૧ ॥

‘સુવિહિં ચ પુષ્પદંતં’ - સુવિધિ એ નામ છે જ્યારે બીજું (પુષ્પદંતં) વિશેષણ છે. તેમાં પણ વિધિ એટલે શાસ્ત્રમાં બતાવેલી ક્રિયા તે સુંદર છે જેમની તે સુવિધિ. (૫૭૧)

(સુવિધિનો વિશેષ અર્થ)

સો સુવિહી નામસત્થો, કારણમેયસ્સ જેણ સે જણની ।

સવ્વવિહીસુ વિ કુસલા, ગબ્બગે તેણ સુવિહિજિણો ॥ ૫૭૨ ॥

સ સુવિધિર્નામસાર્થઃ (શસ્તઃ) કારણમેતસ્ય યેન તસ્ય જનની ।

સર્વવિધિષ્ણપિ કુશલા ગર્ભગતે તેન સુવિધિજિનઃ ॥ ૫૭૨ ॥

વળી તેમનું સુવિધિ એવું પ્રશસ્ત નામ થયું તેનું કારણ આ છે - પરમાત્મા ગર્ભમાં હતા ત્યારે તેમની માતા સર્વવિધિઓમાં નિપુણ થયા તેથી તેઓનું નામ સુવિધિ જિનેશ્વર થયું. (૫૭૨)

(અન્ય આચાર્યનો મત)

કુંદકુસુમાણુરૂવા, દંતા જં તસ્સ પુષ્પદંતો તો ।

અન્ને એયં નામં, સુવિહિં ચ વિસેસણં દેતિ ॥ ૫૭૩ ॥

કુંદકુસુમાનુરૂપા દન્તા યત્તસ્ય પુષ્પદન્તસ્તતઃ ।

અન્યે એતન્નામ સુવિધિં ચ વિશેષણં દદતિ ॥ ૫૭૩ ॥

મોગરાના કુલ જેવા દાંત હોવાથી તેમને પુષ્પદન્ત પણ કહેવાય છે. કેટલાક આચાર્યો પુષ્પદન્તને નામ બતાવે છે અને સુવિધિને તેનું વિશેષણ બતાવે છે. (૫૭૩)

(શીતલનો સામાન્ય અર્થ)

સીયલવયણો લેસાણ, સીયલો તેણ સીયલો ભયવં ।

સવ્વે વિ એરિસ ચ્ચિય, વિસેસહેઠુ ઇમસ્સેસો ॥ ૫૭૪ ॥

શીતલવચ(દ)નો લેશ્યયા શીતલસ્તેન શીતલો ભગવાન્ ।

સર્વેઽપિ એતાદૃશા એવ વિશેષહેતુરસ્યૈષઃ ॥ ૫૭૪ ॥

જેમના વચન શીતલ છે, જેમની લેશ્યા (કાંતિ) ઠંડક આપનારી છે તેથી તેમને શીતલનાથ ભગવાન કહેવાય છે, જો કે બધા ભગવાન આવા જ છે પરંતુ આ પ્રભુજીને શીતલ કહેવાનો વિશેષ હેતુ આ છે. (૫૭૪)

(શીતલનો વિશેષ અર્થ)

ગબ્બઠ્ઠિએ જિણેંદે, જણનીહત્થેણ ફુસિયદેહસ્સ ।

पिउणो दाहोवसमो, संजातो सीयलो तेण ॥ ५७५ ॥

गर्भस्थिते जिनेन्द्रे जननीहस्तेन स्पृष्टदेहस्य ।

पितुर्दाहोपशमः संजातः शीतलस्तेन ॥ ५७५ ॥

ભગવાન ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાના હાથના સ્પર્શ દ્વારા પિતાના દેહનો દાહજ્વર શમી ગયો તેથી પ્રભુજી શીતલ નામે થયા. (૫૭૫)

(શ્રેયાંસનો સામાન્ય અર્થ)

સેયા પસંસણિજા, અંસા દેહસ્સ અવયવા જ્સસ ।

સો સેજંસો ધન્નઙ્, એસો અન્નો વિ પજ્જાઓ ॥ ૫૭૬ ॥

શ્રેયાંસઃ(શ્વેતાઃ) પ્રશંસનીયા અંશા દેહસ્ય અવયવા યસ્ય ।

સ શ્રેયાંસો ધ્વન્યતે એષ અન્યોઽપિ પર્યાયઃ ॥ ૫૭૬ ॥

શ્રેયઃ-પ્રશંસનીય અંશો-દેહના અવયવો જેમના છે તે શ્રેયાંસ કહેવાય છે, વળી આ બીજું પણ કારણ શ્રેયાંસ કહેવામાં છે. (૫૭૬)

(શ્રેયાંસનો વિશેષ અર્થ)

મહરિહસેજ્જારુહણમ્મિ ડોહલો આસિ જેણ જ્ઞણીએ ।

ગભ્મગ્ગે ધ્વગ્ગતિ, સા કિર સેજ્જા અપરિભોગા ॥ ૫૭૭ ॥

કુલદેવયાણુભાવા, ન સહઙ્ સયણંતરસ્સ અન્નસ્સ ।

તત્થ ય સુત્તા દેવી, સહસા કુલદેવયા નઙ્ગા ॥ ૫૭૮ ॥

મહાર્હશય્યારોહણે દોહદ આસીદ્ યેન જનન્યાઃ ।

ગર્ભગતે ધ્વગ્ગતિ સા કિલ શય્યા અપરિભોગા ॥ ૫૭૭ ॥

કુલદેવતાનુભાવાદ્ ન સહતે સ્વજનાન્તરસ્યાન્યસ્ય ।

તત્ર ચ સુત્તા દેવી સહસા કુલદેવતા નઙ્ગા ॥ ૫૭૮ ॥

ભગવાન ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાને મહામૂલ્યવાન શય્યા પર સુવાનો દોહલો થયો. કુલદેવતાના પ્રભાવને કારણે તે દિન સુધી તે શય્યા અપરિભોગ્યા - કોઈ ભોગવી શકે નહીં તેવી હતી કેમકે કુલદેવતા પોતાના સ્વજન સિવાય કોઈ સૂવે તે સહન કરી શકતી ન હતી. તે શય્યામાં દેવી સુતા અને તરત જ

कुलदेवता त्यांथी नाशी गछ. (५७७-५७८)

तुष्टेण तओ पिउणा, सेजं(जं)सो एस जिणवरो भणिओ ।

तह होइ वासुपुजो, वसुपुजनिवस्स जमवच्चं ॥ ५७९ ॥

तुष्टेन ततः पित्रा श्रेयांस एष जिणवरो भणितः ।

तथा भवति वासुपूज्यो वसुपूजनृपस्य यदपत्यम् ॥ ५७९ ॥

तेथी भुश थयेला पिता वडे आ भगवान श्रेयांस तरीडे कडेवाया.

तथा वसुपूज्य राजाना पुत्र डोवाना कारणे १२भा प्रभुछ वासुपूज्य नामे थया. (५७८)

अहवा -

पूइ वासवो जं जणणिं गब्भट्टियम्मि जिणनाहे ।

आणंदनिब्भरमणो, वत्थाहरणेहिं अणवरयं ॥ ५८० ॥

अथवा -

पूजयति वासवो यद् जननीं गर्भस्थिते जिणनाथे ।

आनन्दनिर्भरमना वस्त्राभरणैरनवरतम् ॥ ५८० ॥

अथवा भगवान गर्भमां डता त्यारे भगवाननी माताने आनंथी सत्तर थितवाणा छन्द्र सतत वस्त्रो अने आभूषणो वडे पूजता डता.... (५८०)

तम्हा तिलोयपहुणो, पिऊणा तुष्टेण सयणपच्चक्खं ।

नामं पि वासुपुजो, पइट्टियं भुवणसुपसिद्धं ॥ ५८१ ॥

तस्मात् त्रिलोकप्रभोः पित्रा तुष्टेन स्वजनप्रत्यक्षम् ।

नामाऽपि वासुपूज्यः प्रतिष्ठितं भुवनसुप्रसिद्धम् ॥ ५८१ ॥

तेथी भुश थयेला पिताअे स्वजनी समक्ष त्रक्ष डोकना स्वामि परमात्मानुं जगतमां अत्यंत प्रसिद्ध अेवुं वासुपूज्य नाम पाडयुं. (५८१)

(विमलनो सामान्य अर्थ)

अंगमलं कम्ममलं, विगयं दुविहं मलं जिणिंदस्स ।

विमलो त्ति तेण वुच्चइ, सव्वे वि हु किं न तो विमला ? ।५८२॥

अङ्गमलः कर्ममलो विगतो द्विविधो मलो जिनेन्द्रस्य ।

विमल इति तेनोच्यते सर्वेऽपि खलु किं न ततो विमलाः ?

॥ ५८२॥

शरीरની અશુચિ અને કર્મરૂપ મેલ, આમ બન્ને પ્રકારનો મળ પરમાત્માનો નાશ પામી ગયો છે. તેથી પરમાત્મા 'વિમલ' (નિર્મળ) કહેવાય છે. તો શું બધા તીર્થકરો એ રીતે વિમલ નથી? (૫૮૨)

(વિમલનો વિશેષ અર્થ)

અત્થિ વિસેસનિમિત્તં, જહ ષ્ણિયં સુમદ્દનામમાયાણ ।

પુત્તવિવાણ મહિલાદુગ્ગસ્સ નવરં અહ વિસેસો ॥ ૫૮૩ ॥

અસ્તિ વિશેષનિમિત્તં યથા ષ્ણિતં સુમતિનામમાતુઃ ।

પુત્રવિવાદે મહિલાદ્વિકસ્ય નવરમથ વિશેષઃ ॥ ૫૮૩ ॥

અહીં વિશેષ નિમિત્ત છે, જે રીતે સુમતિનાથ નામના પ્રભુજીની માતા પાસે બે સ્ત્રીઓનો પુત્ર માટે વિવાદ થયો વિ. કહ્યું હતું તે જ પ્રમાણે, ફક્ત અહીં થોડો ફેર છે. (૫૮૩)

રાયંગ્ગમ્મિ ચિદ્દઈ, એસો અહિણવસમુગ્ગઓ મૂઓ ।

પુત્તો ય મજ્જ ઉદરે, અત્થિ મહાબુદ્ધિસંપન્નો ॥ ૫૮૪ ॥

રાજાઙ્ગણે તિષ્ઠતિ એષ અભિનવસમુદ્ધકો(તો) મૂતઃ ।

પુત્રશ્ચ મમોદરેઽસ્તિ મહાબુદ્ધિસંપન્નઃ ॥ ૫૮૪ ॥

આ રાજમહેલના આંગણામાં આ હમણાં જ ઉગેલું વૃક્ષ રહેલું છે અને મારા ગર્ભમાં મહાબુદ્ધિથી યુક્ત પુત્ર છે. (૫૮૪)

એસો જોવ્વણપત્તો, ઇમસ્સ વરપાયવસ્સ છાયાણ ।

એયં તુમ્હ વિવાયં, છિંદિસ્સઈ નેત્થ સંદેહો ॥ ૫૮૫ ॥

एष यौवनप्राप्तोऽस्य वरपादपस्य छायायाम् ।

एतं तव विवादं छेत्स्यति नाऽत्र संदेहः ॥ ५८५ ॥

यौवनमां आवेलो आ (मारो पुत्र) आ श्रेष्ठ वृक्षनी छायामां आ तभारा
विवाद्दने छेदशे (न्याय आपशे) अमां जरा पश शंका राभवा जेवी नथी.
(५८५)

तत्तियमेतं कालं, ता चिद्दह ताव निम्बुया तुम्भं ।

पडिवन्नममायाए, माया न खमइ मुहुत्तं पि ॥ ५८६ ॥

तावन्मात्रं कालं ततः तिष्ठत तावत् निभृता यूयम् ।

प्रतिपन्नममातृकया माता न क्षमते मुहूर्तमपि ॥ ५८६ ॥

तेथी तेटला काण सुधी तमे शांतपशे रडो. ते वात जे माता नडोती तेसे
स्वीकारी लीधी ज्यारे माता अेक मुहूर्तनो पश विलंब सहन करवा तैयार न
थे. (५८६)

भणइ य फिडइ गेहं, एवं दुणह वि विभिन्नचित्तानं ।

जं वा तं वादाओ अप्पिज्जइ देवि ! मम पुत्तो ॥ ५८७ ॥

भणति च स्फेटयति गेहमेवं द्वयोरपि विभिन्नचित्तयोः ।

यद् वा तद् वादादर्प्यते देवि ! मम पुत्रः ॥ ५८७ ॥

(माताअे) कहुं के आ प्रभासे अमे अने विक्षुब्ध अने विरुद्धचित्तवाणा
साथे रडेवाथी घर तूटी जय माटे तेने जे भाग जोरुतो डोय ते तेने आपो,
देवि ! आ पुत्र मने आपो. (५८७)

नियमइकोसल्लेणं, सामा नाऊण तासि परमत्थं ।

छिंदइ तं ववहारं, पुव्वुत्तकमेण नीसेसं ॥ ५८८ ॥

निजमतिकौशल्येन श्यामा ज्ञात्वा तयोः परमार्थम् ।

छिनत्ति तं व्यवहारं पूर्वोक्तक्रमेण निःशेषम् ॥ ५८८ ॥

पोतानी बुद्धिनी निपुणताथी श्यामादेवीअे ते अनेनी वातनुं रडस्य जशी

ते ऋषिनाथो सुमतिनाथ ભગવાનના પ્રસંગ પ્રમાણે સંપૂર્ણપણે ન્યાય આપી દીધો. (૫૮૮)

एवं विमलं बुद्धि, कयवम्पनराहिवेण नाऊण ।

एसो गब्धपभावो, सुयस्स विमलो कयं नाम ॥ ५८९ ॥

एवं विमलां बुद्धि कृतवर्मनराधिपेन ज्ञात्वा ।

एष गर्भप्रभावः सुतस्य विमलः कृतं नाम ॥ ५८९ ॥

આ પ્રમાણે નિર્મળ બુદ્ધિ જાણીને કૃતવર્મ રાજાએ આ ગર્ભનો પ્રભાવ છે એમ વિચારી પુત્રનું વિમલ એવું નામ કર્યું. (૫૮૯)

(अनन्तनो सामान्य अर्थ)

नाणं जेण अणंतं, बलं च विरियं च सास्यसुहं च ।

तेण जिणेंदोऽनंतो(नऽन्नो), अन्नं पि हु कारण अत्थि ॥ ५९० ॥

ज्ञानं येन अनन्तं बलं च वीर्यं च शाश्वतसुखं च ।

तेन जिनेन्द्रोऽनन्तो(नान्यो)ऽन्यदपि खलु कारणमस्ति ॥ ५९०॥

જેમનું જ્ઞાન, બળ, વીર્ય અનંત છે અને શાશ્વત કાળ રહેનારું સુખ પણ અનંત છે તેથી જિનેશ્વર 'અનંત' કહેવાય છે વળી બીજું પણ કારણ (અનંત કહેવામાં) છે. (૫૯૦)

(अनन्तनो विशेष अर्थ)

जम्हाऽवयारसमए, जएकनाहस्स दिड्ढमंभाए ।

रयणविचित्तमणंतं, दामं सुमिणे तओऽणंतो ॥ ५९१ ॥

यस्मादवतारसमये जगदेकनाथस्य दृष्टमम्बया ।

रत्नविचित्रमनन्तं दाम स्वप्ने ततोऽनन्तः ॥ ५९१ ॥

જગતના એક માત્ર સ્વામિ પ્રભુજીના ગર્ભમાં અવતરણ સમયે માતાએ વિચિત્રરત્નોથી યુક્ત, જેનો અન્ત જ ન દેખાય એવી અતિવિશાળ માળા સ્વપ્નમાં જોઈ તેથી તેમનું નામ 'અનન્ત' થયું. (૫૯૧)

(ધર્મનો સામાન્ય અર્થ)

ધમ્મફલભૂયરૂવાદ્ગુણગણો ધમ્મદેસઓ સો સો ।

પચ્ચક્કલો ધમ્મો ઇવ, ધન્નદ્ધ ધમ્મો જિણો તેણ ॥ ૫૧૨ ॥

ધર્મફલભૂતરૂપાદિગુણગણો ધર્મદેશકઃ સ સઃ ।

પ્રત્યક્ષો ધર્મ ઇવ ધ્વયતે ધર્મો જિનસ્તેન ॥ ૫૧૨ ॥

ધર્મના ઇળભૂત અતિશયિતરૂપાદિ ગુણોનો સમૂહ તેમને વરેલો છે, તેઓ ધર્મના બતાવનારા છે, સાક્ષાત ધર્મનું મૂર્તિમંત સ્વરૂપ જેવા છે તેથી તેમને ધર્મનાથ જિનેશ્વર કહેવાય છે. (૫૮૨)

(ધર્મનો વિશેષ અર્થ)

અહવા -

અહિઓ ધમ્મુચ્છાહો, જાઓ જળણીએ તમ્મિ ઉઅરત્થે ।

તુદ્દેણ તેણ પિડણા, જિણસ્સ ધમ્મો કયં નામ ॥ ૫૧૩ ॥

અથવા -

અધિકો ધર્મોત્સાહો જાતો જનન્યાઃ તસ્મિન્નુદરસ્થે ।

તુદ્દેન તેન પિત્રા જિનસ્ય ધર્મઃ કૃતં નામ ॥ ૫૧૩ ॥

અથવા પરમાત્મા ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારથી માતાને ધર્મ વિષે અધિક ઉત્સાહ જાગવા માંડ્યો તેથી ખુશ થયેલા પિતા વડે પરમાત્માનું 'ધર્મ' એવું નામ કરાયું. (૫૮૩)

(શાંતિનો સામાન્ય અર્થ)

સંતી પસમો ધન્નદ્ધ, અવ્વદ્ધરિત્તો ય તીએ તો સન્તી ।

રાગદ્દોસવિડત્તો, ધાવત્થો હોદ્ધ એયસ્સ ॥ ૫૧૪ ॥

શાન્તિઃ પ્રશમો ધ્વયતેઽવ્યતિરિક્તશ્ચ તયા તતઃ શાન્તિઃ ।

રાગદ્વેષવિયુક્તો ધાવાર્થો ધવત્યેતસ્ય ॥ ૫૧૪ ॥

પ્રશમભાવને શાન્તિ કહેવાય છે અને ભગવાન તેનાથી જુદા નથી (પ્રભુજી

સાથે શાન્તિ એકરૂપ થઈ ગઈ છે) તેથી તેમનું નામ શાન્તિ પડ્યું. આ શાન્તિનો ભાવાર્થ રાગદ્વેષથી રહિત તેવો થાય. (૫૮૪)

(શાન્તિનો વિશેષ અર્થ)

અન્નં પિ એત્થ કારણમિમસ્સ નામસ્સ ગયત્તે નયરે ।

જાર્યં મહંતમસિવં, સુદ્ધસુરકોવદોસેણ ॥ ૫૯૫ ॥

અન્યદપ્યત્ર કારણમસ્ય નામ્નો ગજપુરે નગરે ।

જાતં મહદશિવં ક્ષુદ્રસુરકોપદોષેણ ॥ ૫૯૫ ॥

વળી આ નામ પડવાનું બીજું પણ કારણ છે. હસ્તિનાપુર નગરમાં કોઈ તુચ્છ દેવતા ગુસ્સે ભરાવાના દોષથી મોટો મારીનો ઉપદ્રવ ફાટી નીકળેલો. (૫૮૫)

અરારાદેવીતયરે, અવયરિણ સોલસમ્મિ તિત્થયરે ।

અસિવં જ્ઞત્તિ પ્પણ્ઠં, તિમિરં વ સમુગ્ગણ સૂરે ॥ ૫૯૬ ॥

અચિરાદેવ્યુદરેઽવતીર્ણે ષોડશે તીર્થકરે ।

અશિવં જ્ઞાતિતિ પ્રણઠં તિમિરમિવ સમુદ્ગતે સૂર્યે ॥ ૫૯૬ ॥

જેમ સૂર્ય ઉગે અને અંધારું નાશ પામે તેમ અચિરાદેવીની કુક્ષિએ સોળમા તીર્થકર પરમાત્મા અવતર્યે છે તે મારીનો રોગ તુરત જ નાશ પામ્યો. (૫૮૬)

જાયા પુરમ્મિ સંતી, તત્તો તુદ્ધેણ વીસસેણેણં ।

સંતિ ત્તિ કયં નામં, તિલોયચૂડામણિજિણસ્સ ॥ ૫૯૭ ॥

જાતા પુરે શાન્તિઃ તતસ્તુષ્ટેન વિશ્વસેનેન ।

શાન્તિરિતિ કૃતં નામ ત્રિલોકચૂડામણિજિણસ્ય ॥ ૫૯૭ ॥

નગરમાં શાન્તિ થઈ તેથી ખુશ થયેલા વિશ્વસેન રાજાએ ત્રણે લોકને વિષે મુકુટ સમાન જિનેશ્વર ભગવંતનું 'શાન્તિ' એ પ્રમાણે નામ કર્યું. (૫૮૭)

(કુન્થુનાથ નામનું કારણ)

રયણમયમહાથૂમં, દટ્ટુણ ઘરંગણાગયં સુમિણે ।

જં પડિબુદ્ધા દેવી સુયસ્સ કુંથૂ કયં નામ ॥ ૫૧૮ ॥

રત્નમયમહાસ્તૂપં દૃષ્ટ્વા ગૃહાઙ્ગણાગતં સ્વપ્ને ।

યત્ પ્રતિબુદ્ધા દેવી સુતસ્ય કુન્થુઃ કૃતં નામ ॥ ૫૧૮ ॥

સ્વપ્નમાં રત્નથી બનાવેલા મોટા સ્તૂપને ઘરના આંગણમાં આવેલા જોઈને દેવી (પ્રભુજીની માતા) જાગ્યા તેથી પુત્રનું 'કુંથુ' એવું નામ કર્યું. (૫૧૮)

(અરનો સામાન્ય અર્થ)

નો રાઙ નો પયચ્છદ્, સાર્વં વાઙ્ણુગ્ગહં ચ જીવાણં ।

રાગ-દ્વોસવિડત્તો, હોઙ્ જિણેંદો અરો તેણ ॥ ૫૧૯ ॥

નો રાતિ નો પ્રયચ્છતિ શાપં વાઙ્ણુગ્ગહં ચ જીવાનામ્ ।

રાગ-દ્વેષવિયુક્તો ભવતિ જિનેન્દ્રોઙ્ગસ્તેન ॥ ૫૧૯ ॥

ન રાતિ એટલે કે નથી આપતા જીવોને શાપ કે વરદાન, તેવા જિનેશ્વર ભગવાન રાગ અને દ્વેષથી રહિત હોવાથી અર (ન રાતિ ઈતિ) કહેવાય છે. (૫૧૯)

(અરનો વિશેષ અર્થ)

અથવા -

ઉત્તમરહંગજોગો, લદ્ધો સુમહારિઓ અરો સુવિણે ।

જણનીં તેણ કયં, અરો ત્તિ નામં જિણેંદસ્સ ॥ ૬૦૦ ॥

અથવા -

ઉત્તમરથાઙ્ગયોગો લબ્ધઃ સુમહાર્હોઙ્ગઃ સ્વપ્ને ।

જનન્યા તેન કૃતમર ઇતિ નામ જિનેન્દ્રસ્ય ॥ ૬૦૦ ॥

અથવા ઉત્તમ રથના અવયવને યોગ્ય મહામૂલ્યવાન અર - પૈડાનું વચ્ચું લાકડું માતાએ સ્વપ્નમાં જોયું તેથી પરમાત્માનું 'અર' એવું નામ કર્યું. (૬૦૦)

(મલ્લિનો સામાન્ય અર્થ)

મોહાઈમલ્લમહણો, વિજ્ઞ મલ્લો પરિગ્રહે જમ્હા ।

સુક્કજ્ઞાણઽભિહાણો, મન્નઈ તમ્હા જિણો મલ્લી ॥ ૬૦૧ ॥

મોહાદિમલ્લમથનો વિદ્યતે મલ્લઃ પરિગ્રહે યસ્માત્ ।

શુક્લધ્યાનાભિધાનો મન્યતે તસ્માદ્ જિનો મલ્લિઃ ॥ ૬૦૧ ॥

મોહ વિગેરે મલ્લોને મથી નાખનાર શુક્લધ્યાન નામનો મલ્લ જેમના પરિવારમાં વિદ્યમાન છે તેથી તે જિનેશ્વર ભગવંતને મલ્લિ તરીકે મનાય છે. (૬૦૧)

(મલ્લિનો વિશેષ અર્થ)

અન્ન ચ -

કુચ્છિગણ જિણનાહે, દેવીઈં પ્રભાવઈં ઉપ્પન્નો ।

વરસુરહિમલ્લસયણમ્મિ ડોહલો તેણ મલ્લિજિણો ॥ ૬૦૨ ॥

અન્યચ્ચ -

કુક્ષિગતે જિનનાથે દેવ્યાઃ પ્રભાવત્યા ઉત્પન્નઃ ।

વરસુરભિમાલ્યશયને દોહદસ્તેન મલ્લિજિનઃ ॥ ૬૦૨ ॥

વળી બીજું પણ કારણ - પરમાત્મા ગર્ભમાં આવ્યે છે તે પ્રભાવતી દેવીને શ્લેષ અને સુગંધી માળાઓથી બનાવેલી શય્યામાં સૂવાનો દોહલો ઉત્પન્ન થયો તેથી તેમનું નામ 'મલ્લિ' જિનેશ્વર રાખવામાં આવ્યું. (૬૦૨)

(મુનિસુવ્રતનો સામાન્ય અર્થ)

મુણઈ તિકાલાવર્થ્થં, જયસ્સ જં સો ભવે મુણી તેણ ।

સોહણવર્ણહિં જુત્તો, ત્તિ સુવ્વઓ પયદુગં નામં ॥ ૬૦૩ ॥

જાનાતિ ત્રિકાલાવસ્થાં જગતો યત્ સ ભવેદ્ મુનિસ્તેન ।

શોભનવ્રતૈર્યુક્ત ઇતિ સુવ્રતઃ પદદ્વિકં નામ ॥ ૬૦૩ ॥

જે જગતની ત્રણે કાળની અવસ્થાને જાણે છે તેથી તે મુનિ થાય છે અને સુંદર વ્રતોથી યુક્ત છે તેથી સુવ્રત કહેવાય છે આમ બે પદોથી બનેલું આ નામ છે. (૬૦૩)

(मुनिसुव्रतनो विशेष अर्थ)

जइ वि हु सव्वे एवँविह त्ति तह वि हु इमम्मि गब्भगए ।

जाया जणणी जं सुव्वय त्ति मुनिसुव्वओ तम्हा ॥ ६०४ ॥

यद्यपि खलु सर्वे एवंविधा इति तथाऽपि खल्वस्मिन् गर्भगते ।

जाता जननी यत् सुव्रता इति मुनिसुव्रतस्तस्मात् ॥ ६०४ ॥

જો કે દરેક તીર્થકર ભગવંતો આવા જ હોય છે છતાં પણ આ પ્રભુજી ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારથી માતા સુંદર વ્રતોને ધારણ કરનારા થયા તેથી મુનિસુવ્રત નામ થયું. (૬૦૪)

(નમિનો સામાન્ય અર્થ)

ઉત્તમગુણગણગરુયત્તણેણ નમિયા સુરાસુરા જમ્હા ।

ચલણેસુ ભુવણગુરુણો, તેણ નમી મ્નનં ધયવં ॥ ૬૦૫ ॥

ઉત્તમગુણગણગુરુકત્વેન નતા: સુરાઽસુરા યસ્માત્ ।

ચરણયોર્ભુવનગુરોસ્તેન નમિર્મ્ણયતે મ્નગવાન્ ॥ ૬૦૫ ॥

ઉત્તમ ગુણોના સમુહથી પૂજ્ય હોવાના કારણે ત્રિભુવનપતિ પરમાત્માના ચરણોમાં દેવો અને અસુરો નમ્યા તેથી ભગવાન નમિ કહેવાય છે. (૬૦૫)

(નમિનો વિશેષ અર્થ)

તહ વિ વિસેસનિમિત્તં, વિજયનરેદસ્સ મંદિરે સોઠં ।

વિબુહનિવહેહિ વિહિયં, સુયજમ્મમહામહં રમ્મં ॥ ૬૦૬ ॥

ईसा-मच्छरगरुयत्तणेण आगामिपरिभवभयाओ ।

रुद्धा पच्चंतियपत्थवेहि तुरियं पुरीमिहिला ॥ ६०७ ॥

तथाऽपि विशेषनिमित्तं विजयनरेन्द्रस्य मन्दिरे श्रुत्वा ।

विबुधनिवहैर्विहितं सुतजन्ममहामहं रम्यम् ॥ ६०६ ॥

ईर्ष्या-मत्सरगुरुकत्वेन आगामिपरिभवभयात् ।

रुद्धा प्रत्यन्तिकपार्थिवैस्त्वरितं पुरीमिथिला ॥ ६०७ ॥

છતાં પણ વિશેષ કારણ (કહું છું.) વિજયરાજાના મહેલમાં દેવતાઓના સમુહો વડે અતિરમ્ય એવો પુત્રજન્મનો મહામહોત્સવ કરાયો એમ

સાંભળી.... ઈર્ષ્યા અને અદેખાઈના ભારેપણા વડે (ઈર્ષ્યા અને અદેખાઈ ખૂબ હોવાથી) કરીને તેમજ ભવિષ્યમાં (તેવા મહાતેજસ્વી) પુત્ર દ્વારા થનારા પરાભવના ભયથી નજીકના દેશમાં રહેલા રાજાઓ વડે મિથિલા નગરીને ઘેરો ઘલાયો. (૬૦૬-૬૦૭)

વડિઢ્યચિત્તે લોણ, વિજયનરિંદમ્મિ વાઝલીભૂણ ।

મૂઢમ્મિ મતિવગ્ગે, અઙ્ગોરે કોટ્ટરોહમ્મિ ॥ ૬૦૮ ॥

ચિંતઙ વપ્પાણ્ણવી, સુરવઙ્ગમહિયસ્સ મઙ્ગલ તણયસ્સ ।

મઙ્ગલહદિણયરસ્સ વ, તેયં વિસહંતિ કહ રિઝ્ઞો ? ॥ ૬૦૯ ॥

વૃદ્ધચિન્તે લોકે વિજયનરેન્દ્રે વ્યાકુલીભૂતે ।

મૂઢે મન્નિવર્ગે અતિઘોરે કોટ્ટરોહે (ઘે) ॥ ૬૦૮ ॥

ચિન્તયતિ વપ્રાદેવી સુરપતિમહિતસ્ય મમ તનયસ્ય ।

મધ્યાહ્નદિનકરસ્યેવ તેજો વિષહન્તે કથં રિપવઃ ? ॥ ૬૦૯ ॥

તે વખતે લોકોની ચિંતા વધી ગઈ, વિજયરાજા અત્યંત આકુલ વ્યાકુલ થઈ ગયા અને મંત્રિઓનો સમૂહ પણ કિંકર્તવ્યતામૂઢ થયો, કિલ્લાની આજુબાજુનો ઘેરો અતિ ભયાનક થયો એવા સમયે..... વપ્રાદેવી (પ્રભુજીના માતાજી) વિચારે છે - 'ભરબપોરનાં સૂર્યના તેજને કોઈ સહન ન કરી શકે તેમ ઇન્દ્રોથી પૂજાયેલા મારા પુત્રનું તેજ શત્રુઓ કઈ રીતે સહન કરી શકે ? (૬૦૮-૬૦૯)

તમ્હા દંસેમિ ઙ્ગમં, ગોસે સવ્વેસિ દુઢ્ઢરાઙ્ગણં ।

પણમંતિ પલાયંતિ વ, સયરાહં જેણ સવ્વે વિ ॥ ૬૧૦ ॥

તસ્માદ્ દર્શયામીમં ગોષે સર્વેષાં દુઢ્ઢરાઙ્ગામ્ ।

પ્રણમન્તિ પલાયન્તે વા શીઘ્રં યેન સર્વેઙ્ગપિ ॥ ૬૧૦ ॥

તેથી સવારે આ પુત્રને સર્વ દુષ્ટ રાજાઓને બતાવું જેથી બધા રાજાઓ પણ યા તો નમસ્કાર કરે અથવા તો શીઘ્રપણે ભાગી જાય. (૬૧૦)

મગ્ગાણુસારિપરિણામિયાણં બુદ્ધીણ ભાવિઠ્ઠણેવં ।

ઉચ્છંઘધરિયબાલા, સૂરુદણ સાલમારૂઢા ॥ ૬૧૧ ॥

માર્ગાણુસારિપારિણામિક્કયા બુદ્ધચ્યા ભાવયિત્ત્વેવમ્ ।

उत्सङ्गधृतबाला सूर्योदये शालमारूढा ॥ ६११ ॥

मार्गानुसारि એવી પારિણામિકી (વયના પરિણામથી ઉત્પન્ન થતી) બુદ્ધિથી આ પ્રમાણે વિચારી ખોળામાં બાળકને ધારણ કર્યો છે એવા વપ્રામાતા સૂર્યોદય સમયે કિલ્લા પર ચડયા. (૬૧૧)

દટૂળ જિણવરેદં, રાયાણો માણ-મચ્છરવિઉત્તા ।

પળમતિ પળયસારં, સેવગભાવં પવન્નંતિ ॥ ૬૧૨ ॥

દૃષ્ટા જિનવરેન્દ્રં રાજાનો માન-મત્સરવિયુક્તાઃ ।

પ્રળમન્તિ પ્રળત(ય)સારં સેવકભાવં પ્રપન્નયન્તિ ॥ ૬૧૨ ॥

જિનેશ્વર ભગવંતને જોઈને અભિમાન અને અદેખાઈથી રહિત બનેલા રાજાઓ પ્રેમપૂર્વક નમસ્કાર કરે છે અને સેવકપણું સ્વીકારે છે. (૬૧૨)

જં નમિયા સયલનિવા, જિણસ્સ અચ્ચંતબલસમુન્નદ્ધા ।

તેણ વિજણ રન્ના, નમિ ત્તિ નામં વિણિમ્મવિયં ॥ ૬૧૩ ॥

યદ્ નતાઃ સકલનૃપા જિનસ્યાત્યન્તબલસમુન્નદ્ધાઃ ।

તેન વિજયેન રાજા ‘નમિઃ’ઈતિ નામ વિનિર્માપિતમ્ ॥ ૬૧૩ ॥

અત્યંત બળથી ઉન્નત અને ઉદ્ધત બનેલા સર્વે રાજાઓ પરમાત્માને નમ્યા તેથી વિજય રાજા વડે પ્રભુજીનું ‘નમિ’ એવું નામ કરાયું. (૬૧૩)

(અરિષ્ટનેમિનો સામાન્ય અર્થ)

ખન્નઇ અરિદ્ધમસુહં, નેમી ચક્કાઉહસ્સ खलु ધારા ।

અસુહસ્સ નેમિખૂઓ, અરિદ્ધનેમી જિણો તેણ ॥ ૬૧૪ ॥

ખળયતેઽરિષ્ટમસુખં નેમિશ્ચક્રાયુધસ્ય खलु ધારા ।

અશુખસ્ય નેમિખૂતોઽરિષ્ટનેમિર્જિનસ્તેન ॥ ૬૧૪ ॥

અરિષ્ટ એટલે અશુભ કહેવાય છે અને નેમિ એટલે ચક્ર નામના શસ્ત્રની ધારા, અશુભને વિષે ચક્ર સમાન હોવાથી જિનેશ્વર દેવને અરિષ્ટનેમિ કહેવાય છે. (૬૧૪)

(અરિષ્ટનેમિનો વિશિષ્ટ અર્થ)

अहवा सिवादेवीए, दिडं सुमिणम्मि तुडिसंजणयं ।
रिद्धरयणं च नेमिं, उप्पयमाणं तओ नेमी ॥ ६१५ ॥

अथवा शिवादेव्या दृष्टं स्वप्ने तुष्टिसंजनकम् ।
रिष्टरत्नं च नेमिमुत्पतत् ततो नेमिः ॥ ६१५ ॥

अथवा शिवादेवीमाताએ સ્વપ્નમાં આનંદ આપનારું રિષ્ટ રત્ન અને ચક્રની ધારાને ઉડતા જોયા તેથી પ્રભુજીનું નામ 'અરિષ્ટનેમિ' પડ્યું. (૬૧૫)

(પાર્શ્વનો સામાન્ય અર્થ)

પાસઙ્ લોયા-ડલોયં, તીયા-ડનાગણ ય પજ્ઞાણ ।

તમ્હા ધન્નઙ્ પાસો, દુડ્ડયં પિ હુ કારણં ઇયં ॥ ૬૧૬ ॥

પશ્યતિ લોકા-ડલોકમ્ અતીતા-ડનાગતાંશ્ચ પર્યાયાન્ ।

તસ્માદ્ ભણ્યતે પાર્શ્વઃ, દ્વિતીયમપિ ચ્લુ કારણમેતત્ ॥ ૬૧૬ ॥

જેઓ લોક અને અલોકને જુએ છે. ભૂતકાળ અને ભવિષ્યના પર્યાયોને જેઓ જુએ છે તેથી તેમને પાર્શ્વ કહેવાય છે. વળી આ બીજું કારણ પણ (પાર્શ્વ કહેવામાં) છે. (૬૧૬)

(પાર્શ્વનો વિશેષ અર્થ)

સર્પ્પં સયણે જણ્ણી, જં પાસઙ્ તમસિ તેણ પાસજ્ઞિણો ।

પાસમ્મિ સમીવમ્મિ(ય) નાણેણ જણસ્સ તો પાસો ॥ ૬૧૭ ॥

સર્પ્પં શયને જનની યદ્ પશ્યતિ તમસિ તેન પાર્શ્વજિનઃ ।

પાર્શ્વે સમીપે ચ જ્ઞાનેન જનસ્ય તતઃ પાર્શ્વઃ ॥ ૬૧૭ ॥

માતાએ અંધારામાં પણ શય્યા પર રહેલા સાપને જોયો તેથી પાર્શ્વ તરીકે (વિખ્યાત થયા.) વળી પાર્શ્વ-બાજુમાં નજીકમાં, જ્ઞાનથી લોકોની સમીપે રહેતા હોવાથી પણ પાર્શ્વ જિનેશ્વર કહેવાય છે. (૬૧૭)

(વર્ધમાનનો સામાન્ય અર્થ)

જમ્હા જમ્પ્પમ્મિઈ રૂવેણ બલેણ નાણ-ચરણેહિં ।

જાઓ પવઙ્ઢમાણો, તેણ જિણો વદ્ધમાણુ ત્તિ ॥ ૬૧૮ ॥

यस्माद् जन्मप्रभृति रूपेण बलेन ज्ञान-चरणैः ।

जातः प्रवर्धमानः तेन जिनो वर्धमान इति ॥ ६१८ ॥

જેઓ જન્મથી જ માંડીને રૂપથી, બલથી જ્ઞાન અને ચારિત્રથી વધતા જ રહ્યા તેથી તેમનું નામ વર્ધમાન જિનેશ્વર પડ્યું. (૬૧૮)

(વર્ધમાનનો વિશેષ અર્થ)

जइ वा -

गय-तुरय-कोस-कोष्ठागार-गाम-नगरेहि भिच्च-रयणेहिं ।

जायं पवद्धमाणं, नायकुलं जेण अणुदियहं ॥ ६१९ ॥

तिसलादेवीगम्भे, संकति चरिमज्जिणवरे जेण ।

तुट्ठेण ततो पिउणाऽवि वद्धमाणो कयं नामं ॥ ६२० ॥

यदि वा -

गज-तुरग-कोश-कोष्ठागार-ग्राम-नगरैर्भृत्य-रत्नैः ।

जातं प्रवर्धमानं ज्ञातकुलं येनाऽनुदिवसम् ॥ ६१९ ॥

त्रिशलादेवीगर्भे संक्रान्ते चरमजिनवरे येन ।

तुष्टेन તતઃ પિત્રાઽપિ વર્ધમાનઃ કૃતં નામ ॥ ૬૨૦ ॥

છેલ્લા જિનેશ્વર દેવ ત્રિશલાદેવી માતાની કુક્ષિએ આવ્યા પછી રોજે રોજ શાતકુલ હાથી-ઘોડા-ખજાનો-કોઠાર ગામ અને નગરો વડે તેમજ ચાકરો અને રત્નો વડે વધતું વધતું ચાલ્યું તેથી ખુશ થયેલા પિતા વડે પ્રભુજીનું નામ પણ વર્ધમાન એવું કરાવ્યું. (૬૧૯-૬૨૦)

“एवं मए” गाहासूत्रम् ॥

एवं ति भणियविहिणा, मए ति अप्पाणमाह वंदारू ।

अभिमुहभावेण थुया, अभित्थुया नो पमत्तेण ॥ ६२१ ॥

एवं मया-गाथासूत्रम् ।

एवमिति भणितविधिना मयेत्यात्मानमाह वन्दारुः ।

अभिमुखभावेन स्तुता अभिष्टुता नो प्रमत्तेन ॥ ६२१ ॥

‘એવં’ એટલે કહેલી વિધિ મુજબ, ‘મએ’ શબ્દથી વંદન કરનાર સ્વયંને બતાવે છે, મેં ‘અભિત્યયા’ અભિમુખભાવથી એકાગ્રભાવથી સ્તવના કરી, પ્રમત્તભાવથી નહીં. (૬૨૧)

(વિદ્યુત્તરયમલા)

કર્મ્મં રય તિ વુચ્ચઈ, બજ્જંતં બદ્ધયં મલં હોઈ ।

વિહુયમવળીયમુભયં પિ જેહિ તે વિહુયરયમલયા ॥ ૬૨૨ ॥

કર્મ રજ ઇતિ ઉચ્ચતે બધ્યમાનં બદ્ધકો મલો ભવતિ ।

વિદ્યૂતમપનીતમ્, ઉભયમપિ ચૈસ્તે વિદ્યૂતરજો-મલકાઃ ॥૬૨૨॥

બંધાતા કર્મને ‘રજ’ કહેવાય છે અને બંધાઈ ચૂકેલા કર્મને ‘મલ’ કહેવાય છે. આ બન્ને પ્રકારના કર્મને ‘વિદ્યૂતમ્’ એટલે દૂર કરી નાખ્યા છે જેમણે (જિનેશ્વર દેવોએ) તે વિદ્યુત્તરયમલા. (૬૨૨)

(પહીણજર-મરણા, ચઉવ્વીસં પિ)

જેસિ પહીણં નઈ, જરમરણં તે પહીણજર-મરણા ।

ચઉવીસં તિ ય ગણના, અવિ-સદ્દાઓ તદન્નેડવિ ॥ ૬૨૩ ॥

યેષાં પ્રહીણં નઈ જરા-મરણં તે પ્રહીણજરા-મરણાઃ ।

ચતુર્વિંશત્તિરિતિ ચ ગણના અપિ-શબ્દાત્ તદન્યેડપિ ॥ ૬૨૩ ॥

જેમના ઘડપણ અને મૃત્યુ ‘પહીણં’ એટલે નાશ પામેલા છે (ક્યારેય જરા-મરણ ફરી આવવાના નથી) તે પહીણ જર-મરણા, ચોવીસ એ તો સંખ્યા-છે અને, અપિ શબ્દથી ચોવીસ સિવાયના બીજા પણ જિનેશ્વર દેવો આવી ગયા. (૬૨૩)

(જિણવરા)

રાગાઈજણ જિણા, ઓહી-મણનાણિણોડવિ કિર હુંતિ ।

તેસિ વરા કેવલિણો, તે સામન્નાડવિ હુ ભવંતિ ॥ ૬૨૪ ॥

રાગાદિજયેન જિના અવધિ-મનોજ્ઞાનિનોડપિ કિલ ભવન્તિ ।

તેષુ વરાઃ કેવલિનસ્તે સામાન્યા અપિ ખલુ ભવન્તિ ॥ ૬૨૪ ॥

રાગાદિને જીતવાથી જે જિન છે - તે તો અવધિજ્ઞાની અને મનઃપર્યવજ્ઞાની

પણ હોય છે તેથી આગળ કહ્યું, તેઓને વિષે શ્રેષ્ઠ-કેવલજ્ઞાની ભગવંતો, વળી તે સામાન્ય કેવલી પણ હોય છે. (૬૨૪)

(તિત્થયરા મે પસીયંતુ)

તો બન્નઙ્ગ તિત્થયરા, તેસિં અત્થો વિયાહિઓ ચેવ ।

મે મજ્ઞ પસીયંતુ ત્તિ તોસવંતો સયા હોંતુ ॥ ૬૨૫ ॥

તતો ભણ્યતે તીર્થકરાઃ, તેષામર્થો વ્યાખ્યાત એવ ।

મે મમ પ્રસીદન્તુ ઇતિ તોષવન્તઃ સદા ભવન્તુ ॥ ૬૨૫ ॥

તેથી આગળ કહેવાયું - તીર્થકરો, તેનો અર્થ આગળ કહેવાઈ જ ગયો છે. 'મે' મારા પર 'પ્રસીદન્તુ' સદાકાળ માટે તુષ્ટિમાન થાઓ - પ્રસન્ન થાઓ. (૬૨૫)

ચોયગો -

તૂસંતિ સંથુયા જે, નિયમા રૂસંતિ નિંદિયા તે ડ ।

કહ વીયરાગસદ્દં, વહંતિ ? તે કહ વ થોયવ્વા ? ॥ ૬૨૬ ॥

ચોદક :-

તુષ્યન્તિ સંસ્તુતા યે નિયમાદ્ રુષ્યન્તિ નિન્દિતાસ્તે તુ ।

કર્થં વીતરાગશબ્દં વહન્તિ ? તે કર્થં વા સ્તોતવ્યાઃ ? ॥ ૬૨૬ ॥

જેઓ સ્તુતિ કરવાથી ખુશ થાય છે તે અવશ્ય નિન્દા કરવાથી ગુસ્સે પણ થાય તો પછી તેઓ 'વીતરાગ' શબ્દને કેમ ધારણ કરે છે. ? અને તેમની સ્તુતિ શા માટે કરવી જોઈએ ? (૬૨૬)

અહ તે ન પસીયંતિ હુ, કજ્ઞં મણિણ તો કિમેણ ? ।

સચ્ચં તે મગવંતો, વિરાગદોસા ન તૂસંતિ ॥ ૬૨૭ ॥

અથ તે ન પ્રસીદન્તિ ખલુ કાર્યં મણિતેન તતઃ કિમેતેન ?

સત્યં તે મગવન્તો વિરાગદોષા ન તુષ્યન્તિ ॥ ૬૨૭ ॥

અને જો તેઓ પ્રસન્ન ન થતા હોય તો પછી 'તમે પ્રસન્ન થાઓ' એમ બોલવાની જરૂર શી છે ?

પ્રત્યુત્તર - તમારી વાત સાચી છે. તે રાગ અને દ્વેષથી રહિત ભગવંતો ખુશ થતા નથી. (૬૨૭)

મત્તિમ્ભિણ્ણ ઇમિણા, કમ્મક્ષ્વડવસમભાવઓ તહ વિ ।
મવિયાણ સુકલ્લાણં, કસાયફલભૂયમલ્લિયઇ ॥ ૬૨૮ ॥
મક્તિમ્ભિણિતેનાડનેન કર્મક્ષયો-પશમભાવતસ્તથાડપિ ।
મબ્બ્યાનાં સુકલ્યાણં કષાયફલભૂતમાલીયતે ॥ ૬૨૮ ॥

છતાં પણ ભક્તિથી કહેલા આ વાક્ય વડે કર્મનો ક્ષયોપશમ થતો હોવાથી કષાયના (ક્ષયના) ફળભૂત એવું આત્યન્તિક કલ્યાણ ભવ્યજીવોને પ્રાપ્ત થાય છે. (૬૨૮)

“કિત્તિય-વંદિય-મહિયા” ગાહા, સૂત્રમ્ ॥

“કીર્તિત-વન્દિત-મહિતાઃ” ગાથા, સૂત્રમ્ ।

કહેવાયેલા, વંદાયેલા, પૂજાયેલા...

(કિતિય-વંદિય-મહિયા)

નામેહિ સમુચ્ચરિયા, કિત્તિયા વંદિયા સિરોનમણા ।
પુપ્ફાઇએહિ મહિયા, મય ત્તિ વા વાયણા સુગમા ॥ ૬૨૯ ॥
નામભિઃ સમુચ્ચરિતાઃ કીર્તિતા વન્દિતાઃ શિરોનમનાત્ ।
પુષ્પાદિકૈર્મહિતા મયેતિ વા વાચના સુગમા ॥ ૬૨૯ ॥

‘કિતિયા’ નામ વડે ઉચ્ચારાયેલા, ‘વંદિયા’ મસ્તકને નમાવવા વડે વંદન કરાયેલા, ‘મહિયા’ પુષ્પાદિ વડે પૂજાયેલા. કોઈક ઠેકાણે મયા પાઠ છે જેનો અર્થ સરળ (મારા વડે) છે. (૬૨૯)

(જેએ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા)

જે પચ્ચક્ષ્વા એ, લોગસ્સ સુરા-ડસુરાઇરૂવસ્સ ।
ઉચ્છન્નતમત્તા ઉત્તમ ત્તિ સિદ્ધા સિવં પત્તા ॥ ૬૩૦ ॥
યે પ્રત્યક્ષા એતે લોકસ્ય સુરા-ડસુરાઇરૂવસ્સ ।
ઉચ્છન્નતમસ્ત્વાદ્ ઉત્તમા ઇતિ સિદ્ધાઃ શિવં પ્રાપ્તાઃ ॥ ૬૩૦ ॥

‘જે એ’ જે આ પ્રત્યક્ષ છે તે પરમાત્માઓ, ‘લોગસ્સ’-દેવ-અસુર-માનવ વિગેરે રૂપ લોકના ‘ઉત્તમા’ અજ્ઞાનરૂપ અંધકારનો નાશ થઈ જવાથી ઉત્તમ છે, ‘સિદ્ધા’ મોક્ષ લક્ષ્મીને પામેલા. (૬૩૦)

રોગાભાવં આરોગમાહુ તસ્સાહુ(હ)ગો ડ જો પેચ્ચા ।

બોહીલાભો જિણધમ્મસંપયા તં મહં દિંતુ ॥ ૬૩૧ ॥

રોગાઽભાવં આરોગ્યમાહુઃ તત્સાધુ(ધ)કસ્તુ યઃ પ્રેત્ય ।

બોધિલાભો જિનધર્મસંપદા તં મહ્યં દદતુ ॥ ૬૩૧ ॥

રોગના અભાવને આરોગ્ય કહે છે, તેનાથી સુંદર જે પરલોકમાં ‘બોધિલાભ’ જિનધર્મની પ્રાપ્તિ (આરોગ્ય સાથે જિનધર્મની પ્રાપ્તિ) તે મને આપો. (૬૩૧)

મણનિવ્વુઈં સમાહી, તેણ વરં દેંતુ બોહિલાભં મે ।

તસ્સ વિ સવ્વપહાણત્તસાહગં ઉત્તમં ષ્ણિયં ॥ ૬૩૨ ॥

મનોનિર્વૃત્તિઃ સમાધિઃ તેન વરં દદતુ બોધિલાભં મમ ।

તસ્યાઽપિ સર્વપ્રધાનત્વસાધકમુત્તમં ષ્ણિતમ્ ॥ ૬૩૨ ॥

મનની શાંતિ તે સમાધિ, તેનાથી શ્રેષ્ઠ એવો બોધિલાભ (ભવાંતરમાં જિનધર્મની પ્રાપ્તિ) મને આપો. તે બોધિલાભનો સર્વોત્કૃષ્ટપણનો સાધક એવો ઉત્તમ શબ્દ કહ્યો છે. (તેથી મનની સમાધિથી શ્રેષ્ઠ અને સર્વોત્કૃષ્ટ બોધિલાભ મને આપો.) (૬૩૨)

(પ્રશ્ન)

ચોયગો -

આરોગ્યબોહિલાભં, સમાહિવરમુત્તમં ચ મે દિતુ ।

કિં ન હુ નિયાણમેયં ? તિ વિખાસા એથ કાયવ્વા ॥ ૬૩૩ ॥

ચોદક :-

આરોગ્ય-બોધિલાભં સમાધિવરમુત્તમં ચ મમ દદતુ ।

કિં ન ખલુ નિદાનમેતદ્ ? ઇતિ વિખાષાઽત્ર કર્તવ્યા ॥ ૬૩૩ ॥

આરોગ્યથી યુક્ત, સમાધિથી શ્રેષ્ઠ અને સર્વોત્કૃષ્ટ બોધિલાભ મને આપો તો શું આવી પ્રાર્થના એ નિયાણું નથી? તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરવું જોઈએ. (૬૩૩)

(પ્રત્યુત્તર)

આચાર્યો -

ભાસા અસચ્ચમોસા, નવરં મત્તીએ ભાસિલા એસા ।
ન હુ સ્ત્રીણપેજ્જદોસા, દિંતિ સમાહિં ચ બોહિં ચ ॥ ૬૩૪ ॥

આચાર્ય :-

ભાષા અસત્યમૃષા નવર મક્ત્યા મ્હાષિતૈષા ।
ન સ્વલુ ક્ષીણ-પ્રેમદોષા દદતિ સમાધિં ચ બોધિં ચ ॥ ૬૩૪ ॥
આચાર્ય ભગવંત પ્રત્યુત્તર આપે છે- (આ નિયાણું નથી) પણ આ તો ભક્તિથી બોલાતી આ વ્યવહાર ભાષા - અસત્યામૃષા ભાષા છે. જેમના રાગ અને દ્વેષ નાશ પામ્યા છે તેવા પરમાત્મા સમાધિ કે બોધિને આપતા નથી. (૬૩૪)

કિંતુ -

મત્તીએ જિણવરાણં, પરમાએ સ્ત્રીણપેજ્જ-દોસાણં ।
આરોગ- બોહિલાભં, સમાહિમરણં ચ પાવેંતિ ॥ ૬૩૫ ॥

કિંતુ -

મક્ત્યા જિણવરાણાં પરમયા ક્ષીણપ્રેમ-દોષાણામ્ ।
આરોગ્ય-બોધિલાભં સમાધિમરણં ચ પ્રાપ્નુવન્તિ ॥ ૬૩૫ ॥
પરન્તુ જેમના રાગ અને દ્વેષ નષ્ટ થઈ ગયા છે તેવા વીતરાગી જિનેશ્વર દેવોની ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિથી જીવો આરોગ્યથી યુક્ત બોધિલાભ અને સમાધિમરણને પામે છે. (૬૩૫)

“ચંદેસુ નિમ્મલયરા” સૂત્રમ્ ॥

“ચન્દ્રેભ્યો નિર્મલતરા:” સૂત્રમ્ ।

સત્તમિયાબહુવયર્ણ, નેયંં ઇહ પઞ્ચમીએ અત્થમ્મિ ।

चंदेहितो वि तओ, नायव्वा निम्मलतरा ते ॥ ६३६ ॥

सप्तमिकाबहुवचनं ज्ञेयमिह पञ्चम्या अर्थे ।

चन्द्रेभ्योऽपि ततो ज्ञातव्या निर्मलतरास्ते ॥ ६३६ ॥

अही सातमी विभक्ति बहुवचन ते पांयभी विभक्तिना अर्थमां ज्ञावुं.
तेथी 'चंद्रेसु' नो अर्थ यन्द्रो करतां पण अधिक निर्भण ते तीर्थकरोने ज्ञावा.
(६३६)

(आर्ष्येसु अर्षियं पयासयरा)

आइच्चा दिवसयरा, तेहितो वि अहियं पयासयरा ।

लोआलोउज्जोयगकेवलनाणप्यगासेण ॥ ६३७ ॥

आदित्या दिवसकराः तेभ्योऽप्यधिकं प्रकाशकराः ।

लोकालोकोद्योतककेवलज्ञानप्रकाशेण ॥ ६३७ ॥

'आदित्य' अटले दिवसने करनारा सूर्यो, तेमनाथी पण अधिक प्रकाशने
करनारा (तीर्थकरो), (क्या प्रकाशने करनारा ?) लोक अने अलोक अन्नेने
प्रकाशित करनारा केवणज्ञानना प्रकाश वडे (त्रिभुवनगतपदार्थोने प्रकाशित
करनारा). (६३७)

(सागरवर गंभीरा, सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु)

सागरवरो समुद्रो, सयंपुरमणो तओ वि गंभीरा ।

सिद्ध ति निद्धियद्वा, सिद्धिं मुक्तिं मम दिसंतु ॥ ६३८ ॥

सागरवरः समुद्रः स्वयंभूरमणस्ततोऽपि गम्भीराः ।

सिद्धा इति निष्ठितार्थाः सिद्धिं मुक्तिं मम दिशन्तु ॥ ६३८ ॥

'सागरवर' अटले उत्कृष्ट समुद्र ते स्वयंभूरमण समुद्र, तेनाथी पण वधारे
गम्भीर, 'सिद्धा' अटले जेमना सर्व कार्यो पार पडी यूक्या छे ते (तीर्थकरो)
'सिद्धिं' मुक्तिने आपो. (६३८)

जह एगचेइयगिहे, एगक्खेतुम्भवे जिणवरिंदे ।

आसज्ज कया एसाऽभिवंदणा भत्तिजुत्तेहिं ॥ ६३९ ॥

यथैकचैत्यगृहान् एकक्षेत्रोद्धवान् जिनवरेन्द्रान् ।

आसद्य कृतैषाऽभिवन्दना भक्तियुक्तैः ॥ ६३९ ॥

જેમ એક જિનાલયમાં રહેલા, એક ક્ષેત્રમાં જન્મેલા જિનેશ્વર ભગવંતોને આશ્રયિને ભક્તિથી યુક્ત જીવો વડે આ વંદના કરાઈ. (૬૩૯)

इय सव्वचेइयाण वि, कायव्वा वंदणा सुहत्थीहिं ।

सव्वे(वि)जिणेंदा एरिस त्ति पणिहाणजुत्तेहिं ॥ ६४० ॥

इति सर्वचैत्यानामपि कर्तव्या वन्दना सुखा(शुभा)र्थिभिः ।

सर्वे(ऽपि)जिनेन्द्रा एतादृशा इति प्रणिधानयुक्तैः ॥ ६४० ॥

આ પ્રમાણે બધા જ જિનેશ્વર ભગવંતો પણ આટલા જ ઉપાસ્ય છે એવા પ્રણિધાનથી યુક્ત સુખેચ્છુ (સર્વ જીવોએ) સર્વ પ્રતિમાઓની પણ વંદના કરવી જોઈએ. (૬૪૦)

वंदामि चेइयाई, काउस्सग्गेण तो असेसाईं ।

इय उल्लसंतभावो, पुणो वि एयं समुच्चरइ ॥ ६४१ ॥

वन्दे चैत्यानि कायोत्सर्गेण ततोऽशेषाणि ।

इत्युल्लसद्भावः पुनरप्येतत् समुच्चरति ॥ ६४१ ॥

તેથી હું કાયોત્સર્ગ વડે બધા જ જિનચૈત્યોને વંદુ એવા ઉછળતા ભાવ વડે ફરીથી આ સૂત્ર બોલે. (૬૪૧)

“सव्वलोए अरिहंतचेइयाण” इत्यादि ॥

“सर्वलोके अर्हच्चैत्यानाम्” इत्यादि ।

સંપૂર્ણ લોકમાં રહેલા જિનેશ્વરોના ચૈત્યોને.....

सव्वो त्ति निरवसेसो, उड्ढाऽहो- तिरियभेयपडिभिन्नो ।

लोगो त्ति खेत्तलोगो, सिद्धंते सुप्पसिद्धं जं ॥ ६४२ ॥

सर्व इति निरवशेष ऊर्ध्वा-ऽधस्तिर्यग्भेदप्रतिभिन्नः ।

लोक इति क्षेत्रलोकः सिद्धान्ते सुप्रसिद्धं यत् ॥ ६४२ ॥

‘સર્વ’ એટલે સંપૂર્ણ- ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક અને તિચ્છાલોકના ભેદથી

ભિન્ન 'લોક' એટલે ક્ષેત્રલોક જે આગમમાં સુપ્રસિદ્ધ છે. (૬૪૨)

આગાસસ્સ પપ્સા, ઉડ્ઢં ચ અહે ય તિરિયલોગે ય ।

જાણાહિ ક્ષેત્તલોગં, અણંતજિણદેસિયં સમ્મં ॥ ૬૪૩ ॥

આકાશસ્ય પ્રદેશા ઊર્ધ્વં ચ અધશ્ચ તિર્યગ્લોકે ચ ।

જાનીહિ ક્ષેત્રલોકમનન્તજિનદેશિતં સમ્યક્ ॥ ૬૪૩ ॥

આકાશના પ્રદેશો જે ઊર્ધ્વલોક, અધોલોક અને તિર્ય્ઠ્ઠલોકમાં રહેલા છે તે અનન્ત જિનેશ્વર ભગવંતોએ બતાવેલા ક્ષેત્રલોકને સમ્યક્ રીતે જાણ. (૬૪૩)

(ઊર્ધ્વલોકમાં ચૈત્યોની સંખ્યા)

તત્થ કિર ઉડ્ઢલોણ, ચરુરાસી ચેડયાણ લક્ખાઈ ।

સત્તાણઉડ્ઢહસ્સા, તહ તેવીસં વિમાણા ઉ ॥ ૬૪૪ ॥

તત્ર કિલોર્ધ્વલોકે ચતુરશીતિશ્ચૈત્યાનાં લક્ષાણિ ।

સપ્તનવતિસહસ્ત્રાણિ તથા ત્રયોવિંશતિર્વિમાનાનિ તુ ॥ ૬૪૪ ॥

તેમાં ઊર્ધ્વલોકમાં ચોર્યાશી લાખ સત્તાણુ હજાર ત્રેવીસ (૮૪,૯૭૦૨૩) વિમાનો છે અને પ્રત્યેકમાં એક-એક એટલે કે તેટલા જ જિનાલયો છે. (૬૪૪)

(અધોલોકમાં જિનાલયો)

સત્તેવ ય કોડીઓ, હવંતિ બાવત્તરી સયસહસ્સા ।

અહલોણ સાસયચેડયાણ નેયા ઇમા સંખ્વા ॥ ૬૪૫ ॥

સપ્તૈવ ચ કોટયો ભવન્તિ દ્વાસપ્તતિઃ શત સહમ્માઃ ।

અધોલોકે શાશ્વતચૈત્યાનાં જ્ઞેયા ઇયં સંખ્વા ॥ ૬૪૫ ॥

સાત કરોડ અને બહોંતેર લાખ (૭,૭૨,૦૦,૦૦૦), અધોલોકમાં શાશ્વત જિનચૈત્યોની આટલી સંખ્યા જાણવી. (૬૪૫)

(તિર્ય્ઠ્ઠલોકમાં ચૈત્યો)

જિણંધવણાઈ તિરિયં, સંખ્વાઈયાઈં ધોમનગરેસુ ।

જોડ્ઢિસિયવિમાણેસુ ય, તત્તો વિ હુ સંખગુણિયાઈં ॥ ૬૪૬ ॥

जिनभवनानि तिर्यक् संख्यातीतानि भौमनगरेषु ।

ज्योतिषिकविमानेषु च ततोऽपि खलु संख्यगुणितानि ॥६४६॥

तिर्य्छालोकमां व्यंतरोना नगरोमां असंख्य जिनथैत्यो छे अने ज्योतिष
देवोना विमानोमां तेना करतां पञ्च (पूर्वोक्त असंख्यात करतां पञ्च)
संख्यातगुणा जिनालयो छोय छे. (५४५)

वासहर-मेरु-वक्खार-दहवई-माणुसुत्तरनगेषु ।

नंदीसर-कुंडल-रुयग-वट्टवेयड्ढमाईसु ॥ ६४७ ॥

वर्षधर-मेरु-वक्षस्कार-द्रहपति-मानुषोत्तरनगेषु ।

नन्दीश्वर-कुण्डल-रुचक-वृत्तवैताढयादिषु ॥ ६४७ ॥

वर्षधर पर्वतो (५), मेरुपर्वत, वक्षस्कार पर्वतो, सरोवरो, मानुषोत्तर
पर्वतोना कूटो, नन्दीश्वर द्वीप, कुंडल द्वीप, रुचक द्वीप अने वृत्तवैताढयादि
पर्वतो पर.....(५४७)

पंचदसकम्मभूमिसु सासय-कित्तिमयभेयभिन्नाई ।

अरहंतचेइयाई, तिरियलोगम्मि तेसिमहं ॥ ६४८ ॥

पञ्चदशकर्मभूमिषु शाश्वत-कृत्रिमकभेदभिन्नानि ।

अर्हच्चैत्यानि तिर्यग्लोके तेषामहम् ॥ ६४८ ॥

तेमज पंढर कर्मभूमिने विषे शाश्वत अने ज्जोवोद्वारा बनावायेला
(अशाश्वत) भेदथी भिन्न, आम तिर्य्छालोकने विषे जे अरिहंत भगवानना
थैत्यो छे तेमनी हुं (कायोत्सर्ग करुं छुं.) (५४८)

अरहंतचेइयाणं, करेइ इच्चाइदंडगं पठित्तं ।

पुविं व काउसगं, करेज्ज ज्ञाएज्ज मंगलगं ॥ ६४९ ॥

अर्हच्चैत्यानां करोति इत्यादिदण्डकं पठित्वा ।

पूर्वमिव कायोत्सर्गं कुर्याद् ध्यायेद् मङ्गलकम् ॥ ६४९ ॥

‘अरहंत येठयाणं करेभि’...ठत्यादि सूत्र बोली पूर्वनी जेम काउस्सग्ग
करे अने मंगल-नभस्कार मंत्रने ध्यावे. (५४८)

पुर्वं व पारिरुणं, परमेष्ठीणं थुई ॐ काऊणं ।

देजाऽणेगजिणाणं, थुई समुद्दामसदेण ॥ ६५० ॥

पूर्वमिव पारयित्वा परमेष्ठिनां स्तुतीश्च कृत्वा ।

दद्यादनेकजिनानां स्तुतीः समुद्दामशब्देन ॥ ६५० ॥

પહેલાની જેમ પરમેષ્ઠીઓની સ્તુતિ કરીને (નમો અરિહંતાણં બોલીને) કાયોત્સર્ગ પારી સારી રીતે મોટે અવાજે અનેક જિનેશ્વર ભગવંતોની સ્તુતિ બોલે. (૬૫૦)

(જ્ઞાનવંદના)

દંસણસુદ્ધિનિમિત્તં, તિત્થંકરવંદના કયા એસા ।

નાણવિસુદ્ધિનિમિત્તં, એત્તો વંદામિ સુયણાણં ॥ ૬૫૧ ॥

દર્શનશુદ્ધિનિમિત્તં તીર્થકરવન્દના કૃતૈષા ।

જ્ઞાનવિશુદ્ધિનિમિત્તમિતો વન્દે શ્રુતજ્ઞાનમ્ ॥ ૬૫૧ ॥

સમ્યગ્દર્શનની શુદ્ધિ માટે આ તીર્થકર પરમાત્માઓની વંદના કરી, હવે જ્ઞાનની વિશુદ્ધિ માટે શ્રુતજ્ઞાનને વંદના કરું છું. (૬૫૧)

તં મિચ્છસમ્મખેયા, દુવિહં મિચ્છસુયવજ્જણઢાએ ।

જેહિં પળીયં સમ્મં, નાણં તે વંદએ એવં ॥ ૬૫૨ ॥

તદ્ મિથ્યા-સમ્યખ્ખેદાદ્ દ્વિવિધં મિથ્યાશ્રુતવર્જનાર્થાય ।

યૈઃ પ્રળીતં સમ્યગ્ જ્ઞાનં તાન્ વન્દતે એવમ્ ॥ ૬૫૨ ॥

તે શ્રુતજ્ઞાન મિથ્યાજ્ઞાન અને સમ્યગ્જ્ઞાન એમ બે પ્રકારનું છે. તેમાંથી મિથ્યાશ્રુતનો ત્યાગ કરવા માટે જેઓએ સમ્યગ્ જ્ઞાનની પ્રરૂપણા કરી છે તેમની આ રીતે વંદના કરે છે. (૬૫૨)

“પુક્કરવરદીવડ્ઢે” ઇત્યાદિ ।

“પુષ્કરવરદ્વીપાર્થે” ઇત્યાદિ ।

શ્રેષ્ઠ એવા પુષ્કર દ્વીપના અર્ધભાગ.....

तथ -

उद्धारसागराणं, अड्ढाइज्जाण जत्तिया समया ।

एत्थ किर तिरियलोए, दीवसमुद्दा उ एवइया ॥ ६५३ ॥

तत्र -

उद्धारसागराणामर्धतृतीयानां यावन्तः समयाः ।

अत्र किल तिर्यग्लोके द्वीप-समुद्रास्तु एतावन्तः ॥ ६५३ ॥

तेमां - अढी उद्धार सागरोपमना (જૈનાગમોમાં આવતું એક પ્રકારનું સમયનું માપ) જેટલા સમયો છે તેટલા આ તિર્ચ્છાલોકમાં દ્વીપો અને સમુદ્રો છે. (૬૫૩)

अब्भंतरओ दीवो-दहीण-पडिपुन्नचंदसंठाणो ।

जंबुद्वीवो लक्खं, विक्खंभायामओ होइ ॥ ६५४ ॥

अभ्यन्तरको द्वीपो-दधीनां प्रतिपूर्णचन्द्रसंस्थानः ।

जम्बूद्वीपो लक्षं विष्कम्भा-ऽऽयामतो भवति ॥ ६५४ ॥

આ દ્વીપસમુદ્રોમાં સૌથી અંદર સંપૂર્ણ ચન્દ્રમા જેવો ગોળાકાર જંબૂદ્વીપ લંબાઈ અને પહોળાઈથી ૧ લાખ યોજન પ્રમાણવાળો છે. (૬૫૪)

तं पुण लवणसमुद्दो, परिक्खवई दुगुणलक्खविक्खंभो ।

तं पुण धायइसंडो, तं दुगुणं तं च कालोओ ॥ ६५५ ॥

तं पुनर्लवणसमुद्रः परिक्षिपति द्विगुणलक्षविष्कम्भः ।

तं पुनर्घातकीषण्डः (खण्डः) तद्द्विगुणं तं च कालोदः । ६५५ ॥

તેને બે લાખ યોજન પહોળાઈવાળો લવણસમુદ્ર વીંટળાઈને રહેલો છે. તેને વીંટળાઈને ઘાતકી ખંડ તે પણ દ્વિગુણ વિસ્તારવાળો છે. અને તેને વીંટળાઈને કાલોદધિ સમુદ્ર રહેલો છે. (૬૫૫)

सो पुण पुक्खरदीवेण वेढिओ पुव्वदुगुणमाणेणं ।

इय दुगुणदुगुणमाणा, सव्वे दीवा समुद्दा य ॥ ६५६ ॥

स पुनः पुक्करद्वीपेन वेष्टितः पूर्वद्विगुणमानेन ।

इति द्विगुणद्विगुणमानाः सर्वे द्वीपाः समुद्राश्च ॥ ६५६ ॥

ते वणी पહેલાનાથી (કાળોદધિ સમુદ્રથી) દ્વિગુણ પ્રમાણવાળા પુષ્કરદ્વીપથી વીંટળાયેલો છે. આ પ્રમાણે ત્યાર પછીના બધા દ્વીપ અને સમુદ્રો(પૂર્વ પૂર્વ કરતાં) દ્વિગુણ-દ્વિગુણ પ્રમાણવાળા છે. (૬૫૬)

तेसु किर तइयदीवो, सोलसलक्खप्पमाणविक्खंभो ।

पुक्खरवरो त्ति भन्नइ, तस्सद्धं पुक्खरवरद्धं ॥ ६५७ ॥

तेषु किल तृतीयद्वीपः षोडशलक्षप्रमाणविष्कम्भः ।

पुष्करवर इति भण्यते तस्यार्धं पुष्करवरार्धम् ॥ ६५७ ॥

તે દ્વીપ અને સમુદ્રોમાં સોળ લાખ (૧૬,૦૦,૦૦૦) યોજન વિસ્તારવાળો ત્રીજો દ્વીપ પુષ્કરવર એ પ્રમાણે કહેવાય છે. (તેનું નામ પુષ્કરવર છે.) તેનો અર્ધો ભાગ તે પુષ્કરવરાર્ધ. (૬૫૭)

पायारसंठिणं, परिखित्तं माणुसनगेणं ।

एयं मणुस्सखेतं, बाहिं तिरिया य देवा य ॥ ६५८ ॥

प्रकारसंस्थितेन परिक्षित्तं मानुषनगेन ।

एतद् मनुष्यक्षेत्रं बहिस्तिर्यञ्चश्च देवाश्च ॥ ६५८ ॥

કિલ્લા આકારના માનુષોત્તર પર્વતથી વીંટળાયેલા પુષ્કરાર્ધ દ્વીપ સુધીનું મનુષ્યક્ષેત્ર છે. તેની બહાર તિર્યચો અને દેવો રહે છે. (૬૫૮)

पुक्खरवरदीवइहे, धायइसंडे दुइयदीवम्मि ।

जंबुद्वीवम्मि य आइमम्मि सव्वेसि दीवारणं ॥ ६५९ ॥

पुष्करवरद्वीपार्धे धातकीखण्डे द्वितीयद्वीपे ।

जम्बूद्वीपे चादिमे सर्वेषां द्वीपानाम् ॥ ६५९ ॥

પુષ્કરવર દ્વીપના અર્ધ ભાગમાં, ધાતકીખંડ નામના બીજા દ્વીપમાં અને સર્વ દ્વીપોના અગ્રિમ ભાગે રહેલ સર્વ પ્રથમ દ્વીપ જંબૂદ્વીપમાં... (૬૫૯)

पच्छाणुपुव्वियाए, निहेसो एस खित्तगुरयत्ता ।

भरहे-रवय-विदेहे, एस समाहारदंदो उ ॥ ६६० ॥

पश्चानुपूर्वीतया निर्देश एष क्षेत्रगुरुकत्वात् ।

भरतै-रावत-विदेहे एष समाहारद्वन्द्वस्तु ॥ ६६० ॥

आ प्रभाषे पाछणना क्मथी निर्देश क्यो छे ते पाछण पाछणनुं क्षेत्र मोटुं
डोवाने कारषे तेम क्यु छे. भरत, औरावत अने मछाविदेह क्षेत्रमां अछी
समाहारद्वन्द्व समास क्यो छे. (५५०)

एकैकं पंचगुणं, जम्हा भरहाइयाण एयाण ।

पनरससु कम्मभूमिसु, भावत्थो होइ एयस्स ॥ ६६१ ॥

एकैकं पञ्चगुणं यस्माद् भरतादिकानामेतेषाम् ।

पञ्चदशसु कर्मभूमिषु भावार्थो भवति एतस्य ॥ ६६१ ॥

डवे भरत विगेरे अके-अक क्षेत्रो पांय-पांय डोवाने कारषे
'भरडेरवय-विदेहे' नो भावार्थ 'पंछर कर्मभूमिमां' अेवो थाय. (५५१)

धम्मो इह सुयधम्मो, आइगरा होंति तस्स तित्थयरा ।

ते उ नमंसांमि अहं, वंदांमि विसुद्धचित्तेणं ॥ ६६२ ॥

धर्म इह श्रुतधर्म आदिकरा भवन्ति तस्य तीर्थकराः ।

तांस्तु नमस्याम्यहं वन्दे विशुद्धचित्तेन ॥ ६६२ ॥

अछी धर्म अेटले श्रुतधर्म, तेनी आदि - शरुआतने करनारा तीर्थकरो डोय
छे. तेमने हुं 'नमंसांमि' अेटले विशुद्ध चित्तथी वंछन करुं छुं. (५५२)

धम्माइगरे एवं, थोरुण सुयस्स संथवं कुणइ ।

तमतिमिरपडलविद्धंसणस्स एगाएँ गाहाए ॥ ६६३ ॥

धर्मादिकरानेवं स्तुत्वा श्रुतस्य संस्तवं करोति ।

तमस्तिमिरपटलविध्वंसनस्य एकया गाथया ॥ ६६३ ॥

आ प्रभाषे धर्मनी शरुआत करनारा तीर्थकर भगवंतोनी स्तुति करी डवे
श्रुतज्ञाननी स्तुति 'तमतिमिरपडलविद्धंसणस्स' अे अेक गाथा वडे करे छे.
(५५३)

(तमतिमिरपडलविद्धंसणस्स)

तत्थ तमो अन्नाणं, रूविज्जइ तम्मि तिमिरपडलं व ।
विद्धंसणो विणासी, तस्स उ जिणभणियसिद्धंतो ॥ ६६४ ॥

तत्र तमोऽज्ञानं रूप्यते तस्मिन् तिमिरपटलमिव ।
विध्वंसनो विनाशी तस्य तु जिनभणितसिद्धान्तः ॥ ६६४ ॥

तेमां 'तमः' એટલે અજ્ઞાન, તેને અંધકારના સમૂહની ઉપમા અપાય છે. આવા અજ્ઞાન રૂપી અંધકારના સમૂહનો 'વિધ્વંસન' એટલે વિનાશ કરનાર જિનેશ્વર ભગવંતોએ કહેલા આગમશાસ્ત્રો (છે) (૬૬૪)

(સુરગણનરિંદમહિયસ્સ)

તસ્સ ત્તિ સુરા પયડા, ગણો ય સંઘો ફુડ ચ્ચિય નરિંદો ।
તેહિ મહિયસ્સ પરિપૂઙ્ગયસ્સ ગુરુભક્તિરાણ ॥ ૬૬૫ ॥

(સીમાધરસ્સ વંદે)

સીમા મેરા તં જો, ધરઈ ધમ્મસ્સ તહ અહમ્મસ્સ ।
તં વંદે ભક્તીણ, છઠ્ઠવિભક્તી ડ બીયત્થે ॥ ૬૬૬ ॥
તસ્યેતિ સુરાઃ પ્રકટા ગણશ્ચ સઙ્ઘઃ સ્ફુટ એવ નરેન્દ્રઃ ।
તૈર્મહિતસ્ય પરિપૂજિતસ્ય ગુરુભક્તિરાગેણ ॥ ૬૬૫ ॥
સીમા મર્યાદા તાં યો ધરતિ ધર્મસ્ય તથાડધર્મસ્ય ।
તં વન્દે ભક્ત્યા ષષ્ટીવિભક્તિસ્તુ દ્વિતીયાર્થે ॥ ૬૬૬ ॥

વળી તે 'સુર' એટલે દેવતાઓ 'ગણ' એટલે સમૂહ 'નરેન્દ્ર' તો સ્પષ્ટ જ છે, દેવતાઓના સમૂહ અને રાજાઓ વડે 'મહિયસ્સ' એટલે ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિ અને પ્રેમથી સંપૂર્ણ રીતે પૂજાયેલા... 'સીમા' એટલે ધર્મ અને અધર્મની મર્યાદા, તેને જે ધારણ કરે છે (તે જિનાગમ), તેને હું ભક્તિથી વંદુ છું. અહીં દરેક પદમાં વપરાયેલ છઠી વિભક્તિ દ્વિતીયા વિભક્તિના અર્થમાં વપરાઈ છે. (૬૬૫-૬૬૬)

(પપ્ફોડિયમોહજાલસ્સ)

પપ્ફોડિયમઇસયચુન્નિયં તિ જેણેહ મોહમહજાલં ।
વંદે તં સિદ્ધંતં, અહવા તસ્સેવ માહર્પ્ય ॥ ૬૬૭ ॥

प्रस्फोटितमतिशयचूर्णितमिति येनेह मोहमहाजालम् ।
वन्दे तं सिद्धान्तमथवा तस्यैव माहात्म्यम् ॥ ६६७ ॥

‘पफ्फोडिय’ એટલે જેના વડે મોહની મહાજાળ સંપૂર્ણપણે ભાંગી નખાઈ છે તેવા જિનાગમને અથવા તો તેના જ માહાત્મ્યને નમસ્કાર કરું છું. (૬૬૭)

तहा-“जाई-जरा-मरण” इत्यादि सूत्रम् ॥

तथा-“जाति-जरा-मरण-” इत्यादि सूत्रम् ।

‘જન્મ-જરા-મરણ’ વિ.

जाइ त्ति मासनवगं, गब्भे वसिऊण गरुयदुक्खेण ।

नेरइयस्स व षडियालयाओ जीवस्स णिग्गमणं ॥ ६६८ ॥

जातिरिति मासनवकं गर्भे उषित्वा गुरुकदुःखेन ।

नैरयिकस्येव घटिकाऽऽलयाद् जीवस्य निर्गमनम् ॥ ६६८ ॥

‘જાઈ’ એટલે નવ મહિના ગર્ભમાં વસી અતિશય દુઃખપૂર્વક, નારકીનો જીવ નાનકડા ઘડા જેવા ઉત્પત્તિસ્થાનમાંથી બહાર નીકળે તેમ, જીવનું (ગર્ભમાંથી બહાર નીકળવું તે). (૬૬૮)

(જરા)

होइ जरा बुद्धत्तं, ववसायपहुत्तरूवबलमहणी ।

जा परिभवदवदद्धं, जीवंतमयं जणं कुणइ ॥ ६६९ ॥

भवति जरा वृद्धत्वं व्यवसाय-प्रभुत्व-रूप-बलमथनी ।

या परिभवदवदग्धं जीवन्मृतं जनं करोति ॥ ६६९ ॥

પ્રયત્ન, સ્વામિપણું, રૂપ અને બલનો નાશ કરનાર ‘જરા’ નો અર્થ ઘડપણ થાય છે, જે વારંવાર અપમાન રૂપી અગિથી બળી રહેલા માણસને જીવતો છતાં મરેલા જેવો કરી નાખે છે. (૬૬૯)

(મરણ)

मरणं पुण पंचत्तं, भयंकरं सयलजीवलोयस्स ।

निययमनायागमणं, दुहावहं वेरिचक्कं व ॥ ६७० ॥

मरणं पुनः पञ्चत्वं भयंकरं सकलजीवलोकस्य ।

नियतमज्ञातागमनं दुःखावहं वैरिचक्रमिव ॥ ६७० ॥

‘मरण’ अटले मृत्यु, જે જગતના સર્વ જીવસમૂહોને વિષે ભય ઉત્પન્ન કરનારું છે, નિશ્ચયથી (ચોક્કસપણે) જેના આગમનને જાણી શકાતું નથી અને શત્રુઓની સેનાની જેમ દુઃખોત્પાદક છે. (૬૭૦)

(સોગ)

સોઓ મળ-દેહાણં, સંતાવયરો જળસ્સ પરિણામો ।

ધનહરણ-બંધુમરણાદસંભવો ભવભ્રમનિમિત્ત ॥ ૬૭૧ ॥

શોકો મનો-દેહયોઃ સંતાપકરો જનસ્ય પરિણામઃ ।

ધનહરણ- બન્ધુમરણાદિસંભવો ભવભ્રમનિમિત્તમ્ ॥ ૬૭૧ ॥

ધનનો નાશ કે લૂંટ, સ્વજનનું મરણ વિગેરેથી ઉત્પન્ન થતો, મન અને શરીરને વિષે તાપ ઉપજાવનારો, સંસારના ભ્રમણમાં કારણભૂત જીવનો પરિણામ તે શોક. (૬૭૧)

(પણાસણસ્સ)

एएसिमणिद्वाणं, पणासणो जो जिणेंदसुयधम्मो ।

तस्सोवलब्भ सारं, एमाइपयाण संबंधो ॥ ६७२ ॥

एतेषामनिष्ठानां प्रणाशनो यो जिनेन्द्रश्रुतधर्मः ।

तस्योपलभ्य सारमेवमादिपदानां संबन्धः ॥ ६७२ ॥

આ અનિષ્ટોનો નાશ કરનાર જે જિનેશ્વર ભગવંતોએ પ્રરૂપેલો શ્રુતધર્મ, તેના સારને પામીને આમ આગળના પદો સાથે સંબંધ છે. (૬૭૨)

असुहनिवारणसत्ती, पाएणेण तस्स निदिद्वा ।

सुहसंपयाण सत्ती, भन्नइ तीएण पाएण ॥ ६७३ ॥

अशुभ(असुख)निवारणशक्तिः पादेनैतेन (प्रायेणैतेन) तस्य निर्दिष्टा ।

सुख(शुभ)संपदां शक्तिर्भण्यते तृतीयेन पादेन ॥ ६७३ ॥

આ પદ દ્વારા અશુભનું અથવા અસુખનું (દુઃખનું) નિવારણ કરવાની તે શ્રુતની શક્તિ બતાવી. હવે ત્રીજા પદ દ્વારા શુભ સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવવાની અથવા સુખને પ્રાપ્ત કરાવવાની શક્તિ કહેવાય છે, તે બતાવાય છે. (૬૭૩)

કલ્લં સાયં જમ્હા, અણેઙ વાહરઙ તેણ કલ્લાણં ।

પુક્ક્લમિતિ સંપુન્નં, સવ્વપહાણં પુણ વિસાલં ॥ ૬૭૪ ॥

કલ્લયં સાતં યસ્માદ્ અણતિ વ્યાહરતિ તેન કલ્લાણમ્ ।

પુષ્કલમિતિ સંપૂર્ણં સર્વપ્રધાનં પુનર્વિશાલમ્ ॥ ૬૭૪ ॥

‘કલ્લ’ એટલે સુખને, તેને ‘અણેઙ’ એટલે બોલાવતું હોવાથી તેને કલ્લાણ કહેવાય છે, ‘પુષ્કલ’ એટલે સંપૂર્ણ અને ‘વિશાલ’ એટલે સર્વોત્કૃષ્ટ. (૬૭૪)

તિવિહવિસેસણજુત્તં, સુહમાવહઈ કરેઙ્ જીવાણં ।

જો તસ્સ ધણિયમિમિણા, સુયસ્સ સુયદાણસામત્થં ॥ ૬૭૫ ॥

ત્રિવિઘવિશેષણયુત્તં સુખમાવહતિ કરોતિ જીવાનામ્ ।

યસ્તસ્ય ધણિતમનેન શ્રુતસ્ય સુખદાનસામર્થ્યમ્ ॥ ૬૭૫ ॥

આમ ત્રણ વિશેષણથી યુક્ત સુખને જે જીવોને વિષે ‘આવહતિ’ એટલે કરે છે તે, શ્રુતનું આ પદ દ્વારા સુખ આપવાનું સામર્થ્ય સૂચવ્યું. (૬૭૫)

કો ત્તિ સયન્નો પુરિસો, દેવાઈયા ય પયડાં ચેવ ।

તેસિં ગણેહિ દઢમચ્ચિયસ્સ પરિપૂઙ્ગયસ્સ ત્તિ ॥ ૬૭૬ ॥

ક ઇતિ સકર્ણઃ પુરુષો દેવાદિકાશ્ચ પ્રકટાશ્ચૈવ ।

તેષાં ગણૈર્દઢમર્ચિતસ્ય પરિપૂજિતસ્યેતિ ॥ ૬૭૬ ॥

‘કો’ એટલે કોણ સાવધાન મનુષ્ય, દેવાદિ તો સ્પષ્ટ જ છે, તેમના સમૂહો વડે અત્યંત ‘અચ્ચિયસ્સ’ એટલે પૂજાયેલા... (૬૭૬)

ધમ્મો સુયધમ્મો ચ્ચિય, એ ડ સારો ય તસ્સ માહપ્પં ।

ડવલભ્મ જાણિઠ્ઠણં, કરેઙ્ લુત્તો ઇકારો ત્થ ॥ ૬૭૭ ॥

ધર્મઃ શ્રુતધર્મ એવ એતે તુ સારશ્ચ તસ્ય માહાત્મ્યમ્ ।

ડપલભ્ય જ્ઞાત્વા કરોતિ લુપ્ત ઇકારોડ્ઠ ॥ ૬૭૭ ॥

‘ધમ્મસ્સ’ એટલે શ્રુતધર્મનો ‘સાર’ એટલે માહાત્મ્ય પ્રભાવ ‘ઉવલબ્ભ’ એટલે જાણીને ‘કરે’ કરેઈ શબ્દનો ઈ અહીંયા લોપાઈ ગયો છે, કરે ? (શ્રુતધર્મના પ્રભાવને જાણીને કોણ કરે ?) (૬૭૭)

સિઢિલિત્તમિહ પમાઓ, મેઓ અત્થાઓ તમ્મિ વિસયમ્મિ ।
જાણિયજ્જિણવયણાણં, ન એસ જુત્તો ત્તિ ભાવત્થો ॥ ૬૭૮ ॥
શિથિલત્વમિહ પ્રમાદો મેદોઽર્થાત્ તસ્મિન્ વિષયે ।
જ્ઞાતજિનવચનાનાં નૈષ યુક્ત ઇતિ ભાવાર્થઃ ॥ ૬૭૮ ॥

પ્રમાદ એટલે શિથિલપણું, તે વિષયમાં અર્થથી ભિન્નતા (સૂત્રના અર્થને બદલે બીજું જ ચિંતન ચાલે તે). જિનેશ્વર પરમાત્માનું વચન (આજ્ઞા) જાણનારને આવો પ્રમાદ કરવો યોગ્ય નથી, એવો આ પદનો ભાવાર્થ છે. (૬૭૮)

તહા-“સિદ્ધે મો ! પયઓ” વૃત્તં સૂત્રમ્ ॥

તથા-“સિદ્ધાન્ મો ! પ્રયતઃ” વૃત્તં સૂત્રમ્ ।

(સિદ્ધે)

સિદ્ધે લદ્ધપદ્ધે, અસ્વલિએ કુમયસત્થનિવહેણ ।

અહવા સિદ્ધે ણિચ્ચે, તિકાલભાવિપ્પહાવેણ ॥ ૬૭૯ ॥

સિદ્ધાન્ લબ્ધપ્રતિષ્ઠાન્ અસ્વલિતાન્ કુમતશાસ્ત્રનિવહેણ ।

અથવા સિદ્ધાન્ નિત્યાન્ ત્રિકાલભાવિપ્રભાવેણ ॥ ૬૭૯ ॥

કુદર્શનીઓના શાસ્ત્રસમૂહથી સ્ખલના નહીં પમાડાયેલા, પોતાના અસ્તિત્વને પ્રાપ્ત કરનાર સિદ્ધોને અથવા ત્રણ કાળમાં જેમનો પ્રભાવ અકબંધ રહેવાનો છે તેવા શાશ્વત સિદ્ધોને....(૬૬૯)

સિદ્ધે વા વિક્ષાએ, સદેવ-મણુયાઽસુરમ્મિ લોયમ્મિ ।

મો આમંતણસદ્દો, અઙ્ગસયનાણીણ સવ્વાણં ॥ ૬૮૦ ॥

સિદ્ધા વા વિરુયાતાઃ સદેવ-મનુજા-ઽસુરે લોકે ।

મોઃ આમન્ત્રણશબ્દોઽતિશયજ્ઞાનિનાં સર્વેષામ્ ॥ ૬૮૦ ॥

અથવા દેવ મનુષ્યો અને અસુરોથી યુક્ત (ઉર્ધ્વ, તિચ્છા અને

અધોલોકરૂપ) લોકને વિષે વિખ્યાત એવા સિદ્ધ ભગવંતોને (નમસ્કાર કરું છું એવો પદસંબંધ છે.) ભો એ સર્વ જ્ઞાનાતિશયને ધારણ કરનારા કેવળજ્ઞાની આદિઓને આમંત્રણ આપતો શબ્દ છે. (૬૮૦)

(નમો જિજ્ઞામએ)

મો ! પેચ્છહ અહસહ્ણો, પમાયચાણ એસ પયઓ હં ।

વયણેણ તં પયાસહ, હોહ નમો મે જિણમયસ્સ ॥ ૬૮૧ ॥

મો: ! પ્રેક્ષધ્વમતિશયિન: પ્રમાદત્યાગેન એષ પ્રયતોઽહમ્ ।

વચનેન તત્ પ્રકાશતે ભવતુ નમો મમ જિનમતસ્ય ॥ ૬૮૧ ॥

હે અતિશયજ્ઞાનીઓ ! જુઓ, હું પ્રમાદનો ત્યાગ કરી આ ઉદ્ધમવાન થયો છું. શેને વિષે તે પોતાના જ વચનથી સ્પષ્ટ કરે છે. જિનેશ્વર ભગવાનના મતને (દર્શનને) મારો નમસ્કાર થાઓ. (૬૮૧)

છઢીસત્તમિયાણં, નત્થિ વિભક્તીણમત્થએઓ ત્તિ ।

તેણ ચહત્થી-અત્થે, નિહ્દિહ્ઠા સત્તમી સુત્તે ॥ ૬૮૨ ॥

ષષ્ઠી-સત્તમીકાનાં નાસ્તિ વિભક્તીનામર્થએદેદ ઇતિ ।

તેન ચતુર્થ્યર્થે નિર્દિષ્ઠા સત્તમી સૂત્રે ॥ ૬૮૨ ॥

છઢી અને સાતમી વિભક્તિઓના અર્થમાં કોઈ ભેદ નથી. તેથી ચોથી વિભક્તિના અર્થમાં (છઢી વિભક્તિની જગ્યાએ) સાતમી વિભક્તિનો નિર્દેશ સૂત્રમાં કર્યો છે. (૬૮૨)

અહવા વિ નમો અવ્વયમવગયતહયાવિભક્તિયં નેયં ।

પયઓ નમણેણા ઽહં, જિણમયવિસએ ત્તિ વક્કત્થો ॥ ૬૮૩ ॥

અથવાઽપિ ‘નમસ્ અવ્વયમપગતતૂતીયાવિભક્તિકં જ્ઞેયમ્ ।

પ્રયતો નમનેનાઽહં જિનમતવિષયે ઇતિ વાક્યાર્થ: ॥ ૬૮૩ ॥

અથવા જેની તૂતીયા વિભક્તિ નીકળી ગઈ છે અને તેથી અવ્યયરૂપ બનેલો ‘નમો’ શબ્દ જાણવો. તેથી વાક્યનો અર્થ એવો થાય છે જિનેશ્વર પરમાત્માના મતને વિષે નમન કરવા વડે હું ઉદ્ધમવાન છું. (૬૮૩)

अहवा वि न-मा-सद्वा, पडिसेहत्था परोप्परं दो वि ।
 पगयं गमेंति अत्थं, पयओ ऽहं जिणमए सिद्धे ॥ ६८४ ॥
 अथवाऽपि 'न-मा'-शब्दौ प्रतिषेधार्थौ परस्परं द्वावपि ।
 प्रकृतं गमयतोऽर्थं प्रयतोऽहं जिनमते सिद्धे ॥ ६८४ ॥

अथवा निषेधार्थक न अने मा शब्द ज्ञाणवा. परस्पर निषेधार्थक बे शब्दो
 એ હકારાત્મક અર્થને જણાવે છે તેથી અહીં વાક્યાર્થ 'હું સિદ્ધ એવા જિનમતને
 વિષે ઉદ્ધમવાન છું' એવો થાય. (૬૮૪)

जिणमयमिह सुयधम्मो, थोउं सो चेव पत्थुओ जम्हा ।
 होइ जियाणं नंदी, जेण सया संजमे ततो ॥ ६८५ ॥
 जिनमतमिह श्रुतधर्मः स्तोतुं स एव प्रस्तुतो यस्मात् ।
 भवति जीवानां नन्दिर्येन सदा संयमे ततः ॥ ६८५ ॥

અહીં જિનમત તરીકે શ્રુતધર્મને લેવો કેમકે તેની જ સ્તવના કરવી અહીં
 આગળ પ્રસ્તુત છે, કેમકે તેનાથી જીવોને સદા કાળને માટે સંયમને વિષે 'નન્દિ'
 થાય છે. (૬૮૫)

(નન્દિ)

नंदी परमसमिद्धी, सया वि णिच्चं पि संजमे चरणे ।
 तस्स विसेसणमेयं, देव-न्नागाइ विन्नेयं ॥ ६८६ ॥
 नन्दिः परमसमृद्धिः सदाऽपि नित्यमपि संयमे चरणे ।
 तस्य विशेषणमेतद् देव-नागादि विशेष्यम् ॥ ६८६ ॥

નન્દિ એટલે ઉત્કૃષ્ટ કોટિની સમૃદ્ધિ 'સદા' એટલે નિત્યકાળ માટે 'સંયમ'
 એટલે ચારિત્રને વિષે (થાય છે.) આગળ આવતું દેવ-નાગ વિગેરે પદ એ
 ચારિત્રનું વિશેષણ જાણવું. (૬૮૬)

(દેવ-નાગ-સુવણ્ણ)

देवा विमाणवासी, जोइसियाई उ उवरिमा सव्वे ।
 नाग-सुवन्ना भुवणाहिवासि उवलक्खणं भणियं ॥ ६८७ ॥

देवा विमानवासिनो ज्योतिषिकादयस्तु उपरिमाः सर्वे ।

नाग-सुवर्णा भुवनाधिवासिन उपलक्षणं भणितम् ॥ ६८७ ॥

દેવો એટલે વૈમાનિક દેવો, જ્યોતિષ દેવો વિગેરે તિર્થલોકની ઉપરના બધા દેવો લઈ લેવા, નાગકુમાર અને સુવર્ણકુમાર દેવતાઓ એ ભવનપતિના ઉપલક્ષણ માટે કહ્યું. (નાગ- સુવર્ણ શબ્દથી બધા ભવનપતિ લેવા) (૬૮૭)

(કિન્નરગણ-સબ્બૂઅભાવ)

કિન્નરગણગહણાઓ, સંગહિયા સંયલવંતરા દેવા ।

ચતુર્વિહસુરેહિ સબ્બૂયભાવઓ પરમભક્તી ॥ ૬૮૮ ॥

કિન્નરગણગ્રહણાત્ સંગૃહીતાઃ સકલવ્યન્તરા દેવાઃ ।

ચતુર્વિધસુરૈઃ સન્દ્રૂતભાવતઃ પરમભક્ત્યા ॥ ૬૮૮ ॥

‘કિન્નરગણ’ શબ્દ લેવાથી બધા વ્યન્તર દેવોનો સંગ્રહ કર્યો. આમ ચારે પ્રકારના દેવો વડે દૃઢ્યના સાચા ભાવથી અને પરમભક્તિથી..(૬૮૮)

(અચ્ચિએ)

દઢમચ્ચિયમ્મિ પરિપૂઝયમ્મિ નંદી જઓ હવઙ્ગ ચરણે ।

સબ્બાયરેણ સંપઙ્ગ, પયઓ ઝહં તમ્મિ સુયધમ્મે ॥ ૬૮૯ ॥

દૃઢમર્ચિતે પરિપૂજિતે નન્દિર્યતો ભવતિ ચરણે ।

સર્વાદરેણ સંપ્રતિ પ્રયતોઝહં તસ્મિન્ શ્રુતધર્મે ॥ ૬૮૯ ॥

અત્યંત ‘અચ્ચિએ’ પૂજા કરાયેલ જેનાથી ચારિત્રને વિષે પરમ સમૃદ્ધિ થાય છે તે શ્રુતધર્મને વિષે સંપૂર્ણ આદરથી હવે હું પ્રયત્નશીલ બન્યો છું. (૬૮૯)

સબ્બૂય-નાગસદ્ક્ષરાણ પઢમાણમેત્થ દુબ્બાવો ।

છંદોભંગભયાઓ, પાયયલક્ષણબલાઓ વિ ॥ ૬૯૦ ॥

સન્દ્રૂત-નાગ-શબ્દાક્ષરાણાં પ્રથમાનામત્ર દ્વિર્ભાવઃ ।

છન્દોભંગ્ગભયાત્ પ્રાકૃતલક્ષણબલાદપિ ॥ ૬૯૦ ॥

સદ્ભૂત અને નાગ શબ્દોના પ્રથમાક્ષરોની અહીં જે દ્વિરુક્તિ કરી છે (સ્સ, ત્તા) તે છન્દના ભંગના ભયથી તેમજ પ્રાકૃત લક્ષણશાસ્ત્રના બળથી કરી છે.

(૬૯૦)

મણિયં ચ તત્થ -

નીયા લોયમભૂયા, ય આણિયા દોન્નિ બિંદુ-દુબ્બાવા ।

અત્થં ગમંતિ તં ચિય, જો તેસિં પુવ્વમેવાસિ ॥ ૬૧૧ ॥

મણિતં ચ તત્ર-

નીતૌ લોપમભૂતૌ ચ આનીતૌ દ્વૌ બિન્દુ-દ્વિર્ભાવૌ ।

અર્થં ગમયતઃ તમેવ યસ્તેષાં પૂર્વમેવાડડસીત્ ॥ ૬૧૧ ॥

પ્રાકૃત લક્ષણશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે અર્થના રક્ષણ માટે અને લોપ ન થયો હોય ત્યારે ઉમેરાયેલો અનુસ્વાર કે કરાયેલી દ્વિરુક્તિ તે જ અર્થને જણાવે છે જે અર્થ તે શબ્દનો પૂર્વે હતો. (૬૯૧)

(લોગો)

લોઙ્ઙઈ દિસ્સઈ જં, જહઙ્ઙિઓ કેવલેણ ણાણેણ ।

પંચત્થિકાયમઈઓ, તો લોગો एत्थ ઘેત્તવ્વો ॥ ૬૧૨ ॥

લોક્યતે દૃશ્યતે યદ્ યથાસ્થિતઃ કેવલેન જ્ઞાનેન ।

પજ્જાસ્તિકાયમયોડતો લોકોડત્ર ગ્રહીતવ્વ્યઃ ॥ ૬૧૨ ॥

જે કેવળજ્ઞાન વડે જેવો છે તેવો પાંચ અસ્તિકાયમય 'લોક્યતે' દેખાય છે તેથી તેવો લોક અહીં આગળ લેવો. (૬૯૨)

(જત્થ પઈઙ્ઙિઓ જયમિણં)

જત્થ તિ જમ્મિ સુયધમ્મદપ્પણે અવિતહોવલંભાઓ ।

ચિઙ્ઙઈ પઈઙ્ઙિઓ ઇવ, પચ્ચક્કવં જયમિણં સો ડ ॥ ૬૧૩ ॥

યત્રેતિ યસ્મિન્ શ્રુતધર્મદર્પણેડવિતથોપલમ્માત્ ।

તિષ્ઠતિ પ્રતિષ્ઠતિ ઇવ પ્રત્યક્ષં જગદિદં સ તુ ॥ ૬૧૩ ॥

'જત્થ' એટલે જે શ્રુતધર્મરૂપી અરિસામાં, જે રૂપે છે તે જ રૂપે દેખાતો હોવાથી 'પઈઙ્ઙિઓ' એટલે જાણે રહેલો ન હોય તે રીતે લાગે છે, વળી જેને આ જગત પ્રત્યક્ષ છે તે (શ્રુતધર્મને નમસ્કાર થાઓ) (૬૯૩)

(તેલોક્ક)

નરલોયમેત્તમેયં તિ સંસયાવગમકારણે ધ્વણિયં ।

તેલોક્કો ડડ્ઢા-ડહો-તિરિયવિધેયં તિહુયણં પિ ॥ ૬૧૪ ॥

નરલોકમાત્રમેતદિતિ સંશયાપગમકારણે ધ્વણિતમ્ ।

ત્રૈલોક્યં ઠુર્ધ્વા-ડધ-સ્તિર્યગ્વિધેદં ત્રિધુવનમપિ ॥ ૬૧૪ ॥

મનુષ્ય લોક જેટલા જ જગતને આ શ્રુતધર્મ દેખી શકે છે એવા સંશયને દૂર કરવા 'તેલોક્ક' કહ્યું. ત્રૈલોક્ય એટલે ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક અને તિર્ચ્છાલોક એમ જેના ત્રણ ભેદ પડે છે તે ત્રિભુવન આખું આમાં આવે. (૬૮૪)

તસ્સ વિસેસસરૂવં, નેયં મચ્ચાસુરં તિ ઇહ મચ્ચા ।

ધ્વણિયા મણુયા અસુરા વિ દાણવા તેસિ ઇગત્તં ॥ ૬૧૫ ॥

તસ્ય વિશેષસ્વરૂપં જ્ઞેયં મર્ત્યાડસુરમિતિ ઇહ મર્ત્યાઃ ।

ધ્વણિતા મનુજા અસુરા અપિ દાનવાસ્તયૌરિક્યમ્ ॥ ૬૧૫ ॥

તેનું વિશેષસ્વરૂપ બતાવવા 'મર્યાસુર' પદ જાણવું. અહીં મર્ત્ય એટલે મનુષ્યો કહ્યા છે. અને અસુરો એટલે દાનવો. તે બન્નેનો સમાસ જાણવો. (૬૮૫)

ઈવં કિર દંડો ઇવ, મજ્ઝાગ્ગહણેણ ઇત્થ સંગહિઓ ।

સુર- નારયાઠરૂવો, લોગો સવ્વો વિ દઢ્ઢવ્વો ॥ ૬૧૬ ॥

ઈવં કિલ દણ્ઢ ઇવ મધ્યગ્રહણેનાડત્ર સંગૃહીતઃ ।

સુર-નારકાદિરૂપો લોકઃ સર્વોડપિ દ્રષ્ટવ્યઃ ॥ ૬૧૬ ॥

આ પ્રમાણે જેમ દંડને મધ્યમાં ગ્રહણ કરવાથી સંપૂર્ણ દંડ ગૃહીત થઈ જાય છે તેમ તિર્ચ્છાલોકનિવાસી મનુષ્યો અને ભુવનપતિઓને ગ્રહણ કરવાથી દેવતાઓના નિવાસભૂત ઉર્ધ્વલોક અને નારકોના સ્થાનભૂત અધોલોક, આમ સંપૂર્ણ લોક ગ્રહણ કરી લીધેલો જાણવો. (૬૮૬)

ઈવં સંક્ષેવેણં, કાડં સુયધમ્મસંથવો ધ્વવ્વો ।

અડ્ઢત્તિધ્વરિયચિત્તો, આસીવાયં ઇમં પઢ્ઢઈ ॥ ૬૧૭ ॥

ઈવં સંક્ષેપેણ કૃત્વા શ્રુતધર્મસંસ્તવં ધ્વવ્યઃ ।

अतिभक्तिभृतचित्त आशीर्वादमिमं पठति ॥ ६९७ ॥

आ प्रभाषे संक्षेपथी श्रुतधर्मनी स्तवना करीने अतिशय लक्ष्मिथी सभर
चित्तवाणो लव्यात्मा आ आशीर्वादेने कहे छे - आशीष आपे छे. (५८७)

धम्मो त्ति सुत्तधम्मो, वड्ढउ पावेइ उन्नइं परमं ।

सासयमणवरयं चिय, विजयाओ दुम्मयचमूणं ॥ ६९८ ॥

धर्म इति सूत्रधर्मो वर्धतां प्राप्नोति उन्नतिं परमाम् ।

शाश्वतमनवरतमेव विजयाद् दुर्मदचमूनाम् ॥ ६९८ ॥

‘धम्मो’ अटले श्रुतधर्म, ‘वड्ढउ’ अटले श्रेष्ठ अेवी गरिमाने प्राप्त करो,
‘सासओ’ सदाकाण माटे सतत दुर्भेद अेवी अन्तरंग शत्रुओनी सेना पर
विजय भेणवीने श्रुतधर्म श्रेष्ठ अेवी गरिमाने प्राप्त करो. (५८८)

धम्मो चरित्तधम्मो, तेण जहा उत्तरं अइपहाणं ।

होइ तह ज्ञिय वड्ढउ, सुयधम्मो एस भगवं ति ॥ ६९९ ॥

धर्मश्चारित्रधर्मः तेन यथा-उत्तरमतिप्रधानम् ।

भवति तथैव वर्धतां श्रुतधर्म एष भगवानिति ॥ ६९९ ॥

अही धर्म शब्दथी यारित्रधर्म लेवो. तेनाथी ‘उत्तर’ अति प्रधान बने ते
रीते आ भगवान श्रुतधर्म वधो. (यारित्रधर्म करतां श्रुतधर्म उत्कृष्ट बनो.)
(५८९)

आयरसूयणहेउं, वड्ढउ भणियं पुणो इममदुडं ।

उवविस उवविस भुंजसु, दीसइ लोए वि ववहारो ॥ ७०० ॥

आदरसूचनहेतुं ‘वर्धताम्’ भणितं पुनरिदमदुष्टम् ।

उपविश उपविश भुङ्क्व दृश्यते लोकेऽपि व्यवहारः ॥ ७०० ॥

आदर सूचववा माटे ‘वड्ढउ’ अेम (बीज्वार) कहुं छे अने अेमां जरा
पण दोष नथी आवतो केभके लोकमां पण आवो व्यवहार-देभाय छे जेमके -
बेस, बेस, भोजन कर. (७००)

सिद्धिसमूसुयहियओ, न हु एत्तियवंदणेण परितुडो ।

તવ્વંદનાઈહેડં, કુણઈ પુણો એવમુવસર્ગ ॥ ૭૦૧ ॥

સિદ્ધિસમુત્સુકહૃદયો ન ચલુ એતાવદ્વન્દનેન પરિતુષ્ટઃ ।

તદવન્દનાદિહેતું કરોતિ પુનરેવમુપસ(મુત્સ)ર્ગમ્ ॥ ૭૦૧ ॥

સિદ્ધિગતિ પામવા માટે અત્યંત ઉત્સુક હૃદયવાળો સાધક આટલા વંદનથી પુશ થતો નથી તેથી તેના વંદન-પૂજન-સત્કારાદિ માટે વળી પાછો આ પ્રમાણે કાયોત્સર્ગ કરે છે. (૭૦૧)

“સુયસ્સ ભગવઓ ૧કરેમિ કાઠસ્સગ્ગમિચ્ચાઈ જાવ વોસિરામિ” ।

“શ્રુતસ્ય ભગવતઃ કરોમિ કાયોત્સર્ગમિત્યાદિ યાવદ્
વ્યુત્સૃજામિ” ॥

શ્રુત ભગવાનનો કાયોત્સર્ગ કરું છું થી માંડી વોસિરામિ સુધી.

પુવ્વં વ કાયચાયં, કાઠં પરિચિંતિઠ્ઠ મંગલયં ।

વિહિપારિયઠ્ઠસ્સગ્ગો, સુયનાણથુઈં તઓ દેજ્ઞા ॥ ૭૦૨ ॥

પૂર્વમિવ કાયત્યાગં કૃત્વા પરિચિન્ત્ય મઙ્ગલકમ્ ।

વિધિપારિતોત્સર્ગઃ શ્રુતજ્ઞાનસ્તુતિં તતો દદ્યાત્ ॥ ૭૦૨ ॥

પૂર્વની જેમ કાયોત્સર્ગ કરી, એક નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરી, વિધિપૂર્વક કાયોત્સર્ગ પારી, ત્યાર પછી શ્રુતજ્ઞાનની સ્તુતિ કહે. (૭૦૨)

પઢમત્થઈં ભાવજિણા, બીઈ ઠવણાજિણા જિણહરત્થા ।

તઈઈ પુણ નામજિણા, તિલોયઠવણાજિણા ય થુયા ॥ ૭૦૩ ॥

પ્રથમસ્તવે ભાવજિના દ્વિતીયે સ્થાપનાજિના જિનગૃહસ્થાઃ ।

તૃતીયે પુનર્નામજિનાસ્ત્રિલોકસ્થાપનાજિનાશ્ચ સ્તુતાઃ ॥ ૭૦૩ ॥

પહેલા સૂત્રમાં (નમુત્યુણંમાં) ભાવજિનેશ્વરોની, બીજામાં (અરિહંત ચેઈયાણંમાં) જિનમંદિરમાં રહેલા સ્થાપના જિનેશ્વરોની અને ત્રીજા (લોગસ્સ) સૂત્રમાં નામ જિનેશ્વરો અને ત્રણે લોકમાં રહેલા સ્થાપના જિનેશ્વરોની સ્તુતિ કરી. (૭૦૩)

इह पुक्खरवरदंडे, दव्वरिहताण वंदणा विहिया ।

तित्थयरनामबंधणनिबंधणं जेण सुयणाणं ॥ ७०४ ॥

इह पुष्करवरदण्डे द्रव्यार्हता वन्दना विहिता ।

तीर्थकरनामबन्धननिबन्धनं येन श्रुतज्ञानम् ॥ ७०४ ॥

अહી 'પુક્ખરવર' સૂત્રમાં દ્રવ્યતીર્થકરોને વંદના કરી. (અહીં પ્રશ્ન થાય કે અહીં તો શ્રુતજ્ઞાનને વંદના કરી તેમાં દ્રવ્યતીર્થકરની વંદના કેવી રીતે આવી તો તેનું સમાધાન કરતા કહે છે) કેમકે તીર્થકર નામકર્મ બાંધવામાં શ્રુતજ્ઞાન કારણ છે. (૭૦૪)

भणियं च-

भूयस्स भाविणो वा, भावस्सिह कारणं तु जं लोए ।

तं दव्वं सव्वन्नु, सचेयणाऽचेयणं बेंति ॥ ७०५ ॥

भणितं च-

भूतस्य भाविनो वा भावस्येह कारणं तु यत्ल्लोके ।

तद् દ્રવ્યં સર્વજ્ઞા: સચેતના-ઽચેતનં બ્રુવન્તિ ॥ ૭૦૫ ॥

ભૂતકાણ કે ભવિષ્યમાં થયેલા કે થનારા ભાવનું લોકમાં જે સજીવ કે નિર્જીવ કારણ હોય તેને સર્વજ્ઞ ભગવંતો દ્રવ્ય કહે છે. (૭૦૫)

(તીર્થકર નામકર્મના કારણો)

तहाहि-

अप्पुव्वનાणगहणे, सुयभत्ती पवयणे पभावणया ।

एएहिं कारणेहिं, तित्थयरत्तं लहइ जीवो ॥ ७०६ ॥

तथाहि-

अपूर्वज्ञानग्रहणे, श्रुतभक्तिः प्रवचने प्रभावनता ।

एतैः कारणेः तीर्थकरत्वं लभते जीवः ॥ ७०६ ॥

ભૂતકાણે નહીં મેળવેલા જ્ઞાનને મેળવવું, શ્રુતની ભક્તિ અને પ્રવચનની પ્રભાવના - આ કારણો વડે જીવ તીર્થકરપણું મેળવે છે. (૭૦૬)

(સિદ્ધોની સ્તવનાનું કારણ)

एवं चउप्पयारा, अरहंता ताव वंदिया एए ।

संपइ कमपत्ताणं, सिद्धाण करेमि संथवणं ॥ ७०७ ॥

एवं चतुष्प्रकारा अहंन्तस्तावद् वन्दिता एते ।

संप्रति क्रमप्राप्तानां सिद्धानां करोमि संस्तवनम् ॥ ७०७ ॥

આ પ્રમાણે ચાર પ્રકારના - ચાર નિક્ષેપાના અરિહંતોને વંદન કર્યાં. હવે ક્રમથી પ્રાપ્ત થતા સિદ્ધ ભગવંતોની સ્તવના કરું છું. (૭૦૭)

अहव चिइवंदणाओ, सिद्धत्तं जेहि पावियं पुव्विं ।

तप्पयलाभनिमित्तं, सिद्धे वंदामि ते इण्हं ॥ ७०८ ॥

अथवा चैत्यवन्दनात् सिद्धत्वं यैः प्राप्तं पूर्वम् ।

तत्पदलाभनिमित्तं सिद्धान् वन्दे तानिदानीम् ॥ ७०८ ॥

અથવા ચૈત્યવંદનથી જેમણે સિદ્ધપણું પહેલા મેળવ્યું છે તે સિદ્ધોને હવે તે સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિ થાય તે માટે હું વંદું છું. (૭૦૮)

जह गारुडिओ गरुडं, विज्जो धन्न्तरिं सया सरइ ।

विज्जासिद्धं विज्जाहरो वि इद्धत्तसिद्धत्थं ॥ ७०९ ॥

यथा गारुडिको गरुडं, वैद्यो धन्वन्तरिं सदा स्मरति ।

विद्यासिद्धं विद्याधरोऽपि इष्टत्वसिद्धचर्थम् ॥ ७०९ ॥

જેમ પોતાના ઇષ્ટપણાની સિદ્ધિ માટે મદારી ગરુડ દેવને સ્મરે, વૈદ્ય સદા સર્વોત્કૃષ્ટ વૈદ્ય એવા ધન્વન્તરિને યાદ કરે અને વિદ્યાધર પણ સકળ વિદ્યા જેને સિદ્ધ થયેલી છે તેવા વિદ્યાસિદ્ધનું સ્મરણ કરે... (૭૦૯)

एवं सिद्धपयत्थी, करेमि सिद्धाण संथवमियाणिं ।

इय भावतो सम्मं, सिद्धाण थुइं पढइ (पयओ) ॥ ७१० ॥

एवं सिद्धपदाऽर्थी करोमि सिद्धानां संस्तवमिदानीम् ।

इति भावयन् सम्यक् सिद्धानां स्तुतिं पठति (प्रयतः) ॥ ७१०॥

આ પ્રમાણે સિદ્ધપદનો અભિલાષુક હું હવે સિદ્ધોની સ્તવના કરું છું એ

પ્રમાણે ભાવના કરતો સારી રીતે પ્રયત્નપૂર્વક સિદ્ધોની સ્તુતિ બોલે. (૭૧૦)

“સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં” ઇત્યાદિ સૂત્રમ્ ॥

“સિદ્ધેભ્યો બુદ્ધેભ્યઃ”-ઇત્યાદિ સૂત્રમ્ ॥

સિદ્ધા નિષ્કાન્નાં ચલુ, સક્કારંતરપવિત્તિનિરવેક્ષ્વા ।

સવ્વુત્તમપયપત્તા, જેસિં પરિકમ્મણા નત્થિ ॥ ૭૧૧ ॥

સિદ્ધા નિષ્પન્નાઃ ચલુ સત્કારાન્તરપ્રવૃત્તિનિરપેક્ષાઃ ।

સર્વોત્તમપદપ્રાપ્તા યેષાં પરિકર્મણા નાસ્તિ ॥ ૭૧૧ ॥

સિદ્ધ એટલે જેમના સર્વ કાર્યો પૂર્ણ થયા છે, સત્કાર સિવાયની અન્ય સર્વ પ્રવૃત્તિઓથી નિરપેક્ષ, સર્વોત્તમ એવા સિદ્ધિપદને પામેલા અને જેમને પોતાના આત્માને કર્મથી મુક્ત કરવાનું કોઈ પરિકર્મ બાકી નથી તેવા હોય છે. (૭૧૧)

વિજ્ઞા-જોગં-જળ-ઘાટવાયસિદ્ધાઙ્ગા વિ લોગમ્મિ ।

સિદ્ધા ચેવ પસિદ્ધા, વિસેસણં તેણ બુદ્ધાણં ॥ ૭૧૨ ॥

વિદ્યા-યોગા-જ્ઞાન-ઘાતુવાદસિદ્ધાદિકા અપિ લોકે ।

સિદ્ધા એવ પ્રસિદ્ધા વિશેષણં તેન બુદ્ધેભ્યઃ ॥ ૭૧૨ ॥

અતિશયિત વિદ્યાને ધારણ કરનારા, યોગયૂર્ણની અવનવી કરામતોના જાણકાર, અંજનથી અદ્રશ્ય થનારા, પિત્તળાદિ ઘાતુને સુવર્ણાદિ ઘાતુઓમાં પલટાવવાની ઘાતુવાદની ક્રિયામાં સિદ્ધ, આ બધા પણ લોકમાં સિદ્ધ તરીકે જ પ્રસિદ્ધ છે, તેથી ‘બુદ્ધાણં’ એવું વિશેષણ તેમનાથી અલગ પાડવા મૂક્યું છે. (૭૧૨)

(બુદ્ધાણં)

બુદ્ધાણંતિ જે સમગ્ગં, વટ્ટંતમણાગયં અર્હયં પિ ।

ભવભાવિવત્થુતત્તં, તેસિં બુદ્ધાણં સિદ્ધાણં ॥ ૭૧૩ ॥

બોધન્તિ યે સમગ્ગં વર્તમાનમનાગતમતીતમપિ ।

ભવભાવિવસ્તુતત્ત્વં તેભ્યો બુદ્ધેભ્યઃ સિદ્ધેભ્યઃ ॥ ૭૧૩ ॥

જેઓ સંસારમાં રહેલા ભૂતકાળના, વર્તમાનના અને ભવિષ્યના સર્વ

પદાર્થોના રહસ્યને જાણે છે તેવા બુદ્ધ = જ્ઞાની એવા સિદ્ધોને (નમસ્કાર થાઓ.)
(૭૧૩)

(પારગયાણં)

મુત્તિં પતા વિ સુરા, પરિભૂયં જ્ઞાણિઉણ નિયતિત્થં ।

સંસારે અવયારં, કુર્ણંતિ કેસિંચિ મયમેયં ॥ ૭૧૪ ॥

મુક્તિં પ્રાપ્તા અપિ સુરાઃ પરિભૂર્ત જ્ઞાત્વા નિજતીર્થમ્ ।

સંસારે અવતારં કુર્વન્તિ કેષાઞ્ચિદ્ મતમેતત્ ॥ ૭૧૪ ॥

મુક્તિ પામેલા પણ દેવતાઓ પોતાના શાસનનો પરાભવ જાણીને
સંસારમાં ફરી અવતાર ગ્રહણ કરે છે આવો કેટલાક દર્શનીઓનો મત છે.
(૭૧૪)

તેસિ પડિબોહણત્થં, પારગયાણં વિસેસણં ધણિયં ।

ન હુ હુંતિ તારિસા જં, પારગયા ભવસમુદ્દસ્સ ॥ ૭૧૫ ॥

તેષાં પ્રતિબોધનાર્થં ‘પારગતેભ્યો’ વિશેષણં ધણિતમ્ ।

ન ચ્વલુ ભવન્તિ તાદૃશા યત્ પારગતા ભવસમુદ્દસ્ય ॥ ૭૧૫ ॥

તેઓના પ્રતિબોધ માટે ‘પારગયાણં’ એવું વિશેષણ મૂક્યું છે કેમકે જેઓ
સંસારસાગરનો પાર પામી ગયા તેઓ ખરેખર ફરી સંસારમાં અવતાર લેતા
નથી. (અથવા સંસારસાગરથી પાર પામી ગયા છે તેથી ફરીથી સંસારમાં
અવતાર લેવાવાળા અમારા સિદ્ધ નથી. (૭૧૫)

પારં પજ્જંતં ચ્વલુ, ગયાણં પત્તાણ ભવમહોયહિણો ।

અચ્ચંતિયગમણેણં, મુજ્જો વિ તદપ્પવેસાઓ ॥ ૭૧૬ ॥

પારં પર્યન્તં ચ્વલુ ગતેભ્યઃ પ્રાપ્તેભ્યો ભવમહોદધેઃ ।

આત્યન્તિકગમનેન મૂયોઽપિ તદપ્રવેશાત્ ॥ ૭૧૬ ॥

સંસારરૂપી મહાસાગરનો ‘પાર’ છેડો ‘ગયાણં’ પ્રાપ્ત કર્યો છે જેમણે,
ફરીથી ક્યારેય પણ નહીં પ્રવેશ કરવા દ્વારા આત્યન્તિકપણે જેઓ
સંસારસાગરનો પાર પામી ગયા છે. (૭૧૬)

(પરંપરગયાણં)

તે વિ હુ અણાઈસિદ્ધા, કેહિ વિ ઇદ્ધ ત્તિ તન્નિરાસત્થં ।

બન્નઈ વિસેસણંતર-મન્નં પિ પરંપરગયાણં ॥ ૭૧૭ ॥

તેડપિ ખલુ અનાદિસિદ્ધાઃ કૈરપિ ઇદ્ધા ઇતિ તન્નિરાસાર્થમ્ ।

બખ્ખયતે વિશેષણાન્તરમન્યદપિ ‘પરંપરાગતેભ્યઃ’ ॥ ૭૧૭ ॥

તેવા સિદ્ધ પણ કેટલાકને મતે અનાદિકાળથી સિદ્ધ છે તેથી તેવા સિદ્ધપદથી અલગતા બતાવવા ‘પરંપરગયાણં’ એવું બીજું પણ વિશેષણ કહ્યું છે. (૭૧૭)

एगुवएसादन्नो, तओ वि अन्नो तओ वि अन्नयरो ।

एवं परंपराए, गयाण पत्ताण मुक्तिपयं ॥ ७१८ ॥

एकोपदेशादन्यः, ततोऽपि अन्यः, ततोऽपि अन्यतरः ।

एवं परंपरया गतेभ्यः प्राप्तेभ्यो मुक्तिपदम् ॥ ७१८ ॥

એકના ઉપદેશથી બીજો, તેના ઉપદેશથી બીજા કોઈ, વળી તેના ઉપદેશથી આ પ્રમાણે પરંપરાથી ‘ગયાણં’ મુક્તિ પદને જેઓ પામ્યા છે (તેવા સિદ્ધોને નમસ્કાર થાઓ.) (૭૧૮)

न य वक्तव्वं पढमो, कस्सुवएसेण सिवपयं पत्तो ? ।

कालस्स व पढमत्तं, नत्थि च्चिय जेण कस्सा वि ॥ ७१९ ॥

न च वक्तव्यं प्रथमः कस्योपदेशेन शिवपदं प्राप्तः ? ।

कालस्य इव प्रथमत्त्वं नास्त्येव येन कस्यापि ॥ ७१९ ॥

સૌ પ્રથમ સિદ્ધ કોના ઉપદેશથી મુક્તિપદને પામ્યા? તેમ ન કહેવું કેમકે જેમ કાળની કોઈ આદિ નથી તેમ સિદ્ધમાં પણ કોઈ પ્રથમ નથી. (૭૧૯)

(બીજી રીતે પરંપરગયાણં)

किं च-

विणया नाणं नाणा, उ दंसणं दंसणाओ चरणं तु ।

चरणाहिंतो मोक्खो, परंपरा इमा एवं ॥ ७२० ॥

किं च-

विनयाद् ज्ञानं, ज्ञानात्तु दर्शनं दर्शनाच्चरणं तु ।
चरणेभ्यो मोक्षः परंपरा इयमेवम् ॥ ७२० ॥

वणी विनयथी ज्ञान प्राप्त थाय, ज्ञानथी दर्शन, दर्शनथी चारित्र अने चारित्रथी मोक्ष प्राप्त थाय. आ प्रमाझे आ परंपरा छे. (ते परंपराथी सिद्धो मोक्षे ज्ञय.) (७२०)

नियवीरिण अहवा, कालसहावाङ्गो वसे काउं ।
भवियव्वयनामाए, विसालसोवाणमालाए ॥ ७२१ ॥

मिच्छत्तमहाकूवा, निग्गतूणञ्जिऊण य कमेण ।
संमत्तदेसविरई-चरणाइपरंपरं परमं ॥ ७२२ ॥

एवं परंपराए, गयाण मोक्खं सया नमो होउ ।
जस्स जहिं मलविगमो, तस्स तहिं चेव मुत्तिपयं ॥ ७२३ ॥

एवंविहदुन्नयनिर-सणत्थमच्चतसुद्धबुद्धीहिं ।
लोगगमुवगयाणं, पयमेवं पयडमुवइइं ॥ ७२४ ॥

निजवीर्येण अथवा काल-स्वभावादीन् वशे कृत्वा ।
भवितव्यतानाम्या विशालसोपानमालया ॥ ७२१ ॥

मिथ्यात्वमहाकूपाद् निर्गत्य अर्जित्वा च क्रमेण ।
सम्यक्त्व-देशविरति-चरणादिपरंपरां परमाम् ॥ ७२२ ॥

एवं परंपरया गतेभ्यो मोक्षं सदा नमो भवतु ।
यस्य यत्र मलविगमः तस्य तत्रैव मुक्तिपदम् ॥ ७२३ ॥

एवंविधदुर्नयनिरसनार्थमत्यन्तशुद्धबुद्धिभिः ।
लोकाग्रमुपगतेभ्यः पदमेवं प्रकटमुपदिष्टम् ॥ ७२४ ॥

अथवा पोताना आंतरिक पराक्रमथी काण, स्वभावादि पांय कारझोने वश करीने भवितव्यता नामनी विशाल सोपानोनी श्रेष्ठि वडे... मिथ्यात्व नामना पाताण कूवाभांथी बहार नीकणी कमे करीने सम्यक्त्व, देशविरति, सर्वविरति विगेरेनी सर्वश्रेष्ठ परंपराने प्राप्त करी,..... आवी परंपरा द्वारा

१ काण, स्वभाव, कर्म, पुरुषार्थ, भवितव्यता - कोठ पक्ष कार्य थवा माटे आ पांय कारझो ज़रूरी होय छे.

જેઓ મોક્ષ પામ્યા છે તેવા સિદ્ધોને નમસ્કાર થાઓ. જ્યાં જેમના કર્મનો નાશ થાય છે ત્યાં જ તેમનું મુક્તિપદ હોય છે (આ સંસારમાં જ).... આવા પ્રકારના દુર્નયનો નિરાસ કરવા માટે અત્યન્ત નિર્મળ બુદ્ધિવાળા ગણધર ભગવંતોએ 'લોયગ્ગમુવગયાણં' લોકના અગ્ર ભાગે રહેલા પદ એવું સ્પષ્ટ બતાવ્યું છે. (૭૨૧-૨૨-૨૩-૨૪)

લોગો ચડદસરજૂ, ઇસિપન્ધારાભિહાણવરપુઢવી ।

લોયગ્ગથૂભિયા સા, સીયા ય જિનાગમપસિદ્ધા ॥ ૭૨૫ ॥

લોકશ્ચતુર્દશરજુરીષત્પ્રાગ્ધારાભિધાનવરપૃથિવી ।

લોકાગ્રસ્તૂપિકા સા સિતા ચ જિનાગમપ્રસિદ્ધા ॥ ૭૨૫ ॥

લોક ચૌદ રાજલોક પ્રમાણવાળો છે, ચૌદમા રાજલોકમાં 'ઈષત્પ્રાગભારા' નામની શ્રેષ્ઠ (અર્ધચન્દ્રાકાર) પૃથ્વી છે જે જિનાગમમાં 'લોકાગ્રસ્તૂપિકા' અને 'સિતા' નામથી પણ પ્રસિદ્ધ છે. (૭૨૫)

તેસિં ઉવરિં ગંતૂણ જોયણં તસ્સ ઉવરિમે કોસે ।

ઉવરિમહભાયમ્મી, લોયગ્ગં સિવપયં મુત્તી ॥ ૭૨૬ ॥

તેષામુપરિ ગત્વા યોજનં તસ્યોપરિમે ક્રોશે ।

ઉપરિમષડ્ધાગે લોકાગ્રં શિવપદં મુક્તિઃ ॥ ૭૨૬ ॥

તે પૃથ્વીની ઉપર એક યોજન જઈને તેના ઉપલા ^૧એક ગાઉના સૌથી ઉપલા ૧/૬ (ષષ્ઠાંશ) ભાગને લોકનો અગ્રભાગ - મોક્ષપદ કે મુક્તિ કહે છે. (૭૨૬)

તં ઠાણમુવગયાણં, અસેસકમ્મક્ષણ પત્તાણં ।

સવ્વેસુ વિ સંબજ્જહ્, નમો સયા સવ્વસિદ્ધાણં ॥ ૭૨૭ ॥

તત્ સ્થાનમુપગતેભ્યોઽશેષકર્મક્ષયેણ પ્રાપ્તેભ્યઃ ।

સર્વેષ્વપિ સંબધ્ધયતે 'નમઃ સદા સર્વસિદ્ધેભ્યઃ' ॥ ૭૨૭ ॥

તે સ્થાનને વિષે 'ઉવગયાણં' એટલે સર્વ કર્મો ક્ષય કરીને પહોંચેલા સર્વસિદ્ધોને સદાકાળ નમસ્કાર થાઓ. આ 'નમો સયા સવ્વસિદ્ધાણં' નો સંબંધ આગલા સર્વ પદો જોડે છે. (૭૨૭)

(૧) ૪ ગાઉ = ૧ યોજન, ૩ ગાઉ છોડીને ઉપલું ૧ ગાઉ.

(નમો સયા સવ્વસિદ્ધાણં)

સવ્વં સિદ્ધં જેસિં, સજ્ઙ્ઙં થેવં પિ કિં પિ નહિ અત્થિ ।

તે હુંતિ સવ્વસિદ્ધા, જઇ વા અન્નો ઇમો અત્થો ॥ ૭૨૮ ॥

સર્વં સિદ્ધં યેષાં, સાધ્યં સ્તોકમપિ કિમપિ નહિ અસ્તિ ।

તે ભવન્તિ સર્વસિદ્ધા યદિ વા અન્યોઽયમર્થઃ ॥ ૭૨૮ ॥

જેમના સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થઈ ગયા છે અને કાંઈ પણ, થોડુંક પણ સિદ્ધ કરવાનું બાકી રહેતું નથી તેઓ સર્વસિદ્ધ બને છે અથવા બીજો અર્થ આ પ્રમાણે થાય. (૭૨૮)

તિત્થાતિત્થાહિ(ઇ)ઉવાહિભેયઓઽણેગહા જિણમયમ્મિ ।

સિદ્ધા હુંતિ પસિદ્ધા, સવ્વગ્ગહણેણ તે ગહિયા ॥ ૭૨૯ ॥

તીર્થાતીર્થાદ્દુપાધિભેદતોઽનેકઘા જિનમતે ।

સિદ્ધા ભવન્તિ પ્રસિદ્ધાઃ સર્વગ્રહણેન તે ગૃહીતાઃ ॥ ૭૨૯ ॥

તીર્થ, અતીર્થ વિગેરે ઉપાધિના ભેદથી જિનશાસનને વિષે અનેક પ્રકારના સિદ્ધો પ્રસિદ્ધ છે. અહીં સર્વ શબ્દને લેવાથી તે બધાને લીધા છે. (૭૨૯)

(અનેક પ્રકારના સિદ્ધો)

મણિયં ચ-

સિદ્ધા અણેયથેયા, તિત્થંતિત્થયરતદિયરા ચેવ ।

સયપત્તેયવિબુદ્ધા, બુહબોહિય સ-ઽન્ન-ગિહિલિંગે ॥ ૭૩૦ ॥

મણિતં ચ-

“સિદ્ધા અનેકભેદાઃ તીર્થતીર્થકર-તદિતરાશ્ચૈવ ।

સ્વયં-પ્રત્યેકવિબુદ્ધા બુદ્ધબોધિતાઃ સ્વા-ઽન્ય-ગૃહિલિંગે ॥ ૭૩૦ ॥

કહ્યું છે કે - સિદ્ધો અનેક પ્રકારના છે. તીર્થસિદ્ધ, અતીર્થસિદ્ધ, તીર્થકરસિદ્ધ, અતીર્થકરસિદ્ધ, સ્વયંબુદ્ધ સિદ્ધ, પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધ, બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ, સ્વલિંગ સિદ્ધ, અન્યલિંગસિદ્ધ અને ગૃહિલિંગ સિદ્ધ. (૭૩૦)

इत्थी-पुरिस-नपुंसक-एगा-ऽणेग तह समयभिन्ना य ।

तग्गहणत्थं भणियं, नमो सया सव्वसिद्धाणं ॥ ७३१ ॥

स्त्री-पुरुष-नपुंसक-एका-ऽनेकाः तथा समयभिन्नाश्च ।

तद्ग्रहणार्थं भणितं नमः सदा सर्वसिद्धेभ्यः ॥ ७३१ ॥

स्त्रीसिद्ध, पुरुषसिद्ध, नपुंसक सिद्ध, अेक सिद्ध, अनेक सिद्ध तथा
सांतरसिद्धो - निरंतरसिद्धो, आ बधा सिद्धोने लेवा माटे 'नमो सया
सव्वसिद्धाणं' क्खुं. (७३१)

सामन्नेण जिणाई, वंदित्ता वंदई विसेसेण ।

आसन्नुवयारित्ता, वीरं वट्टंतित्थयरा(रं) ॥ ७३२ ॥

सामान्येन जिनादीन् वन्दित्वा वन्दते विशेषेण ।

आसन्नोपकारित्वाद् वीरं चर्तमानतीर्थकरम् ॥ ७३२ ॥

आ प्रभाषे सामान्यथी जिनेश्वर भगवंतोने वंदन करीने हवे नञ्कना
काणमां थवाथी अत्यंत उपकारी वर्तमान तीर्थाधिपति महावीरस्वामि प्रभुने
विशिष्ट रीते वंदन करे छे. (७३२)

“जो देवाण वि” गाहा, सूत्रम् ॥

“यो देवानामपि” गाथा, सूत्रम् ।

गाथा, सूत्रमां जे देवोना पण देव छे छत्यादि

एयस्स अक्खरत्थो, सुगमो साहेमि नवरं भावत्थं ।

जो देवाण वि देवो, निच्चं सुरसेवियत्ताओ ॥ ७३३ ॥

एतस्याक्षरार्थः सुगमः कथयामि नवरं भावार्थम् ।

यो देवानामपि देवो नित्यं सुरसेवितत्वात् ॥ ७३३ ॥

आनो अक्षरार्थ तो सुगम छे छतां भावार्थने कहुं छुं जेओ सदा देवताओथी
पूजाता होवाना कारणे देवोना पण देव छे. (७३३)

(देवोना देव कछ रीते)

तहाहि-

इंतेहिं जतेहिं य, बोहिनिमित्तं ति संपयत्थीहिं ।

अविरहियं देवेहिं, जिणपयमूलं सयाकालं ॥ ७३४ ॥

तथाहि-

आयद्धिर्याद्धिश्च बोधिनिमित्तमिति संपदर्थिभिः ।

अविरहितं देवैर्जिनपदमूलं सदाकालम् ॥ ७३४ ॥

બોધિ-જિનધર્મની પ્રાપ્તિ માટે કે સમ્પત્તિના અભિલાષથી આવતા અને જતા દેવતાઓથી જિનેશ્વર ભગવંતના ચરણકમલ સદા કાળ માટે અવિરહિત હોય છે - યુક્ત હોય છે. (૭૩૪)

(જં દેવા પંજલિ નમંસંતિ)

बाहिरिगा वि हु सेवा, संभवइ अओ विसेसओ भणियं ।

जं देवा पंजलिणो, भक्तिवसाओ नमंसंति ॥ ७३५ ॥

बाह्याऽपि खलु सेवा संभवत्यतो विशेषतो भणितम् ।

यं देवाः प्राञ्जलयो भक्तिवशाद् नमस्यन्ति ॥ ७३५ ॥

આવી સેવા તો માત્ર બહારથી પણ હોઈ શકે એટલે કે દિલમાં ભક્તિભાવ ન હોવા છતાં માત્ર બાહ્ય આડંબર હોય તેવી શંકાને દૂર કરવા વિશેષથી કહ્યું - બે હાથ જોડીને દેવતાઓ ભક્તિપૂર્વક જેમને નમસ્કાર કરે છે. (૭૩૫)

सेवा-नमंसणाइं, सुरेहिं कीरंति सुरवईणं पि ।

तं देवदेवमहियं, सुरवइमहियं ति संलत्तं ॥ ७३६ ॥

सेवा-नमस्यनानि सुरैः क्रियन्ते सुरपतीनामपि ।

तद् देवदेवमहितं सुरपतिमहितमिति संलपितम् ॥ ७३६ ॥

આવા સેવા અને નમસ્કાર તો દેવતાઓ વડે ઈન્દ્રને પણ કરાય છે તેથી ઈન્દ્રથી પણ અધિક બતાવવા તં - તે 'દેવદેવમહિયં' દેવોના પણ દેવ ઈન્દ્રથી જેઓ પૂજાયેલા છે તેમ કહ્યું. (સિરસા વંદે મહાવીરં - મસ્તકથી તેવા મહાવીરસ્વામિને વંદન કરું છું.) (૭૩૬)

काउण नमोक्कारं, संसइ तस्सेवणप्पमाहणं ।

फलसवणाओ जग्हा, बुद्धिपहाणा पवर्तन्ति ॥ ७३७ ॥

कृत्वा नमस्कारं शंसति तस्यैवानल्पमाहात्म्यम् ।

फलश्रवणाद् यस्माद् बुद्धिप्रधानाः प्रवर्तन्ते ॥ ७३७ ॥

આ પ્રમાણે નમસ્કાર કરીને હવે તે નમસ્કારના જ અતિશય મહાન એવા માહાત્મ્યને જણાવે છે કેમકે બુદ્ધિજીવી મનુષ્યો ફળને સાંભળીને કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે. (૭૩૭)

“एको वि नमोकारो” गाहा ॥

“एकोऽपि नमस्कारः” गाथा ।

गाथा : એક પણ કરેલો નમસ્કાર

एको सखपहाणो, अब्बीओ वावि एत्थ नायव्वो ।

वीरस्स नमोकारो, किं पुण बहुग ति अविअत्थो ॥ ७३८ ॥

एकः सर्वप्रधानोऽद्वितीयो वाऽप्यत्र ज्ञातव्यः ।

वीरस्य नमस्कारः किं पुनर्बहुक इति अपि-अर्थः ॥ ७३८ ॥

‘એકો’ એટલે સર્વશ્રેષ્ઠ અથવા એકનો અર્થ અહીં, માત્ર એક જ બીજો નહીં એમ જાણવો, વીર ભગવાનને (કરેલો) નમસ્કાર, ઘણાની તો વાત જ શું કરવી? આવો ‘અપિ’ નો અર્થ છે. (૭૩૮)

ओहि-मणपज्जवनाणिणो वि सामन्नओ जिणा होंति ।

जियबहुगुरुकम्मत्ता, तेसि वरा हुंति केवलिणो ॥ ७३९ ॥

अवधि-मनःपर्यवज्ञानिनोऽपि सामान्यतो जिना भवन्ति ।

जितबहुगुरुकर्मत्वात् तेषां वरा भवन्ति केवलिनः ॥ ७३९ ॥

ઘણા બધા ભારે કર્મોને (ઘાતી કર્મોને) જીતી લીધા હોવાથી સામાન્યથી અવધિજ્ઞાની અને મનઃપર્યવજ્ઞાનીઓ પણ જિન કહેવાય છે. તેમનાથી શ્રેષ્ઠ કેવળજ્ઞાની ભગવંત હોય છે... (૭૩૯)

तेहितो वि पहाणो, जिणवरवसभो ति वद्धमाणजिणो ।

तस्स नमोकारो जो, माहर्ष्यं भनए तस्स ॥ ७४० ॥

तेभ्योऽपि प्रधानो जिनवरवृषभ इति वर्धमानजिनः ।

तस्य नमस्कारो यो माहात्म्यं भण्यते तस्य ॥ ७४० ॥

ते કેવળજ્ઞાની ભગવંતોમાં પણ શ્રેષ્ઠ અને એથી જ જિનવરોને વિષે વૃષભસમાન વર્ધમાનજિનેશ્વર છે. તેમને કરાતો જે નમસ્કાર, તેનું માહાત્મ્ય - પ્રભાવ કહેવાય છે. (૭૪૦)

સંસારસાગરાઓ, તારેડ ધ્રુવં નરં વ નારિં વા ।

નરગહણા નરજાઈ, લદ્ધા કિં નારિગહણેણ ? ॥ ૭૪૧ ॥

સંસારસાગરાત્ તારયતિ ધ્રુવં નરં વા નારીં વા ।

નરગ્રહણાદ નરજાતિર્લબ્ધા કિં નારીગ્રહણેન ? ॥ ૭૪૧ ॥

(તે કરેલો નમસ્કાર) પુરૂષને કે સ્ત્રીને અવશ્ય સંસારસાગરથી તારે છે. નર શબ્દ લેવાથી આખી મનુષ્ય જાતિ આવી જાય છે તો પછી નારી શબ્દ લેવાની જરૂર શી છે ? (૭૪૧)

(નારી શબ્દ લેવાનું કારણ)

અન્નાણવસા કેઈ, સિદ્ધિં નેચ્છંતિ ચેવ નારીણં ।

તેસિ પડિબોહણત્થં, નારીગહણં ઇમં एत्थ ॥ ૭૪૨ ॥

અજ્ઞાનવશાત્ કેચિત્ સિદ્ધિં નેચ્છન્તિ ચૈવ નારીણામ્ ।

તેષાં પ્રતિબોધનાર્થં નારીગ્રહણમિદમત્ર ॥ ૭૪૨ ॥

અજ્ઞાનને વશ થઈ કેટલાક જીવો સ્ત્રીઓના મોક્ષાગમનને ઈચ્છતા જ નથી-સ્વીકારતા જ નથી, તેથી તેમના પ્રતિબોધ માટે અહીં નારી શબ્દને ગ્રહણ કર્યો છે. (૭૪૨)

સંસારસાગરો, સંતરણં સિદ્ધિપયગમાનત્તં ।

તં નારીણં પિ ધ્રુવં, જાયડ્ જિણવરનમોક્કારા ॥ ૭૪૩ ॥

સંસારસમુદ્રાત્ સંતરણં સિદ્ધિપદકમાજ્ઞમ્ ।

તન્નારીણામપિ ધ્રુવં જાયતે જિનવરનમસ્કારાત્ ॥ ૭૪૩ ॥

સંસાર સાગરને પાર ઉતરી જવું તેને સિદ્ધિસ્થાન કહ્યું છે. આવું સિદ્ધિસ્થાન નારીઓને પણ જિનેશ્વર ભગવંતના નમસ્કારથી અવશ્ય મળે છે. (૭૪૩)

आह फुडं नहि मुणिमो, विहिवाओ एस किं व थुइवाओ ? ।

अह विहिवयणं एयं, निरत्थयं सेसणुद्धानं ॥ ७४४ ॥

आह स्फुटं नहि जानीमो विधिवाद एषः किं वा स्तुतिवादः ।

अथ विधिवचनमेतद् निरर्थकं शेषानुष्ठानम् ॥ ७४४ ॥

शिष्य प्रश्न करे छे- आ (એક જ વખત કરેલો નમસ્કાર સંસારસાગરથી તારે છે એવું) વચન વિધિવાદ - વિધિ બતાવનાર છે કે સ્તુતિવાદ - સ્તુતિ કરનાર છે. જો વિધિવાદ હોય તો પછી બાકીના અનુષ્ઠાનો નિરર્થક બની જશે: (૭૪૪)

एसो च्चय कायव्वो, निच्चं पुरिसेण सिद्धिकामेण ।

सो वि न जुत्तो बीओ, एकादवि कज्जसिद्धीओ ॥ ७४५ ॥

एष एव कर्तव्यो नित्यं पुरुषेण सिद्धिकामेन ।

सोऽपि न युक्तो द्वितीय एकस्मादपि कार्यसिद्धितः ॥ ७४५ ॥

મોક્ષને ઈચ્છનારા પુરુષે સદા કાળ આ (નમસ્કાર) જ કરવો જોઈએ, અને તે પણ બીજો કરવો યોગ્ય નથી કેમકે એકથી જ મોક્ષરૂપી કાર્યની સિદ્ધિ થઈ જાય છે. (કેમકે અહીં જ બતાવ્યું કે એક વખત કરેલો નમસ્કાર સંસારતારક છે.) (૭૪૫)

अह थुइवाओ एसो, थुव्वइ वेयालिहँ जह रन्नो ।

कुंतस्स सत्तपायालभेयणे नूण सामत्थं ॥ ७४६ ॥

अथ स्तुतिवाद एष स्तूयते वैतालिकैर्यथा राज्ञः ।

कुन्तस्य सप्तपातालभेदने नूनं सामर्थ्यम् ॥ ७४६ ॥

જેમ બંદિજનો વડે રાજાની સ્તુતિ કરાય છે 'રાજાના ભાલામાં સાત પાતાલને ભેદવાની ખરેખર શક્તિ છે' તેવી રીતે આ-સ્તુતિવાદ - પ્રશંસાવાદ છે. (૭૪૬)

अलियवयणं खु एयं, भन्नइ सव्वन्नुणो पुरो कह णु ? ।

लोए वि पसिद्धमिणं, देवा सत्ता वि गेज्झ ति ॥ ७४७ ॥

अलीकवचनं खल्वेतद् भण्यते सर्वज्ञस्य पुरः कथं नु ? ।

लोकेशपि प्रसिद्धमिदं देवाः सत्त्वादपि ग्राह्या इति ॥ ७४७ ॥

तो आवुं प्रशंसानुं भोटुं वयन सर्वज्ञनी समक्ष डेवी रीते बोलाय ? केमडे लोकभां पक्ष प्रसिद्ध छे डे देवोने सत्त्वथी पक्ष वश करी शकय छे. (७४७)

अलियवयणं पि पावस्स कारण वन्नियं जिणेंदेहिं ।

संतगुणकित्तणा वि य, जिणाण जं वंदणा इट्ठा ॥ ७४८ ॥

अलीकवचनमपि पापस्य कारणं वर्णितं जिनेन्द्रैः ।

सद्गुणकीर्तनाऽपि च जिनानां यद् वन्दना इष्टा ॥ ७४८ ॥

वणी जिनेश्वर ભગવંતોએ મિથ્યા વચનોને પણ પાપના કારણ કહ્યા છે. અને જિનેશ્વર દેવોને સદ્ભૂત ગુણોનું કીર્તન એ પણ વંદના તરીકે માન્ય જ છે (તો પછી આવી ખોટી પ્રશંસા કરવાની જરૂર શું ?) (૭૪૮)

एयं दुहा वि एवं, चिंतिजंतं न संगयं भाइ ।

गाहासुत्तं भंते !, ता सीसउ एत्थ परमत्थो ॥ ७४९ ॥

एतद् द्विधाऽपि एवं चिन्त्यमानं न संगतं भाति ।

गाथासूत्रं भगवन् ! ततः शिष्यतामत्र परमार्थः ॥ ७४९ ॥

હે પૂજ્યપાદ ! આમ બન્ને રીતે વિચારતાં પણ આ ગાથાબદ્ધ સૂત્ર સંગત લાગતું નથી તો અહીં ખરેખર શી વસ્તુસ્થિતિ છે તે કહો. (૭૪૯)

(આચાર્યનો પ્રત્યુત્તર)

भणइ गुरु भो ! तुमए, विद्यम्पकल्लोललोलहियएण ।

मोहं कओ पयासो, भावत्थमबुज्झमाणेण ॥ ७५० ॥

भणति गुरुर्भोः ! त्वया विकल्पकल्लोललोलहृदयेन ।

मोघं कृतः प्रयासो भावार्थमबुध्यमानेन ॥ ७५० ॥

ગુરુભગવંત કહે છે - ભાવાર્થને નહીં જાણતા અને તેથી જ વિકલ્પોના મોજાઓથી તરલિત હૃદયવાળા તારા વડે આ ગાથાસૂત્રને સમજવાનો નિષ્ફળ પ્રયાસ કરાયો છે. (૭૫૦)

(ભાવનમસ્કાર)

નણુ સિદ્ધમેવ ભગવઓ, ંસો સવ્વોત્તમો નમોઠ્ઠારો ।

આણાણુપાલણત્થં, ભાવનમોઠ્ઠારૂવ ત્તિ ॥ ૭૫૧ ॥

નનુ સિદ્ધમેવ ભગવત ંષ સર્વોત્તમો નમસ્કારઃ ।

આજ્ઞાનુપાલનાર્થં ભાવનમસ્કારરૂપ ંતિ ॥ ૭૫૧ ॥

આજ્ઞાના પાલન માટે કરાતો (પ્રયત્ન) ં ભાવનમસ્કારરૂપ છે ંને પરમાત્માને કરાતા નમસ્કારમાં આ (ભાવ) નમસ્કાર સર્વશ્રેષ્ઠ છે તે સિદ્ધ થયેલું જ છે. (૭૫૧)

આણાણુપાલણાઓ, તત્તો સવ્વુત્તમા ભવતરણં ।

હોં ધુવં ભવિયાણં, ગાહાસુતં કહમજુતં ? ॥ ૭૫૨ ॥

આજ્ઞાનુપાલનાત્ તતઃ સર્વોત્તમાદ્ ભવતરણમ્ ।

ભવતિ ધુવં ભવ્યાનાં ગાથાસૂત્રં કથમયુક્તમ્ ? ॥ ૭૫૨ ॥

તેથી સર્વોત્કૃષ્ટ આજ્ઞાના પાલન રૂપ ભાવનમસ્કારથી ભવ્યજીવો અવશ્ય સંસારસાગરથી તરી જાય છે. તેથી ગાથા સૂત્ર અયુક્ત કેવી રીતે ? (૭૫૨)

તા વિહિવાઓ ંસો, થુંવાઓ વા ન ંોસમાવહં ।

સમ્ભૂયભાસણાઓ, સંતગુણુકિત્તણા ચેવ ॥ ૭૫૩ ॥

તતો વિધિવાદ ંષઃ સ્તુતિવાદો વા ન ંોષમાવહતિ ।

સન્દૂતભાષણાત્ સદ્ગુણોત્કીર્તના ંવ ॥ ૭૫૩ ॥

તેથી આ વિધિવાદ હોય કે સ્તુતિવાદ હોય તો પણ દોષયુક્ત નથી બનતો કેમકે વાસ્તવિકતાનું જ નિરૂપણ કર્યું છે ંને સદ્ભૂત ગુણોનું જ ઉત્કીર્તન કર્યું છે. (૭૫૩)

(પૂર્વપક્ષ)

નણુ તણુસત્તા નારી, તીસે કહ ઘડં ંરિસં વિરિયં ? ।

ઉત્તમવીરિયસજ્ઞા, હોં જઓ મુત્તિસંપત્તી ॥ ૭૫૪ ॥

નનુ તનુસત્ત્વા નારી તસ્યાં કથં ઘટતે ંતાદૃશં વીર્યમ્ ? ।

उत्तमवीर्यसाध्या भवति यतो मुक्तिसंपत्तिः ॥ ७५४ ॥

शिष्य प्रश्न करे છે - નારી અલ્પસત્વવાળી હોય છે તો તેણીમાં આવું (મોક્ષ પામવા જેટલું) પરાક્રમ કઈ રીતે ઘટી શકે ? કેમકે મુક્તિપણની પ્રાપ્તિ તો ઉત્તમવીર્યથી જ સાધી શકાય છે. (૭૫૪)

वीरियविरहाओ च्चिय, सत्तमपुढवीगई वि नो तीसे ।

ता कह नेव्वाणगमो, मुणिवर ! घडइ ? त्ति गुरुराह ॥ ७५५ ॥

वीर्यविरहादेव सप्तमपृथिवीगतिरपि नो तस्याः ।

ततः कथं निर्वाणगमो मुनिवर ! घटते ? इति गुरुराह

॥७५५॥

આંતરિક પરાક્રમનો અભાવ હોવાથી જ સાતમી પૃથ્વી-નરકમાં પણ તેણીની ગતિ થઈ શકતી નથી તો પછી હે મુનિવર ! મોક્ષગમન તો કઈ રીતે ઘટી શકે ? હવે ગુરુભગવંત પ્રત્યુત્તર આપે છે. (૭૫૫)

(ગુરુનો પ્રત્યુત્તર)

विरिण होइ हीणो, इत्थीहितो नपुंसओ लोए ।

सो वञ्चइ नेव्वाणं, महातमं चाविगाणेणं ॥ ७५६ ॥

वीर्येण भवति हीनः स्त्रीभ्यो नपुंसको लोके ।

स व्रजति निर्वाणं महातमां चाऽविगानेन ॥ ७५६ ॥

સ્ત્રીઓ કરતાં નપુંસક લોકને વિષે વીર્યથી હીન હોય છે તે તો કોઈ પણ વિરોધ વગર મોક્ષમાં પણ જાય છે અને સાતમી નરકમાં પણ જાય છે. (૭૫૬)

ता कीस न इच्छज्जइ, सिद्धी नारीण निउणबुद्धीहिं ? ।

अह सत्तमपुढवीए, गमणाभावो इहं नायं ॥ ७५७ ॥

ततः कस्माद् नेष्यते सिद्धिर्नारीणां निपुणबुद्धिभिः ? ।

अथ सप्तमपृथिव्यां गमनाऽभाव इह ज्ञातम् ॥ ७५७ ॥

તો પછી સૂક્ષ્મબુદ્ધિવાળા જીવો નારીનું મોક્ષગમન કેમ સ્વીકારતા નથી ? સાતમી નરકમાં જવાનો અભાવ તે જ અહીં જ્ઞાપક છે એમ કહો તો... (૭૫૭)

नणु भावविसेसाओ, सिद्धिं नरयं च पाणिणो जंति ।

नारीणमसुहभावो न हु तिक्वो होइ पयईए ॥ ७५८ ॥

ननु भावविशेषात् सिद्धिं नरकं च प्राणिनो यान्ति ।

नारीणामशुभभावो न खलु तीव्रो भवति प्रकृत्या ॥ ७५८ ॥

વિશિષ્ટ કોટિના ભાવથી જીવો મોક્ષમાં અને નરકમાં જાય છે. સ્ત્રીઓને સ્વભાવથી જ તીવ્ર એવો અશુભ ભાવ ઉત્પન્ન થતો નથી. (૭૫૮)

(સાતમી નરકમાં નહી જવાનું કારણ)

तम्हा सत्तमपुढवीं, न जंति ताओ निसगगओ चैव ।

वच्चंति मुक्तिमुत्तम !, सुहपरिणामोवलंभाओ ॥ ७५९ ॥

तस्मात् सप्तमपृथिवीं न यान्ति ता निसर्गादेव ।

व्रजन्ति मुक्तिमुत्तम ! शुभपरिणामोपलम्भात् ॥ ७५९ ॥

તેથી સ્વભાવથી જ સ્ત્રીઓ સાતમી નરકમાં જતી નથી જ્યારે હે ઉત્તમ ! શુભ પરિણામની પ્રાપ્તિથી મોક્ષમાં જાય છે. (૭૫૯)

सत्तममहिगामित्ता(त्तं), जइ हेऊ होज उड्ढगमणस्स ।

ता कीस सहस्सारा, उवरिं मच्छा न गच्छंति ? ॥ ७६० ॥

सप्तममहीगामित्वं यदि हेतुर्भवेदूर्ध्वगमनस्य ।

ततः कस्मात् सहस्सारादुपरि मत्स्या न गच्छन्ति ? ॥ ७६० ॥

સાતમી નરકમાં જવાની યોગ્યતા એ જો ઉપર પણ જવામાં કારણ હોય તો પછી માછલાઓ સહસ્ત્રાર નામના આઠમા દેવલોકની ઉપર કેમ જતા નથી ? (સાતમી નરકમાં જાય છે તો મોક્ષ સુધીના દ્વાર પણ ખુલા રહેવા જોઈએ) (૭૬૦)

जह जाइपच्चयाओ, मच्छाईणं न अत्थि सिद्धिगमो ।

तह सत्तमपुढविगई, नारीण निसगगओ नत्थि ॥ ७६१ ॥

यथा जातिप्रत्ययाद् मत्स्यादीनां नास्ति सिद्धिगमः ।

तथा सप्तमपृथ्वीगतिनारीणां निसर्गतो नास्ति ॥ ७६१ ॥

જેમ માછલા વિગેરેને જાતિના કારણે મોક્ષગમન નથી તેમ સ્ત્રીઓને પણ સ્વભાવથી સાતમી નરકમાં જવાતું નથી. (૭૬૧)

(મોક્ષમાં શા માટે જાય ?)

તહ વિ હુ જુતા મુત્તી, જમ્હા દીસइ અણુત્તરં વિરિયં ।
ધમ્મવિસયમ્મિ તાસિં, તહાતહા ડજ્જ(જ)મંતીણં ॥ ૭૬૨ ॥
તથાઽપિ યલુ યુક્તા મુક્તિર્યસ્માદ દ્શ્યતેઽનુત્તરં વીર્યમ્
ધર્મવિષયે તાસાં તથાતથોઽચ્છન્તીનામ્ ॥ ૭૬૨ ॥

છતાં પણ મોક્ષમાં જવું તેણીને માટે યોગ્ય જ છે કેમકે તેવા તેવા પ્રકારે પ્રયત્નવાન તે સ્ત્રીઓનો ધર્મના વિષયમાં ઉત્કૃષ્ટ વીર્ય દેખાય છે. (૭૬૨)

કિં બહુણા ? સિદ્ધમિણં, લોણ લોડત્તરે વિ નારીણં ।
નિયનિયધમ્માયરણં, પુરિસેહિંતો વિસેસેણં ॥ ૭૬૩ ॥
કિં બહુના ? સિદ્ધમિદં લોકે લોકોત્તરેઽપિ નારીણામ્ ।
નિજનિજધર્માચરણં પુરુષેભ્યો વિશેષેણ ॥ ૭૬૩ ॥

વધારે ચર્ચા કરવાથી સર્યુ -લોકમાં અને લોકોત્તર એવા જિનશાસનમાં સ્ત્રીઓનું પુરુષો કરતાં સ્વ-સ્વ ધર્મનું આચરણ વિશેષ પ્રકારે હોય છે તે સિદ્ધ જ છે. (૭૬૩)

સુહભાવસાલિણીઓ, દાણ-દયા-સીલ-સંજમઘરીઓ ।
સુત્તસ્સ પમાણત્તા, લહંતિ મુક્તિં સુનારીઓ ॥ ૭૬૪ ॥
શુભભાવશાલિન્યો દાન-દયા-શીલ-સંયમઘર્યઃ ।
સૂત્રસ્ય પ્રમાણત્વાદ્ લભન્તે મુક્તિં સુનાર્યઃ ॥ ૭૬૪ ॥

શુભ ભાવથી શોભતી, દાન-દયા-શીલ અને સંયમને ધારણ કરનારી સત્તારીઓ સૂત્રના પ્રમાણથી મોક્ષને પામે છે. (૭૬૪)

इय वट्टमाणतित्था-हिनायगं वंदिरुण भावेण ।
कल्लाणत्तयकित्तण-पुव्वं नेमीजिणं थुणइ ॥ ७६५ ॥
इति वर्तमानतीर्थाधिनायकं वन्दित्वा भावेन ।

कल्याणकत्रयकीर्तनपूर्वं नेमिजिनं स्तौति ॥ ७६५ ॥

આ પ્રમાણે વર્તમાન તીર્થના અધિપતિને ભાવથી નમસ્કાર કરીને ત્રણ કલ્યાણકોના કીર્તન પૂર્વક નેમનાથ પરમાત્માની સ્તુતિ કરે છે. (૭૬૫)

"उज्जिंतसेलसिहरे" गाहा, सूत्रम् ॥

"उज्जयन्तशैलशिखरे" गाथा, सूत्रम्

"उज्जयन्त-गिरनार पर्वतना शिखर पर.." गाथा.

सुत्तत्थो सुगमो च्चिय, किं पुण कारणमिमस्स संथवणं ? ।

कीरइ भुवणच्चब्भुय-विसेसचरियाणुसरणत्थं ॥ ७६६ ॥

सूत्रार्थः सुगम एव किं पुनः कारणमस्य संस्तवनम् ? ।

क्रियते भुवनात्यद्भुतविशेषचरितानुस्मरणार्थम् ॥ ७६६ ॥

સૂત્રનો અર્થ સરળ છે. નેમનાથ પ્રભુની સ્તવના શા માટે કરો છો ? - વિશ્વના વિષે અત્યદ્ભુત અને વિશિષ્ટ ચરિત્રના સ્મરણ માટે તેમની સ્તવના કરાય છે. (૭૬૬)

अहवा -

भक्ती नेमिजिणेंदे, होइ पसिद्धी तथा सुतित्थस्स ।

कल्लाणयतियपूया-संपायणमेय गाहाए ॥ ७६७ ॥

अथवा-

भक्तिर्नेमिजिनेन्द्रे भवति प्रसिद्धिः तथा सुतीर्थस्य ।

कल्याणकत्रिकपूजासंपादनमेतद् गाथया ॥ ७६७ ॥

અથવા આ ગાથા વડે નેમિનાથ પરમાત્માની ભક્તિ થાય છે, એક સુંદર તીર્થની અનુમોદના થાય છે અને ત્રણ કલ્યાણકોની પૂજાનું સંપાદન (પ્રસિદ્ધિ) થાય છે. (૭૬૭)

सुकयमणुमोइअव्वं, पुणो पुणो साणुबंधफलहेऊ ।

इय वंदिय देवाणं, भुज्जो अणुकित्तणं कुणइ ॥ ७६८ ॥

सुकृतमनुमोदितव्यं पुनः पुनः सानुबन्धफलहेतु ।

इति वन्दित्वा देवेभ्यो भूयोऽनुकीर्तनं करोति ॥ ७६८ ॥

अनुबंधयुक्त इणनी प्राप्ति माटे वारंवार सुकृतनी अनुमोदना करवी श्लेष्मे तेथी जिनेश्वर देवोने नमस्कार करीने इरी तेनुं कीर्तन करे छे. (७६८)

"चत्तारि अह दस दो य वंदिया" गाहा, सूत्रम् ॥

"चत्वारः अष्ट दश द्वौ च वन्दिताः" गाथा, सूत्रम् ।

थार, आठ, दश अने बे आम वन्दायेला थोवीस जिनेश्वरो...

चउरो उसभजिणाओ, अह य सुमईजिणाओ आरम्भ ।

विमलजिणाओ दस दो, अ वंदिया पास-वीरजिणा ॥ ७६९ ॥

सव्वे वि जिणवरा ते, चउवीसं भरहखेत्तसंभूया ।

परमइनिडियइया, कयकिच्चा नोवयारेणं ॥ ७७० ॥

चत्वार ऋषभजिनाद् अष्टौ च सुमतिजिनादारभ्य ।

विमलजिनाद्दश द्वौ च वन्दितौ पार्श्व-वीरजिनौ ॥ ७६९ ॥

सर्वेऽपि जिनवरास्ते चतुर्विंशतिर्भरतक्षेत्रसंभूताः ।

परमार्थनिष्ठितार्थाः कृतकृत्या नोपचारेण ॥ ७७० ॥

ऋषभदेव भगवानथी मांडीने थार, सुमतिनाथ भगवानथी मांडीने आठ, विमलनाथ भगवानथी मांडीने दश अने पार्श्वनाथ भगवान तेभज वीर प्रभु अम बे, आ प्रभाशे वंदन करायेला.. ते भरतक्षेत्रमां उत्पन्न थयेला सर्व थोवीस जिनेश्वर भगवंतो - 'परमइनिडियइया' - वास्तविक रीते जेओ कृतकृत्य थया छे मात्र उपचारथी नही अेवा तेओ..... (७६९-७७०)

एवं बहुष्ययारा, सिद्धा सव्वे वि दिंतु मे सिद्धिं ।

आइन्नयपामन्ना, वक्खायं गाहदुगमेयं ॥ ७७१ ॥

एवं बहुप्रकाराः सिद्धाः सर्वेऽपि ददतु मम सिद्धिम् ।

आचीर्णकप्रामाण्याद् व्याख्यातं गाथाद्विकमेतत् ॥ ७७१ ॥

आ प्रभाशे धशा प्रकारना सिद्धो छे, ते अथां य मने मुक्तिपद आपो.

(સૂત્રમાં નહીં હોવા છતાં) આચરણ પ્રમાણથી આ બે ગાથાઓની વ્યાખ્યા કરી છે. (૭૭૧)

સૂત્તાઽભણિયં તિ ન સંગયં તિ ઇયં ન જુજ્જ એ વોતું ।
સમ્ભાવબુદ્ધિજર્ણગં, સર્વં સુત્તે ભણિયમેવ ॥ ૭૭૨ ॥
સૂત્તાઽભણિતમિતિ ન સંગતમિત્યેતદ્ ન યુજ્યતે વક્તુમ્ ।
સદ્ભાવબુદ્ધિજનકં સર્વં સૂત્રે ભણિતમેવ ॥ ૭૭૨ ॥

‘સૂત્રમાં નથી કહ્યું તેથી તેની વ્યાખ્યા કરવી એ સંગત નથી’ આમ કહેવું યોગ્ય નથી કેમકે સુંદર ભાવને ઉત્પન્ન કરનારું જે હોય તે બધું સૂત્રમાં કહેલું જ છે તેમ જાણવું. (૭૭૨)

વડ્ઠ્ઠ્ઠ વિસુદ્ધભાવો, ભવિયાણમિમેણ ગાહજુયલેણ ।
અણુહવસિદ્ધં ઇયં, ભાવપહાણાણ મ્હવાણં ॥ ૭૭૩ ॥
વર્ધતે વિશુદ્ધભાવો મ્હવાનામનેન ગાથાયુગલેન ।
અનુભવસિદ્ધમેતદ્ ભાવપ્રધાનાનાં મ્હવાનામ્ ॥ ૭૭૩ ॥

આ બે ગાથાઓથી ભવ્ય જીવોનો શુભ ભાવ વધે છે, શુભ ભાવથી ભાવિત ભવ્ય જીવોને આ અનુભવસિદ્ધ જ છે. (૭૭૩)

થુહ-થોત્ત-ચિત્તપમુહં, ગુણકરમન્નં પિ સમયં જહ વા ।
ઇયં પિ તહા નેયં, મજ્જત્થમણેહિં વિઠસેહિં ॥ ૭૭૪ ॥
સ્તુતિ-સ્તોત્ર-ચિત્રપ્રમુક્કં ગુણકરમન્યદપિ સમ્મ તં યથા વા ।
ઇતદપિ તથા જ્ઞેયં મધ્યસ્થમનોધિર્વિદ્વદ્ધિઃ ॥ ૭૭૪ ॥

વિચિત્ર અને સુંદર પ્રકારની સ્તુતિઓ, સ્તોત્રો વિગેરેની જેમ બીજું જે કાંઈ પણ શુભભાવને ગુણકારી હોય તે જેમ સમ્મત છે તેમ આ પણ તે જ રીતે સમ્મત છે તેમ મધ્યસ્થમનવાળા વિદ્વાનોએ જાણવું. (૭૭૪)

જિણવંદનાવસાણે, જિણગિહવાસીણ દેવ-દેવીણં ।
સંબોહણત્થમહુણા, કાઠસ્સગ્ગં કુણહ એવં ॥ ૭૭૫ ॥
જિનવન્દનાવસાને જિનગૃહવાસિનાં દેવ-દેવીનામ્ ।

સંબોધનાર્થમધુના કાયોત્સર્ગ કરોત્યેવમ્ ॥ ૭૭૫ ॥

જિનેશ્વર પરમાત્માને વંદન કર્યા પછી હવે જિનચૈત્યના નિવાસી દેવ અને દેવીઓને સંબોધવા માટે આ પ્રમાણે કાયોત્સર્ગ કરે છે. (૭૭૫)

"વેયાવચ્ચગરાણં સંતિગરાણં સમ્મદિઢ્ઠિ-સમાહિગરાણં કરેમિ
કાઝસ્સગ્ગં અન્નત્થૂસસિણ્ણં" ઇત્યાદિ સૂત્રમ્ ॥

"વૈયાવૃત્ત્યકરાણાં શાન્તિકરાણાં સમ્યગ્દ્દૃષ્ટિસમાધિકરાણાં
કરોમિ કાયોત્સર્ગમન્યત્રોચ્છસિતેન" ઇત્યાદિ સૂત્રમ્ ॥

વૈયાવચ્ચ-સેવા કરનારા, શાન્તિ કરનારા, સમ્યગ્દર્શની જીવોને સમાધિ
કરનારા દેવોનો કાયોત્સર્ગ કરું છું ઉચ્છવાસ છોડીને... ઇત્યાદિ.

વેયાવચ્ચં જિણગિહ-રક્ષણ-પરિદ્ધવણાઙ્ગિજિણકિચ્ચં ।

સંતી પડણીયકઓ-વસગ્ગવિનિવારણં ભવણે ॥ ૭૭૬ ॥

વૈયાવૃત્ત્યં જિનગૃહરક્ષણપરિષ્ઠા(પ્રતિષ્ઠા)પનાદિ જિનકૃત્યમ્ ।

શાન્તિઃ પ્રત્યનીકકૃતોપસર્ગવિનિવારણં ભવને ॥ ૭૭૬ ॥

જિનચૈત્યનું રક્ષણ, આજુબાજુ રહેલા અશુચિ પદાર્થોને દૂર ફેંકવા વિગેરે
પરમાત્મભક્તિનું કાર્ય તે વૈયાવચ્ચ છે. અને જિનશાસનના શત્રુઓએ
જિનચૈત્યને વિષે કરેલાં ઉપસર્ગોનું નિવારણ કરવું તે શાન્તિ. (૭૭૬)

સમ્મદિઢ્ઠી સંઘો, તસ્સ સમાહી મણોદુહાભાવો ।

ણ્ણસિ કરણસીલા, સુરવરસાહમ્મિયા જે ઝ ॥ ૭૭૭ ॥

સમ્યગ્દ્દૃષ્ટિઃ સંઘઃ, તસ્ય સમાધિર્મનોદુઃખાઽભાવઃ ।

ણ્ણેષાં કરણસીલાઃ સુરવરસાધર્મિકા યે તુ ॥ ૭૭૭ ॥

સમ્યગ્દ્દૃષ્ટિ તે સકળ સંઘ, તેની સમાધિ એટલે માનસિક દુઃખનો અભાવ
- આ બધાને કરવાના સ્વભાવવાળા જે શ્રેષ્ઠ દેવોરૂપ સાધર્મિકો છે... (૭૭૭)

તેસિં સંમાણત્થં, કાઝસ્સગ્ગં કરેમિ ઇત્તાહે ।

અન્નત્થૂસસિયાઈ-પુવ્વુત્તાગારકરણેણં ॥ ૭૭૮ ॥

तेषां सम्मानार्थं कायोत्सर्गं करोमीदानीम् ।

अन्यत्रोच्चसितादिपूर्वोक्ताऽऽकारकरणेन ॥ ७७८ ॥

तेमना सन्मान माटे हुं हवे उश्वास विगेरेने छोडीने ँत्यादि पूर्व कडेला आगार करवा पूर्वक कायोत्सर्ग करुं छुं. (७७८)

(पूर्वपक्ष)

एत्थ उ भणेज कोई, अविरइगंधाण ताणमुस्सग्गो ।

न हु संगच्छइ अम्हं, सावय-समणेहि कीरंतो ॥ ७७९ ॥

अत्र तु भणेत् कश्चिद् अविरतिकान्धानां तेषामुत्सर्गः ।

न खलु संगच्छतेऽस्माभिः श्रावक- श्रमणैः क्रियमाणः

॥ ७७९ ॥

अहीं कोँ अेम कडे के अविरतिना अन्धापाथी आंधणालीत थयेला (अथवा अविरतिथी गंधाता) तेमनो श्रावक अने साधु अटले के विरतिधर अेवा आपसे कायोत्सर्ग करवो उथित नथी. (७७८)

(प्रत्युत्तर)

गुणहीणवंदणं खलु, न हु जुत्तं सव्वदेस-विरयाणं ।

भणइ गुरु सच्चमिणं, एत्तो च्चिय एत्थ नहि भणियं ॥ ७८० ॥

गुणहीनवन्दनं खलु न हु युक्तं सर्व-देशविरतानाम् ।

भणति गुरुः सत्यमिदमत एवात्र नहि भणितम् ॥ ७८० ॥

सर्वविरतिधरो अने देशविरतिधरोअे गुण्णथी हीनने वंदन करवुं योग्य नथी.

गुरुत्वगवंत प्रत्युत्तर आपे छे तभारी वात साथी छे तेथी ज तो अहीं अेवुं नथी क्खुं के... (७८०)

वंदण-पूयण-सत्कारणाइहेउं करेमि उस्सग्गं ।

वच्छल्लं पुण जुत्तं, जिणमयजुत्ते तणुगुणे वि ॥ ७८१ ॥

वन्दन-पूजन-सत्कारणादिहेतुं करोम्युत्सर्गम् ।

વાત્સલ્યં પુનર્યુક્તં જિનમતયુક્તે તનુગુણેઽપિ ॥ ૭૮૧ ॥

વંદન-પૂજન-સત્કારાદિ માટે કાયોત્સર્ગ કરું છું. વળી જિનેશ્વર પરમાત્માના મત (શાસન) થી યુક્ત નાના ગુણવાળા ઉપર પણ વાત્સલ્યભાવ રાખવો યોગ્ય જ છે. (૭૮૧)

તે હુ પમત્તા પાયં, કાઝસ્સગ્ગેણ બોહિયા ધણિયં ।

પડિઝજમંતિ ફુડપાડિહેરકરણે દદુચ્છાહા ॥ ૭૮૨ ॥

તે ખલુ પ્રમત્તાઃ પ્રાયઃ કાયોત્સર્ગેણ બોધિતા ભૂશમ્ ।

પ્રત્યુદ્યચ્છન્તિ સ્ફુટપ્રાતીહાર્યકરણે દત્તોત્સાહાઃ ॥ ૭૮૨ ॥

તે દેવતાઓ પ્રાયઃ પ્રમત્ત હોય છે તે કાયોત્સર્ગથી જગાડાયેલા અને ઉત્સાહપૂર્વક પ્રેરાયેલા પરમાત્મા અને શાસનની પ્રભાવના કરવામાં અત્યંત પ્રયત્નશીલ બને છે. (૭૮૨)

સુવ્વઙ્ગ સિરિકંતાણ, મણોરમાણ ત્થા સુભદ્દાણ ।

અભયાઈણં પિ કયં, સન્નેજ્ઞં સાસણસુરેહિં ॥ ૭૮૩ ॥

શ્રૂયતે શ્રીકાન્તાયા મનોરમાયાસ્તથા સુભદ્રાયાઃ ।

અભયાદીનામપિ કૃતં સાનિધ્યં શાસનસુરૈઃ ॥ ૭૮૩ ॥

^૧શ્રીકાંતાને, ^૨મનોરમાને, ^૩સુભદ્રાને તથા ^૪અભય વિગેરેને પણ શાસનદેવતાઓએ સહાય કરી હતી તેવું સંભળાય છે. (૭૮૩)

સંઘુસ્સગ્ગા પાયં, વડ્ઢ્ઢિ સામથ્થમિહ સુરાણં પિ ।

જહ સીમંધરમૂલે, ગમણે માહિલવિવાયમ્મિ ॥ ૭૮૪ ॥

સંઘોત્સર્ગાત્ પ્રાયો વર્ધતે સામથ્થમિહ સુરાણામપિ ।

યથા સીમંધરમૂલે ગમને માહિલવિવાદે ॥ ૭૮૪ ॥

સંઘ દ્વારા કરાતા કાયોત્સર્ગથી પ્રાયઃ દેવતાઓનું પણ સામર્થ્ય વધે છે. દા.ત. ગોષ્ઠામાહિલ સાથેના વિવાદ સમયે નિરાકરણ માટે સીમંધરસ્વામિ પરમાત્મા પાસે શાસનદેવી ગયા તે વખતે સંઘના કાયોત્સર્ગથી દેવી નિર્વિઘ્ને જઈને પાછા આવ્યા. (૭૮૪)

जक्खाए वा सुव्वइ, सीमंधरसामिपायमूलम्मि ।
 नयणं देवीए कयं, काउस्सग्गेण सेसाणं ॥ ७८५ ॥
 यक्षाया वा श्रूयते सीमंधरस्वामिपादमूले ।
 नयनं देव्या कृतं कायोत्सर्गेण शेषाणाम् ॥ ७८५ ॥

अथवा (श्रीयकना भरलनुं पाप लागवाना आघातथी बेयेन बनेला यक्षा साध्वीञ्जना चित्तनुं समाधान करवा) बाकीना (यक्षा सिवायना) संघे करेला कायोत्सर्गथी शासनदेवी यक्षा साध्वीने श्री सीमंधरस्वामि परमात्मा पासे लई गया छता तेवुं संभणाय छे. (७८५)

एमाइकारणेहिं, साहम्मियसुरवराण वच्चल्लं ।
 पुव्वपुरिसेहिं कीरइ, न वंदणाहेउमुस्सग्गो ॥ ७८६ ॥
 एवमादिकारणैः साधर्मिकसुरवराणां वात्सल्यम् ।
 पूर्वपूरुषैः क्रियते न वन्दनाहेतुमुत्सर्गः ॥ ७८६ ॥

आवा प्रकारना कारणोथी साधर्मिक देवताओनुं वात्सल्य ४ पूर्वपुत्रो द्वारा कराय छे. कांई वंदना विगेरे हेतु भाटे कायोत्सर्ग करातो नथी. (७८६)

पुव्वपुरिसाण मग्गे, वच्चंतो नेय चुक्कइ सुमग्गा ।
 पाउणइ भावसुद्धिं, मुच्चइ मिच्छाविगप्पेहिं ॥ ७८७ ॥
 पूर्वपुरुषाणां मार्गे व्रजन् नैव भ्रश्यति सुमार्गात् ।
 प्राप्नोति भावशुद्धिं मुच्यते मिथ्याविकल्पैः ॥ ७८७ ॥

पूर्वज्ञेना मार्गे यालतो पुत्र क्यारेय पइ सन्मार्गथी ब्रह्म थतो नथी, भावनी निर्भणताने प्राप्त करे छे अने मिथ्या विकल्पोथी आत्माने छोडावे छे. (८८७)

पारियकाउस्सग्गो, परमेड्डीणं च कयनमोक्कारो ।
 वेयावच्चगराणं, देज्ज थुइं जक्खपमुहाणं ॥ ७८८ ॥
 पारितकायोत्सर्गः परमेष्ठिनां च कृतनमस्कारः ।
 वैयावृत्यकराणां दद्यात् स्तुतिं यक्षप्रमुखाणाम् ॥ ७८८ ॥

કાયોત્સર્ગ પારી, પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરી (નમો અરિહંતાણં,
નમોઽર્હત્ બોલી) વૈયાપૃત્ય-સેવા-ભક્તિ કરનારા યજ્ઞ વિગેરેની સ્તુતિ બોલે.
(૭૮૮)

(ફરી બીજી વાર વંદના કરે)

કયસિદ્ધનમોક્ષારો, પુણો વિ પણિવાયદંડગાર્હયં ।

બીયથુદ્ગુણલણં, પુલ્વિ પિવ વંદનં કુણઇ ॥ ૭૮૯ ॥

કૃતસિદ્ધનમસ્કારઃ પુનરપિ પ્રણિપાતદણ્ડકાદિકમ્ ।

દ્વિતીયસ્તુતિયુગલકેન પૂર્વમિવ વન્દનાં કરોતિ ॥ ૭૮૯ ॥

આ પ્રમાણે સિદ્ધોને જેણે નમસ્કાર કર્યો છે તેવો સાધક ફરીથી નમુત્યુણં
વિગેરેથી શરૂ કરી બીજા થોયના જોડાથી પૂર્વની જેમ (અરિહંત ચેઈઆણં,
લોગસસ, પુકખરવર., સિદ્ધાણં એમ ચાર સ્તોત્ર-સ્તુતિ પૂર્વક) વંદના કરે.
(૭૮૮)

પુણરુત્તં પિ ન દુઠ્ઠં, દઢવ્વમિર્ણ જિનાગમનૂહિં ।

જિણગુણથુદ્ગુણવત્તા, કમ્મક્ષયકારણત્તેણ ॥ ૭૯૦ ॥

પુનરુક્તમપિ ન દુષ્ટં દ્રષ્ટવ્યમિદં જિનાગમજ્ઞૈઃ ।

જિનગુણસ્તુતિરૂપત્વાત્ કર્મક્ષયકારણત્વેન ॥ ૭૯૦ ॥

આ ચૈત્યવન્દના જિનેશ્વર દેવોના ગુણોની સ્તુતિરૂપ હોવાથી કર્મક્ષયનું
કારણ બને છે તેથી ફરીથી કહો તો પણ પુનરુક્તિ દોષથી દૂષિત ન બને તે
જિનાગમના જાણકારોએ જાણવું. (૭૮૦)

સઙ્ગ ચિત્તસમાહાણે, અહિયં પિ જિણેદવંદનં સેયં ।

કમ્મક્ષયહેતુત્તા, પંચનમોક્ષારગુણર્ણ વ ॥ ૭૯૧ ॥

સતિ ચિત્તસમાધાનેઽધિકમપિ જિનેન્દ્રવન્દનં શ્રેયઃ ।

કર્મક્ષયહેતુત્વાત્ પચ્ચનમસ્કારગુણનમિવ ॥ ૭૯૧ ॥

પંચપરમેષ્ઠીનો નમસ્કાર કર્મક્ષયનો હેતુ હોવાથી તેને વારંવાર ગણવો એ
કલ્યાણકારી છે તેમ જિનેશ્વર પરમાત્માને વંદન કર્મક્ષયનો હેતુ હોવાથી ચિત્તની
સમાધિ-પ્રસન્નતા હોય તો અધિક વાર કરવું પણ કલ્યાણકારી છે. (૭૮૧)

भणियं च पव्वदिवसे, पत्तेयं चेइयाइ सव्वाइं ।
 समणेहिं सावएहिं य, सत्तीए वंदणिजाइं ॥ ७९२ ॥
 भणितं च पर्वदिवसे प्रत्येकं चैत्यानि सर्वाणि ।
 श्रमणैः श्रावकैश्च शक्त्या वन्दनीयानि ॥ ७९२ ॥

કહ્યું છે કે શક્તિ હોય તો પર્વના દિવસે સાધુ ભગવંતોએ અને શ્રાવકોએ દરેકે દરેક જિનાલયને વાંદવા જોઈએ- પ્રત્યેક જિનાલયમાં ચૈત્યવંદના કરવી જોઈએ. (૭૯૨)

जह विसविघायणत्थं, पुणो पुणो मंतमंतणं सुहयं ।
 तह मिच्छत्तविसहरं, विज्ञेयं वंदणाई वि ॥ ७९३ ॥
 यथा विषविघातनार्थं पुनः पुनः मन्त्रमन्त्रणं शुभकम् ।
 तथा मिथ्यात्वविषहरं विज्ञेयं वन्दनाद्यपि ॥ ७९३ ॥

જેમ ઝેરના મારણ માટે વારંવાર મન્ત્રનો જાપ કરવો એ સુખદાયી છે (અથવા ઉપકારી છે) તે જ રીતે મિથ્યાત્વરૂપી ઝેરને હરનારું વંદન પણ વારંવાર કરાતું ઉપકારી બને છે તે જાણવું. (૭૯૩)

भणियं च-

मिच्छादंसणमहणं, सम्मदंसणविसुद्धिहेउं च ।
 चिइवंदणाइ विहिणा, पन्नत्तं वीयरगेहिं ॥ ७९४ ॥

भणितं च-

मिथ्यादर्शनमथनं सम्यग्दर्शनविशुद्धिहेतुं च ।
 चैत्यवन्दनादि विधिना प्रज्ञप्तं वीतरागैः ॥ ७९४ ॥

વળી કહ્યું છે કે- વિધિપૂર્વક કરાતી ચૈત્યવંદના વિગેરે મિથ્યાત્વનો નાશ કરનારા છે અને સમ્યગ્દર્શનની નિર્મળતાના હેતુભૂત છે તેમ વીતરાગ ભગવંતોએ કહ્યું છે. (૭૯૪)

जइ वि बहुहा न तीरइ, दो वाराओ अवस्स कायव्वं ।
 संविग्गमुणीहिं जओ, आइन्नं वन्नियं चेव ॥ ७९५ ॥

यद्यपि बहुधा न शक्यते द्वौ वारौ अवश्यकर्तव्यम् ।

संविग्नमुनिभिर्यत आचीर्णं वर्णितमेव ॥ ७९५ ॥

જો કે વારંવાર વંદના કરવી શક્ય નથી છતાં પણ બે વાર તો અવશ્ય વંદના કરવી જોઈએ કેમકે સંવિગ્ન મુનિઓ વડે તેવું આચરાયેલું છે અને શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે. (૭૯૫)

सुहभाववृद्धिहेतुं, निच्चं जिणवंदणा सिवत्थीहिं ।

संपुन्ना कायव्वा, विसेसओ गेहवासीहिं ॥ ७९६ ॥

शुभभाववृद्धिहेतुं नित्यं जिनवन्दना शिवार्थिभिः ।

संपूर्णा कर्तव्या विशेषतो गेहवासिभिः ॥ ७९६ ॥

વિશેષથી મોક્ષાભિલાષુક જીવોએ શુભભાવની વૃદ્ધિ માટે સંપૂર્ણ - ઉત્કૃષ્ટ એવી જિનવન્દના રોજ અવશ્ય કરવી જોઈએ. (૭૯૬)

आह किमेषा तुब्बे, विसेसओ सावयाणमुवइद्वा ? ।

किं साहूण न नियमो ?, भणइ गुरू सुणसु परमत्थं ॥ ७९७ ॥

आह किमेषा युष्माभिर्विशेषतः श्रावकाणामुपदिष्टा ? ।

किं साधूनां न नियमः ? भणति गुरुः श्रुणु परमार्थम् ॥

७९७॥

આ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદના વિશેષથી શ્રાવકોને કેમ બતાવી ? સાધુ ભગવંતોને આનો કેમ નિયમ નહીં ? એમ શિષ્યે પ્રશ્ન કરતાં ગુરૂ ભગવંત કહે છે- તેનું રહસ્ય તુ સાંભળ. (૭૯૭)

समणाण सावयाण य, उस्सग्गो एस चेव दड्ढव्वो ।

गिहिणां विसेसभणणे, बिंतीमं कारणं गुरुणो ॥ ७९८ ॥

श्रमणानां श्रावकाणां चोत्सर्ग एष एव द्रष्टव्यः ।

गृहिणां विशेषभणने ब्रुवन्तीदं कारणं गुरुवः ॥ ७९८ ॥

સાધુ ભગવંતો અને શ્રાવકો બન્ને માટે ઉત્સર્ગ તો આ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદનાનો જ જાણવો. ફક્ત ગૃહસ્થોને વિશેષથી કહેવામાં ગુરૂભગવંતો આ કારણ કહે

છે. (૭૯૮)

ચરણદ્વિયાણ કિરિયા, સઘ્વા વિ જિણેંદવંદના ચેવ ।

આણાણુપાલણં ચિય, જમ્હા તં બિંતિ તત્તવિઠ્ઠ ॥ ૭૯૯ ॥

ચરણસ્થિતાનાં ક્રિયા સર્વાપિ જિનેન્દ્રવન્દના એવ ।

આજ્ઞાનુપાલનમેવ યસ્માત્ તદ્ બ્રુવતે તત્તવિદઃ ॥ ૭૯૯ ॥

ચારિત્રધારી મહાત્માઓની સર્વ ક્રિયાઓ જિનેશ્વરોની વંદનારૂપ જ છે કેમકે તત્ત્વને જાણનારા વિદ્વાનો આજ્ઞાના સંપૂર્ણ પાલનને જ ઉત્કૃષ્ટ જિનવંદના કહે છે. (૭૯૯)

ચરણકરણાવિરોહા, સાહૂ વંદંતિ હીણમહિયં વા ।

કિરિયંતરે વિ તેસિં, પરિણામો તગ્ગઓ ચેવ ॥ ૮૦૦ ॥

ચરણકરણાઽવિરોધાત્ સાધવો વન્દતે હીનમધિકં વા ।

ક્રિયાન્તરેઽપિ તેષાં પરિણામસ્તદ્ગત એવ ॥ ૮૦૦ ॥

ચરણસિતરી અને કરણસિતરીમાં બાધ ન આવે તે રીતે મહાત્માઓ ઓછી કે વધારે વંદના કરે છે કેમકે બીજી ક્રિયા કરતી વખતે પણ તે મહાત્માઓનો ભાવ આજ્ઞાના અનુપાલન રૂપ વંદનાનો જ હોય છે. (૮૦૦)

ગિહિણો પુણ સો ભાવો, તાવ ત્તિ ય જાવ વંદણં કુણઙ્ઠ ।

આરંભપરિગ્ગહવાવડસ્સ ન ડ સેસકાલમ્મિ ॥ ૮૦૧ ॥

ગૃહિણઃ પુનઃ સ ભાવસ્તાવદિતિ ચ યાવદ્વન્દનાં કરોતિ ।

આરંભપરિગ્ગહવ્યાપૃતસ્ય ન તુ શેષકાલે ॥ ૮૦૧ ॥

જ્યારે ગૃહસ્થને તો વંદનાનો ભાવ જ્યાં સુધી વંદના કરે ત્યાં સુધી જ હોય છે, આરંભ અને પરિગ્રહમાં મગ્ન બનેલા તેમને બાકીના સમયમાં વંદનાનો ભાવ હોતો નથી. (૮૦૧)

તમ્હા સંપુન્ન ચ્ચિય, જુક્તા જિણવંદના ગિહત્થાણં ।

સુહભાવવુઙ્ઠિઠ્ઠઓ જં, જાયઙ્ઠ કમ્મક્ષઓ વિડલો ॥ ૮૦૨ ॥

તસ્માત્ સંપૂર્ણા એવ યુક્તા જિનવન્દના ગૃહસ્થાનામ્ ।

शुभभाववृद्धेर्यद् जायते कर्मक्षयो विपुलः ॥ ८०२ ॥

तेથી ગૃહસ્થોને ઉત્કૃષ્ટ જિનવંદના કરવી જ યોગ્ય છે જેથી શુભભાવોની વૃદ્ધિથી વિપુલ કર્મોની નિર્જરા થાય છે. (૮૦૨)

(અપવાદ)

સંપુન્નપક્ષવાઈ, વૃત્તિવિરોહાકારણા કહ વિ ।

ઢહરતરં પિ કુળંતો, સંપુન્નાઈ ફલં હોઈ(લહઈ) ॥ ૮૦૩ ॥

સંપૂર્ણાપક્ષપાતી વૃત્તિવિરોધાદિકારણાત્ કથમપિ ।

લઘુતરામપિ કુર્વન્ સંપૂર્ણાયાઃ ફલં ભવતિ (લભતે) ॥ ૮૦૩ ॥

ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવન્દનાનો પક્ષપાતી આજીવિકામાં બાધ આવવો વિગેરે કોઈ પણ કારણથી કદાચ નાની પણ ચૈત્યવન્દના કરે તો પણ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદનાનું ફળ મેળવે છે. (૮૦૩)

જો પુણ પમાયસીલો, કુગ્રહગરલેણ વાવિ હયસન્નો ।

સંપુન્નાકરણમળો-રહં પિ હિયઈ ન ધારેઈ ॥ ૮૦૪ ॥

યઃ પુનઃ પ્રમાદશીલઃ કુગ્રહગરલેન વાઽપિ હતસંજઃ ।

સંપૂર્ણાકરણમનોરથમપિ હૃદયે ન ધારયતિ ॥ ૮૦૪ ॥

જે વળી અત્યંત પ્રમાદી છે અથવા તો કદાગ્રહના ગરલ (ધીમા ઝેર) થી નષ્ટ થયેલી બુદ્ધિવાળો છે અને તેથી ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવન્દના કરવાના મનોરથને પણ હૃદયમાં ધારણ કરતો નથી. (૮૦૪)

સો મોહતિમિરછાઈય-દિઢી બહુદુક્ષસાવયાઈને ।

સંમગ્ગમપાવંતો, પરિભમઈ ચિરં ભવારને ॥ ૮૦૫ ॥

સ મોહતિમિરચ્છાદિતદૃષ્ટિર્બહુદુઃસ્વશ્વાપદાકીર્ણે ।

સન્માર્ગમપ્રાપ્તુવન્ પરિભ્રમતિ ચિરં ભવારણ્યે ॥ ૮૦૫ ॥

તે મોહના અંધારાથી છવાઈ ગયેલા વિવેકચક્ષુવાળો ઘણા દુઃખો રૂપી જંગલી પશુઓથી ભરેલા ભવજંગલમાં સન્માર્ગને પ્રાપ્ત નહીં કરતો લાંબા કાળ સુધી ભમે છે. (૮૦૫)

(ઉત્સર્ગ)

તો તિક્કાલં ગિહિણો, પંચહિ સક્કથ્થઈહિં સા જુત્તા ।

જહ તાવ વત્તિબાહા, અસમાહિકરી ન સંભવહ ॥ ૮૦૬ ॥

તતસ્ત્રિકાલં ગૃહિણઃ પઞ્ચભિઃ શક્રસ્તવૈઃ સા યુક્તા ।

યદિ તાવદ્ વૃત્તિબાધા અસમાધિકરી ન સંભવતિ ॥ ૮૦૬ ॥

જો ભક્તિના કારણે વેપાર વગેરે આજીવિકાના સાધનોમાં આવતો બાધ મનની અસમાધિ ન કરતો હોય તો ગૃહસ્થોએ ત્રિકાળ ચૈત્યવંદના પાંચ નમુત્યુણ્ઠી કરવી યોગ્ય છે. (૮૦૬)

(અપવાદ)

તબ્બાવે ડ અવસ્સં, નવભેયાણ ઇમીણં અન્નયરી ।

પહિસુદ્ધા કાયવ્વા, દંસણસુદ્ધિ મહંતેણ ॥ ૮૦૭ ॥

તદ્બાવે તુ અવશ્યં નવભેદાયા અસ્યા અન્યતરા ।

પ્રતિશુદ્ધા કર્તવ્યા દર્શનશુદ્ધિં કાઙ્ગતા ॥ ૮૦૭ ॥

જો આજીવિકાનો બાધ અસમાધિકારક હોય તો સમ્યગ્દર્શનની નિર્મળતાને ઈચ્છનારા શ્રાવકે નવભેદવાળી ચૈત્યવંદનામાંથી કોઈ એક પ્રકારની ચૈત્યવંદના વિશુદ્ધપણે કરવી જોઈએ. (૮૦૭)

નવભેયા પુણ્ણ એસા, ધણિયા પુરિસેહિ તત્તવેઈહિં ।

સંપુન્નમચાયંતો, મા કોહ ચણ્ણ સવ્વં પિ ॥ ૮૦૮ ॥

નવભેદા પુનરેષા-ધણિતા પુરુષૈસ્તત્ત્વવેદિધિઃ ।

સંપૂર્ણામશક્નુવન્ મા કોઽપિ ત્યજેત્ સર્વમપિ ॥ ૮૦૮ ॥

તત્ત્વને જાણનારા પૂર્વપુરુષોએ એટલે જ આ નવ પ્રકારની ચૈત્યવંદનાને બતાવી છે કે જેથી ઉત્કૃષ્ટ વંદના કરવાને અશક્ત સંપૂર્ણપણે ચૈત્યવંદના કરવાનું કોઈ છોડી ન દે. (૮૦૮)

(પ્રશ્નોત્તર)

આહ કિમૈવહિય ચ્ચિય, ડયાહુ અહિયા વિ સંગયા એસા ? ।

पडिभणइ गुरू सुंदर ! अइभरियं नत्थि धम्मम्मि ॥ ८०९ ॥

आह किमेतावत्येव उताहो अधिकाऽपि संगता एषा ।

प्रतिभणति गुरुः सुन्दर ! अतिभृतं नास्ति धर्मे ॥ ८०९ ॥

शिष्यनो प्रश्न - शुं यैत्यवंदना आटली ज करवी डे अधिक पण करवी योग्य
छे ?

गुरुभगवंत प्रत्युत्तर आपे छे - हे सुन्दर ! धर्ममां क्यारेय पण अतिभरावो
छेतो नथी. (गमे तेटली वभत करातो धर्म वधारे कडेवातो नथी.) (८०८)

एत्तो अहिगतराऽवि हु, कीरंती गरुयभक्तिराएण ।

कल्लाणयपव्वाइसु, गुणावहा चेव भक्ताणं ॥ ८१० ॥

इतोऽधिकतराऽपि खलु क्रियमाणा गुरुकभक्तिरागेण ।

कल्याणकपर्वादिषु गुणावहा एव भक्तानाम् ॥ ८१० ॥

उत्कृष्ट भक्ति अने बहुमानथी कल्याणक विगेरे पर्वना दिवसोमां आनाथी
(उत्कृष्टथी) पण अधिकतर कराती यैत्यवंदना भक्तजनोने लाभदायी ज छे -
गुणकारी ज छे. (८१०)

(अधिक वंदनामां लाभ)

वड्ढइ धम्मज्झाणं, फुरंति हियए गुणा जिणिंदाणं ।

उच्छलइ तेसु भक्ती, कम्मिंघणहुयवहसमाणा ॥ ८११ ॥

वर्धते धर्मध्यानं स्फुरन्ति हृदये गुणा जिनेन्द्राणाम् ।

उच्छलति तेषु भक्तिः कर्मेन्धनहुतवहसमाना ॥ ८११ ॥

अधिक कराती भक्तिथी धर्मध्यान वधे छे, हृदयमां जिनेश्वर देवोना गुण
स्फुरे छे अने ते परमात्माओने विषे कर्मरूपी ईन्धनने बाणवा माटे अभि
समान भक्ति उछणे छे. (८११)

अत्रेसिं भव्वाणं, उवइडो होइ उत्तमो मग्गो ।

इय विविहा हुंति गुणा, पुणो पुणो वंदणाकरणे ॥ ८१२ ॥

अन्येषां भव्यानामुपदिष्टो भवति उत्तमो मार्गः ।

इति विविधा भवन्ति गुणाः पुनः पुनर्वन्दनाकरणे ॥ ८१२ ॥

भीष्म लव्यञ्जवोने तेनाथी उत्तम मार्गनो उपदेश भजे छे आ प्रभासे वारंवार वंदना करवाभां विविध गुणो छे. (८१२)

अन्नं च-

भावुल्लासेण विणा, अहिगपवित्ती न होइ धम्मम्मि ।

सो खलु सुप्पाणिहाणं, भन्नइ विन्नायसमएहिं ॥ ८१३ ॥

अन्यच्च-

भावोल्लासेन विना अधिकप्रवृत्तिर्न भवति धर्मे ।

स खलु सुप्रणिधानं भण्यते विज्ञातसमयैः ॥ ८१३ ॥

वणी, भावोक्षास वगर धर्ममां अधिक प्रवृत्ति नथी थती अने आगमशास्त्रोना ज्ञाकार विद्वानो ते भावोक्षासने शुभ प्रणिधान कडे छे. (८१३)

(प्रणिधानमाहात्म्यसूयक द्रष्टांतो)

सुव्वइ दुग्गयनारी, जयगुरुणो सिंदुवारकुसुमेहिं ।

पूयापणिहाणेणं, उवउत्ता(वण्णा)तियसलोयम्मि ॥ ८१४ ॥

श्रूयते दुर्गतनारी जगद्गुरोः सिन्दुवारकुसुमैः ।

पूजाप्रणिधानेन उपयुक्ता(पन्ना) त्रिदशलोके ॥ ८१४ ॥

संभणाय छे के दौर्गत्यथी कलंकित दुर्भागी नारी सिन्दुवारना पुष्पो वडे परमात्मानी पूजा करवाना प्रणिधान- भावोक्षासथी देवलोके विषे उत्पन्न थछे. (८१४)

वंदनपणिहाणाओ, सुविसुद्धाओ पवड्ढमाणाओ ।

सुव्वइ जिणेंदसमए, देवत्तं दुद्दुरो पत्तो ॥ ८१५ ॥

वन्दनप्रणिधानात् सुविशुद्धात् प्रवर्धमानात् ।

श्रूयते जिनेन्द्रसमये देवत्वं दर्दुरः प्राप्तः ॥ ८१५ ॥

वधता जता सुविशुद्ध अेवा वंदनना भावोक्षासथी देउको देवपज्ञाने पाभ्यो

એવું જૈનાગમમાં સંભળાય છે. (૮૧૫)

एतो च्चिय सुहमइणो, बहुसो वंदंति पव्वटियहेसु ।

तित्थाणि मणे धरिउं, अट्ठावय-रेवयाईणि ॥ ८१६ ॥

इत एव शुभमतयो बहुशो वन्दन्ते पर्वदिवसेषु ।

तीर्थानि मनसि धृत्वा अष्टापद-रैवतादीनि ॥ ८१६ ॥

તેથી જ શુભઆશયવાળા ભવ્યાત્માઓ પર્વદિવસોમાં અષ્ટાપદ, ગિરનારજી વિગેરે તીર્થોને મનમાં ધારી વારંવાર વંદન કરે છે. (૮૧૬)

(પર્વતિથિએ વિશેષ વંદના)

सुत्तम्मि वि भणियमिणं, अट्ठमि-चाउदसीसु सङ्गेण ।

सव्वाइं चेइयाइं, विसेसओ वंदियव्वाइं ॥ ८१७ ॥

सूत्रेऽपि भणितमिदमष्टमी-चतुर्दशीषु सङ्गेण ।

सर्वाणि चैत्यानि विशेषतो वन्दितव्यानि ॥ ८१७ ॥

વળી સૂત્રમાં પણ આમ કહ્યું છે કે - આઠમ, ચઉદશ જેવી પર્વતિથિઓમાં સંધે સર્વ ચૈત્યોને વિશેષ પ્રકારે વાંદવા જોઈએ. (૮૧૭)

तह सावगो वि एवं, वन्नज्जइ पुव्वपुरिससत्थेसु ।

पूयाविसेसकारी, पव्वेसु इमं जओ सुत्तं ॥ ८१८ ॥

तथा श्रावकोऽपि एवं वर्ण्यते पूर्वपुरुषशास्त्रेषु ।

पूजाविशेषकारी पर्वसु इदं यतः सूत्रम् ॥ ८१८ ॥

તથા શ્રાવક પણ આ પ્રમાણે પૂર્વપુરુષોએ બનાવેલા શાસ્ત્રોમાં પર્વદિવસોમાં વિશિષ્ટ પૂજા કરનારો બતાવ્યો છે કેમકે આવું સૂત્ર છે. (૮૧૮)

संवच्छर-चाउम्मासिएसु अट्ठाहियासु वि तिहीसु ।

सव्वायरेण लग्गइ, जिणवरपूआ-तवगुणेसु ॥ ८१९ ॥

संवत्सर-चातुर्मासिकेषु अष्टाहिकाष्वपि तिथिषु ।

सर्वादरेण लगति जिनवरपूजातपोगुणेषु ॥ ८१९ ॥

સાંવત્સરિક અઠાઈ (પર્યુષણની), ચાતુર્માસિક ત્રણ અઠાઈઓને વિષે અને કલ્યાણક તિથિઓને વિષે પણ અત્યંત આદરપૂર્વક જિનેશ્વર ભગવંતોની પૂજા અને તપ આદિ અનુષ્ઠાનોને વિષે આત્માને જોડે છે. (૮૧૯)

इय पूय चिय एगा, भणिया न य वंदण त्ति मा बुज्झ ।

नहि संपुन्ना पूया, वंदणविगला जओ होइ ॥ ८२० ॥

एषा पूजा एवैका भणिता न च वन्दनेति मा बुध्यस्व ।

नहि संपूर्णा पूजा वन्दनविकला यतो भवति ॥ ८२० ॥

અહીં પૂજા એકલી જ કહી છે વંદના નથી કહી એવું તું ન જાણતો, કેમકે વંદના વગરની પૂજા સંપૂર્ણ પૂજા બનતી નથી. (૮૨૦)

निच्चं चिय किच्चमिणं, न य सव्वो तरइ निच्चसो काउं ।

इय सव्वपरिच्चाया, उवइद्वा पव्वदियहेसु ॥ ८२१ ॥

नित्यमेव कृत्यमिदं न च सर्वः शक्नोति नित्यशः कर्तुम् ।

इति सर्वपरित्यागाद् उपदिष्टा पर्वदिवसेषु ॥ ८२१ ॥

આ તો રોજ જ કરવાનું કર્તવ્ય છે અને કાંઈ બધા રોજ આ કરી શકે નહીં આમ વિચારી તેનો સર્વથા ત્યાગ ન કરે તે માટે માત્ર પર્વદિવસોમાં આ ચૈત્યવંદના બતાવી છે. (૮૨૧)

सुत्ते एगविह च्चिय, भणिया तो भेयसाहणमजुत्तं ।

इय थूलमई कोई, जंपइ सुत्तं इमं सरिउं ॥ ८२२ ॥

सूत्रे एकविधा एव भणिता ततो भेदकथनमयुक्तम् ।

इति स्थूलमतिः कश्चित् कथयति सूत्रमिदं स्मृत्वा ॥ ८२२ ॥

સૂત્રમાં એક પ્રકારની જ ચૈત્યવંદના કહી છે તો પછી તેના ભેદ કરવા અયોગ્ય છે એમ સ્થૂલબુદ્ધિવાળો કોઈ આ સૂત્રનું સ્મરણ કરીને કહે.....(૮૨૨)

(સૂત્રની સાક્ષી)

तिन्निरं वा कड्ढई जाव, थुईओ तिसिलोइया ।

તાવ તત્થ અણુનાયં, કારણેણ પરેણ વિ ॥ ૮૨૩ ॥

તિસ્ત્રો વા કર્ષતિ યાવત્ સ્તુતીસ્ત્રિશ્લોકિકાઃ ।

તાવત્ તત્ર અણુજ્ઞાતં કારણેન પરેણાપિ ॥ ૮૨૩ ॥

ત્રણ શ્લોકવાળી ત્રણ સ્તુતિઓ જ્યાં સુધીમાં બોલી લેવાય ત્યાં સુધી જ જિનાલયમાં રહેવાની અનુજ્ઞા આપેલી છે, કોઈ કારણ હોય તો એથી વધારે સમય પણ રહી શકાય. (૮૨૩)

મ્મણ્ઙ ગુરુ તં સુત્તં, ચિદ્વંદનવિહિપરૂવગં ન મ્મવે ।

નિષ્કારણજિનમંદિરપરિભોગનિવારગત્તેણ ॥ ૮૨૪ ॥

મ્મણતિ ગુરુસ્તત્ સૂત્રં ચૈત્યવન્દનવિધિપ્રરૂપકં ન મ્મવેત્ ।

નિષ્કારણજિનમંદિરપરિભોગનિવારકત્વેન ॥ ૮૨૪ ॥

ગુરુભગવંત જવાબ આપે છે-તે સૂત્ર ચૈત્યવંદનની વિધિ બતાવનારું નથી પણ નિષ્કારણ જિનમંદિરનો લાંબો સમય સુધી પરિભોગ કરવાનો નિષેધ કરનારું સૂત્ર છે... (૮૨૪)

જં વા-સદ્દો પયડો, પક્ષંતરસૂયગો તહિં અત્થિ ।

સંપુત્રં વા વંદઇ, કહ્ઢઇ વા તિન્નિ ડ થુઈઓ ॥ ૮૨૫ ॥

યદ્ ‘વા’ શબ્દઃ પ્રકટઃ પક્ષાન્તરસૂચકસ્ત્રાઽસ્તિ ।

સંપૂર્ણા વા વન્દતે, કર્ષતિ વા તિસ્ત્રસ્તુ સ્તુતીઃ ॥ ૮૨૫ ॥

કેમ કે બીજા પક્ષને સૂચવનારો ‘વા’ શબ્દ સ્પષ્ટપણે ત્યાં રહેલો છે જેનો અર્થ- સંપૂર્ણ ચૈત્યવંદના કરે અથવા ત્રણ સ્તુતિઓ બોલે. (૮૨૫)

एसो वि हु भावत्थो, संभाविज्जइ इमस्स सुत्तस्स ।

ता अन्नत्थं सुत्तं, अन्नत्थ न जोइउं जुत्तं ॥ ૮૨૬ ॥

एषोऽपि खलु भावार्थः संभाव्यतेऽस्य सूत्रस्य ।

ततोऽन्यार्थं सूत्रमन्यत्र न योजयितुं युक्तम् ॥ ૮૨૬ ॥

આ સૂત્રનો આવો પણ ભાવાર્થ સંભવી શકે છે તેથી જેનો અર્થ બીજો થતો હોય તેવા સૂત્રને અન્ય અર્થ સાથે જોડી દેવું યોગ્ય નથી. (૮૨૬)

(શંકા માનવામાં બીજો દોષ)

જઇ એત્તિયમેત્તં ચિય, જિણવંદણમણુમયં સુએ હુત્તં ।

થુઇ-થોત્તાઇપવિત્તી, નિરત્થિયા હોજ્જ સવ્વાડવિ ॥ ૮૨૭ ॥

યદિ એતાવન્માત્રમેવ જિનવન્દનમનુમતં શ્રુતેઽભવત્ ।

સ્તુતિ-સ્તોત્રાદિપ્રવૃત્તિર્નિરર્થકા ભવેત્ સર્વાડપિ ॥ ૮૨૭ ॥

વળી જો આગમમાં જો આટલું માત્ર જ જિનવંદન અનુજ્ઞાત હોત - સ્વીકારાયું હોત તો સ્તુતિ - સ્તોત્ર વિગેરેની બધી યે પ્રવૃત્તિઓ સાવ નિરર્થક જ થઈ જાય. (૮૨૭)

સંવિગ્ગા વિહિરસિયા, ગીયત્થતમા ય સૂરિણો પુરિસા ।

કહ તે સુત્તવિરુદ્ધં, સામાયારીં પરૂવેંતિ ? ॥ ૮૨૮ ॥

સંવિગ્ના વિધિરસિકા ગીતાર્થતમાશ્ચ સૂરયઃ પુરુષાઃ ।

કથં તે સૂત્રવિરુદ્ધાં સામાચારીં પ્રરૂપયન્તિ ॥ ૮૨૮ ॥

આચાર્ય ભગવંતો મોક્ષાભિલાષી, વિધિના રસીયા અને ઉત્કૃષ્ટ ક્ષાના ગીતાર્થ પુરૂષો હતા, તેઓ સૂત્રથી વિરોધી એવી સામાચારીની પ્રરૂપણા કઈ રીતે કરે? અર્થાત્ ન જ કરે. (૮૨૮)

(બીજું સમાધાન)

અહવા-

ચીવંદણા ડ દુવિહા, નિચ્ચા ઇયરા ડ હોઇ નાયવ્વા ।

તવ્વિસયમિમં સુત્તં, મુણંતિ ગીયા ડ પરમત્થં ॥ ૮૨૯ ॥

અથવા-

ચૈત્યવન્દના તુ દ્વિવિધા નિત્યા ઇતરા તુ ભવતિ જ્ઞાતવ્યા ।

તદ્વિષયમિદં સૂત્રં જાનન્તિ ગીતાસ્તુ પરમાર્થમ્ ॥ ૮૨૯ ॥

અથવા ચૈત્યવન્દના બે પ્રકારે છે- ૧) નિત્ય અને ૨) પ્રાસંગિક, તદ્વિષયક આ સૂત્ર છે, આમાં તત્ત્વ ગીતાર્થ મહાપુરૂષો જાણે છે. (૮૨૯)

સમ્મવિચારિરૂણં, સઓ ય પરઓ ય સમયસુત્તાઈં ।

जो पवयणं विकोवइ, सो नेओ दीहसंसारी ॥ ८३० ॥

सम्यग्विचार्य स्वतश्च परतश्च समयसूत्राणि ।

यः प्रवचनं विगोपायति स ज्ञेयो दीर्घसंसारी ॥ ८३० ॥

જે પોતાના ક્ષયોપશમથી અથવા બીજા પાસે વિનયથી આગમ ગ્રન્થોને બરાબર વિચાર્યા વગર શાસનની અવહેલના કરે છે તેને દીર્ઘસંસારી જાણવો. (૮૩૦)

(દુઃખમકાળના જીવોની પરિસ્થિતિ)

दूसमदोसा जीवो, जं वा तं वा मिसंतरं पप्य ।

चयइ बहुं करणिजं, थेवं पडिवज्जइ सुहेण ॥ ८३१ ॥

दुष्पमदोषाद् जीवो यद् वा तद् वा मिषान्तरं प्राप्य ।

त्यजति बहु करणीयं स्तोर्कं प्रतिपद्यते सुखेन ॥ ८३१ ॥

દુઃખમનામના પાંચમા આરાના દોષથી જીવ જેવું તેવું કોઈ પ્રકારનું બહાનું મેળવી કરવા જેવું ઘણું છોડી દે છે અને સુખેથીકરી શકાય તેવું થોડુંક (ધર્માનુષ્ઠાન) સ્વીકારે છે. (૮૩૧)

एकं न कुणइ मूढो, सुयमुद्दिसिऊण नियकुबोहम्मि ।

जणमन्नं पि पवत्तइ, एवं बीर्यं महापावं ॥ ८३२ ॥

एकं न करोति मूढः श्रुतमुद्दिश्य निजकुबोधे ।

जनमन्यमपि प्रवर्तयति एवं द्वितीयं महापापम् ॥ ८३२ ॥

મોહગ્રસ્ત એવો તે વંદના કરતો નથી તે એક પાપ, અને શ્રુતનો આશરો લઈ પોતાના કુમાર્ગમાં અન્ય લોકોને પણ પ્રવર્તાવે છે આ બીજું મહાપાપ થયું. (૮૩૨)

उप्यन्नसंसया ज्ञे, सम्मं पुच्छंति नेव गीयत्ये ।

चुक्कंति सुद्धमग्गा, ते पल्लवगाहिपंडिच्चा ॥ ८३३ ॥

उत्पन्नसंशया ये सम्यक् पृच्छन्ति नैव गीतार्थान् ।

अश्रयन्ति शुद्धमार्गात् ते पल्लवग्राहिपाण्डित्याः ॥ ८३૩ ॥

જેઓ શંકા ઉત્પન્ન થયા પછી સાચી રીતે ગીતાર્થોને પૂછતા નથી તે માત્ર ઉપર ઉપરના શબ્દાર્થને જાણનારા પણ રહસ્યનો તાગ નહીં મેળવી શકનારા શુદ્ધ માર્ગથી ભ્રષ્ટ થાય છે. (૮૩૩)

અલમેત્થ વિત્થરેણં, વંદિય સન્નિહિયચેડયાણેવં ।

અવસેસચેડયાણં, વંદણપણિહાણકરણત્થં ॥ ૮૩૪ ॥

અલમત્ર વિસ્તરેણ વન્દિત્વા સન્નિહિતચૈત્યાન્યેવમ્ ।

અવશેષચૈત્યાનાં વન્દનપ્રણિધાનકરણાર્થમ્ ॥ ૮૩૪ ॥

અહીં વધારે વિસ્તાર કરવાથી સર્યુ. આ પ્રમાણે નજીક રહેલા જિનચૈત્યોને વંદના કરી બાકીના જિનચૈત્યોને વંદન કરવા પ્રણિધાન કરવા માટે... (૮૩૪)

પુવ્વવિહાણેણ પુણો, મ્હણિત્તુ સક્કત્થયં તઓ કુણ્ઠ ।

જિણચેડયપણિહાણં, સંવિગ્ગો મુત્તસુત્તી ॥ ૮૩૫ ॥

પૂર્વવિધાનેન પુનર્મ્હણિત્વા શક્રસ્તવં તતઃ કરોતિ ।

જિનચૈત્યપ્રણિધાનં સંવિગ્નો મુક્તાશુક્ત્યા ॥ ૮૩૫ ॥

પૂર્વોક્ત વિધિથી ફરી નમુત્યુણં કહી ત્યાર પછી મુક્તાશુક્તિ મુદ્રાથી સંવિગ્ન સાધક જિનચૈત્યોને વંદના કરવાનું પ્રણિધાન કરે છે. (૮૩૫)

મૂલમ્-

જાવંતિ ચેડયાઈં, ઉડ્ઢે ય અહે ય તિરિયલો ૯ ય ।

સવ્વાઈં તાઈં વંદે, ઇહ સંતો તત્થ સંતાઈં ॥ ૮૩૬ ॥

યાવન્તિ ચૈત્યાનિ ઊર્ધ્વં ચાધશ્ચ તિર્યગ્લોકે ચ ।

સર્વાણિ તાનિ વન્દે ઇહ સન્ તત્ર સન્તિ ॥ ૮૩૬ ॥

ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક અને તિર્યર્ણલોકમાં જેટલા જિનચૈત્યો છે તે સર્વને, અહીં રહેલો હું ત્યાં રહેલા સર્વને વંદના કરું છું. (૮૩૬)

(શકસ્તવનું પ્રયોજન)

સક્કત્થણ ઇમિણા, યયાઈં ચેડયાઈં વંદામિ ।

સક્કથયસ્સ ય મ્હણ્ણે, યયં સ્વુ પઓયણં મ્હણિયં ॥ ૮૩૭ ॥

शक्रस्तवेनाऽनेन एतानि चैत्यानि वन्दे ।

शक्रस्तवस्य च भणने एतत्खलु प्रयोजनं भणितम् ॥ ८३७ ॥

आ शक्रस्तव वडे आ जिनचैत्योने हुं वंदना करुं छुं, आम जवति...पडेवां
शक्रस्तवने भक्षवानुं आ प्रयोजन बताव्युं. (८३७)

ततो य भावसारं, भणिरुणं छोभवदणं विहिणा ।

साहुगयं पणिहारणं, करेइ एयाए गाहाए ॥ ८३८ ॥

ततश्च भावसारं भणित्वा स्तोभवन्दनं विधिना ।

साधुगतं प्रणिधानं करोति एतया गाथया ॥ ८३८ ॥

त्यार पछी भावोद्धासथी विधिपूर्वक 'ईश्वरि भगवन्तो... ' ३५
थोभवदण करी नीयेनी गाथा वडे साधु भगवन्तोने लगतुं प्रणिधान करे.
(८३८)

(साधुगत प्रणिधान)

मूलम् -

जावंत केइ साहु, भरहे-रवय(ए)महाविदेहे य ।

सव्वेसि तेसि पणओ, तिविहेण तिट्ठविरयाणं ॥ ८३९ ॥

यावन्तः केऽपि साधवो भरतै-रवते महाविदेहे च ।

सर्वेषां तेषां प्रणतः त्रिविधेन त्रिदण्डविरतानाम् ॥ ८३९ ॥

भरतक्षेत्र, औरवत क्षेत्र अने महाविदेह क्षेत्रमां जेटला साधुभगवन्तो छे,
भनदंड-वयनदंड-कायदंड अम त्रण दंडोथी करण-करावण अने अनुभोदन अम
त्रण प्रकारे अटकेला ते सर्वेने हुं नमस्कार करुं छुं. (८३९)

ततो अतित्तचित्तो, जिणेदगुणवन्नणेण भुज्जो वि ।

सुकइनिबद्धं सुद्धं, थयं च थोत्तं च वज्जरइ ॥ ८४० ॥

ततोऽतृप्तचित्तो जिनेन्द्रगुणवर्णनेन भूयोऽपि ।

सुकविनिबद्धं शुद्धं स्तवं च स्तोत्रं च कथयति ॥ ८४० ॥

त्यार पछी आटला जिनेश्वर भगवन्तोना गुणोनुं वर्णन करवाथी पण

अतृप्त मनवाणो इरीथी पञ्च सारा कविओअे बनावेला विशुद्ध अेवा स्तव
अने स्तोत्रने कडे. (८४०)

(स्तव अने स्तोत्र)

सकयभासाबद्धो, गंभीरत्थो थओ त्ति विक्खाओ ।

पाययभासाबद्धं, थोत्तं विविहेहिं छंदेहिं ॥ ८४१ ॥

संस्कृतभाषाबद्धो गम्भीरार्थः स्तव इति विख्यातः ।

प्राकृतभाषाबद्धं स्तोत्रं विविधैश्छन्दोभिः ॥ ८४१ ॥

संस्कृत भाषामां रयायेली गंभीर अर्थवाणी रयना स्तवना नामथी
विष्यात थयेली छे. ज्यारे प्राकृत भाषामां विविध छन्दोथी रयायेली रयनाने
स्तोत्र कडे छे. (८४१)

गंभीरमहुरघोसं, तह तह थोत्ताइयं भणेजाह ।

जह जायइ संवेगं, सुणमाणणं परेसिं पि ॥ ८४२ ॥

गम्भीरमधुरघोषं तथा तथा स्तोत्रादिकं भणेत ।

यथा जायते संवेगः श्रृण्वतां परेषामपि ॥ ८४२ ॥

गंभीर अने मधुर अवाजे तेवी तेवी रीते स्तोत्र विगेरे कडे के जेथी
सांभणनारा बीजने पञ्च संवेग रसनी उत्पत्ति थाय. (८४२)

विविहमहाकइरइओ, वन्नजंतो विचित्तउत्तीहिं ।

कस्स न हरेइ हिययं, तित्थंकरगुणगणो गुरुओ ? ॥ ८४३ ॥

विविधमहाकविरचितो वर्ण्यमानो विचित्रोक्तिभिः ।

कस्य न हरति हृदयं तीर्थंकरगुणगणो गुरुकः ॥ ८४३ ॥

विविध महाकविओअे रयेलो, विविध युक्तिओथी वर्षवातो मछान अेवो
तीर्थंकरोना गुणोनी समूह कोना हृदयनुं हरण करतो नथी ? (८४३)

भक्तिभरनिम्बरमणो, वंदित्ता संव्वजगइबिंबाई ।

मूलपडिमाइ पुरओ, पुणो वि सकत्थयं पढइ ॥ ८४४ ॥

भक्तिभरनिर्भरमना वन्दित्वा सर्वजगतीबिम्बानि ।

मूलप्रतिमायाः पुरतः पुनरपि शक्रस्तवं पठति ॥ ८४४ ॥

ભક્તિના સમૂહથી વ્યાપ્ત મનવાળો સમગ્ર જગતમાં રહેલા જિનબિંબોને વંદન કરીને મૂળ પ્રતિમાની સમક્ષ ફરીથી શક્રસ્તવને કહે છે. (૮૪૪)

चीवंदणकयकिच्चो, पमोयरोमंचचच्चियसरीरो ।

सकथएणं वंदिय, अहिमयफलपत्थणं कुणइ ॥ ८४५ ॥

चैत्यवन्दनकृतकृत्यः प्रमोदरोमाञ्चचर्चितशरीरः ।

शक्रस्तवेन वन्दित्वा अभिमतफलप्रार्थनां करोति ॥ ८४५ ॥

ચૈત્યને વંદન કરવાથી કૃતકૃત્ય થયેલો, હર્ષથી ઊભા થયેલા રોમાંચથી શોભતા શરીરવાળો સાધક 'નમુત્યુષં' વડે વંદન કરી ઇષ્ટફળની પ્રાર્થના કરે છે. (૮૪૫)

दुक्खक्खय कम्मक्खय समाहिमरणं च बोहिलाभो य ।

संपज्जउ मह एयं, तुह नाह ! पणामकरणेणं ॥ ८४६ ॥

दुःखक्षयः कर्मक्षयः समाधिमरणं च बोधिलाभश्च ।

संपद्यतां ममैतत्तव नाथ ! प्रणामकरणेन ॥ ८४६ ॥

હે નાથ ! આપને પ્રણામ કરવાથી મને દુઃખનો નાશ, કર્મનો ક્ષય, સમાધિયુક્ત મરણ અને બોધિ - ભવાંતરમાં જિનધર્મની પ્રાપ્તિ - આટલું મને મળો. (૮૪૬)

अहवा -

जय वीयराय ! जगगुरु ! होउ ममं तुह पभावओ भयवं ! ।

भवनिव्वेओ मागाणुसारिया इहफलसिद्धी ॥ ८४७ ॥

अथवा-

जय वीतराग ! जगद्गुरु ! भवतु मम तव प्रभावतो भगवन् ! ।

भवनिर्वेदो मार्गानुसारिता इष्टफलसिद्धिः ॥ ८४७ ॥

અથવા, હે વીતરાગ ! આપ જય પામો, હે જગદ્ગુરુ ! હે પરમાત્મા ! મને આપના પ્રભાવથી સંસાર પ્રત્યે ઉદ્વિગ્નતા, માર્ગાનુસારિતા અને ઈચ્છિત

ફળની પ્રાપ્તિ થાઓ. (૮૪૭)

લોગવિરુદ્ધચ્ચાઓ, ગુરુજનપૂયા પરત્થકરણં ચ ।

સુહગુરુજોગો તવ્વયણસેવણા આભવમસ્વંડા ॥ ૮૪૮ ॥

લોકવિરુદ્ધત્યાગો ગુરુજનપૂજા પરાર્થકરણં ચ ।

શુભગુરુયોગસ્તદ્વચનસેવના આભવમસ્વંડા ॥ ૮૪૮ ॥

લોકમાં વિરુદ્ધ ગણાતા કાર્યોનો ત્યાગ, માતા-પિતા વિ. વડીલજનોની સેવા, પરાર્થકરણ, સદ્ગુરુની પ્રાપ્તિ અને આજીવન અખંડપણે તેમની આજ્ઞાનું પાલન (આટલું મને પ્રાપ્ત થાઓ.) (૮૪૮)

વારિજ્ઞ જ્ઞ વિ નિયાણબંધણં વીઅરાય ! તુહ સમયે ।

તહવિ મમ હુજ્ઞ સેવા, ભવે ભવે તુમ્હ ચલણાણં ॥ ૮૪૯ ॥

વાર્યતે યદ્યપિ નિદાનબન્ધનં વીતરાગ ! તવ સમયે ।

તથાપિ મમ ભવેત્સેવા ભવે ભવે યુષ્માકં ચરણાનામ્ ॥ ૮૪૯ ॥

હે વીતરાગ ! જો કે તમારા શાસનમાં નિયાણું કરવાની ના પાડી છે છતાં પણ ભવોભવ આપના ચરણકમળની સેવા મને પ્રાપ્ત થજો. (૮૪૯)

(પ્રણિધાનની આવશ્યકતા)

એસિં એગયરં, પણિહાણં નિયમઓ ય કાયવ્વં ।

પણિહાણંતા જમ્હા, સંપુન્ના વંદણા મણિયા ॥ ૮૫૦ ॥

એતેષામેકતરત્ પ્રણિધાનં નિયમતશ્ચ કર્તવ્યમ્ ।

પ્રણિધાનાન્તા યસ્માત્ સંપૂર્ણા વન્દના મણિતા ॥ ૮૫૦ ॥

આમાંથી કોઈ પણ એક પ્રણિધાન અવશ્ય કરવું જોઈએ કેમકે જે વંદનામાં છેલ્લે પ્રણિધાન-પ્રાર્થના હોય તેને જ સમ્પૂર્ણ વંદના કહી છે. (૮૫૦)

ઉલ્લાસવિસેસાઓ, એત્તો અહિયં પિ ચિત્તઉત્તીહિં ।

પયડિયમાવાઇસયં, કીરંતં ગુણકરં ચેવ ॥ ૮૫૧ ॥

ઉલ્લાસવિશેષાદ્ ઇતોઽધિકમપિ ચિત્રોક્તિભિઃ ।

પ્રકટિતમાવાતિશયં ક્રિયમાણં ગુણકરમેવ ॥ ૮૫૧ ॥

વિશેષ ભાવોદ્ધાસ જાગે તો આનાથી પણ અધિક આશ્ચર્યકારી યુક્તિઓ વડે હૃદયના ભાવોના અતિશયને પ્રકટ કરતી પ્રાર્થના કરવી લાભદાયી જ છે. (૮૫૧)

अहिए भावुल्लासे, अहियाहियकरणपरिणई होइ ।
तह भाववंदणाए, लक्खणमेयं जओ भणियं ॥ ८५२ ॥
अधिके भावोल्लासे अधिकाधिककरणपरिणतिर्भवति ।
तथा भाववन्दनाया लक्षणमेतद् यतो भणितम् ॥ ८५२ ॥

અધિક ભાવોદ્ધાસ હોતે છતે વધારે ને વધારે કરવાનો પરિણામ જાગે છે વળી ભાવવંદનાનું લક્ષણ પણ આ પ્રમાણે બતાવ્યું છે. (૮૫૨)

(દ્રવ્ય-ભાવ વંદનાના લક્ષણો)

वेलाएँ विहाणेण य, तग्गयचित्ताइणा य विन्नेओ ।
तव्वुड्ढिभावभावेहिँ, तह य दव्वे-यरविसेसो ॥ ८५३ ॥
वेलायां विधानेन च तद्गतचित्तादिना च विज्ञेयः ।
तद्बुद्धिभावभावैस्तथा च द्रव्ये-तरविशेषः ॥ ८५३ ॥

યથોચિત સમયની કાળજીથી, વિધિપૂર્વક, સ્તોત્રાદિમાં જ મગ્ન ચિત્ત અને ભાવોદ્ધાસ - આ બધાની હાજરી કે ગેરહાજરીથી જ દ્રવ્ય અને ભાવવંદનાનો ભેદ પડે છે. (૮૫૩)

(શંકા)

इह कस्सइ होज्ज मई, नियाणकरणं इमं तु पच्चक्खं ।
जं पत्थणपणिहाणं, कीरइ परिथूलबुद्धीहिँ ॥ ८५४ ॥
इह कस्यचिद् भवेद् मतिर्निदानकरणमिदं तु प्रत्यक्षम् ।
यत् प्रार्थनाप्रणिधानं क्रियते परिस्थूलबुद्धिभिः ॥ ८५४ ॥

અહીં કોઈની બુદ્ધિ આ પ્રમાણે થાય - આ તો સાક્ષાત્ નિયાણું જ કરાય છે કેમકે અત્યંત સ્થુલબુદ્ધિવાળા જીવો વડે પ્રાર્થનાનું જ પ્રણિધાન કરાય છે. (૮૫૪)

सुव्वइ य दसाईसु, तित्थयरम्मि वि नियाणपडिसेहो ।

तम्हा न जुत्तमेयं, पणिहाणं अह गुरू भणइ ॥ ८५५ ॥

श्रूयते च दशादिषु तीर्थकरेऽपि निदानप्रतिषेधः ।

तस्माद् न युक्तमेतत् प्रणिधानमथ गुरुर्भणति ॥ ८५५ ॥

જ્યારે દશાશ્રુતસ્કન્ધાદિ સૂત્રોમાં તો તીર્થકરપણાનું નિયાણું કરવાનો પણ નિષેધ કર્યો છે તેથી આ પ્રણિધાન કરવું યોગ્ય નથી. હવે ગુરુદેવ તેનો પ્રત્યુત્તર આપે છે. (૮૫૫)

(સમાધાન-ત્રણ પ્રકારનું નિયાણું)

જં સંસારનિમિત્તં, પણિહાણં તેં સુ ભન્નइ નિયાણં ।

તં તિવિહં ઇયલોણ, પરલોણ કામભોગેસુ ॥ ૮૫૬ ॥

યત્ સંસારનિમિત્તં પ્રણિધાનં તત્ ક્વલુ ભણ્યતે નિદાનમ્ ।

તત્ ત્રિવિધમ્-ઇહલોકે પરલોકે કામભોગેસુ ॥ ૮૫૬ ॥

જે સંસાર નિમિત્તક પ્રણિધાન હોય (સંસારના પદાર્થોની પ્રાર્થના હોય) તેને જ નિયાણું કહેવાય છે. આ નિયાણું ત્રણ પ્રકારનું હોય છે. ૧) ઈહલોક વિષયક ૨) પરલોક વિષયક ૩) કામભોગ વિષયક. (૮૫૬)

(ઈહલોકનિયાણું)

સોહગ્ગ-રજ્જ-બલ-રૂવસંપયા માણુસમ્મિ લોગમ્મિ ।

જં પત્થિજ્જइ ધમ્મા, ઇહલોયનિયાણમેયં તુ ॥ ૮૫૭ ॥

સૌભાગ્ય-રાજ્ય-બલ-રૂપસંપદા માનુષે લોકે ।

યત્ પ્રાર્થ્યતે ધર્માદ્ ઇહલોકનિદાનમેતત્ તુ ॥ ૮૫૭ ॥

આ મનુષ્ય લોકમાં ધર્મથી સૌભાગ્ય-રાજ્ય-બળ રૂપ અને સંપત્તિની જે પ્રાર્થના કરાય તે ઈહલોક નિયાણું છે. (૮૫૭)

(પરલોકનિયાણું)

વેમાણિયાઇસિદ્ધી, ઇંદત્તાઈણ પત્થણા જા ડા ૩ ।

પરલોયનિયાણમિણં, પરિહરિયવ્વં પયત્તેણ ॥ ૮૫૮ ॥

वैमानिकादिसिद्धिरिन्द्रत्वादीनां प्रार्थना या तु ।

परलोकनिदानमिदं परिहर्तव्यं प्रयत्नेन ॥ ८५८ ॥

वैमानिक देवपशानी प्राप्ति के इन्द्रपशानी प्राप्तिनी प्रार्थना ते परलोक
नियाशुं छे. तेनो प्रयत्नपूर्वक परिहार करवो जेठअ. (८५८)

(कामभोगनियाशु)

जो पुण सुकयसुधम्मो, पच्छा मग्गइ भवे भवे भोत्तुं ।

सद्दाइकामभोगे, भोगनियाणं इमं भणियं ॥ ८५९ ॥

यः पुनः सुकृतसुधर्मः पश्चाद् मार्गयति भवे भवे भोक्तुम् ।

शब्दादिकामभोगान् भोगनिदानमिदं भणितम् ॥ ८५९ ॥

वणी जेष्ठे आ भवमां सम्यग् धर्मने सुंदर कर्या पछी भवोभव शब्दादि
विषयोना भोगने भोगववाने ईच्छे छे ते भोगनियाशुं कहेवाय छे. (८५८)

तह जं कोवाइसया, वह-बंधण-मारणाइपणिहाणं ।

दीवायणपमुहाणं, तं पि नियाणं महापावं ॥ ८६० ॥

तथा यत् कोपातिशयाद् वध-बन्धन-मारणादिप्रणिधानम् ।

द्वैपायनप्रमुखाणां तदपि निदानं महापापम् ॥ ८६० ॥

तथा जे अत्यंत क्रोधथी द्वैपायन वगेरेअे करेलुं कतल करवी, बांधी राभवुं,
पीडाथी मारवुं वगेरेनी ईच्छे ते पण अति पापिष्ठ नियाशुं छे. (८६०)

एएसि नियाणाणं, लक्खणमेगं पि नत्थि पणिहाणे ।

ता कह भणसि नियाणं ?, तहाहिभावेहि तस्सत्थं ॥ ८६१ ॥

एतेषां निदानानां लक्षणमेकमपि नास्ति प्रणिधाने ।

ततः कथं भणसि निदानं तथाऽधिभावय तस्यार्थम् (तथाहि
भावय तच्छास्त्रम्) ॥ ८६१ ॥

आ नियाशाओमांनुं अेक पण लक्षण आ प्रार्थनामां नथी तो पछी तेने
नियाशुं केम कहे छे ? वणी तुं अे प्रार्थनाना अर्थने बराबर विचार. (८६१)

(दुःप्रक्षय-कर्मक्षय)

સારીર-માણસાણં, દુઃખાણ સ્વઓ ત્તિ હોઈ દુઃખસ્વઓ ।

નાણાવરણાઈ, કમ્માણ સ્વઓ ડ કમ્મસ્વઓ ॥ ૮૬૨ ॥

શારીર-માનસાનાં દુઃખાનાં ક્ષય ઇતિ ભવતિ દુઃખક્ષયઃ ।

જ્ઞાનાવરણાદીનાં કર્મણાં ક્ષયસ્તુ કર્મક્ષયઃ ॥ ૮૬૨ ॥

શારીરિક અને માનસિક દુઃખોનો નાશ થાય તે દુઃખક્ષય અને જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોનો નાશ તે કર્મક્ષય થયો. (૮૬૨)

(સમાધિમરણ)

ભન્નઈ સમાહિમરણં, રાગદ્વોસેહિં વિપ્પમુક્કાણં ।

દેહસ્સ પરિચ્ચાઓ, ભવંતકારી ચરિત્તીણં ॥ ૮૬૩ ॥

મળ્યતે સમાધિમરણં રાગ-દ્વેષૈર્વિપ્રમુક્તાનામ્ ।

દેહસ્ય પરિત્યાગો ભવાન્તકારી ચરિત્રિણામ્ ॥ ૮૬૩ ॥

રાગ અને દ્વેષથી સંપૂર્ણ મૂકાયેલા - વીતરાગી એવા ચારિત્રધરોનો સંસારનો અન્ત કરનારો દેહનો સંપૂર્ણ ત્યાગ તેને સમાધિમરણ કહેવાય છે. (૮૬૩)

સમ્મચરણાઈ બોહી, તીસે લાભો ભવે ભવે પત્તી ।

કમ્મક્ષયહેડત્તા, સિદ્ધફલો નિયમઓ ઇસો ॥ ૮૬૪ ॥

સમ્યક્ચરણાદિ બોધિઃ તસ્યા લાભો ભવે ભવે પ્રાપ્તિઃ ।

કર્મક્ષયહેતુત્વાત્ સિદ્ધફલો નિયમત ઇષઃ ॥ ૮૬૪ ॥

સમ્યક્ત્વ-ચારિત્ર વિ. બોધિ કહેવાય, તેનો લાભ એટલે ભવોભવ પ્રાપ્તિ થાઓ. આમ આ કર્મક્ષયનું કારણ હોવાથી અવશ્ય મોક્ષફલક છે. (૮૬૪)

(મોક્ષના કારણોની જ પ્રાર્થના)

સંપજ્ઞઠ મહં ઇયં, તુહ નાહ પણામકરણઓ સુગમં ।

મોક્ષવંગમેવ સકલં, પત્થિયમેયમ્મિ પણિહાણે ॥ ૮૬૫ ॥

સંપદ્યતાં મમૈતત્ તવ નાથ ! પ્રણામકરણતઃ સુગમમ્ ।

મોક્ષાઙ્ગમેવ સકલં પ્રાર્થિતમેતસ્મિન્ પ્રણિધાને ॥ ૮૬૫ ॥

‘હે નાથ ! આપને પ્રણામ કરવાથી મને આ પ્રાપ્ત થાઓ’ આ પદ સરળ છે. આમ આ પ્રણિધાનમાં બધા મોક્ષના કારણભૂત પદાર્થોની જ માંગણી કરાઈ છે. (૮૬૫)

દુઝયમ્મિ વિ પણિહાણે, ભવનિવ્વેયાઈ સિવફલં ચેવ ।
તો નત્થિ અત્થમેઓ, વંજણરયણા પરં ભિન્ના ॥ ૮૬૬ ॥
દ્વિતીયસ્મિન્નપિ પ્રણિધાને ભવનિવેદાદિ શિવફલમેવ ।
તતો નાસ્તિ અર્થભેદો વ્યજ્જનરચના પરં ભિન્ના ॥ ૮૬૬ ॥

બીજી પ્રાર્થનામાં પણ ભવનિવેદ વિગેરે મોક્ષના ફળને આપનારી જ માંગણીઓ છે તેથી અર્થની જરા પણ ભિન્નતા નથી, માત્ર શબ્દોની રચના જુદી છે. (૮૬૬)

એતો ચ્ચિય એગયરં, પણિહાણં નિયમઓ ય કાયવ્વં ।
ઇય પુવ્વિં ઉવઈદ્દં, દુહાઽવિ ન નિયાણમેયં તિ ॥ ૮૬૭ ॥
ઇત એવ એકતરત્ પ્રણિધાનં નિયમતશ્ચ કર્તવ્યમ્ ।
ઇતિ પૂર્વમુપદિદ્દં દ્વિધાઽપિ ન નિદાનમેતદિતિ ॥ ૮૬૭ ॥

તેથી આ બેમાંથી કોઈ પણ એક પ્રણિધાન તો અવશ્ય કરવું જોઈએ, આમ પહેલા કહેલું બન્ને પ્રકારનું પણ પ્રણિધાન એ નિયાણું નથી. (૮૬૭)

કમ્મક્કલયત્થમીડા, તત્તો નિયમેણ હોઈ કિર મોક્કો ।
જઈ સો વિ ન પત્થિજ્જઈ, ઘમ્મે આલંબણં કયરં ? ॥ ૮૬૮ ॥
કર્મક્ષયાર્થમીડા તતો નિયમેન ભવતિ કિલ્લ મોક્ષઃ ।
યદિ સોઽપિ ન પ્રાર્થયત્તે ઘર્મે આલમ્બનં કતરત્ ॥ ૮૬૮ ॥

કર્મના ક્ષય માટે પ્રાર્થના અને તેનાથી (કર્મક્ષયથી) અવશ્ય મોક્ષ થાય છે. જો મોક્ષની પણ પ્રાર્થના ન કરાય તો ધર્મમાં આલંબન શેનું ? (૮૬૮)

આલંબણનિરવેક્કા, કિરિયા નિયમેણ દવ્વકિરિય ત્તિ ।
સંમુચ્છિમપાયાણં, પાયં તુચ્છપ્ફલા હોઈ ॥ ૮૬૯ ॥
આલમ્બનનિરપેક્ષા ક્રિયા નિયમેન દ્રવ્યક્રિયેતિ ।

संमूर्च्छिमप्रायाणां प्रायः तुच्छफला भवति ॥ ८६९ ॥

આલંબનથી નિરપેક્ષ ક્રિયા એ અવશ્ય દ્રવ્યક્રિયા બને છે. અને આલંબન વિનાના સંમૂર્ચ્છિમ જેવા જીવોની એ ક્રિયા તુચ્છ ફળને આપનારી બને છે. (૮૬૯)

अहवा-

सुत्तम्मि चेव भणियं, पत्थणमारोग-बोहिलाभस्स ।

तम्हा कायव्वमिणं, पणिहाणं नो खलु नियाणं ॥ ८७० ॥

अथवा-

सूत्रे एव भणितं प्रार्थनमारोग्य-बोधिलाभस्य ।

तस्मात् कर्तव्यमिदं प्रणिधानं नो खलु निदानम् ॥ ८७० ॥

અથવા સૂત્રમાં જ આરોગ્ય અને બોધિલાભની પ્રાર્થના કહી છે, તેથી આ પ્રણિધાનને પણ કરવું જોઈએ, તે નિયાણું નથી. (૮૭૦)

जो वि भणिओ दसाइसु, तित्थगरम्मि वि नियाणपडिसेहो ।

तित्थगररिद्धिअभिसंगभावओ सो वि जुत्तो त्ति ॥ ८७१ ॥

योऽपि भणितो दशादिषु तीर्थकरेऽपि निदानप्रतिषेधः ।

तीर्थकरदूर्ध्यभिष्वङ्गभावतः सोऽपि युक्त इति ॥ ८७१ ॥

વળી દશાશ્રુતસ્કન્ધાદિને વિષે તીર્થકરને વિષે પણ (તીર્થકર બનવાનું પણ) નિયાણું કરવાનો જે નિષેધ કર્યો છે પણ તીર્થકરની સમૃદ્ધિ પરના રાગથી થતો ડોવાથી (નિષેધ) યોગ્ય જ છે. (૮૭૧)

न य पत्थिया वि लब्भइ, साभिस्संगेहिं तारिसा पयवी ।

निस्संगभावसज्झा, जम्हा सा मुत्तिहेउत्ता ॥ ८७२ ॥

न च प्रार्थिताऽपि लभ्यते साभिष्वङ्गैस्तादृशी पदवी ।

निस्सङ्गभावसाध्या यस्मात् सा मुक्तिहेतुत्वात् ॥ ८७२ ॥

રાગયુક્ત આત્માઓ વડે પ્રાર્થના કરાય તો પણ તેવી પદવી પ્રાપ્ત થતી નથી કેમ કે તે પદવી તો મોક્ષનું કારણ ડોવાથી નિસંગ ભાવથી સાધ્ય છે.

(૮૭૨)

(પંચાશકની સાક્ષી)

મણિયં ચ-

एवं च दसाईसुं तित्थयरम्मि वि नियाणपडिसेहो ।
जुतो भवपडिबद्धं, साहिस्संगं तयं जेण ॥ ८७३ ॥

મણિતં ચ-

एवं च दशादिषु तीर्थकरेऽपि निदानप्रतिषेधः ।
युक्तो भवप्रतिबद्धं साभिष्वङ्गं तकद् येन ॥ ८७३ ॥

કહ્યું છે કે- આ પ્રમાણે દશાશ્રુતસ્કન્ધાદિ શાસ્ત્રોમાં તીર્થકરપણાને વિષે પણ નિયાણું કરવાનો નિષેધ કર્યો છે તે યોગ્ય જ છે કેમ કે તે નિયાણું પણ સંસારથી સંબદ્ધ અને રાગયુક્ત છે. (૮૭૩)

कयमेत्थ पसंगेणं, एवं पणिहाणसंगया एसा ।
संपुन्ना उक्कोसा निदिद्धा वंदणा लद्धा ॥ ८७४ ॥

कृतमत्र प्रसङ्गेन एवं प्रणिधानसङ्गतैषा ।
संपूर्णा उत्कृष्टा निर्दिष्टा वन्दना लब्धा ॥ ८७४ ॥

પ્રસંગોચિત ચર્યાથી સર્વું, પ્રણિધાનથી યુક્ત આ ચૈત્યવન્દના 'ઉત્કૃષ્ટા ઉત્કૃષ્ટા' તરીકે જેનો નિર્દેશ કરાયો છે તેવી વંદના થઈ. (૮૭૪)

उत्सर्गेण स च्चिय, कायव्वा सुद्धमग्गामीहिं ।
सेसा उ देसकालादवेक्खणा होइ अइविहा ॥ ८७५ ॥

उत्सर्गेण सैव कर्तव्या शुद्धमार्गगामिभिः ।
शेषा तु देशकालाद्यपेक्षणाद् भवति अष्टविधा ॥ ८७५ ॥

વિશુદ્ધ માર્ગ પર જનારા જીવોએ ઉત્સર્ગથી તે જ વંદના કરવી જોઈએ, અને દેશ-કાળને અપેક્ષીને બાકીની આઠ પ્રકારની હોય છે (તે કરી શકાય). (૮૭૫)

(અપવાદ ક્યારે)

वित्तिकिरियाविरोहो, अववायनिबंधणं गिहत्थाणं ।

किरियंतरकालाइक्कमाइभावो सुसाहूणं ॥ ८७६ ॥

वृत्तिक्रियाविरोधोऽपवादनिबन्धनं गृहस्थानाम् ।

क्रियान्तरकालातिक्रमादिभावः सुसाधूनाम् ॥ ८७६ ॥

आજીવિકા માટેની ક્રિયામાં બાધ આવવો તે ગૃહસ્થોને માટે અપવાદનું કારણ છે (બાધ આવતો હોય તો નાની ચૈત્યવંદના કરવા રૂપ અપવાદ આચરી શકે) અને સુસાધુ ભગવંતોને બીજી ક્રિયાઓનો કાળ પસાર થઈ જતો હોય અને તે સિવાય બીજા પણ કાર્યો અપવાદનું કારણ બને છે. (૮૭૬)

જઓ-

દ્વ્વાઈઈહિ જુત્તસ્સુસ્સગ્ગો તદુચિયં અણુદ્દાણં ।

રહિયસ્સ તમવવાઓ, જહોચિયં જુત્તમુભયં પિ ॥ ૮૭૭ ॥

યત:-

દ્રવ્યાદિકૈર્યુક્તસ્યોત્સર્ગસ્તદુચિતમનુષ્ટાનમ્ ।

રહિતસ્ય તદપવાદો યથોચિતં યુક્તમુભયમપિ ॥ ૮૭૭ ॥

દ્રવ્યાદિથી (દ્રવ્યાદિની અનુકૂળતાથી) ઉત્સર્ગ માર્ગ અને ઉત્સર્ગમાર્ગને ઉચિત અનુષ્ઠાન આચરવા યોગ્ય છે અને દ્રવ્યાદિની અનુકૂળતાથી રહિતને તેનો જે અપવાદ હોય તે આચરવા યોગ્ય છે. આમ જ્યારે જે ઉચિત ત્યારે તે આદરવું યોગ્ય છે. (૮૭૭)

ચેડયપરિવાડીए, कालं तह चैडयाई आसज्ज ।

सव्वा वि जहाजोगं, कायव्वा सुद्धबोहेहिं ॥ ८७८ ॥

चैत्यपरिपाट्यां कालं तथा चैत्यानि आसाद्य ।

सर्वाऽपि यथायोगं कर्तव्या शुद्धबोधैः ॥ ८७८ ॥

ચૈત્યપરિપાટીમાં સમય અને વંદના જેને કરવાની છે તે ચૈત્યોને આશ્રયીને વિશુદ્ધબોધવાળા જીવોએ ઉત્કૃષ્ટથી માંડીને જઘન્ય સુધીની બધી ચૈત્યવંદનાઓ યથાયોગ્ય કરવી. (૮૭૮)

सम्भावसुन्दरं जं, य एवं व बहु व धम्मणुड्डाणं ।

होइ सुविसुद्धफलयं, तव्विवरीयं न उ बहुं पि ॥ ८७९ ॥

सद्भावसुन्दरं यत् स्तोकं वा बहु वा धर्मानुष्ठानम् ।

भवति सुविशुद्धफलदं तद्विपरीतं न तु बहु अपि ॥ ८७९ ॥

चित्तना बहुमानना भावथी सुंदर धर्मानुष्ठान थोडुं डोय के घणुं, ते अत्यंत विशुद्ध इणने आपनारुं अने छे ज्यारे बहुमानरहित घणुं अधु करातुं धर्मानुष्ठान पण तेवा इणने आपतुं नथी. (८७८)

किंच-

इह छेय-कूड-रूवगनायं विनायसमयसम्भावा ।

वर्नेति पुव्वमुण्णिणो, तं पुण एयं मुणेयव्वं ॥ ८८० ॥

किंच-

इह छेक-कूट-रूपकज्ञातं विज्ञातसमयसद्भावाः ।

वर्णयन्ति पूर्वमुनयस्तत् पुनरेतद् ज्ञातव्यम् ॥ ८८० ॥

अही आगमना रइस्योने ज्ञाननारा पूर्वकालीन महात्माओ साया अने षोटा इपियानुं द्रष्टान्त अतावे छे ते आ प्रमाझे ज्ञानवुं. (८८०)

(साया अने षोटा इपियानुं द्रष्टान्त)

दव्वेण य टंकेण य, जुत्तो छेओ हु रूवगो होइ ।

टंकविहूणो दव्वे वि न खलु एणंतछेउ त्ति ॥ ८८१ ॥

द्रव्येण च टङ्केन च युक्तच्छेकः खलु रूपको भवति ।

टङ्कविहीनो द्रव्येऽपि न खलु एकान्तच्छेक इति ॥ ८८१ ॥

१ योग्य द्रव्यथी अने उपरनी मछोरथी युक्त इपियो अे ज सायो इपियो छे. २) द्रव्य- (सोना इपादिधातु) योग्य डोय पण उपर मछोर-छाप न डोय तो अेकान्ते सायो इपियो कडेवातो नथी. (८८१)

अदव्वे टंकेण य, कूडो तेण उ विणा उ मुद्द त्ति ।

बालाइविप्पयारणमेत्तफला नियमओ होइ ॥ ८८२ ॥

अद्रव्ये टङ्केन च कूटस्तेन तु विना तु मुद्रेति ।

बालादिविप्रतारणमात्रफला नियमतो भवति ॥ ८८२ ॥

३) द्रव्य योग्य न હોય અને ઉપર મહોર સાચી હોય તો પણ રૂપિયો ખોટો કહેવાય અને ૪) જો મહોર પણ ન હોય તો તેવી મુદ્રા તો બાળકો વિગેરેના ઠગવાના ફળવાળી જ માત્ર થાય છે. અર્થાત્ તેનું કોઈ મૂલ્ય નથી. (૮૮૨)

(દ્રષ્ટાન્ત ઘટાવે છે)

एत्थ पुण वंदणाए, रुप्यसमो होइ चित्तबहुमाणो ।

टंकसमा विज्ञेया, संपुत्रा बाहिरा किरिया ॥ ८८३ ॥

अत्र पुनर्वन्दनायां रूप्यसमो भवति चित्तबहुमानः ।

टङ्कसमा विज्ञेया संपूर्णा बाह्या क्रिया ॥ ८८३ ॥

અહીં વન્દનામાં ચિત્તનો પરમાત્મા પ્રત્યેનો બહુમાનભાવ રૂપિયા જેવો - દ્રવ્ય જેવો જાણવો અને ઉપરની મહોર સમી સંપૂર્ણ એવી બાહ્ય ક્રિયાને જાણવી. (૮૮૩)

दोण्हं पि समाओगो, सुवंदणा छेयरूवगसरिच्छा ।

बीयगरूवगतुल्ला, पमाइणो भत्तिजुत्तस्स ॥ ८८४ ॥

द्वयोरपि समायोगः सुवन्दना छेकरूपकसदृक्षा ।

द्वितीयकरूपकतुल्या प्रमादिनो भक्तियुक्तस्य ॥ ८८४ ॥

૧) ચિત્તનો બહુમાનભાવ અને સમ્પૂર્ણ એવી બાહ્ય ક્રિયા આ બન્નેના સંયોગથી સાચા રૂપિયા જેવી સુવન્દના થાય છે. ૨) ભક્તિ - બહુમાનભાવથી યુક્ત પણ બાહ્ય ક્રિયામાં પ્રમાદી વ્યક્તિની ક્રિયા એ બીજા રૂપિયા જેવી છે. (૮૮૪)

लाभाइनिमित्ताओ, अखंडकिरियं पि कुव्वओ तइया ।

उभयविहूणा नेया, अवंदणा चेव तत्तेणं ॥ ८८५ ॥

लाभादिनिमित्ताद् अखण्डक्रियामपि कुर्वतस्तृतीया ।

उभयविहीना ज्ञेया अवन्दना एव तत्त्वेन ॥ ८८५ ॥

૩) (બહુમાન વગર) લાભ વગેરે મેળવવાના નિમિત્તે અખંડ ક્રિયાને કરે તો પણ તેની વંદના ત્રીજા રૂપિયા જેવી જાણવી. ૪) બહુમાન અને ક્રિયા બન્નેથી રહિત વંદનાને તત્ત્વથી અવંદના જ જાણવી. (૮૮૫)

एसो इह भावत्थो, कायव्वा देसकालमासज्ज ।

अप्पा वा बहुगा वा, विहिणा बहुमाणजुत्तेण ॥ ८८६ ॥

एष इह भावार्थः कर्तव्या देशकालमासाद्य ।

अल्पा वा बहुका वा विधिना बहुमानयुक्तेन ॥ ८८६ ॥

અહીંયા ભાવાર્થ આવો છે - દેશ અને કાળને આશ્રીને થોડી કે ઘણી વંદના કરો તે બહુમાનયુક્તપણે વિધિપૂર્વક કરવી જોઈએ. (૮૮૬)

(ચાર પ્રકારના અનુષ્ઠાન)

अन्नं च जिणमयम्मी, चउव्विहं वन्निर्यं अणुद्दाणं ।

पीइजुयं भत्तिजुयं, वयणपहाणं असंगं च ॥ ८८७ ॥

अन्यच्च जिनमते चतुर्विधं वर्णितमनुष्ठानम् ।

प्रीतियुतम्, भक्तियुतम्, वचनप्रधानम्, असङ्गं च ॥ ८८७ ॥

વળી જિનશાસનમાં ચાર પ્રકારના અનુષ્ઠાનો કહયા છે - ૧) પ્રીતિયુક્ત અનુષ્ઠાન ૨) ભક્તિપૂર્વકનું અનુષ્ઠાન ૩) વચન- આજ્ઞાપ્રધાન અનુષ્ઠાન ૪) અસંગ અનુષ્ઠાન. (૮૮૭)

(પ્રીતિ અનુષ્ઠાન)

जं कुणओ पीइरसो, वड्ढइ जीवस्स उजुसहावस्स ।

बालाईण व रयणे, पीइअणुद्दाणमेयं तु ॥ ८८८ ॥

यत् कुर्वतः प्रीतिरसो वर्धते जीवस्य ऋजुस्वभावस्य ।

बालादीनामिव रत्ने प्रीत्यनुष्ठानमेतत् तु ॥ ८८८ ॥

બાળ-અજ્ઞાની જીવોને રત્નને જોઈને જેમ પ્રીતિ વધે છે તેમ સરળસ્વભાવી જીવને જે અનુષ્ઠાન કરતાં હૃદયમાં પ્રેમનો- સ્નેહનો રસ વધે તે પ્રીતિઅનુષ્ઠાન જાણવું. (૮૮૮)

(ભક્તિ અનુષ્ઠાન)

બહુમાણવિસેસાઓ, મંદવિવેગસ મહ્વજીવસ ।

પુલ્લલસમં કરણં, ભક્તિઅણુઢાણમાહંસુ ॥ ૮૮૯ ॥

બહુમાનવિશેષાદ મન્દવિવેકસ્ય મહ્યજીવસ્ય ।

પૌર્વાત્યસમં કરણં મક્ત્યનુષ્ઠાનમાહુઃ ॥ ૮૮૯ ॥

વિવેક યક્ષુની મંદતાવાળો ભવ્ય જીવ વિશિષ્ટ બહુમાનપૂર્વક પોતાના પૂર્વજોની જેમ અનુષ્ઠાન આદરે તેને મહામુનિઓ ભક્તિ અનુષ્ઠાન કહે છે. (૮૮૯)

(પ્રીતિ-ભક્તિ વચ્ચે ભેદ)

તુલ્લં પિ પાલનાઈ, જાયા-જળણીણ પીઙ્-મક્તિગયં ।

પીઙ્મક્તિસુ(જુ)યાણં, મેઓ નેઓ તહેહં પિ ॥ ૮૯૦ ॥

તુલ્યમપિ પાલનાદિ જાયા-જનન્યોઃ પ્રીતિ-મક્તિગતમ્ ।

પ્રીતિ-મક્તિયુતયોઃ મેદો જ્ઞેયસ્તથેહાઽપિ ॥ ૮૯૦ ॥

પત્ની અને માતાનું એકસરખું પાલન-પોષણ વિ. કરવા છતાં એક પ્રીતિલેખે ગણાય છે એક ભક્તિ રૂપે, તે જ રીતે અહીં પણ પ્રીતિયુક્ત અને ભક્તિયુક્ત અનુષ્ઠાનનો ભેદ જાણવો. (૮૯૦)

(વચનાનુષ્ઠાન)

જો પુણ જિણગુણચેઈસુત્તવિહાણેણ વંદણં કુણ્ઙ ।

વચણાણુઢાણમિણં, ચરિત્તિણો હોઙ્ નિયમેણ ॥ ૮૯૧ ॥

યઃ પુનર્જિનગુણચૈત્યેષૂક્ત(ચૈત્યસૂત્ર)વિધાનેન વન્દનાં કરોતિ ।

વચનાનુષ્ઠાનમિદં ચારિત્રિણો મવતિ નિયમેન ॥ ૮૯૧ ॥

જે વળી જિનેશ્વર પરમાત્માના ગુણોની ચૈત્યવન્દના સૂત્રોક્ત વિધિપૂર્વક વંદના કરે છે તે વચનાનુષ્ઠાન કહેવાય છે અને ચારિત્રધર મહાત્માઓને આ વચનાનુષ્ઠાન અવશ્ય હોય છે. (૮૯૧)

(અસંગાનુષ્ઠાન)

जं पुण अब्भासरसा, सुयं विणा कुणइ फलनिरासंसो ।

तमसंगाणुद्वाणं, विन्नेयं निउणदंसीहिं ॥ ८९२ ॥

यत् पुनरभ्यासरसात् श्रुतं विना करोति फलनिराशंसः ।

तदसङ्गानुष्ठानं विज्ञेयं निपुणदर्शिभिः ॥ ८९२ ॥

વળી કોઈ ફળની આશંસા રાખ્યા વિના સતત અભ્યાસના રસથી શ્રુત વિના જે અનુષ્ઠાન કરે તેને સૂક્ષ્મદર્શી જીવોએ અસંગ અનુષ્ઠાન જાણવું. (૮૯૨)

(વચન-અસંગમાં ભેદ)

कुं भारचक्रभ्रमणं, पढमं दंडा तओ वि तयभावे ।

वयणा-ऽसंगाणुद्वाणभेयकहणे इमं नायं ॥ ८९३ ॥

कुम्भकारचक्रभ्रमणं प्रथमं दण्डात् ततोऽपि तदभावे ।

वचना-ऽसङ्गानुष्ठानभेदकथने इदं ज्ञातम् ॥ ८९३ ॥

કુંભારનો ચાકડો પહેલા દંડના જોરથી ભમે છે પછી તો દંડ છોડી દઈએ તો પણ સ્વયં ભમે છે. વચનાનુષ્ઠાન અને અસંગાનુષ્ઠાનનો ભેદ બતાવવા આ દ્રષ્ટાન્ત કહ્યું છે. (સૌ પ્રથમ જિનવચનથી પ્રવૃત્તિ તે વચનાનુષ્ઠાન, ત્યારબાદ સ્વયંસ્ફુરણાથી થતું અનુષ્ઠાન અસંગાનુષ્ઠાન). (૮૯૩)

पढमं भावलवाओ, पायं बालाइयाण संभवइ ।

ततो वि उत्तरुत्तरसंपत्ती नियमओ होइ ॥ ८९४ ॥

प्रथमं भावलवात् प्रायः बालादिकानां संभवति ।

ततोऽपि उत्तरोत्तरसंप्राप्तिर्नियमतो भवति ॥ ८९४ ॥

બહુ થોડા ભાવથી બાલ વિગેરે જીવોને પ્રાયઃ સૌ પ્રથમ પ્રીતિઅનુષ્ઠાનની પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યાર પછી ઉત્તરોત્તર અનુષ્ઠાનની પ્રાપ્તિ અવશ્ય થાય છે. (૮૯૪)

तम्हा चउव्विहं पि हु, नेयमिणं पढमरूवगसमाणं ।

जम्हा मुणीहिं सव्वं, परमपयनिबंधणं भणियं ॥ ८९५ ॥

તસ્માત્ ચતુર્વિધમપિ खलु नेय(ज्ञेय)मिदं प्रथमरूपकसमानम् ।
यस्माद् मुनिभिः सर्वं परमपदनिबन्धनं भणितम् ॥ ८९५ ॥

તેથી આ ચારે પ્રકારનું અનુષ્ઠાન પહેલા એટલે કે સાચા રૂપિયા જેવું જાણવું કેમકે પૂર્વાચાર્યોએ આ સર્વ પ્રકારના અનુષ્ઠાનને પરમપદ - મોક્ષના કારણભૂત કહ્યું છે. (૮૯૫)

बीयगरूवसमं पि हु, सम्माणुद्वाणकारणत्तेण ।

एगंतेण न दुट्ठं, पुब्बायरिया जओ बेंति ॥ ८९६ ॥

द्वितीयरूपकसममपि खलु सम्यगनुष्ठानकारणत्वेन ।

एकान्तेन न दुष्टं पूर्वाचार्या यतो ब्रुवते ॥ ८९६ ॥

બીજા પ્રકારના રૂપિયા જેવું (બહુમાનપૂર્વક પણ ક્રિયા અશુદ્ધ) અનુષ્ઠાન પણ શુદ્ધ અનુષ્ઠાનનું કારણ હોવાથી એકાન્તે દુષ્ટ નથી કેમકે પૂર્વાચાર્યો કહે છે. (૮૯૬)

(साक्षी)

असदस्स अपरिसुद्धा, किरिया सुद्धाएँ कारणं होइ ।

अ(ज)त्तो विमलं रयणं, सुहेण बज्झं मलं चयइ ॥ ८९७ ॥

अशठस्य अपरिशुद्धा क्रिया शुद्धायाः कारणं भवति ।

यतो विमलं रत्नं सुखेन बाह्यं मलं त्यजति ॥ ८९७ ॥

સરળ જીવોની અશુદ્ધ એવી ક્રિયા પણ શુદ્ધ ક્રિયાનું કારણ બને છે જેમ સ્વભાવથી નિર્મળ રત્ન સુખેથી બાહ્ય મેલનો ત્યાગ કરે છે તેમ. (૮૯૭)

तइयगरूवगतुल्ला, मायामोसाए दोससंसत्ता ।

कारिमरूवयववहारिणो व्व कुजा महाणत्थं ॥ ८९८ ॥

तृतीयकरूपकतुल्या मायामृषया दोषसंसत्ता ।

कृत्रिमरूपकव्यवहारिण इव कुर्याद् महानर्थम् ॥ ८९८ ॥

ત્રીજા રૂપિયા જેવી, માયા અને મૃષાવાદને કારણે અનેક દોષોથી યુક્ત વંદના ખોટા રૂપિયા વેચનારા વેપારીની જેમ મહા અનર્થ કરનારી છે. (ખોટા

રૂપિયા વેચતા પકડાય તો સજા ભારે થાય તેમ ખોટી વંદના કરનારો કર્મસત્તાની ભયંકર સજા પામે). (૮૯૮)

હોઈ ય પાણેસા, અજ્ઞાણાઓ અસદ્દેહાણાઓ ।

કમ્મસ્સ ગુરુત્તાઓ, ભવાભિનંદીણ જીવાણં ॥ ૮૯૯ ॥

ભવતિ ચ પ્રાયેણેષા અજ્ઞાનાદ્ અશ્રદ્ધાનાત્ ।

કર્મણો ગુરુત્વાદ્ ભવાભિનન્દિનાં જીવાનામ્ ॥ ૮૯૯ ॥

આવી વંદના પ્રાય: અજ્ઞાનને કારણે, અશ્રદ્ધાપણાથી તેમજ ભારે કર્મીપણાથી ભવાભિનન્દી જીવોને હોય છે. (ભવાભિનન્દી જીવો પ્રાય: અજ્ઞાની, અશ્રદ્ધાળુ અને ભારેકર્મી હોય છે અને આ દોષોના કારણે વંદના અશુદ્ધ બને છે.) (૮૯૯)

ઉભયવિહૂણા ઉ પુણો, નિયમારાહણવિરાહણારહિયા ।

વિસયબ્બાસગુણાઓ, કયાઈ હોજ્જા સુહનિમિત્તં ॥ ૯૦૦ ॥

ઉભયવિહીના તુ પુનર્નિયમારાધનવિરાધનારહિતા ।

વિષયાભ્યાસગુણાત્ કદાચિદ્ ભવેત્ શુભનિમિત્તમ્ ॥ ૯૦૦ ॥

બહુમાન અને ક્રિયા બન્નેથી વિહીન, વળી નિયત આરાધના કે વિરાધનાથી રહિત વંદના સ્વવિષયક સતત અભ્યાસના લાભથી ક્યારેક શુભનિમિત્ત પ્રાપ્ત કરાવનારી બને. (૯૦૦)

(દ્રષ્ટાન્ત)

જંહ સાવગસ્સ પુત્તો, બહુસો જિણબિંબદંસણગુણેણં ।

અકયસુકઓ વિ મરિડં, મચ્છમવે પાવિઓ સમ્મં ॥ ૯૦૧ ॥

યથા શ્રાવકસ્ય પુત્રો બહુશો જિનબિમ્બદર્શનગુણેન ।

અકૃતસુકૃતોઽપિ મૃત્વા મત્સ્યભવે પ્રાપ્તઃ સમ્યક્ત્વમ્ ॥ ૯૦૧ ॥

જેમ કોઈ શ્રાવકનો પુત્ર વારંવાર થતા જિનબિમ્બના દર્શનના પ્રભાવથી સુકૃત કર્યા વગર પણ મરીને માછલાના ભવમાં સમ્યક્ત્વ પામ્યો. (૯૦૧)

(ઉપસંહાર)

संपुन्नवंदणविही, भणिओ एसो गुरूवएसेण ।

संपुन्नो कायव्वो, संपुन्नफलत्थिणा निच्चं ॥ ९०२ ॥

संपूर्णवन्दनविधिर्भणित एष गुरूपदेशेन ।

संपूर्णः कर्तव्यः संपूर्णफलार्थिना नित्यम् ॥ ९०२ ॥

आ प्रभाझे गु३देवोना उपदेशने अनुसरी वंदननी संपूर्ण विधि कडी.
वंदनना संपूर्ण इणने ँच्छनाराओअे रोज आ संपूर्ण वंदना करवी जेँअे.
(८०२)

(क्षमा प्रार्थना)

पवयणववहाराओ, बज्जं जं किंचि इह मए रइयं ।

तं सोहिंतु समत्थं, मज्झत्था जे सुगीयत्था ॥ ९०३ ॥

प्रवचनव्यवहाराद् बाह्यं यत् किञ्चिद् इह मया रचितम् ।

तत् शोधयन्तु समस्तं मध्यस्था ये सुगीतार्थाः ॥ ९०३ ॥

प्रवचनना व्यवहारथी असंगत जे कांँ अडीं मारा वडे रथायुं डोय ते
बधाने जे मध्यस्थ महागीतार्थो छे तेओ शुद्ध करो. (सुधारी आपो.) (८०३)

(अंतरनी ँच्छा)

संघसमाचारमिमं, कहिऊण मए जमज्जियं पुन्नं ।

संघम्मि सुद्धभत्ती, सिद्धफला मे तओ होज्जा ॥ ९०४ ॥

सङ्घसमाचारमिमं कथयित्वा मया यदर्जितं पुण्यम् ।

सङ्घे शुद्धभक्तिः सिद्धफला मम ततो भूयात् ॥ ९०४ ॥

संघना आ आथारने कडीने भे जे कांँ पुष्य उपाँन कर्तुं डोय तेनाथी
अवश्य इणने आपनारी संघने विषे निर्भण लक्ति मने प्राप्त थाओ. (८०४)

(संघनुं माहात्म्य)

संघो महाणुभावो, तित्थंकरवंदिओ तदायारो ।

सूइजंतो सम्मं, रिसिगुणसंपायगो होइ ॥ ९०५ ॥

सङ्घो महानुभावस्तीर्थङ्करवन्दितस्तदाचारः ।

सूच्यमानः सम्यग् ऋषिगुणसंपादको भवति ॥ ९०५ ॥

महाप्रभावक आ संघ तीर्थंकर परमात्माओथी पज्ञ वंदायेलो छे. तेना आथारने सूयववाथी ते संसार पारगाभी मुनिना गुणनी प्राप्ति करावनारो थाय छे. (८०५)

(अवहेलनानुं इण)

जो अवमन्नइ संघं, अन्नाणतमोहमोहिओ जीवो ।

सो पावइ दुक्खाइं, सगरसुयाणं व संदाहो ॥ ९०६ ॥

योऽवमन्यते सङ्खमज्ञानतमओघमोहितो जीवः ।

स प्राप्नोति दुःखानि सगरसुतानामिव संदाहः ॥ ९०६ ॥

अज्ञानरूपी अंधकारना समूहथी मूढ थयेलो जे जव संघनी अवगणना करे छे ते सगरयकवर्तीना पुत्रोअे जवता बणी जवानु दुःख भेणव्युं तेवी रीते दुःखोने भेणवे छे. (८०६)

(संघनी प्रभावनानुं इण)

जो उ महग्घे संघे, पभावणं कुणइ निययसत्तीए ।

सो होइ वंदणिजो, देवाण वि वइरसामि व्व ॥ ९०७ ॥

यस्तु महार्घे सङ्खे प्रभावनां करोति निजकशक्त्या ।

स भवति वन्दनीयो देवानामपि वज्रस्वामीव ॥ ९०७ ॥

जे महाभूत्यवान संघनी स्वशक्ति मुजब प्रभावना करे छे ते वज्रस्वामीनी जेम देवोने पज्ञ वंदनीय बने छे. (८०७)

(आठ प्रभावको)

पावयणी धम्मकही, वाईं नेमित्तिओ तवस्सी य ।

विजा सिद्धो य कवी, अडेव पभावगा भणिया ॥ ९०८ ॥

प्रवचनी धर्मकथी वादी नैमित्तिकस्तपस्वी च ।

विद्या सिद्धश्च कविरष्टावेव प्रभावका भणिताः ॥ ९०८ ॥

प्रवचन लब्धिमान, धर्मकथा करनार, वादलब्धियुक्त, निमित्तना

જાણકાર, તપસ્વી, વિદ્યાઓના ધારક, સિદ્ધિઓથી યુક્ત અને કવિ, આ આઠ પ્રભાવકો જિનશાસનમાં કહયા છે. (૯૦૮)

एएहिँ परिगगहिओ, जिणवीरपवत्तिओ महाभागो ।

मिच्छत्तमभिभवंतो, दुप्पसहंतो जयइ संघो ॥ ९०९ ॥

एतैः परिगृहीतो जिनवीरप्रवर्तितो महाभागः ।

मिथ्यात्वमभिभवन् दुप्पसहान्तो जयति सङ्घः ॥ ९०९ ॥

આ બધા મહાત્માઓ વડે સ્વીકારાયેલો, વીર જિનેશ્વર વડે પ્રવર્તાવાયેલો, મહાપ્રભાવક, મિથ્યાત્વને દૂર કરતો, દુપ્પસહ સૂરિ સુધી રહેનારો સંઘ જય પામે છે. (૯૦૯)

(અંતિમ આશીર્વાદ)

भुवणभवणप्पईवो, तियसेंद-नरिंदविंदकयसेवो ।

सिरिवद्धमाणवीरो, होउ सया मंगलं तुम्ह ॥ ९१० ॥

भुवनभवनप्रदीपस्त्रिदशेन्द्र-नरेन्द्रवृन्दकृतसेवः ।

श्रीवर्धमानवीरो भवतु सदा मङ्गलं युष्माकम् ॥ ९१० ॥

ભુવનરૂપી ધરને અજવાળવા માટે દિપક સમાન, દેવેન્દ્રો અને રાજાઓના સમૂહ જેમની સેવા કરી રહયા છે તેવા શ્રીવર્ધમાન એવા વીર જિનેશ્વર સદા તમારું મંગલ કરો. (૯૧૦)

॥ इति श्री शान्त्याचार्यविरचितं चैत्यवन्दनमहाभाष्यं संपूर्णम् ॥

॥ ग्रंथाग्रम् ॥ ११८० ॥

આ પ્રમાણે આચાર્યદેવશ્રી શાન્તિસૂરિ વડે વિરચિત
ચૈત્યવન્દન મહાભાષ્ય પૂર્ણ થયું.

ગ્રન્થ પ્રમાણ - ૧૧૮૦ અનુષ્ટુબ શ્લોક.